

*CONSPECTUS
SCIENTIÆ PASTORALIS,*

IN USUM SEMINARII THEOLOGICI.

AUCTORE

JACOB O BONSDORFF,
S. S. THEOL. LICENT. & PROFESS. AD ACAD. ABOENS.
INSPECT. SEMIN. THEOL.

TOMUS SECUNDUS,

continens

*Liturgicam, Prudentiam Specialem & Juris-
prudentiam Ecclesiasticam.*

ABOÆ, TYPIS FRENCKELLIANIS,
M D C C C X I.

Imprimatur.

Ad mandatum

J. G. RANCKEN.

SCIENTIÆ PASTORALIS

PARS TERTIA.

LITURGICA.

CAP. I.

De Liturgica universa.

§. 1. Quam certum sit, religionis naturam atque viam ceremoniis actionibusque sacris externis non constitui, sed ab institutione vivida & cultu Dei interno præcipue pendere, ita tamen æque patet, salutaris doctrinæ influxum exterorum rituum adminiculo haud leviter promoveti. Receptos ergo in Ecclesia nostra Evangelico-Lutherana ritus non tam recensere quam dijudicare, rationemque tradere, qua celebrari, restaurari ac perfici prudentis Evangelici doctoris cura ac vigilantia debeat singuli, id vero omne ad *Liturgicam* pertinet, quam partem seorsim a cæteris pastoralis munera negotiis tractare Recentiores inceperunt Scriptores. Nomen ipsum Liturgiæ (*λειτουργίας*), a λητος publicus & εργα opus descendens, publicum quodvis munus, administrationem, primitus

He-

HESYCHIO & SVIDA interprete, in Scriptis profanorum ac Novi Testam. indicasfe videtur, seniori autem tempore ad cultum religiosum externum a Patribus Ecclesiæ restrictum est, & ab Ecclesia Græca constanter de communione Eucharistica sumitur.

§. 2. Universa Liturgia sive cultus religiosus variis absolvitur ceremoniis, tam publico in Ecclesiæ conventu, quam privatis in confessibus, ordinario & extraordinaire modo celebrandis; Etenim licet negari nequeat, administrationem earundem præcipue publico in loco, & quasi Ecclesiæ ipsius gremio, instituendam esse, incident tamen saepius tempora, quibus baptismales, eucharisticos aliosque ritus privatim celebrare cipiunt Christiani cives, de salute sua ac aliorum rite solliciti. De cultu domestico sive privato religionis exercitio in conuenticulis familiarium obvio, non est sermo; talis enim cultus plane arbitrarius est, nec tamen nimis debet exaggerari. Interim privati omnes ritus publicum quoddam sortiuntur pretium acremolumenntum, quia non a loco sed auditorum consilio pendet, quid valeant bi ritus ad alendos religionis sensus. Hujus vero cultus externi genera sunt: festiva Sabbathi festorumque dierum celebratio, (cultus Dei publicus), sacramentorum administratio, confessio & absolutio, conjugalis vinculi ceremonia, s. neogamorum copulatio, uxorum post

post partum initatio, excommunicatorum receptio, funeratio, ministeriorum ordinatio, rerumque omnium sacrarum consecratio. Unde patet, ritus hos esse sive in actionibus sive rebus ipsis sive personis & tempore constitutos. In quibus omnibus exantlandis observet Pastor Ecclesiae, ut decor non minus externus ac ordo, quam palmarium religionis consilium obtineatur. Id vero omne edocabit *Liturgica*, pariter ac nævos defectusque indicabit, & ad primitivum suum nitorem ritus omnes restituat & repurgabit. Patet hinc quoque, quatenus hæc scientiæ Pastoralis pars conjuncta sit cum Jurisprudentia Ecclesiastica, aut ab ea differat. Hæc nempe docet, quinam ritus in Ecclesia nostra Evangelico-Lutherana sint recepti & a magistratu politico stabiliti. Quum vero externæ ejusmodi actiones religiosæ per se sint indiferentes ac liberæ, nec ad eandem normam in omnibus cœtibus christianis exigi possint, Liturgica generali quodam calculo omnes dijudicat, optimamque præ cæteris elicit formam. Fata & diversitatem rituum sacrorum exponit Historia. Utramque autem, cum Liturgica universalis connexam, doctrinam, historiam scilicet & civilem præceptiōnem, quantum consilii fert ratio, una delibabimus.

§. 3. Religionis quum sit consilium, omnia vitæ humanæ negotia vicisitudinesque

que ad sacrum quendam dirigere finem, hominumque ea sit natura, ut tum in externos sensuum motus sponte sua erumpant, tum rerum externarum signis delectentur, extinentur ac consermentur; *necessitas* ergo rituum quorundam in Ecclesia nostra a nemine pernegabitur, quamquam ea nullo modo absoluta sit ac essentialis, sed conditionata ac relativa. Etenim precibus fundendis, hymnis decantandis, gestibus ac moribus decenter exprimendis, pietatis tabulis sacrissimisque symbolis frequenter obeundis atque adspiciendis, insigniter adjuvabitur pietas sedisque Christiana. Comprobat quoque universa historia, homines ut vulgo sunt, tardioris & hebetioris ingenii, parum saepius curare sanctissima sua officia, nisi addatur externus quidam stimulus, memoriam sensusque afficiens. Proinde licet verissima sit religionis nostrae laus, ut mentem ab externis umbraculis ad veram virtutem avocare studeat, constantem exhibens in animo delectationem, quum ethnica quævis religio atque judaica ipsa potissima ex parte ceremoniis nimis adstricta eslet, rudioris tamen plebis Christianæ instituendæ causa nunquam non symbola quædam retinenda svalit prudentior Ecclesiæ administratio. Varietas enim & ruditas hominum semper erit consideranda. A mechanicis & externis actionibus sensim ad sublimiora surgit animus re-

cogitanda.. Observabat ipse religionis nostræ Stator hanc methodum in erudienda atque emendanda plebe, nec alio consilio sacramenta initiationis & Euchæstie instituebat, quam ut cultiores non minus, quam ruderiores ad suas pertraheret partes. Quibus ritibus a Christo ipso institutis, & eatenus retinendis, licet addiderit Ecclesia alios per se indifferentes actus, obligandi vim tamen inferunt, quia ab Ecclesia sint sanctiti. Communi igitur consensu & auctoritate cessant esse adæquos ac liberi.

§. 4. Enimvero sine deleitu ac moderatione nulla Liturgia locum obtinebit. A sensibus quidem externis plerasque ideas exoriri atque formari cernimus; internus tamen animi sensus ipse valet easdem in immensum augere & perficere. Videamus tantum, ne signis aut tono rerum delusi iisdem sublistamus, parum considerantes, quid in recessu habeant. Ritus ergo religiosi precum, cantionum, gestuum cæt. si nimia mole aut sine decore obseruentur, parum abest, quin oneretur, retardetur aut reslingvatur ipse sensus animi, piissimo licet incensus affectu. Quam molestum fuerit jugum ceremoniarum Judaicarum, quas abrogavit Christus, melioris & sublimioris doctrinæ dux, ipso docente cognoscimus. Immodice quoque animos Christianorum prægravavarunt Catholicæ sectæ principes, atque ad insanam detruserunt bar-

barbariem eo, quod externum cultum cœca fide commendarent, quin e contrario temperanter Reformatæ ac Lutheranæ Ecclesiæ antistites in ritibus Ecclesiasticis sint versati. *Primam* igitur hanc ponimus cautionem generalem, ne quid nimis in isto genere præscribamus. Ex mente ac præscripto Salvatoris bina sacramenta una cum festivo Sabati cultu instituta erant. Quum vero crescente Ecclesia sensim propagaretur religio Christi, haud abs re esse senserant doctores primitivi, varios pro diverso statu hominum, nec tamen supra modum, addere ritus, siquidem liberum id ipsis erat, & re ipsa proficuum.

Altera cautio pernecesaria hæc est, ut semper in connexione æctissima cum Religiosis natura & consilio adhibeantur ceremoniae i. e. πρεστος ομηδομηνη, ut omnia cætera negotia sacra. 1 Cor. 14: 26. Nisi hunc feriant scopum, damnandæ sunt ac prescribendæ, utpote inutiles. Sic ritus Catholicorum, campanas baptizandi, sanctos martyres, beatamque virginem Mariam invocandi, processiones asini cæterasque instituendi, thuribula incendendi, longas habendi missas, imaginem crucifixi Christi sepeliendi & e mortuis velut suscitandi, jejunia, vexationes & quæ sunt reliqua, nullum ferme habent eum vera pietate commercium, quin potius otiosa, noxia, immo ludicia & scandali plena reputentur necesse elij; quare etiam a Refor-

Reformato:ibus proſcribebantur. Idem ſatuendum de ſalis & lucernæ uſu, (crucis ſigno & exorcismo, in baptiſmi lacraento) p̄aeter laſ introductio.

Hinc *Tertio* poſtulamus iure, ut qui-
vis ritus decenter & ſaniori gulfui, æſtethi-
co, conuenienter, (εὐσχημονῶς 1 Cor. 14: 40.
& νατὴ τἀγῶν) adhibeantur. Delectus fiat
ſecundum artis æſtethicæ regulas generales.
Proinde non poſſunt non aures animumque
offendere jejunæ precum formulæ, exiles
hymni, rauca canentium vox, atque ridiculi
gulfus. Videndum tamen, ne nimis exquiſi-
tas affeſtemus verborum veneres, vocisque
& gulfuum anfractus ſcenicos; in cultu enim
ſacio peragendo non luditur ad morem ſce-
næ, nec grandi inceditur cothurno.

Quarta demum cautio tangit medias
quasdam & indiſſerentes res, in quibus, fi-
vel maxime plenior defit gulfus, aliquid dan-
dum eſt imbecillitati multorum. Toleranter
relinendi ſunt ritus innoxii & Eccleſiaſtica
auctoritate muniti, donec cultior arriferit
liturgica forma. Conſ. Exemplum Paulli in
Judæo-Christianiſ trac̄tandis & tolerandis,
Rom. 14. 1 Cor. 10: 23 — 33. 9: 19. Ipſe
Timotheum circumcidendum dedit infirmo-
rum cauſa, Act. 16: 1. quum Titum pro-
hiberet circumcidi, ne libertas Christiana e-
vanesceret; Gal. 2: 3. Verumtamen ex
arbitrio privato nihil permutoandum, niſi
liber.

libertati ministrorum factorum quidpiam concesserit lex aut seculi genius.

Quinto respiciendum est ad mores seculi ac populorum diversorum. Quod Paulus 1 Cor. 11: 14. præcipit viris, detecto capite, feminis velato capite orare, consenteantem erat istius ævi moribus.

§. 5. Interim *reformandi* studium a Liturgico rituum habitu non penitus alienum esse, dabunt cordatores omnes. Dies nempe diem docebit. Quis enim immortalia merita Reformatorum, LUTHERI, CHYTRÆI, BUGGENHAGEN cæteri, serviliter adeo laudabit, ut nihil nostris temporibus restare perpoliendum & corrigendum temere pronunciet, quum ipse tamen Lutherus palam professus sit, multa temporis successu antiquatum iri, atque moderatus protestanticus doctor, FRANKE, dudum suo tempore (1699) exorcismum penitus abrogaverit. Zwinglianæ quoque sæde patroni, qui justo parciores in ritibus sacrís admittendis erant, exemplo nobis esse possunt, qua libertate in istiusmodi adiaphoris utendum sit, modo ne cum ipsis temere omnem rituum apparatus æquiorem proscribamus. Cautionibus ergo § præced. allatis, addimus pium illud multorum desiderium de Liturgiæ nostræ Evangelico-Lutheranæ emendatione, qualem exhibit laudabilis industria nostratrum in libro 1799 edito: *Handbok, hværti stædgas, buru Gudstjensten med Chri-*

Christliga Kyrkoseder uti Svenska Församlingar skall hållas; cum quo conteratur BASTHOLM über verbesserung d. äusserl. Gottesd. Leipzig. 1786. EWALD üb. Pred. beschäft. p. 4. FISCHER & HERMES *Beyträge z. verb. d. offentl. Gottesd.* SEILER *versuch ein. verbes. d. christl. Evang. Liturgie.* WOLFRATH fragen üb. *Liturg. gegenst.* HERMES *Beyträge zu verbes. d. offentl. gottesd.* & JUNGE *vers. ein neu. liturg.* Quorum collatis monitis oppido constat, non modo in actionibus, verum etiam precum & hymnorum formulis perpolationem quandam necessariam esse, insuper licet haud refragandum sit, essentialia omnia nulla egere correctione, ut bene CHrichton üb. d. unverbeserlichkeit d. Relig. d. gottesd. u. d. Liturgie asseruit. Neque periculum erit, ne moderata quævis censura coetuum nostrorum hominibus displateat, ut potius omnium ferme ferat calculos, omniumque jam expetita sit votis.

Quis enim residuos adhuc nonnullos ex baptismō ritus, exorcismi & signi crucis in baptismo, iteratas flexiones corporis ac circumactiones in missa, jejunosque omnes occentus in missa nuptiali & Sabbatica æquo feret animo? Quis stipem cum sonitu tintinnabuli minoris colligendam, fervente sub concione sacra, sine scandalo aut attentionis dispendio animadvertet? Iniquumne reputandum, ulteriori lima precum & carminum po-

polire formam, ne castis obsit auribus offendiculum! Dabimus certe hoc ævi cultioris infinitis meritis, ut elegantiorem commendaverit gustum, religioni nullo modo adversantem. Sed sunt, ut vera fateamur, plerique in ceremoniis nostræ Ecclesiæ non solum tolerabilia, verum etiam sublimia, omnem respuentia castigationem, ut sigillatim suo loco monebimus.

§. 6. Universum Liturgiæ *scopum* eundem esse ac cæterarum partium Pastorali scientiæ, vel ex iis, quæ de necessitate rituum prohibuimus, liquido patet. Quo magis enim sensualis nostra natura ad Religiosis & virtutis perducitur viam, eo efficacior exoritur morum performatio. Ad persuasione quidem mentis generandam non valent externi ritus, sed eandem adjuvant eo, quod attentionem excitant. Ipse enim externus religionis habitus, in verbis & gestibus conspicuus, ipse adspectus Templi summo Numini dicati, festivus apparatus omnium rerum sacrarum, non potest non animos hominum erigere ac velut fascinare, ita ut promptiores evadant, tam rudiores quam cultiores, ad verbis Divini meditationem. Immo habent ipsæ preces ac hymni sacri, quorum præcipua ratio in cultu externo habetur, magnam vim ad nutriendum sensum Christianorum, quia Divina beneficia, majestatem, leges cæteraque commemorant, celebrant, & ad pietatem referunt.

referunt. Dubitari ergo nequit, practicum religionis exercitium his artibus, sobrie institutis, promoveri; ipsis vero minime subfistendum est, sed utendam tanquam admiculis, ad internum Dei promovendum alendumque cultum. Peccant propterea Catholicæ & Græcæ Ecclesiæ antistites, qui omnia Liturgiæ ac sensibus, parum autem & nihil fere internæ religioni ac intellectui consecrant; unde fatalis multorum alitur error, pietatem in externis tantum collocans religiosis actibus. Veriora edocuit Christus, saepius contra Phariseorum stulta animadversens commenta, Divinum cultum in spiritu & veritate consistere. Conf. Matth. 23. Joh. 4; 24. Idem quoque Apostoli rite tenuerunt, cœrimoniale jugum Levitici cultus excutere annitentes.

CAP. II.

Historia Liturgiæ universa.

§. 1. Jam inde ab incunabulis humani generis religiosum quendam Supremi Numinis cultum increbuisse, & temporis successu novis exornatum fuisse ritibus, sacra docent monumenta pariter atque profana. Altaria, processus, sacrificia, vota, festa, in primis Sabbati,

U

ad

ad Divinorum beneficiorum memoriam, pietatemque continuam hominibus ingenerandam tendebant. Nec dubitari jure potest, Hebrewis veriorem religionis sensum una cum externa ejusdem forma, quam Moses deum Divino ex mandato perpoliebat, in dies successivis ac viguisse. Fuit vero univerlus ille cærimoniarum apparatus sapientissimo quidem consilio adornatus, ut gentem hanc, non omnino barbaram sed infantilem ac rudem, externis symbolis ad verum Dei unici cultum alliceret. Adolescenti vero ipsa hac gente ac mirabili fatorum conversione quadrantibus purgata, ceteris autem gentibus ad exitiosam idolomaniam morumque depravationem prolapsis, restabat unicum religiosæ restorationis adminiculum, humano universo generi expeditum. Nova scilicet exorbitatur Divini cultus, interna plus quam externa spectantis, facies, a Christo sapienter illustrata. Leviticum is cærimoniarum intolerabile jugum excutere studens, ita tamen Mosaicæ legi satisfecit, ut quisque cerneret, Eum esse sabbati ceterorumque rituum dominum. Ejus igitur exemplo & auctoritate discimus, cærimoniale Judæorum legem non per se otiosam, sed temporariam & conditionatam fuisse.

§. 2. Binas quidem tantum instituit melioris hic religionis doctor, idemque Mosaicæ legis observator cærimonias, Baptismum nempe

nempe & Cœnam sacram, Apostolorum vero ac Christianorum libertati permisit alias pro religionis natura retinere, alias abrogare, a Mose licet sanctitas; alias vero in earum locum substituere & addere, non quod prorsus necessariæ essent ad salutem, sed quia externo fine habitu Diva doctrina commode non posset omnium mentibus instillari. Hinc ergo cultus externi actus duplicis esse juris, *Divini & Ecclesiastici*, sponte intellegitur. Necesse enim erat, ut post introductum baptismum sensim evanesceret circumcisionis ritus, post mortem Christi beneficam expirarent sacrificia quævis, expiranteque Judaica constitutione civili, expiraret Paschalis festi, Templique Hierosolymitani adeundi, necessitas, cuius vero in locum aliæ ædes festique dies sufficerentur. Conveniebant discipuli Jesu & primi Christiani omnes in ædibus privatis (Act. 1: 14.), tum quoque in Templo Hieros. (Luc. 24: 53.), precibus, hymnis, sacris prælectionibus, docendique generibus variis invigilantes (Act. 4: 23. 20: 7. 1 Cor. 12: 4—31.) ordinem, decus ac emolumentum spectabant. (1 Cor. 11: 17. 14: 29. 33. 40.) Dominica dies, Resurrectionis festum, magna dies, & Pentecoste pio usu celebraabantur; una cum sacra cœna Agapæ s. convivia mutua, pauperum præsertim reficiendorum causa, ad morem epularum sacrarum Judaicæ gentis, instituta; ele-

emosynæ distributæ, ægrotorum cura & ut-
cio, (Jac. 5: 14.) jejunia (1 Cor. 7: 5.),
oscula sacra in signum mutui amoris e. q.
al. mores (1 Cor. 11: 4, 5, 14: 16. 34.) in
cœtibus invaluerant, quos omnes tam ad
Judaica sacra, quam gentium græcarum con-
fuetudinem per imitationem refictos fuisse
patet; nec aliter potuit fieri, quin cœrimo-
niae multæ ex Judaismo manerent & retine-
rentur.

§. 3. Post primum s. Apostolicum æ-
vum varij addeabantur mores. Privatos cœ-
tus, ritus ac disciplinam, mysteriorum nomi-
ne passim insignire, lac & mel baptizandis
propinare in signum innocentiae, crucis si-
gnum, exorcismum, sponsores, candidam ve-
stem cet. addere, conventus in speluncis ac
locis defunctorum fidelium nonnunquam, ur-
gentibus persecutionibus, habere, ædes sacras
imaginibus vasisque variis ornare, thura ac-
cendere, jejuniis nimis indulgere, certis pre-
cum formulis temporibusque se adstringere,
in celebrandis festis lætioribus hymnisque
cantandis stare, supplices genua flectere, con-
jugium demum pietatis sub prætextu evita-
re, e. q. r. in confuetudinem sensim ver-
tere cœperant Christiani, ex 2:o & 3:o
Sæculo. Mansit tamen fidei sinceritas, a-
mor mutuus ac pietas inconcusfa, mansit
libertas conscientiae, tolerantia in ritibus,
necdum principatum quendam in Ecclesia u-
na

na cum barbara lingua introduxerant antistites.

§. 4. Christianam vero religionem profitentes Imperatores Romani, (Sæc. IV.) varia sua universo cultui sacro formæque religionis interponere studia, concilia indice-re, antistites præsidio munire, templa erige-re & condecorare, pompam solenniorem tem-plis, honorem ordini Clericorum majorem in-ferre cœperunt. Festi dies nativitatis Christi & ascensionis in cœlum ceterique additi, preces & sermones sacri ad eloquentiam Græ-canicam conformati, carmina Davidis inter hymnos recepta, sal in baptismo adhibitus; panis & vinum erigi, & in sepulcris Martyrum interdum dispensari, quin etiam Sæc. V. sequ. monachalis vita commendari, lites de rebus adiaphoris, quasi divinis officiis, ex-citari, atque novæ in dies cærimoniae, GREGORII præfertim ingenio, excogitari cerne-bantur. Quod antea ex libertate Ecclesiæ-rum doctorumque pendebat, sensim conciliis ratum fiebat; Matrimonium clericis interdi-cebatur Conc. Rom. 586. Caput demum ex-tulit Hierarchia Papalis GREGORII MAGNI A. 590. ex quo tempore Liturgia GREGORII f. Misla, Latino perscripta sermone, ius tu Papæ VITALIANI 666. & HILDEBRANDI f. GREGO-RII VII. 1073. omnibus obtrudebatur co-tibus.

§. 5. Corpore rituum sic adaucto & stabilito paruin valere potuit prudentia CAROLI M. (Sæc. VIII.) ad compescendam superstitionem, in ritibus hærentem: omnia enim Pontificis Romani auctoritati subiecta, Monachorum studiis conformata & ad stupidiā plebem fascinandam relata; Apotheoses s. canonisationes sanctorum, ex longinquis fæpe terræ plagis receptorum, Misæ in honorem sanctorum, altarium frequentia & ornatust, cereorum interdiu lucentium multitudo, episcopales tiaræ aliaque ornamenta, campanarum iustratio, asfumtio & festum Sanctæ virginis Mariæ, festaque una cum precibus pro defunctis animabus, rel. adjungebantur Liturgiæ tanquam necessarii & meritorii aëtus appendicesque. Superstitione funestissima tanquam scabies coetus omnes invasit, novi ordines monachales, Inquisitionis tribunal Sæc. XIII. Indulgentiæ Sæc. XIV. XV. latissimam per portam ingruentes verum Dei cultum ita deturparunt, ut nemo cordatus non offenderetur, reformationem universi cultus religiosi tacite expetens. Mysticorum, quæ erat inter Catholicos, secta vanitatem externalium rituum probe discernens, ex fanatica temporum colluvie parum tamen emergere valuit.

§. 6. Reformatorum vero, qui renascientium litterarum luce collustrati meliora ac veriora edocere auderent, ea erat meritissima

ma laus, ut Liturgiam omnem restituerent. LUTHERUS formulam missæ Wittenbergensis condidit. Proscribebantur indulgentiæ, invocationes S:æ Mariæ & Sanctorum, inutiles nonnulli festi dies ac ritus; nuntius mittebatur Summo Pontifici Romano, qui libertatem Ecclesiæ diu refrenaverat; vernaculo sermone quivis cœtus cultum faciūm peragere dicit; cessarunt jejunia pleraque, monastica vota & clericorum cœlibatus; septem sacramenta ad bina restringebantur, profligata unctione extrema, cet. atque publica confessione Augustana, septem quoque exornata articulis, externi cultus abusus damnantibus, intolerabile pontificiæ potestatis jugum excusserant Protestantes. Quum vero ad simplicitatem Apostolicam & primitivæ Ecclesiæ usum mores omnes religiosos redigere amarent sagacissimi viri, exspectari vix potuit, ut in omnibus inter se consentirent, aut defæcatam ab inutilibus & superstitionis penitus propinarent rituum formam omnes. Hinc varia Agenda Ecclesiastica, inter quæ eminet HERMANNI, Archi-Episc. Colon. *Ordinatio.* Hinc quoque factum, ut in lacris externis nonnihil dissentirent Zwinglianæ & Lutheranæ sectæ asseclæ, illis minus, his autem plus cærimoniarum usui tribuentibus. Conf. PFAFF. *de Liturg. Eccles. vet. & modern.* De ceteris sectis, Socinianorum, Anabaptistarum,

rum, Herrnhutianorum al. non est quod plus
ra commemoremus.

§. 7. Prætermisæ aliarum gentium
Protestanticarum in Liturgia emendanda hi-
storia, breviter tantum quid in Svecia ad re-
staurationem rituum S. gestum sit, præeunte
sagacissimo BÆLTER in *Anmärkn. om Kyr-
ko-Ceremonierne* enarrabimus. Sensim vero
& prudenter in hac cultus Sacri externi re-
formatione procedebant & Princeps GUSTA-
VUS I. & duumviri LAURENTIUS & OLAUS
PETRI; quorum hic *Ordinantium* S. Svecano
Sermone *En handbok* . . . edidit 1529, &
Missæ ordinem *den Svenska Mäsfan* 1531,
ille vero non modo visitationes per totam
Sveciam 1553 instituens, id egit, ut purio-
res hos ritus Ecclesiis omnibus commen-
daret, verum etiam 1563 edito libro: *om
Kyrkjo Stadgar och Ceremonier* contra Cal-
vinistas rituum tuebatur necessitatem, legis-
que ecclesiasticæ 1571 edendæ auctor fuit.
Et quamquam postea papistico liturgicis sub-
litibus varia facta fuerint pericula, confir-
mata tamen demum fuit Evangelico-Luthe-
rana forma in Concilio Upf. 1593. Enim-
vero nondum penitus a Catholicismi ine-
ptiis repurgata erat, ut potius varia opus
haberet emendatione, quæ tamen, propter
novas intercedentes lites Sacramentiorum,
antea non potuit effectui dari quam 1614,
quo scil. anno nova parabatur editio ordi-
nan-

mantiae, normam præscribens Ecclesiis in cultu quovis Sacro obeundo. Valuit ea quod antenius intemerata usque ad A. 1693, quo perpolita rursus edebatur ejusdem recensio, non ipsa tamen venturis omnibus temporibus ex ase satisfaciens; Quare nec incastum ævi nostri homines laudatissimi in forma hacte castiganda laborarunt.

§. 8. Historiam Liturgiæ illustrantia scripta concinne recensent KÖCHER *Biblioth. Liturg.* ALNANDER Th. B. D. V. & NÖSSELT *Anw. z. Kentn. d. Allg. Buch.* z. §. 435—442. Antiquioris scilicet Ecclesiæ ritus accurate describit JOS. BINGHAM *Origin. Eccles.* Tom. X. 4:0, in compendio sistunt BLACKMORE, BAUMGARTEN (*Christl. Alterthümer*) WALCH (*Compend. Antiqu. Eccles.*); specialius Orientalis Ecclesiæ liturgiam adumbrant LEO ALLATIUS, GUIL. CAVE, KING *die Gebr u. Cerim. d. Griechisch. Kirche in Russland*; Occidentalem Latinam GUIL. DURANDUS, JO. STEPH. DURANTUS, una cum CASP. CALVÖR *ritual. Ecclesiast. cet. Recentiorum Germanicam* BÖKELMAN, KÖNIG *Bibl. Agendorum*, ADLER, FEUERLIN *Biblioth. Symb. Ev. Lutb.* EISENSCHMIDT *Gescb. d. Kirchengebr. d. Protest.* cet. descripserunt. Utramque & antiquam & recentiorum Liturgiam bene illustravit CHR. MATTH. PFAFFIUS *de Liturg. Misfat. agend. & libr. Eccles. Ecclesiæ Or. & Occ. veteris & modernæ, Sv. BÆLTER Hist. Anmärkn.*

märkn. om Kyrko Ceremonierna. Critico vero oculo Liturgiam universam perlustrarunt & ornarunt, præter Scriptores Cap. I. §. 4. nominatos, multi alii nostratum v. c. in *Fournal f. d. Prediger*, SEILER *Liturgisches Magazin* & *Allgem. Samml. Liturg. Formul. d. Evangel. Kirchen*, HUFNAGEL *Liturg. Blätter*, *kleine ausserlesene Liturg. Bibl. f. Prediger*, SPAZIER *Freym. Gedank. üb. d. Gottesverebr. d. Protestanten*, ut ne reliqua allegemus.

CAP. III.

De Cultu Dei Publico.

§. 1. Quamquam universum cultum religiosum latiori suo significatu res quasvis & actiones solennes, ad Religionem spectantes, comprehendere concedamus, adeo ut non modo administrationem Sacramentorum verum etiam confirmationem, absolutionem cum confessione, initiationem puerarum, nuptialem benedictionem, funerationem cum ceteris complectatur, qui omnes actus suo ordine in templo sacro sive ante sive post publicam Sabbati celebrationem perfici solent; longiori tamen invaluit usu, cultum Divinum externum strictiori sumere sensu, de festiva invoca-

vocatione Dei & Divini verbi prædicatione. Hæc, utpote primaria Pastoralis pars, commode non potest illa carere, quia exercitium Religionis tum sancta meditatione doctrinæ cœlestis, tum quoque piis quibuscumque precibus, hymnis & gestibus te exterit; & nisi integrum esset Christianis, animi sui sensa exprimere verbis, sterilis evaderet atque minus efficax concio ipsa sacra. Merito ergo Liturgia conjungitur cum lectione Scripturæ Sacrae & Homiletico genere.

§. 2. Huic peragendo cultui Divino apprime inserviunt *Conventus Sacri*, & Tempa s. Aedes Sacrae, quas frequenter adire omnia cœtuum membra possunt. Negare quidem haud sustinemus, privatos quoque conventus aliquem allatuos fore usum, inprimis ubi publico cultui propter temporis & loci difficultatem interesse non possint omnes, at vero Ecclesiolas in Ecclesia cogere aut permettere, parum prudentis est; ergo ut præstantiam publici cultus bene perspexerunt Ecclesiæ cives antistitesque, ita quoque conventus sacros solenniter & publice in omnium usum instituere, & ad pacem mutuamque tranquillitatem & ordinem componere adamarunt. Is certe erat Protestantarum Ecclesiarum laudabilis genius, ut harmoniam fidei publico promoverent adminiculo. Ex privatis porro Ecclesiæ primitivæ conventibus, utpote tamen ordinariis, nulla valet consequentia

tia ad morem receptum permutandum; neque privatæ primorum Christianorum ædes alio quam publico usu & pro temporum ratione invisebantur, testante JUSTINO MARTE. IGNAT. Docet quoque Historia Eccl. tertio jam sæculo publicas quasdam ædes Dei, κυριακας, προσευκης, martyria, cœmeteria, sacro consilio exstructa aut locatione conductione parata fuisse, quæ tamen minime cum templis & delubris gentilium similitudinis quidquam habuere & commercii; quare expresse negant TERTULL. ORIGENES, ARNOBIUS. Christianos templa habere. Frequentia ædium & conventuum Christian. inde judicari posit, quod Diocletiani tempore 284, Romæ plus quam 40 fuerint, quemadmodum recenset OPTATUS. Evanescente gentilismo Sæc. IV. post Constantini Magni ætatem, 324, valde crevit ecclesiistarum multitudo & pompa, neque nomen templi βασιλικης amplius Christianis displieuit aut offendebat, ut ex EUSEB. AMBROS. LACTANT. CHRYSOST. cet. colligitur. Hæc vero templa, antiquo ritu in locis demortuorum Martyrum, ad formam navis, ab Oriente versus Occidentem plerumque exstructa, munificentia principum & aliorum jam spatiose & ornatiore apparuerunt, summoque in honore habebantur, adeo ut ipsi principes deponere arma sua & coronas cernerentur, quum templa intrarent. Judaico more in tres partes divisa erant, προναον vestibulum, (in qua

quo catechumeni, absolvendi & pœnitentes stabant), *nauem* (in qua fideles, baptismo jam iustati), & *sanc*tuarium** (in quo ministri sacri & diaconi erant, cultum peragentes sacram.) Quam formam templorum retinuerunt sequiorum temporum coetus omnes, leviori tantum discrimine. Nam in Græca Ecclesia Narthex a Pronao (Trapeza) distinguitur, & præter aram altam aliæ ad latera, collocata sunt mensa, prothesis, in qua elementa eucharistica ante consecrationem reponerentur. Conf. KING Gebr. u. Cerim. d. Gr. Kircb. p. 23. sq. Ut autem prætereamus ceterarum gentium fata, observasse juvabit templorum primordia in Svecia ab anno 836 quidem repetenda esse, quum Hergarius Præfct. arcis proprio sumtu templum Birceæ exstrueret, sæculo tamen XII. & sequentili Jute Canonico 1248 Religionem in primis catholicam cum templis & ritibus late propagatam fuisse. Valet vero de nostris Ecclesiis, quod de ceteris sub Papismo fundatis, superstitionem una cum doctrina Evangelica tempora animosque plerorumque invasisse, donec Gustavi I:mi et Reformatorum illius ævi invictæ constantiæ cederet. Conf. BÆLTER om Kyrko-Ceremon. Cap. 2. & 8.

§. 3. Quia cultus Dei externus interno illo nititur, hoc est sensibus intimi amotis, reverentiae ac confidentiae, quos verbis gestibusque exprimere decentibus convenit,

igit-

igitur ex ipsa natura internæ hujus religio-
nis dijudicare valebimus, quos ritus & quo
ordine eosdem observare debeamus. In hoc
vero ordine & modo constituendo non omnes
consenserunt Ecclesiæ Christianæ. Primi qui-
dem Christiani simplicem hunc tenuerunt in
religiosis suis conventibus ordinem, ut hy-
mnos Davidicos sive alios in Christi hono-
rem compertos primum canerent, dein ex
Scriptura S. quandam pericopam propheti-
cam sive evangelicam prælegendam exaudi-
rent, cui adjungebantur breves adhortationes
tum preces pro magistratu, civitate, pac-
e, atque Sacrae cœnæ administratio. Con-
JUSTIN. MART. TERTULLIAN. Postea Sæc.
III. & IV. quum multi catechumeni & in-
fideles sacris conventibus interesse permitte-
rentur, cultum sacrum distinguebant in duas
partes, aliam catechumenorum (missam), ali-
am fidelium. Finita concione i. homilia di-
mittebantur catechumeni; fideles vero insiste-
bant precibus & Sacrae cœnæ liturgiæ —
ut patet ex *Constit. Apostol.* & *Canon. conc.*
Laod. A Sæculi autem V:i medio ad VII.
varia a variis cœtibus addeabantur ac permu-
tabantur, donec GREGORIUS M. Papa Rom.
missam constitueret, nova insuper adjungens
multa. Conf. Cap. 2. §. 4. Catholicæ vero
Mißæ præscriptum ordinem ex Missalibus &
breviariis, quorum tamen non una invaluit
forma, Græcæ Ecclesiæ missam ex KING
Gebr.

Gebr. u. Cerem. Protestanticos ritus e missalibus receptis scriptisque Cap. 2. §. 8. allegatis, cernere licet. His vero omnibus perlustratis facile patet, Evangelico-Lutheranam Ecclesiam longe meliorem & moderatorem, præ reliquis Sectis, sibi dudum præscripsisse Liturgiæ modum, quem tanto magis in plerisque servandum esse judicabimus, quo evidentius pateat vanitas eorum, qui nimio rituum apparatu mentem penitus sive perturbant sive suffocant. Igitur rite constui peragique prôfitemur cultum Sacrum publicum eo ordine, ut initium fiat a gratiarum actionibus, siquidem Christiani cives una convenientes non possunt non omnium primo mentem revocare suam ad immensa Dei beneficia ubivis conspicua; Hinc ad preces Deo fundendas, atque misericordiam nostram recogitandam sponte dilabimur; precibus exhilaratur mens, atque gloria Deo in excelsis celebratur a ministro Liturgiæ. Addito Hymno in laudes Sanctæ Trinitatis, universa ecclesia confirmetur in pietate necessaria est. Acclamatio ministri sacri; *Deus (pax Domini) vobiscum sit*, rite subsequitur, cum iteratis precibus scilicet collecta evangelica. Optime sic quidem præparantur auditores ad exaudiendam pericopam epistolicam, cuius ingens usus est ad animos elevandos. Atque ut concio ipsa sacra, in qua omnis vertitur cardo, fructuosa evadat, præmittimus jure can-

canticum quoddam ad substratam pertinentem materiem. Textum evangelicum recitare cum cantu, sine dubio otiosum est & supervacaneum, quia eundem præleget concionator; adeoque rectius statuitur, symbolum fidei finito canto Graduali mox subjungi. Tum precibus denuo cantandis Divina imploratur gratia ad verbi Divini prædicationem rite instituendam exaudiendamque. Homiletico vero exantlato negotio ut ad preces redeamus, sapienter sanxerunt Evangelici doctores. Hoc quippe modo optima applicatio doctrinæ christianæ exhibebitur. Quod autem his precibus, ritibus & concionibus sacris apponantur civiles multæ proclamations, edicta, & domesticæ res publicandæ, utpote ad Religionem minime pertinentes, de eo ambigi jure poterit, atque in utramque partem disputari. Fortassis post finitam Sacrae cœnæ administrationem minori cum offensione prælegi eadem possent sive a Ministro sacro sive quovis alio Ecclesiæ membro. Immo subinde possent quoque stipendia quævis s. elemosynæ pauperum colligi, ne attentio auditorum, ut plerumque sit, sub concione pereat; Interim tamen, quum tot sint difficultates in hoc quoque genere, consultius ducimus antiquum servare morem, si modo prudentior delectus rerum non minus quam decentia in omnibus agendis observetur, Ceterum quod cultus Divini par-

tem

tem Ecclesia constituerit Sacræ cœnæ celebrationem, sapienter atque consilio Christi convenienter factum est. Quis nimur sublimitatem symbolici hujus ritus, cum Hymnis conjuncti, non admiratur, non suspicit, neque ad sensum pietatis in Christum confert?

§. 4. *Harmoniam* porro universo huic ordini, quo cultus peragitur publicus, inesse, facile demonstratur ex animi ipsius natura. Nisi enim alternis vicibus haberentur preces, hymni ceterique ritus, vix evitaretur tedium apud auditores. Continuis ac infinitis litare precibus molestum eset piissimis animis; jam vero interpositis cantionibus & prælectione sacra attentio excitatur, requiesque velut conceditur menti, ut quæ subinde præmeditata sit, liberius proferre possit. Est quoque ea affectuum indoles, ut quamquam religiosas circa res occupentur, diutius tamen perdurare nequeant; Resilit mens ex alio in aliud quasi mutuo concatenatum affectum, ex amore ad reverentiam, a reverentia ad timorem, modestiam, gratum sensum, & qui sunt reliqui. Varium præterea qui consideraverit Christianorum statum, sub dominio peccatorum, servili sive fracto, in pœnitentiæ ac fidei initio sive ejusdem progressu, sub vitæ ærumnis quotidianis aut hilarioribus fatis, sub temptationibus sive crediti animi stimulis versantem, imprudens haud

refragabitur, omnium desideriis atque indigentiis satisfacere. Nemo est, qui ad attentio-
nem compelli atque ad cognitionem miseriae
suae, ad devotionem, pœnitentiam, fidem,
quisque sui ex affectus modulo, excitari non
debeat. Omnibus proficia erit sapiens actu-
um religiosorum temperatio. Per se vero
liquet, improbos hypocritasque eundem non
capere posse fructum hujus cultus, ac fide-
les (renatos); siquidem os ea eloquitur, quæ
pectus volvit, atque supponitur in omni cul-
tu externo, internam adesse animi affectio-
nem & dispositionem, quæ quo major est & vivi-
dior, eo fortius quoque se externis exserit signis.
Ut autem universus hic capi possit ex cultu
Sacro fructus, mutuaque promoveri delecta-
tio, non interrupta serie ab initio usque ad
finem celebrari quidem ab omnibus debet,
Decentia enim & aliorum attentioni nihil re-
pugnantius erit, quam ultiro citroque va-
gari & sero ad cultum hunc celebrandum ac-
cedere.

§. 5. Speciatim jam singulas Divini pu-
blici cultus considerabimus partes; Prima erit
in *bymnis* & *carminibus* conspicua, quocir-
ca & compositionem carminum & eorundem
modulationem ad Musicæ artem juvabit ex-
pendere. Revera atque potissimum ad partem
hymni ac psalmi non sunt nisi gratiarum a-
ctiones & preces poëtico stilo formatæ. O-
mnes enim sublimes imagines, descriptiones,
figu-

figuræ & verborum formæ non modo res longe celsissimas de Deo, ejus Majestate, beneficiis, Christo ejusque summis meritis, homine sive sub peccati miseria sive in gratiæ & Divini favoris possessione constituto, proponere debent, verum etiam animum ad confortium quoddam cum Deo familiare habendum applicare. Carminis Sacri est natura, non tam mentem in religione instituere, quam bene institutam elevare, excitare, occupare, i. e. religionem omnem ad sensum effectumque referre. Quapropter ad Deum atque Christum maxime diriguntur hi hymni, immo sunt instar vividi colloquii cum Deo & Christo. Est vero mechanismus quidam internus & externus, qui eosdem a precibus distinguit; In ipsa vero materia ferme convenient. Ingentem eorum fuisse jam usum in Ecclesia Judaica probant carmina illa ante-Mosaica, per pauca licet & historica, quæ ab Israëlitis sine dubio festivo modo recolebantur. Post Mosis ævum hymni ejus varii, Exod. 15: una cum Decalogo &c. pie recitabantur. David tamen primus Poësin cum Musica ex instituto in templum quasi introduxit, quum cultus Dei antea sacrificiis cœrimoniosque perageretur. Auream hanc ætaatem Judaicæ gentis cultui Divino Sacro omnem attulisse pompam, dignitatem & auctoritatem, in confessu est. Odas enim plerasque suas in usum sacrum composuit David,

hoc præcipuo utens adminiculo, ad ævi sui
mores formandos. Levitarum erat officium
has præcinere odas tam festis & sabbathis,
quam singulis septimanæ diebus. Atque
Servatoris tempore constitutum fuisse vide-
tur, ut Primo scil. die Psalmus 24, Secundo
Psalmus 48, Tertio 82, Quartó 114, Quinto
81, Sexto 93, Sabbato 91 caneretur, cui ad-
debatur interdum Canticum Mosis Deut. 32.
(conf. Apocal. 15: 3.) & vespertini sacrificii
hora Exod. 15. Festo tubarum mane Psalm.
21. vesperi 29, atque ceteris Festis, novilunii,
septimanarum & Paschatis Hallel Ægyptiacum,
odas 113—118 continens, præcinebatur.
(Conf. LIGHTFOOT & BINGHAM Orig. Eccl.)
Hinc idem hymnorum usus in Ecclesiam
Christianam migravit, ut patet ex Col. 3: 16.
Eph. 5: 19. (siquidem Ψαλμοι vulgo de Da-
vidicis dicti;) Addebatur alii hymni &
odæ Spirituales, Christum præsertim cele-
brantes; quare PLINIUS Epist. ad Trajanum
dilerte narrat, Christianos antelucano tem-
pore convenire, carmen Christo, ut Deo, ca-
nentes. Præterea triflagium (hymnus Che-
rubicus), doxologia, recitatio Allelujah, car-
men Simeonis, Mariæ, Zachariæ, cet. in usu
primitivæ Ecclesiæ fuerunt. Omnis vero cantus
aut per Symphoniam aut Antiphona pera-
gebatur. Ex ingenti vero hymnorum ιδιωτι-
κων numero, quos Christiani doctores five
privati viri composuerunt, vix ullus super-
est.

est. NEPTIS Ægyptii carmina laudat EU-
SEBVS. Quarto denum Sæculo HILARIUS,
AMBROSIUS, AUGUSTINUS occidentalium, GRE-
GOR. NAZIANZ. orientalium cœtum usibus
cantica sacra obtulerunt, quæ quia una cum
Psalmis Davidicis lectio Scripturæ Sacræ
intertexi solebant, *responsoria* & *gradualia*
appellabantur. His addobatur *Halleluja* a
GELASIO 493 aut psalmus (*tractus*) GRE-
GORIO M. auctore. Quod attinet ad symbo-
lum fidei, hymnum 6: *Te Deum laudamus*, &
prosaica nonnulla cantica (sequentia e. c. Psalm.
126, 164, 179.), istud Sæc. 6:o post Syno-
dum Toletanam in Ecclesiis Hispanicis, illum ab
AMBROSIQ. in Gallic. E:siæ, bæc vero a NOT-
GERO Abate composita & a Papa NICOLAO
III. (1280) sancta suisfe, probabile videtur.
Ceterum hymnus *matutinus* (εωθινος) Ps. 63.
et *vespertinus* (εσπερινος) Ps. 141. antiquitus
in Ecclesia Græca uiurpatus erat. Christia-
na denum religione ad alias gentes propa-
gata, patro sermone quævis gens hymna-
ria sacra confidere, Francica, Saxonica, Hi-
spanica, cet. in animum induxit, Latinos quam-
vis obitudo hymnos non intermiserit Hi-
erarchia Papalis. Lutherus vero barbarem
lingvam ex universa Liturgia proscribens,
Psalmos Davidicos ex Latino vertit, novos
adjecit bene elaboratos, probatissimisque u-
tens subsidijs PHILIPPI, SPERATI, CRUCIGERI,
al. (quibus RINGWALD, SELNECCER, EBER,
QUIRS-

QUIRSFELD, HEERMAN, poëtico spiritu inflammati, accessere) psalmodiam Germanis propinavit clarissimam.

Lutheri vestigiis insistens Svecanæ Liturgiæ Reformator, Laurentius Petri, non modo Davidicos transtulit Psalmos, sed quoque novos confecit, adjectisque aliis editit Gustavi I:mi ex mandato, Ecclesiæ Svecanæ in usum. Prima editio A. 1530, quindecim continebat psalmos, e quibus undecim erant Laurentii, ceteri ex papisimo residui (ERICO OLAI auctore Pf. *En riker man — TIDEMAN - Den som vil en god Christen vara*, (conf. BÆLTER c. 1. p. 369.) ultima vero editio A. 1570 ad 66 excurrit; (monente FANT Disf. *Historiola Hymnorum*). Per totum hoc tempus tamen retinebatur quoque mos & usus Latini hymnarii, donec A. 1571, ruri & 1614. in urbibus Latina Liturgia exspiraret. (Conf. BÆLTER Cap. 23. §. 3.) Anno 1585 regnante Johanne III. 1601. ac 1610, sub Carolo IX. & 1619 regn. Gust. Adolpho novæ psalmorum parabatur, præ primis ex Laurentii Jonæ elegantibus hymnis 16 auctæ, editiones; Nec multo post, 1625 *Enchiridion, eller den Svenska Psalm-boken*, publico usui edidit PETRUS RUDBEGIUS, Arosiæ, 3 novos adjungens hymnos. Haec tamen exilia & privata erant psalmographorum studia, nec felicem successum habere potuit Episc. Strengn. LAURENT. PAULINI

EINI Gothi liber: *Guds Förſamlingſtilbetrod-
da Klenodium*, 1633, quem propria, auctori-
tate, Ecclesiæ obtrudere gestiebat, ordinem
& metrum p̄almarum receptorum corrigens,
novosque multos sine gusto adjiciens; quare
in comitiis 1643 improbabatur hæc editio,
recepta vero publico nomine de novo para-
batur, usque ad 1691 repetita, libertati ta-
men Ecclesiæ concedebatur *Kyrkol.* C. 13:
§. 1.) alios addere hymnos. Immensos au-
tem ejusdem defectus perspiciens JESPER SVED-
BERG, Episc. Scarenſis, laudabili industria u-
na cum coætaneis suis atque amicis, Prof. LA-
GERLÖE & ARRHENIO, Superintend. KOLMO-
DIN, Episc. Lincop. HAQU. SPEGEL novum
adornare instituit hymnorum corpus, antiquis
tamen retentis ac emendatis. Placuit hoc
institutum Regi Carolo XI. & Cleri comitja-
lis deputatis, 1693, quare publica auctori-
tate edebatur; quum vero ulteriori omnium
Consilliorum & universi cleri examini
mox traderetur, excitari querelæ, neque o-
mnes iniquæ, cernebantur, novæ censuræ Hol-
miæ mandati 1695, reprobari 78 psalmi ex
numero 485, subtitui 4 alii, corrigi nonnulla
in ceteris, sicque peractis rebus de novo
edidem liber hymnorum publicique juris fie-
ri usque ad nostra tempora. Post integrum
autem saeculum, quin mutata poëeos facies
novam revisionem hymnorum exigeret, vix
dubitari potuit. Factum est periculum A. 1764

— 1767.

— 1767. binis collectionibus (*ProfPsalmboken*), prolixius quam par est, (numeris 485), catechetico ordine, nec penitus ineleganti, sed diluto stilo. Aliud exemplum emendandi A. 1793 prediit, neque illud omnium ferens calculos, propter prolixitatem, ordinem catechet. & nimium dogmaticismum, quare privatas symbolas dederunt multi, nominatim ÖDMANN, DAHL, WALLIN cet. Immo emendatius edere hymnarium receptum instituit O. LINDERHOLM antiquas multas bene corrigens odas. His ergo & aliis jam instructi subsidiis, speramus prope adesse tempus, quo emendatori uti possit Ecclesia nostra Canticorum libro; Cui spei adnectimus pia quædam desideria cautionesque.

1) Ut certum est, sinceram & evangelicam doctrinam probe in omnibus exemplis hactenus editis conservari, ita mysticismum & dogmaticismum ex popularibus ejusmodi hymnis exterminare convenit. Quo enim tendunt tituli: *Barnaskapet*, *Guds inneboende*, *Trolofningen med Christo*, *Bibebållande bos Jesum*, *Petri fall*, cet.?

2) Catecheticus ordo utpote minus idoneus, minime exsulare faciet ordinem antiquum in hymnis receptum, licet quoque sis suis prematur difficultatibus. Commodo tamen hic ordo retinebitur, quia proprius ad systematicum illum redigi possit. Prima classis erit hymnorum generalem doctrinæ Christianæ

ftianæ conspectum, & confessiones symbolicas, N:o 1—10, continentium, quibus appendicis loci addi possunt baptismales & Eucharistici psalmi N:o 11—22. *Secunda* claslis de *Deo* ejusque beneficiis & operibus, creatione, providentia, hominis destinatione & conscientia. — Psalmi Davidici plerique hoc tractant argumentum; in locum vero eorum, qui excludendi sunt, alii substituantur ex collectione nova *ProfPsalm. Bibang.*, & Collect. ÖDMANN. *Tertia* claslis de *Christi* adventu, nativitate, passione, morte & resurrectione. N:o 119—178. *Quarta* hymnorum pars de Spiritu Sancto, Trinitate, & universa sanctitate sive œconomia salutis agit, N:o 179—223. una cum appendice de verbo Divino & cultu publico — 236. *Quinta* erit de salute Christiana 237—247. *Sexta* continebit speciales hymnos pœnitentiales, & de moribus christianorum, diversis sub vitæ conditionibus, discriminibus, afflictionibus, hætoribus eventibus cet. *Septima* demum de morte & immortalitate.

3) Neque dubium erit, palmarias veritates ad religionem ac vitæ sanctimoniam pertinentes posse intra numerum carminum haec tenus stabilitum comprehendendi; Sicubi enim inusitati psalmi excludantur & sub eodem numero alii inferantur, desiderio certe probatorum satisfiet.

4) Negari vix potest, dimidiam partem hymnorum nostrorum propter exilitatem suam ac vitia metrika exterminandam esse, quia licet corrigi quodammodo possint, prolatum tamen sapiunt stilum. Residui psalmi, non modo e Davidicis deponiti & ad Lutheri versionem formati, verum quoque illustribus antiquioris ævi poëtis, LAURENTIO PETRI, JONÆ, SPEGEL, ARRHENIO, HEERMAN, KOLMODIN, OLLON, SVEDBERG, cet. originem debentes, ejus sunt indolis, ut levissima facta emendatione nostris placeant temporibus. Emendatio autem omnis moderata sit oportet, nec nimis exquilita. Ut ergo rite rem dijudicare valeamus, comparatio diverrorum auctorum insituatur. Exempli loco adferatur Ps. 266. *Jesuš är min bågnad* — quem præter novum Psalmographum, ÖDMANN, WALLIN & LINDERHOLM corrigere tentarunt. Patet quoque hinc, quam varius sit Poëticus gustus, quantaqne opus sit in eo dijudicando, æquitate & animi moderatione.

5) In adoptanda nova hymnorum collectione optimum sine dubio adminiculum est, si ordo antiquus retineatur, atque in locum carminum, medica quavis arte inferiorum, novi sufficiantur, qui tum demum præcini publice possum, quum antiqua editio utrū detrita fuerit. Medio autem hoc intervallo temporis, decem forsan annorum, antiqui tantum & restituti hymni in cultu publico adhibe-

hibebuntur. Subita enim mutatio periculosa. Indicem Psalmorum restituendorum edendouique in *appendice* exhibebimus.

§. 6. *Cantio* ipsa sive *modulatio* hymnorum ad Mūlicē artem proxime jam considerabitur. Antiquissimum fuisse morem canendi & psallendi, a Davidico inde tempore derivatum, sacri tellantur annales. Atque ut in omni musica adesse debet certa *melodia*, atque *harmonia*, illa ad toni speciem, hæc ad concentum plurium tonorum pertinens, ita utramque observarunt antiqui, licet modus ipse jam ignoretur. Divisio musicæ in vocalem, sic dictam, & instrumentalem, Hebreis quoque debetur. Primitivæ Ecclesiæ Christianæ voce tantum sine instrumentis, & quidem omnes una sive symphoniam, canebant, testante Chrysostomo; Postea vero antiphona & responforia cantio, FLAVIANO auctore (A. 390) plerisque placere cœpit, eandemque Catholici & Græci adhuc in deliciis habent. Universo cantui dirigendo præfiebantur sensim cantores; scholas musicas adornavit GREGORIUS III. & Sæc. 8:o. sub PIPINO & CAROLO ad Romanæ Ecclesiæ morem omnium ceterorum cœtuum fingebantur cantiones. Tunc quoque temporis instrumentalis musica, organorum in primis, introducta, quæ quidem ad solennitatem Divini cultus multum contulit; quia vero cantus omnis peregrina lingua instituebatur, parum frugis ad

ad veram pietatem inde redundabat. LUTHERUS ergo cantum sacrum ad omnium usum & lingvam patriam accommodans, antiquas melodias retinendo, novasque e carminibus suis addendo, rem christianam valde promovebat. Pontificis ipsi eum imitati; Zwingiani vero primum disfentientes, postea cantui favebant, musicam tamen figuralem sine iusta causa proscriptentes. Nostratisbus melodia hymnorum tum ab antiquis & exoticis una cum carminibus ipsis mutuata, tum quoque de novo excogitata. Poëtarum enim illustres quilibet hymnis suis aut ipsi dederunt tonum, aut ab aliis Musicæ peritis addendum curarunt. In primis constat, Carol. XI. 1693, hanc curam commississe OL. RUDBECKIO & HAR. WALLERIO, quorum notis musicis adhuc utimur. Organorum aliorumque instrumentorum usus in Patria jam ante Reform. & Gustavi I. ævum innotuit, & jure retinebatur a discipulis Lutheri, LAURENTIO & OLE PETRI, temporisque successu late per ecclesiás, urbicas saltem, divulgatus est. (Conf. BÆLTER p. 194.) Perperam vero morem Catholico-rum servarunt Lutherani, (conf. *Kyrkot.* C. 13. §. 2.) interdicendo usum organorum diebus pœnitentialibus & passionis Christi. Lugubres enim res molles tragicosque excitant tonos. Quis PERGOLESI & GRAUN musicam Diei magnæ non admiratur? Quis funebres tonos laudi non veit̄ musicæ artis? Ne vero

Vero vim suam eximiam musica sacra choralis & instrumentalis perdat, necesse est, ut harmonia, puritas, dignitas, aptitudo & elegantia toni rite teneatur; Absit omnis theatralis ac exquisita modulatio, absit ineptus strepitus & cacophonia. Ministrorum est, carere, ne offensionem pariant cantiones ecclesiasticæ, sed decenter atque justo ordine absolvantur.

§. 7. Est quoque cantionis genus *misaicum*, medium velut inter cantum & lectionem, cuius partes agere debet Ecclesiæ Minister. Breves appræcandi formulæ: *Deus vobiscum, gratias Deo agamus* cet., ut quoque doxologia: *gloria sit Deo in excel- sis*, originem ducunt ex Evangelica historia, Luc. 1: 28. salutatione Angeli, & Luc. 2: 14. juxta atque Apostolicis appræcationibus, quas primi Christiani in conventibus suis imitabantur. Antiquus etiam erat mos, in Ecclesia respondendi: *Deus sit tuo cum spiritu, amen* cet. teste CHRYSOSTOMO. Quas omnes acclamations simpliciter primum, dein vero in Missa fidelium cum cantu quodam fuisse pronunciatas, probabile videtur. Κύριε ελεησον ter repetitum ab Episc. Rom. SYLVESTRO 330. postea GREGORII M. ætate novies canebatur. Textus Epistolici & Evang. prælegebantur in primitiva Ecclesia, nulla adjuncta confessione fidei. Etenim Symbolum Nicænum 5:0 & 6:0 Sæc. adhibebatur

tur in baptismo; non vero in cultu publico, Undecimo autem Sæculo legem tulit catholica potestas, ut cum cantu enunciaretur & confessio fidei & textus. Eodem quoque ex ævo cantio precum (collectarum) videtur enata, nec vituperanda. Quocirca animad-Vertendum est, promiscuum fuisse & legendi & præcincti has misfatici cultus partes, usum. Cæterum meminerint ministri sacri, in omni cantu probe abstinendum esse ab affectione, asperitate & cacophonia; præstat enim legere quam male canere.

§. 8. In *Precibus* publicis componendis & exantlandis haud minor versabitur solertia pastoralis; siquidem necessitas utilitas que precum universa a nemine in dubium vocabitur. Materiem earundem constituant tria in primis momenta, laudes Divinitate, beneficia, & gratiosissima Dei de animo nostro cura, quæ omnia sunt celebranda, gratoque agnoscenda peccatore atque imploranda. Formam vero licet Christiani doctores ipsi pro suo affectu vel auditorum statu præscribere quodammodo potuerint, certa tamen omnium in usum definienda fuit norma, ne oscitanter peccarent alii, ut bene monet BINGHAM. Vulgatissimus quippe & facillimus est lapsus multorum in mysticismum aut alia vitia; neque raro contingere solet, ut per verisa sua, immo veritati evangelicæ inimica commenta, precum abscondere involvendo studeant novaturien-

tuentes. His aliisque justa obvertent repagula publicæ precum formulæ, in quibus veritas, simplicitas, concinnitas nervus & affectus dominari omnino debet. Est quoque modus in omnibus tenendus, ita quoque in precibus; verbositas tedium, obscuritas naufragium, florum venditatio stuporem inanem exercitat. Jure ergo battologiam Pharisaicam damnabat Servator, simplicissimam præscribens praefationem, omnium tamen discipulorum suorum æque committens libertati, ut propriis uterentur verborum formis. Sensim vero præter orationem dominicam, apprecationes Davidicas & Apostolicas, alios quoque adoptavit Ecclesia precandi modos, quos in normam omnium Ecclesiarum præscripsit & confirmavit concilium Milevense, A. 402. Invaluerat jam Tertulliani & Chrysostomi ævo Litaniae (a Gr. λιτανεῖαι, λιτανεύειν) quædam, brevior licet, forma, ut docet BINGHAM & BÆLTER. In sequentibus vero seculis Litanie amplificata & ad sanctorum invocationem dilatata per FULLONEM Episc. Antioch. A. 470. in Græcanicis, & GREGORIUM M. 600. in Latinis cœtibus. Addebantur inanes processiones, posteaque multa ridicula de Maria, Paps, Clericorum statu; multa contra schismaticos, Satanam; infinitis vicibus *Pater noster* & *Ave Maria* repeti præcipiebatur, unde Sec. XIII. enatum rosarium Mariæ, 55 globalis, & Psalterium Mariæ 150, constans,

ex

ex quibus decimus quivis *Pater noster*, cæteri *Ave Maria* significabant. Hæc cætera que de cultu sanctorum, & hierarchali potestate editia profligabat, innoxios autem retinuit terminos precum Lutherus in Liturgia repurganda miram adhibens prudentiam. Quomodo in Patria nostra sensim adoptata & immutata fuerit Litanie, A. 1541, 1614, 1693, docet BÆLTER. Varios autem nævios adhuc Litanie recentiori (1799) adhærere ingenue fatebimur. Cui usui ter vicibus repetuntur: *Domine miserere — exaudi —* Cur Satanæ fraudes memorandæ; cur Episcopi speciatim nominandi? — e. f. p. male vers excluderunt Protestantes Liturg. Cath. verba: *ut ad veram penitentiam nos perducere digneris*, post verbat *ut nobis indulgeas.* e. f. p. Est quoque precum publicarum species, a multis retro temporibus usitata, *collectarum* nomine, non tam a collecto populo, aut collectis phrasibus Biblicalis, quam collectione & summa precum, post Litaniæ perlecta. (BINGHAM L. XV. c. 1.) Easdem usurpatas AUGUSTINI & TERTULLIANI ævo, a GELASIO Episc. Rom. 493. in ordinem redactas, & a GREGORIO M. demum adauatas fuisse, probabili, creditur fide. Retinebantur omnes a Luthero, & ab anno 1531. ad 1557. civitate Svecana donabantur, anno autem 1693 ex Missali in Evangeliarium ante Epistolas migrabant. Pleraque eleganter compositas jure commendamus,

hic

hic tamen & illic emendatione opus habere,
haud refragabimur, consentientibus SEILER,
ZOLLIKOFER, JERUSALEM, NIEMEYER. Cavea-
tur modo a nimio innovandi studio. Quod
idem de reliquis publicis precibus, domini-
cis, festis, casualibus, & confessione publica,
valebit. Magna pars originem ex ritu Ca-
tholicæ Ecclesiæ, aliæ vero ex Reformatio-
nis & gentis cujusque libertate ducit, nec u-
na omnibus præscribi forma poterit homini-
bus, temporibusque. Sancitum erat 1571. ut
minister excitaret suos auditores ad preces
ac attentionem, publica quadam formula;
Hinc oratio dominica & precatio certa ante
concionem; qua finita rursus admonerentur
omnes ad confessionem, & absolutionem pu-
blicam ex ore ministri recipiendam. Confes-
sio publica 1614 immutata, absolutio vero
1693 demum exclusa, quia scandali aut su-
perstitionis plena erat. Jam vero preces an-
te concionem ex libertate concionatoris pen-
dunt; Post habitam autem concionem stabili-
tæ preces sunt nuncupandæ (conf. *Kyrkol.*
C. 12. §. 2.) ad deprecanda peccata, pro ci-
vili imperio, pace, terræ proventu, ægrotantib-
us, sacram coenam adeuntibus, ut quoque
grates habentur pro restitutione ægrotorum
parturientium cet. Circa has vero speciales
supplicationes animadvertisimus, parum conve-
nire cum decoro religioso, universum magi-
stratum civilem nominatim & grandibus sub-
titu-

titulis celebrare; quo simplicius enim verba facimus, eo aptiora esse judicabuntur. Neque honestioris fortis homines adulatorio modo sunt Deo commendandi, quippe quia religionis in foro & coram Deo nihil valet extrema pompa discrimenque hominum; Absit omnis prosopolepsia.

2) Quia ægrotantes diversissimorum sunt animi habituum, generales addantur preces, sive confirmationem in bono, sive poenitentiam, & patientiam sub adversitatibus spectantes.

3) Pro mortuorum statu & pace absence preces fundebantur sub Papismo, atque Misericordiae canebantur. His vero proscriptis, post brevem mentionem demortui, laudes Deo agimus certe; quod quodammodo in casu speciali retineri poterit, in multis tamen triestioribus aut dubiis mortis eventibus male audit. Sententia omnis ita efferenda est, ut modeste ac pie agnoscamus Divinæ providentiæ consilium, fragilitatem vitæ nostræ cogitemus, & ad patientiam constantiamque excitemur. Conf. exemplum in Rec. Misericord. Svec.

4) Preces pro obsessis, contra Satanæ insultus, plane ridiculæ sunt, nec debent privato ministrorum ausu adhiberi. (Publice quondam 1669 rescripto regio mandabantur, in Dalecarlia — BÆLTER p. 448.), quemadmodum ritus exorcizandi in papali ministerio usurpatus grave offendiculum patit. Inauditæ

audita hæc sunt deliria in præsenti cultu Protestantico; interim tamen in forma Litanie nonnullæ phrasēs istius generis adhuc remanere, sed exterminandæ sunt.

Precum publicarum exempla quoque habentur speciatim: sub tempore passionis, post catecheticas conciones, sub synodis, tam ecclesiasticis quam politicis, sub bello aut recuperata pace, e. s. p.

Extra sabbati & festorum dierum cultum quoque matutinæ & vespertinæ preces diu in ecclesia privato usu invaluerunt, una cum meridianis hymnis, quem morem ex Iudeis mutuatum constat fuisse. Postea vero, Sæc. IV:o cum monastica vita arridere cœperat, privatas hasce horas, certo quodam canone definierant & campani æris pulsu significabant; Neque hunc morem penitus taxandum judicabimus esse, licet certum sit, in pessimum abusum & otiosum numerum hasce canonicas transiisse horas, adeo ut septem jam Hieron. & Augustini ævo numerarentur *Matutina, prima, tertia, sexta, nona, vespera & completorium nocturni*, quibus octavam horam (*laudes*) vigiliasque addere aliis placuit. Bene saltem consultum est privatæ devotioni, quod matutinas ac vespertinas preces, tam communes quam speciales, composuerint Liturgici doctores. Quod enim exculti Christiani propria meditatione & sensu suo exprimere valent, plebeji ac simpliciores haud si-

nē quodam adjumento poterunt. Igitur si deliter commonendisunt, ut hisce utantur subsidiis. Quod si vero in privatis his precibus, quarum largam messem habemus, aliquid obseruatū ac correctione dignum videatur, hoc ferme erit: nonnullas justo longiores esse & abstrusiores; parum juvare, sigillatim ad Deum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum diriger preces; superfluum quoque censeri posse, de Angelorum tutela supplicare. Cetera vero mutatis mutandis commode obtinebunt locum, immo iisdem cum fructu uti ministri sacri possunt.

§. 9. Quamquam strictissimo jure nihil ultra preces, hymnos & concionem sacram, ad cultum Dei publicum pertineat, appendicis tamen loco solent varia addi negotia politicum & œconomicum statum spectantia. 1) *Publicationes* edictorum ac constitutionum magistratus civilis. Nihil omnino offensionis secum ferunt, ut potius utilitatem; neque poterit lex civilis lata obligationem inferre, nisi sancta & promulgata fuerit. Oeconomicæ vero res, quæ divulgantur, possent quidem alia occasione commode proponi; quin temporis tamen lucrandi causa ex suggestu sacro proponantur, nihil obstat, modo caveratur, ne dignitas auditorum ac loci laedatur; Rectius vero multa in conventu membrorum separato (*Sockneståmma*) prælegantur,

2) *Eleemosynæ* aliæque stipes colligi solent sub ipsa concione. Antiquitus quidem Iudæorum fuit mos decimam partem proveniens agri sacerdotibus offerre; Primitiva autem Ecclesia, utpote presa, hoc eodem jure non potuit æque frui; quare alia adhibuit administricula ad sublevandos suos ministros pauperesque. Eleemosynas colligebant tam extra Ecclesiam quam intra ejusdem fidem, (Act. 2: 44. 4: 34. 11: 29.) agros suos vendebant ac publici juris faciebant divitiores, Ecclesiæ usum respicientes; (Act. 4: 37. 2 Cor. 8: 1.) Donationibus ac testamentis bona cumulaverant ecclesiastica; Immo Sæc. IV. liberalitate Constantini M. stipes concedebatur ex publico ærario, martyrumque bona cedebant in publicum Christianorum usum. Postea Sæc. VI:o usque ad VIII:vum decimatio e Judaico ritu in Christianum transit publica auctoritate. Stipem vero in pauperum sustentationem colligendam esse dominica ipsa die, quamdiu agapæ floruerant, jam monuerunt Apostoli (1 Cor. 16: 1.), quem morem fideliter retinuit sequens ætas, (ut ex IRENÆO, ORIG. & CHRYSOSTOMO patet,) triplicem rationem habens, Ecclesiæ, ministrorum & pauperum. Præterea quovis mense semel collegerant stipendia (teste TERTULLIANO), immensa Ecclesiæ commodo, siquidem ingens erat Christianorum ad mutuas sublevandas indigentias liberalitas. Non igitur per se damnandum est

est hoc institutum, licet alia sit nostri temporis ratio. Ministrorum enim & Ecclesiæ ipsius necessitatibus prospicitur certa quadam decimatione; pauperum vero illis subvenitur eleemosynis libere colligendis. Interim tamen merito taxamus modum ac ordinem, quo hanc stipem vulgo colligere in sacculum sonantem, sub ipsius Divini cultus administratione solent. Potiori quippe jure, sub ipsis publicationibus civilibus sive circa exitum hæres ecclesiæ domesticæ transfigi possunt. Ceteras cogendæ pecuniae occasionses hic loqui superseedemus.

§. 10. Solennitatem non minus quam decentiam ac ordinem cultus publici spectat rerum nonnullarum *apparatus* externus, *gestuumque* habitus, quare utrumque considerare convenit. Ad hunc ergo sive cærimonias stricte sic dictas quod attinet, antiquiorum ritus ad nos derivatos fuisse tantum non omnes constat. Versus orientem ora sua vertebant Judæi precantes, symbolum fortassis Divini numinis in exoriente sole suspicientes; Christiani vero Christum eximium veritatis jubat, mundique lumen haud sine causa venerabantur, ab omni superstitione Ethnica immunes. Hinc quoque omnia Tempa ad orientem & occidentem exstructa adhucdum visuntur. In hymnis & precibus faciundis primi Christiani Dominicis diebus semper erecto pede stabant, immo quoque sub ipsa

ipsa concione, plerisque in cœtibus; diurnis autem in precibus, exceptis diebus intra Paschale & Pentecostes festum genua flectere solebant. Antiquissimum morem fecuti Judæorum nonnulli quoque in hunc se prosternebant, precantes, alii brachia extendebant. Ratio illius rei ferebatur hæc, quod dominica dies lætissimam memoriam resurrectionis Jesu continuo referret. Sæc. XIII: o demum ad consecrationem panis genua flectere sanxerunt Catholici, unde hic ritus ad nostra tempora transiit. In precibus ergo genua flectimus, hymnos ad Dei gloriam stantes canimus, sedentes concionem auscultamus. Ceterum constantes retinuit Ecclesia eum morem, Grecanicum & ab Apostolo Paulo laudatum 1 Cor. 11: 4. 5. ut sexus virilis nudato capte, sequior autem velato facium perficeret cultum. Contrarium morem Judæi in Synagogis suis sequebantur.

Quod reliquum est, nonnulla de appara-
tate rerum in sacris obvenientium monebi-
mus. *Vestitu*, diverso ab aliis non uteban-
tut Apolloli & primi doctores usque ad Sæc.
IV: im, sed patrum servabant morem. CON-
STANT. M. prius ornabat Episc. Hieros.
MACARIUM auro intertexta toga; ministros
vero candido linteo cum cet. superinduen-
dos esse in cultu Sacro sanciebat SYLVESTER
Pap. Rom. comprobante hunc ritum HIL-
RONYMO & CHRYSOST. Qui ritus licet a Judæis
fit

sit derivatus, nihil impedit, quo minus retineatur ob simplicitatem suam, quam suo tempore Lutherus præscripsit, catholica multa rescindens ornamenta superflua. (Conf. BÄLTER p. 176. sequ.) Græcorum vestitum sacram describit KING Gebr. d. Gr. Kircb.

Altaria (Ιερατηνεα Judæorum) primum ex ligno, dein post CONSTANT. M. ævum ex lapide quoque conficiebantur, linteisque ornabantur. Papalis erat vanitas inde ab VIII Sæc. aras in templo quovis ob sanctorum cultum multiplicare; contra vero, *ambones* s. cathedras, ad concionem faciendam necessarias & CHRYSOSTOMI ætate jam usitatas, stule omnino omiserant Pontificii, parum de cultu plebis promovendo solliciti. Antiqui doctores Christiani ex altari sive choro, in quo sella erat posita, orationes suas habebant.

Baptisteria & fontes sacros primum extra templum, dein Sæc. VI:o in vestibulo, post in ipso templo exstructos fuisse, adspersione vero adhibita evanuisse, constat. *Vasa eucaristica* ex ligno, vitro, argento & auro (non autem ære aut cupro) confecta testatur historia Ecclesiastica; Addidit papalis superstitionis *monstrantia* i. e. vasa aurea s. argentea in quibus panis consecratus, *corpus Dei* tenebatur ac processionibus variis colebatur; Quibus reservandis *ciborium* quoddam sive conopeum in formam turriculæ sacram mensam

sam obtegens, quatuorque columnis innixum
(*Helliga Lekamens bus*) extruxerunt Papistæ.

Præterea ædibus sacris adjuncta erant *scenophylacia* s. *sacraria*, *diaconica*, *secreta-*
ria (*Sakristia*), a quibus diversa *pastophoria*,
ædes ab Episcopo & clericis sive custodibus
templi habitatæ cet. fuerant. Ornamentis
sive sculptis sive pictis omnino caruerunt pri-
mitivæ Ecclesiæ ædes; Sæculo autem quarto
senzim biblicas historias, imagines Christi sub
agni specie, & martyrum illas, crucis signum
dictaque Scripturæ adpingere parietibus cœ-
perant, (teitant, AMBROS. AUGUST. EPIPHAN-
IO,) nullo tamen addito cultu superstitioso,
qui demum Sæc. VI. perperam increbuit.
Hinc imaginem Christi crucifixi, atque innu-
meras sanctorum statuas & simulacra ad or-
nanda tempa introduxerunt; qualia Græcis &
Ruslis fatis pretiosa adhuc sunt; Unde va-
rii motus, al. iconoclastis Sæc. VIII. & dein
ab anabaptistis excitati. Medium viam sine
dubio tenuerant Reformatores protestantici,
non omnem pictarum tabularum reformidan-
tes, ut potius laudantes, usum. Abstinendum
quippe docuerunt nosque jure cavendum urge-
mus a simulacris sanctorum, symbolicisque
Sanctæ Trinitatis figuris, utpote parum con-
venientibus. Historicas autem descriptiones
Christi, cuius mirabilia fata nunquam non a-
nimis sensibusque Christianorum obversari
debent, e. c. Christi instituentis Sacram cœ-
nam

nam ejusque crucifixi, precantis in Gethsemane, sepulchriæ aut Resurrectionis, Apostolorum item effigies, atque memorabiles ex Sacra historia universa deponitas res præsentes quasi silentio adumbrando, pietas jubet pariter ac solertia pastoralis.

Ornatus non minus, quam necessitatis & utilitatis causa, edibus sacris accingi quoque solent lychni, candelabra (ex ritu Judaico mutuata), Epitaphia, Marmora & alia monumenta, cest. quæ quia omnium subeunt oculos spectantium, magnam secum ferre poslunt utilitatem. Lychnis utinam in festo nativitatis Christi, immo quoque iidem sunt certis anni temporibus nonnullis in Ecclesiis ad lucendum necessarij; Epitaphia vero ortum docunt ex more sepeliendi in templis.

Campanarum demum usum ad indicandum cultum Dei publicum & populum convocandum, non ante septimum fæculum in Occidentali Ecclesia, & nonum in Orient, invaliduisse, licet a Græcis & Romanis antea usurpatæ fuerint, testantur Liturgici scriptores. Epic. Nolanus in Campania fertur hæc adhibuisse instrumenta. Primi Christiani numeris sive cursoribus utebantur, persecutionum tempore; Reddita autem pace, buccinis, ut olim in Ecclesia Judaica, Orientales significabant tempus conveniendi. Fœdam vero superitionem Pontificiorum, campanarum pulsudæmones expellere, tempestates coercere, pacem

çem Divinumque impetrare auxilium, atque baptismali ritu eisdem consecrare, profligavit reformatio. Vana etiam erat consuetudo, panem eucharisticum cum sonitu tintinnabuli s. minoris campanæ supra Chorum pendentis, sacrate. Ad preces autem matutinas & vespertinas quodam signo campanæ invitare, innoxium erat. De funebri campanæ usu deinceps,

§. 11. *Tempus* denique cultui publico destinatum considerandum venit. Præter Dominicum diem, quem in memoriam resurrectionis Christi primi Christiani ex consuetudine Apostolica, non autem institutione Divina, sanctum habuerunt, (testante IGNATIO, JUSTINO, cet.) & variis nominibus postea secundum initia Sacri carminis: *invocavit — latare — judica — cantate — misericordia Domini* cet. aut alio modo & alia de causa inlignerunt, tria quoque solennia festa celebrarunt Christiani, *Epiphaniam* s. Theophaniam, *Resurrectionis* I. Pascha una cum die magna, πασχα σανξωσιμον & αναστιμον, & *Pentecostes* teitum, quibus sequentium temporum prætules addiderant alia annua festa: *Novi anni* s. *circumcisionis*, & *Stephani* festum, A. 600. secundam *Epiphaniam* sive in memoriam nativitatis Chilli inde a Quarto Sæc. *Candalarum* s. hypapante ad Simeonis & Mariae celebrandam benedictionem in Templo, Sæc. Sexto, *Annuntiationis Mariæ* I. con-

f. conceptionis Jesu, Septimo fortassis Sæc. *Ascensionis Christi*, Quarto Sæc.¹ separatim a reliquis Paschalibus feriis, *Jobannis Baptiste* festum eodem Sæc. *Michaëlis*, A. 854 a Papa Gregorio IV. secundum EURANDUM, *Omnium Sanctorum* Sæc. Quarto jam institutum. His vero annuis Festis, infinitam fere seriem minorum feitorum, Apostolico-rum, tertiam & quartam Nativit. Christi, pa-schatos & pentecostes, hebdomadam magnam passionis, (*Dymbelveckan*), & quinquaginta dies paschales, excoxitavit in dies cretens Ecclesia, retinuit vero Monachalis superstitionis, sacrum quoddam sibi querens refugium & desidiæ palladium; in quibus non est quod diutius immoremur, quum sanior cultus Protestantium eadem dudum, tardius licet, prescriperit, Conf. BÆLTER cit. Cap. 14. 15. Tametsi enim vix dubitandum sit, pietatem multis in causa fuisse, cur tot Christianorum doctorum, Martyrum, præsidum colerent memoriam, louge plura tamen peperit incommoda, pejores abusus, sanctamque iguaviam & stultitiam hæc cultus publici insana multiplicatio.

Aliam iterum causam *Penitentialium* dierum magnarum cernere licet in averruncandis publicis malis. Papisticum ut omittamus ævum, jejunii, votis & castigationibus inaniter indulgens, Reformationis principes laudabili prudentia hæc otia ad pau-

tiorem restrinxerunt numerum; Gustavus I. A. 1544. octo dies, postea vero quatuor tantum quovis anno, continua serie celebrandas indixit; Gustavus Ad. ad tres restrinxit, certis temporibus anni & quidem Veneris die colendas; Quum vero Christina Regina An. 1650 tantum duas & 1651 unam sanciret solemne penitentiae publicae diem, parum id nostratibus placere videbatur, quare Caroli X:mi aetate rursus tres proclamabantur, & Car. XI:mi aetate 1676 ad quaternarium numerum, addito scil. uno, ad gratias solennes agendas destinato, figebantur. Rite & sine magna plebis offensione cum Sabbathicis diebus jam conjunctæ sunt.

Publicis festis, a summo Imperante constitutis, adnumerantur quoque *Lugubres* solennitates (*Klagodagar*) in obitum principum celebrandæ, & *Jubilæa* in memoriam magnorum eventuum, civitati ac religioni exoptatorum. Talia sunt in Patria nostra Tria; *Reformationis* Lutheri & confessionis Augustanae: (14 Junii 1530.) quovis Sæculo per omnes Protestanticas regiones commemorandæ, *Reformationis in Sveciæ per Gustavum I.* d. 21 Jan. 1621, primum celebratae, & 1721. atque *Concilii Upsaliensis* memoria, 1593. d. 26 Febr. 1693, 1793. solenniter sacrata. Hæc vero Jubilæa sunt sæcularia, quum Judaici anni Jubilæi festum in quinquagesimum annum incideret.

Anni-

Anniversaria porro Divini cultus ratio in caussis forensibus feliciter auspicandis, prescripta primum erat a Car. XI, adeo ut Iudicis territoriales non minus quam urbici, & dicasterii summi membra confessus suos a preibus inchoarent. (*Kyrkol.* C. 2. §. 15.) Quotidianam demum devotionem suam primitiva Ecclesia non intermisit ad imitationem Judaici ritus instituere precibus, hymnis & Scripturae Sacrae lectione. Matutina scilicet, meridiana & vespertina quaedam hora eidem fuit dicata, ut patet ex CLEMENTE ALEX. & TERTULLIANO. Tertio quidem Saeculo hora meridiana excludebatur, ceterae autem usque ad nostra tempora maiusc in usu, urbicis plerisque in Ecclesiis. Immo quoque ejusdem CL^EM. ALEX. TERTULL. et tettimoniis constat, Mercurii & Venetiis diebus solenniorem cultum concionibus sacris habendis & administratione Sacrae coenae, stationum sub nomine, invalidisse, ad memoriam quippe Christi proditi ac crucifixi. Qui mos sub papismo constanter observabatur, & a protestantibus quoque retinebatur, eo tantum discrimine, ut missa eucharistica omitteretur & in urbicis bis aut semel in septimana, in ruralibus Ecclesiis semel, die nimirum venetiis, convenirent Christiani. Justa tamen de causa ruralis hic cultus dudum desit. Saturni vero diei cultus ad Judaeorum Sabbathum conformatus, non adeo cito deserebatur,

tur, quia Apostoli ipsi & antiquissimi Christiani, utpote a Judæis converti hunc diem celebrarunt, probante TERTULL. OR G. EUSEB. Abstinuerant ab omnibus civilibus negotiis, donec id in Concil. Laodic. 361. vetaretur. Undecimo saeculo perperam ad Mariæ vng. invocationem trahebatur. hic dies, *Mariæ Sabbatum* appellatus, Ob quam superstitionem, conjunctam cum præjudicio Judaico, perdifficile fuit Protestanticis nonnullis Imperantibus, ab hujus diei sancta observatione interdicere. Ita vero seniori tempore prudenter cautum est, ut alicubi habeantur vespertinæ preces toram plebe rurali antequam Dominica dies celebranda veniat; in urbibus præparantur Christiani ad Sacram cœnam debita confessione, publicisque precibus. Conf. BÆLTER p. 309. sq

Ad ipsos Dominicos & festos dies quod attinet, certum est primos Christianos eosdem nocturno & matutino tempore celebrasse, persecutionum evitandarum caufsa; neque tamen his cessantibus, morem receptum deserere amabant cœtus, nisi post Sæcul. VI. Quin vero hoc sabbathico die negotiis suis infisterent domesticis, nullum est dubium. Constantini M. jussu urbica opera manuaria, Concil. Orl. 538. rualia quoque interdicebantur. Interim vero præter matutinas preces & conciones, vespertinas quoque habendas curarunt antistites, approbante CHRYSOSTO²

STOMO. Hinc sensim tres horas cultui publico adsignarunt, primam precibus & hymnis s. Missæ catechumenorum (*Ottesången*), secundam concioni & Sacrae cœnæ administrationi cum precibus & hymnis s. Missæ fidelium, (*Högmässan* sic dictæ, quia Catholici missam uice fere, sine concione habent), Tertiam veipertinis hymnis & precibus (*Aftonsågen*). Quamquam vero superflua hæc cultus publici repetitio judicaretur a Reformatoribus, postea tamen per Protestantum orbem, ea potissimum de caufa invalidit, ut omnibus ansa suppeditaretur ex concionibus auscultandis emolumentum percipiendi. Igitur Car. IX. 1575, tres sancvit conciones in urbibus habendas, fabbaticis, festis & pœnitentialibus diebus; quam legem confirmatam 1626, sed posterioribus temporibus aliquantum imminutam cernimus.

CAP. IV.

De Baptismi Sacramento.

§. 1. Prætermisis iis quæ de natura, scopo & institutione baptismi, ut quoque nominibus baptismi diversis, prout apud Ecclesiast. Scriptores obvia sunt: παλιγγενεσία της ψυχῆς, Φωτισμός, σφραγίς της κυρίας, signaculum fidei,

dei, χριστα, ὑδωρ ζωῆς. *Divina indulgentia*, e. q. r. in Dogmatica traduntur, formam s. administrandi modum hic tractabimus. *Origo* hujus ritus, licet haud inepte posse ex *Judaicis Proselyticis lotionibus*, speciatim vero ex *baptismo Johannis*, *Divinitus* in *Messiae agnitionem mandato*, arcessi, proprie tamen a *Christo ipso* mandante repetatur oportet. *Matth. 28: 19.* Apostolis hoc officium primum injungebatur, ii vero suis discipulis, antistitibus Ecclesiarum, Episcopisque docendi ac baptizandi munus devolverunt, qui rursus cæteris ministris diaconisque idem concesserant, docente *TERTULL. HIERONYMO.* Utrum vero haereticus posset hoc sacramentum administrare, disputari cœpit *III:o Sæc.* inter *CYPRIANUM*, Episc. Carthag. & *STEPHANUM* Rom. Negabat ille, affirmabat hic, connivente concilio Nicæno, & jure quidem, ea cum conditione, si secundum Christi præscriptum baptismus fuerit administratus. Quæ minus essentialia sunt schismata certe non derogant huic sacramento dignitatem suam. Et quamquam essentialis a multis censeatur error Arianaeorum & Socinianorum (*Cont. PONTOPP. DEYLING.*), rectius tamen dissentient alii. Intentio enim baptizantis, sive vitium mentis aut linguae non mutat essentialiam baptismi. Iteratio ergo hujus sacramenti temere non est urgenda, quum ipse Christus & Apostoli ejus nihil hac in re definierint,

§. 2. Generale fuit Christi præceptum, ut omnes in cœtu ejus baptizarentur ac instituerentur. Primis vero temporibus adultos & rationis capaces initiatos fuisse, res ipsa docet ac religionis natura. Unde inferimus, necessitatem baptismi esse relativam, non absolutam. Frustra ergo renitebantur hæretici nonnulli antiqui v. c. *Valentiniani, Archontici, & ex rec. Anabaptistæ, Quakeri, Pædobaptismum taxantes.* Quin tamen Apostolorum jam ævo, quum universæ familiæ Christiana adoptarent sacra, pueri quoque & infantes baptizati fuerint, vix dubitandum videtur, propter rei analogiam. Conf. A& 16: 31—33. 1 Cor. 1: 16. Immo testantur JUSTINUS MARTYR, IRENÆUS & TERTULLIANUS, parvulis baptismum fuisse imperitum, ORIGENESQUE hunc morem ex Apostolico arcessit ævo. Conf. BINGHAM, DEYLING, SEILER, BÆLTER cæt. Frustra ergo SALMAS, SVICERUS al. pædobaptismum ex tertio demum Sæculo repetunt. Proprie tamen adultos spectabat hic ritus symbolicus; ex omnibus enim gentibus novi cives accurrebant, quos docendos bene esse antequam sacro abluerentur lavacro, expresse mandabat Christus. Hinc pro ratione progressum varii gradus observabantur ante baptismum, *catechumenorum* quippe, in primis elementis doctrinæ Christianæ instituendorum, *audientium*, quibus jus sacras audiendi conciones collatum,

genu-

genuflectentium, in precibus fundendis prætentium, & *competentium* s. electorum, instituto examine baptizandorum. Arcebantur autem a baptismo comœdi, idolorum confitores, omnesque idololatrico cultui dediti, nec sine pœnitentia & publica abdicatione talium vitiorum ullus civitate Christiana donabatur. Temporis progressu, quum superstitione fœda vexare anmos hominum inciperet, baptismum quoque mortuis, embryonibus & rebus inanimatis impertire stulte conabantur multi ex Montanistarum secta & Catholicis. Errorem de mortuis baptizandis purgabat Canon Concilii Carthag. 3:ii A. 393. telle PHILASTRIO. Papisticus vero ritus campanas baptizandi VIII:vo Sæculo enatus diu valuit. Ad abortus vero quod attinet, dummodo speciem humanam habeant, consecrandi utique sunt baptismo; Monstrosi autem partus quonodo tractentur, Medicorum esto iudicium.

§. 3. *Tempus baptizandi* primitus non adstringebatur certis diebus, ut patet ex Actis Apostol. ; neque loci ratio diversa habebatur, modo aquæ copia tanta esset, ut in eam descendere possent novitii, aut ea adfundи e. c. Act. 16: 33. in carcere baptizasse fertur Paulus. Crescente catechumenorum numero, tempus festorum magnorum, Epiph. Pasch. & Pentec. præprimis observabatur, baptisteriaque ad ædes sacras constructa quar-

to Sæculo; quamquam multi etiam erant, qui baptismum procrassinate ad finem vitæ suæ malebant, lapsum reformidantes, atque privata in domo tingi sacro lavacro præoptarent. Proprie tamen in cœtu publico administrari debet, nisi distantia loci aut tempestatis duritas s. alia causa impedit. *Kyrkol.* C. 3. §. 3. & *Præsta Privil.* §. 20. Pædobaptismus vulgo intra 8 dies post nativitatem peragitatur, licet ad tertium annum ætatis differre svaderet TERTULLIAN. & GREGOR. NAZIANZ, improbante CYPRIANO & universa Ecclesia. *Kyrkol.* C. 3. §. 2. WÅHLIN *Handb.* §. 4.

§. 4. In ipsa *Forma* baptizandi Apostolico ævo simplicitas summa & ad essentia-
lia tantum adstricta observabatur; solenniorem
quippe apparatus vetabat tum temporum
conditio, continuis sub persecutionibus, cum
etiam frequentior baptizandorum numerus, ut
ex Act. 2: 41. constat. Brevisimam post in-
stitutionem, viva Apostolorum voce factam,
confessio fidei recitabatur atque in nomine
Patris, Filii & Spiritus Sancti baptizabatur,
eo modo, ut five in aquam fluvialem descen-
derent, five ad fontes & aquarum recepta-
cula quæ demumcunque sublisterent, caput
suum abluentes. Vix enim supponi potest,
quomodo ad privatam domum confluens mul-
titudo hominum, 3 millia, Act. 2: 41. a Pe-
tro ejusque condiscipulis sacro potuissent tin-
gi lavacro, nisi lotione & adspersione facta;

Duplic.

Duplicem ergo ritum sine dubio adhibuerant Apostoli, ut bene monent BINGHAM, BÆLTER al. Nec suppetunt monumenta immersionem solam plenamque probantia, nisi tertio Sæculo, quum immersionis actus communi recipetur consensu. Post ævum Apostolicum, multæ addebatur ex libertate ecclesiastica sensim cærimoniae, quia non minus prudentia opus erat, ne profani homines sacris Christianorum abuterentur, quam etiam festivitas quædam addi debuit ad excitandos & pertrahendos gentiles. Igitur 2:o & 3:o Sæculo, docentibus JUSTINO, TERTULL. AMBROSIO, HIERONYMO al. una cum confessione fidei præscriperant doctores solem abdicacionem gentilismi, cuius patronus ferebatur vulgo Diabolus. (Exorcismus tamen & exorcistæ non ante CYPRIANUM A. 250 memorantur). Idolatriæ renunciare necesse erat cuivis civi christiano, ex paganisuo converso. Neque quidquam aliud in recessu habuit hæc abdicatio, licet istius ævi cogitandi & dicendi modus ad satanam omnem cultum idolorum, una cum flagitiis quibuscumque, referret. Poslea vero, cum exspiraret ethnicus, atque de mali moralis i; peccati origine multa AUGUSTINUS disputaret contra PELAGIUM, omnium vitiorum auctor habebatur Diabolus; Confessio vero fidei variis absolvebatur responsionibus, speciatim de Christo, donec Concilio Nicæno certum quoddam omnibus

mnibus proponeretur symbolum. Adulti ipsi
hanc suam fidem Deo & Christo obstrinxer-
ant, sine sponsoribus usque ad IV^{um} Sæcu-
lum; In paedobaptismo autem jam TERTUL-
LIANI ævo sponsores s. patrini in fidelium
numero adhibiti, quorum nomina in registrum
quoddam Ecclesiæ illata, pariter ac nomen
baptizatis additum; Qui mos adhuc mansit.
Kyrkol. C. 3. §. 5. Confessioni mox sub-
jungebatur unctio (*χρυσμα*) Sæculo scilicet
tertio & quarto, una cum signo crucis, quo
symbolo dupli significaretur pugna fidelium
contra insulcus mundanos. Quibus peractis,
baptizandi, retenta circa exuendas vestes qua-
vis modellia sexus, ter immergebantur in a-
quam fontanam, antea jam consecratam; (nam
alia materia e. c. oleo, vino — utendum es-
se in casu necessitatis, ut VIII:o Sæc. de-
crevit STEPHANUS II. constanter negabant
orthodoxi.) Trina immersio s. infusio jam TER-
TULL. tempore obtainuerat, formulam vero ba-
ptismi ex ipsa institutione Christi, *in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti*, fideli-
ter servabant, quamquam Apostolicum ritum
in nomine Christi baptizandi Act. 2: 38. &
12. 16. cet. nonnulli stricte nimis laudarent.
Levis quoque Græcorum erat & Latinorum
patrum discrepantia in forma pronuncianda:
baptizatur servus, (serva) — (Græc.) five:
ego baptizo te in — (Latin.) Postea manu-
um impositione ac precibus, nec non unctio-
ne

ne iterata, confirmabat Episcopus clientem Ecclesiæ novum, eumque candida veste superindubabant diaconi, quin etiam ardentem candelam in manus ejus tradebant, eumque oculabuntur. Ultimum quoque lacte & melle eum potabant, ad preces fundendas adulteros excitabant, atque ad sacram cœnam admoniebant.

Hanc fuisse rituum omnium baptismalium antiqua traditione & auctoritate introducram formam, multis probavit testimonis BINGHAM Lib. XII. *Orig. Eccles.* Inde vero a VI:o Sæculo, multis aliis auxerant baptizandi actum cærimoniis Catholicæ Ecclesiæ antistites; talis scilicet usum in symbolum sapientiæ, ut ISIDOR. HISPAL. nugatur, & benedictionem, triplicem exorcismum, infinitas fere preces ceteraque addiderunt, atque immersandi ritum una tantum vice peractum inde a Gregorii M. ætate, (ut quasi obicem posserent Arianismo,) cum aspergendi illo sensim & quidem laudabili consilio commutarunt Sæculo XII:o. Hinc rituale Romanum Pontificis Pauli V:i jussu 1620 editum hunc prescribit ordinem in baptismo parvolorum: *Quæstio* incipit: quid petis ab Ecclesia Dei? (nuem) Fides quid tibi præstat? (vitam æternam) &c. — Hinc *exorcismus*: exi — immunde spiritus — Signum crucis — oratio — manuum impositio — oratio — benedictio talis, — immissio talis in os infantis

tis — oratio — exorcismus secundus — signatio crucis in fronte, impositio manus super caput infantis repetita, cum oratione, impositio stolæ super infantem, in Ecclesiam introducendum — Confessio fidei & pater noster; — Tum tertia vice exorcismus — Saliva oris sui tangit sacerdos aures & naras infantis, dicitque: Ephetha — in odorem svavitatis — Tu effugare diabole. Abrenunciatio — unctio in modum crucis tam in pectori quam inter scapulas; — bombacio abstergitur pollex sacerdotis, una cum membris inunctis infantis; Confessioni fidei a Patriniis respondetur, — baptizatio in modum crucis — Oleo ungitur caput infantis eadem signatura crucis; Oratio — Vestis candida inducitur infanti, ardensque lampas in manus traditur facta appreicatione. Finitur actus voto: *vade in pace, Dominus tecum.* — Idem quoque in adultorum baptismo præscribitur ordo, sed prolixioribus precibus, & hymnis nonnullis Davidicis e choro ante baptismalem actum decantatis. Appendix loco addunt Catholici cognationem spiritualem contrahi inter patrinos & infantem. Quæ lex erat Justiniani, Coneilio Trullano amplificata, restricta tamen a patribus Tridentinis. Conf. DEYLING, p. 366.

§. 5. Qui simplicem Apostolorum cum monstroso hoc catholicæ Ecclesiæ apparatu contulerit morem, non mirabitur, Reformatores

tores multas ejusmodi nugas expunxisse, quin etiam jure ab antiquæ Ecclesiæ confuetudine discessisse. Otiosum quippe olei, salis, lampadisque usum merito damnabant ut pote parum frugiferum. Satis est simplici symbolo aquæ uti ex instituto Christi, ad designandam puritatem mentis. Interim vero non nisi sensim tamen in Protestanticis Ecclesiis hi ritus deponebantur, ut de Svecana Liturgia fideliter exponit BÄLTER. Preces plerasque ex Liturgia Romana retinuit QLAUS Petri — nosque adhuc servamus. Nemo vero existimet, formam nostram jam-dum penitus purgatam esse, ut potius piæ recentiorum doctorum prudentiæ multa resileat emendanda. Immo. Carol. IX jani suo tempore exorcismum valde improbabat quod idem Episc. JOH. MATTHIÆ 1660 libro: *idea boni ordinis* quoque egit. Quis nempe exorcismos immundi spiritus, renuntiationes pompa diabolicæ, signationes crucis, mysticasque nonnullas loquendi formas cum natura baptismi conciliabit? Quis propter nudam vocem, in confessione fidei parvolorum declaranda, patrinos obstringet? Recens ergo Liturgia Svecana, vestigia premens probatissimorum Germaniæ auctorum, SEILER, al. rite hæc e medio sustulit incommoda, atque ordinem baptismi hunc in modum svasit exsequendum. Exordium fit ab exhortatione de consilio & utilitate baptismi — hinc verba in-

institutionis — preces — Textus Matth. X. — Impositio manuum cum oratione dominica; brevis apprecatio — symboli fidei ac legis universae, a Christo confirmatae, prælectione; Tum baptizatio triplici aspersione, ac non minis parvuli proclamatione facta; gratiarum actiones, preces, & apta admonitio patrinis impertita. — Neque tamen abs re esse fatebimur, si parentes, utpote qui in hoc ritu peragendo præsentes esse debent, ad sancta sua officia in educandis suis liberis excitantur. Sic missis otiosis ambagibus cærimoniasque ritui baptismali sua constabit simplicitas, dignitas, gravitas & utilitas. Reliqua que fortassis adhuc emendanda sunt, phrates tantum & verba tangunt.

§. 6. Appendicis loco subjungimus nonnulla, in quibus pastoralis prudentia verlari debet. *Jus dandi baptismum* propriæ Ecclesiæ competit, ut patet ex casu necessitatis, sed ex translatione ministerio Eccles. & certæ parochiæ debetur. *Kyrkol. C. 3. §. 4. Personæ* baptizandæ sunt singuli liberi Christianorum; — qui vero diversis addicti sunt sectis, minime cogendi ad ritus sibi contrarios; *K. Förordn. om Relig.frib. 1781.* Neque parentes ipsorum fœtuum ut se indicent cogi posunt *K Br. d. 17 Oct. 1778.* (Aliter antea quidem lex Eccles. in duplii hoc casu statuebat.) *Convivia baptismalia* ex Agaparum antiquorum more orta, per se innoxia sunt & tol-

randa, dummodo luxus, commesatio & iur-
gia præcaventur. Penitus vero eadem in-
terdicere, frustra tentatur. Igitur omnem la-
pidem mouere juvabit, ut frugalitas, tempe-
rantia, concordia amoreque mutuus hisce in
epulis, sancte observetur. Ipse vero paro-
chus exemplum probati simarum virtutum aliis
præbere nunquam intermittat. Fuit quo-
que multis in usu, dona quædam neophy-
tis cet. elargiri, quocirca tamen recens ætas
multos præcidisse cernitur abusus. Quando-
quidem vero patrini vulgo ex affinium s. co-
gnatorum numero arcessi solent, id emolu-
menti inde redundabit, ut dubiis afflictisque
in rebus, membrorum Ecclesiæ liberalitatem
experiantur pauperes, curamque sobolis edu-
candæ patrini in primis, defunctis parentibus,
in se fulcipiant. Quem in finem civilis ad-
ministratio recipublicæ, indices quoque bapti-
zatorum & patrinorum a ministro Ecclesiæ
accurate prescribendos esse constituit. *Kyrkol.*
C. 3 §. 12. Talia diptycha antiquitus jam
invaluerunt, & varium præstant usum.

§. 7. *Confirmatio* paedobaptismi primis
temporibus Apollon. inusitata erat; nam quæ
Act. 8: 17. perhibetur facta, de adultis tan-
tum valet. Tertulliani tamen ævo observata
fuit, & manuum impositione, signo crucis ac
unctione exantlata. Nemo hinc peculiare
quoddam sacramentum somniabat, sed vete-
rem sequebantur morem omnes. Pontificia
au-

autem curiositas Sæc. VIII:o novum ex hoc ritu fixerat sacramentum adolescentibus s. infantibus, septimum annum ingressis, conferendum eo modo, ut frontem infantis oleo in modum crucis ungeret Episcopus, addita benedictione. Qui ritus in Svecia sub Papismo appellabatur *färma* a firmare. Proscripterant hunc ritum superstitionem Protestantes, multi licet quandam confirmationis formam adoptandam præoptarent. Atque merito huic honorum voto satisfactum est recentiori nostro ævo, adeo ut missis omnibus externis signis crucis, manuum impositione oleoque, simpliciter statuatur, infantes ad maturiorem ætatem proiectos & ad Sacram cœnam præparatos, solemni quodam modo coram cœtu ipso, professionem fidei suæ edituros, quin etiam precibus ac benedictione confirmandos esse. Specimen ejusmodi commendabilis ritus exhibet recens Svec. Ordinantia, Cap. IV. Rite quippe præscribitur, ut minister Ecclesiæ post brevem admissionem de baptismatis iœderis sanctitate s. alia materia, examen instituat catecheticum, atque hoc finito liberos exhortetur ad confessionem fidei edendam, propositis insuper quæstiobus ad vitæ sanctitatem spectantibus. Tum confirmatio sanctaque obtestatio — oratio — & publica exhortatio præsentibus omnibus Ecclesiæ membris directa; Actum finiat benedictio & hymnus. — Quantam viu ejusmodi

solennis iteratio confessionis baptismalis, non modo juvenili ætati, verum etiam adultioribus omnibus adferat, satis describi nequit. Meminerint religionis doctores, amplissimam jucundissimamque hanc esse sibi traditam provinciam, ad mores saeculi sui conformandos.

Quod ad ipsum tempus instituendi hujus actus attinet, præferimus jure festum s. dominicum diem, quo reliquus cultus publicus celebratur. Siquidem finito actu confirmationis, cominode inchoatur publicus cultus, subinde vero absolutio, sacram cœnam antecedens, in sacrario peragi debet.

§. 2. Quamquam *baptismus*, in casu necessitatis peractus, præjudicio quodam non nullorum de absoluta ejusdem ad æternam salutem consequendam necessitate, plerumque nitatur, subveniendum tamen est aliorum infirmitati. Non ergo temere permisit Ecclesiastica lex & auctoritas, inde a TERTULLIANO, laicis quibuscunque, speciatim parentibus ac obstetrici — ut baptismum recens nato, sed in ultimo discrimine vitæ constituto, conferant; Approbat idem LUTHERUS al. Temporis angustia svadet summam brevitatem ritus baptismalis, prælegendis verbis institutionis, & oratione Dominica trinaque adspersione in nomen Dei Patris, Filii & Sp. S.

Talis

Talis vero subitaneus baptismus confirmandus postea est, quum infans convalebit, more antea præscripto, mutatis tamen mutandis. Per se nempe patet, baptismum non esse iterandum, sed precibus, confessio- ni fidei, ceterisque antea non prælectis litan- dum; pariter ac admonitio, specialem hanc spectans occasionem, præcedat necesse est.

Kyrkol. C. 4.

In baptizandis ignotorum *liberis expo-
sitis*, receptus observatur ordo, prægressa
tantum commemoratione ipsius casus.

§. 9. *Baptismus adultorum* non amplius locum in Ecclesia nostra obtinet, nisi in iis, qui ex gentilismo, Judaismo aut Mahu- medanismo ad Christiana transferint sacra. Solidam institutionem antecedere debere con- fessionem publicam, ritusque omnes bapti- smales proselytarum, quoad formam, eisdem tere esse cum pædobaptismo, facile intelligi- tur. Sunt vero specialia quædam in prole- lytis observanda, quæ sigillatum præscriban- tur oportet, ut harmonia Liturgiæ obtineatur. Primum in hoc genere exemplum in Svecia dabitur A. 1693. Emendatius autem in re- centi ordinantia 1799. Præcipua ejus mo- menta hæc sunt: Adhortatio ad universum cœtum — oratio, solennis abdicatio doctriæ paganicæ sive Mahum. — Confessio fidei, cetera.

§. 10.

§. 10. *Cautiones* demum generales sub-jungimus, ut sciant ministri sacri erroribus vulgi, circa baptismum saepius obviis, rite ieiuniter, casusque nonnullos conscientiae trahere. 1) Abstinendum est a mystica & hyperphysica descriptione baptismi, quasi vim haberet occultam, a foribus peccati connati aut lue immundi spiritus mentem purificandi. Spiritualis quippe obsessio, Judaico effecta ingenio, crassam sapit ignorantiam & infinitam parit animi perturbationem.

2) Quod Apostolicis in scriptis baptimus appelletur regenerationis lavacrum, de adultis explicandum est, qui utpote mentis capaces gratiae Divinæ vim recipere possunt; Omnis vera emendatio moralibus adstricta est adminiculis, atque facultatibus animi accommodata, Symbolice vero adumbratur ac confirmatur per baptismi ritum.

3) De fide infantum extraordinario modo generata, subtiliter iudere vix amplius sustineat doctor; nec desperandum de salute eorum, qui præmaturam subeunt mortem, antequam baptismino fuerint quasi consecrati. Quotquot enim nascuntur, Creatoris benignissimi impressa sibi habent amoris vestigia, ejusdemque experiuntur providentissimam curam.

4) Necessitas baptismi non est absolta, sed relativa. Ut enim paedobaptismus tam parentum quam infantum causa utilis ac necessaria.

cessarius est ritus, ita tamen sine connexione
fidei nihil valet.

CAP. V.

De Administratione Sacrae Cœnae.

§. 1. Alterum sacramentum a Christo institutum, Sacra Cœna, *δειπνον κυριακον* ab Apostolis & *euχαρισιον* a Veteribus, Mislaque deum inde a Sæc. 3:o Catholicis, a dimissione populi, appellatur. Multa quum essent Judæis celebrata convivia sacrificalia, speciatim agni paschalis, sublimiori plane consilio ad mortem suam expiatoriam celebrandam instituit Christus hoc sacramentum. Ipsa verba: *τέτο θοιείτε* - - edocent, naturam hujus ritus esse ad memoriam J. C., eademque debent in connexione cum verbis: *τέτο εστι τὸ σῶμα* - (quibus etiam, licet aliquantum mutatis, ante cœnam paschalem utebatur Salvator in colloquio cum discipulis - Joh. 6:) explicari. Inde tamen a CYRILLI ævo præsentiam corporis & sanguinis Christi realem, sub pane & vino consecrato, constanter defendebunt doctores, donec Sæc 9:o transubstantiationem fingerent, consentiente Concilio Lateranensi A. 1215. Quam insanam opinionem refellerē conantes Protestantici viri, LUTHE-

RUS, ZVINGLIUS cum BUCERO, CAPITONE, cet. novas inter se excitare lites sacramentales incepérunt, neque ad concordiam redigi potuerunt. Infelicissimum fuisse hanc dissensum, cordatores dudum fasti sunt, & ad mitigandam rigidiorem sententiam propenderunt. Conf. PLANK *Gesch. d. veränd. d. Protest. Lehrbegriffs*, SEILER *Theolog. Dogmat. rel.*

§. 2. Essentialis s. interna vis sacramenti inest memorie & communioni Christi, pro nobis crucifixi & mortui, externe autem s. symbolicæ res sunt panis & vinum. Azymo quidem pane, utpote in festo Paschali adhibito, & vino, secundum morem illius temporis, aqua temperato, utebatur Christus. Primitiva tamen Ecclesia, orientalis & occidentalis, fermentato communi pane, deinceps Sæc. IV. seq. ut ex EPIPHANIO constat, in formam placentarum orbicularium pisto, utebatur usque ad Sæc. XI. quo Romanus cœtus leviori de causa azynum restituit; unde graves lites inter Græcos & Catholicos (Azymitas compellatos), ortæ, Oblata, quæ vocantur, quantitate sua variabant, adeo ut olim frangerentur, minores vero placentulæ inde a fine XI. Sæculi constanter adhibitæ. Vini vero usus in Eucharistia laicis non dengabatur nisi post Sæc. XIII. fatente MABILONIO, BONA cet. Catholicis scriptoribus; Ratio ipsa hanc subtrahendi alteram speciem

A a

sacra-

sacramenti, ob corcoimiantiam quippe, ut statuebant, ridicula fuit & iniqua, vix digna quæ refellatur. Absona quoque veterum hæreticorum, aliam materiem v. c. aquam, lac, cal-uni substituentium, (uude *aquarii* s. *encretitæ*, *hydroparastatæ*, *ophitæ*, *artotyritæ* vocabantur,) diluere commenta, non operæ pretium. In ipsis enim indifferentibus actibus & rebus, non est a prima Christi institutione recedendum; De casu extremæ necessitatis quid judicandum, diversa docent Lutherani & Calviniani; nec certe ab æquitate aberrant, qui potum quemcunque alium deficiente vino, portigi posse autumant; (Liquoritas eos appellare moris erat in Svecia Sæc. XVI. medio; Conf. BÆLTER K. Cerim.)

§. 3. Eucharistiam *administrandi* jūs primitus Ecclesiæ ip̄si competebat. Convenientibus enim Christianis, pro facultate sua panem & vīnum adportantibus, quisque ex consecrato cibo sumebat sibi portionem. Conf. 1 Cor. XI: Episcopi s. presbyteri erat officium consecrandi, diaconorum autem ministrandi & distribuendi populo, ut ex JUST. MART. CONST. APOSTOL. & AUGUST. cet. liquet. Interim tamen, extraordinario casu, etiam laicis sive diaconis licitum fuisse Eucharistiam absolvere precibus & oblatione, satis demonstratum ex TERTULLIANO dederrunt GROTIUS, BOEHMER, PFAFFIUS, DELING, cet. quibus consentiunt libri nostri Sym-

bolici; unde nulla Fanaticis oritur ansa & causa, extra necessitatis statum, omnibus Christianis administrationis jus ad lignandi; siquidem perperam ordinem Ecclesiæ receptum subvertere moluntur. Neque dubium quodam oriri poterit de efficacia sacramenti, licet ministrans sacerdos pravæ intentionis aut hypocriteos reus censeatur, modo integre & secundum institutionem Christi partes suas peregerit. Quod si vero falsam religionem publice profiteatur quispiam, lex & ordo Ecclesiæ eum merito ab hoc, ut aliis ritibus, arcet.

§. 4. Quum porro de *personis*, ad S. etenam admittendis, quæratur, primitivum Ecclesiæ consulusse juvabit morem, Christus quidem ipse in celebranda cœna non nisi externam sui professionem spectabat, adeoque Judam, proditorem, cœnæ interesse permisit, admirabili animatus studio, pertinacem ejus frangendi mentem. Similiter Apostoli jus sibi non arrogabant in intimos hominum inquirendi recessus animi, sed omnes Christianos, modo fidem Christo dederint, vitamque externe sanctam egerint, Sacrae eucharistiae fecerant participes. Erat quippe Christi & Apostolorum sublime consilium, intimo amoris vinculo non modo fideles confirmare, sed etiam debiles, labantes ac fluctuantes sensim erigere; (amor enim omnia vincit). Propterea nec vi quadam externa cogebantur Eccle-

siæ cives, ut sacris interessent ritibus, sed ultro his vacabant officiis. Quam libertatem necdum sublatam esse patet, licet disciplina Ecclesiastica sanxerit, neminem Ecclesiæ juribus frui posse, qui ritus recusaverit publico omnium consensu confirmatos. Composit enim hoc jus decernendi civibus Christianis, quatenus eandem profitentur religionem eundemque Dei cultum externum. Qui sacramenta contemnunt, eo ipso declarasse existimandi sunt, se nolle iisdem juribus Ecclesiæ frui, aut ejusdem societatis censeri membra. Igitur minime taxandi sunt Ecclesiæ antiquæ doctores, qui dignitatem sacramenti & jura sua quovis modo tuebantur, impoenitentes ac flagitosos arcendo a Dominicæ cœna. Quos etiam jure coercet *Kyrk.* C. 11: §. 6. 9. 7: 4. 17: 4. 8: 3. Neque admittendi stupide ignorantes, *K. L.* 8: 3. aut sine prævia notatione & confessione, aut extra certam parochiam 8: 2. 11: II. cet. Casum necessitatis exponit C. 8: 3. 11: 4. 11. 17: 5. Conf. WÅHLIN §. 7. mom. I^o. Nemo tamen hanc excludendi potestatem ultra limites externæ professionis & vitæ extende re poterit, quum nec ipse Christus, ab Ecclesiæ suæ communione suspectos quosdam suos discipulos arcere voluerit, internam quanquam animi sanctitatem & fidem in ipsa salutis causa commendaverit solam. Fideles ergo omnes, Christi profitentes doctrinam & mor tem,

tem, (vere an externa specie, Dei erit iudicium,) Sacram obibunt eucharistiam, dummodo adulti sint; nam de infantulis, quos a III:o ad V. Sæc. in Ecclesia Gæca & diutius in Latina, constat cœnam S. adiisse, prohibente deum Conc. Tridentino, non valet quod commemorare mortem Domini possint. Funestior adhuc superstitione Sæc. IV, in Africanis nonnullis cœtibus invaluit, absonusque mos corporibus defunctorum eucharistiam porrigendi, ut quoque apud Gr. & Latinos, eucharistiam cum mortuis consepeliendi ritus, temere approbante GREGORIO M. Minus autem culpandus erat veterum, in ministranda cœua Sacra adoptatus, mos seipso communicandi, quem morem ex præscripto Tridentino Catholici retinuerunt. Multæ tamen fudent rationes pro contrario Protestantum usu, excepto tantum casu necessitatij.

Quod porro medio ævo Conc. Wormat. 863, ad purgationem criminis & innocentiam suam probandam, aut ad firmando foedera, & artes magicas cogitarunt Catholici antistites adminiculum ex Sacra cœna, in contestationem sumenda, cordatores ipsi Pontificii, THOM. AQU. BELLARMIN. cef. improbarunt, improbantque omnes Protestantes. Conf. Kyrkot. C. 11. §. 5. Hoc quippe modo universa civitatis eluderetur securitas, & fanatico-penal is; immo latissima aperiretur patrandis flagitiis porta.

§. 5. Ipſa administrative Sacræ cœnæ simplicissima fuit primis ſæculis, ut ex JUSTIN. MART. conſtat. Concione missa precibusque li- tatis, oſcula dabantur mutua. Tum adporta- tis ab Ecc. fīe membris pane & vino, preces fundebant antifitites una cum gratiarum actio- ne, acclamante populo: *amen.* Dein per diaconos diſtribuebantur ſacra lympha. Quar- to ſæculo additæ ſacræ lotiones miniftrorum poſt ſacra oſcula; apprecaſtiones: *Deus, Dei pax vobis cum, furſum corda - gratias Deo agamus* — quibus populus reſpondendo o- ciuit; — Antiphona angelica: *sanctus* — a populo quoque canebatur. Hinc preces pro universa Ecclesia, Epifcopis — Magiſtra- tu, mortuis sanctis, martyribus, ſingulis or- dinibus, ægrotis & afflictis, inimicis, infide- libus, catechumenis, pœnitentibus cet. a mi- niſtro iteratæ, & iſtitutionis verba recitata. Reſpondebat populus doxologia & hofiana. Tum Euchariftia ab Epifcopo, clericis & laicis e- redito corpore flantibus ſumebatur, verbis: *hoc eſt corpus Christi* — *sangvis, vitæ calix,* intonato Psalmo Dav. 34. Communione fi- ta gratiarum actiones, preces & benedictio, — Concionem dimiſit diaconus verbis: *in pace.* — Prolixum hunc ritum deſcribunt Conſtit. Apoſtol. CHRYSOST CYPRIAN. AU- GUST. Cont. BINGH. L. XV. Obſervandum quoque eſt, non omnibus in coetibus eandem penitus viguisse rituum formam, ſed variam.

GRE-

GREGORIUS vero in *Missæ canone*, quem compo-
lit **SCOLASTICUS**, novum & splendidiorem
præscripsit eucharistiæ apparatum, quem Ro-
mana Ecclesia multis auctum cærimoniis su-
perfluis inanibusque e. c. genuflexionibus,
crucis signis, capitis inclinatione, sacramenti
elevatione & adoratione (Sæc. XIII.) suffiti-
bus, osculis altari admotis, conversionibus-
que infinitis, retinuit hoc ordine: lampades
accenduntur, suffitus — sacerdos genua flectit
— confessio generalis a ministro perlegitur
— Sacerdos iterum genua flectit & ad populum
conversus, absolutionem impertit verbis: *mise-
rentur vestri — indulgentiam &c.* Communi-
candos adstantes lignat crucis forma, — Pre-
ces & institutionis verba tacite leguntur —
postquam pyxidem sacram e ciborio extraxerit,
Tum elevatio sacramenti, populo se in terram
prosternente; Conversus ad pop. sacerdos di-
cit: *ecce agnus Dei, qui tollit mundi pecca-
ta — ceteræ preces —* Postea communio sa-
cerdotis, qui solus calicem bibit; oblata vero
ex patena sive pyxide clericis & ministris,
dein ceteris porrigit, faciens super ea si-
gnum crucis, & pronuntians: *corpus Domini
nostræ J. C. custodiat animam tuam in vit. æ-
tern.* — Quibus peractis gratias agit & be-
nedicit populo.

Græca Ecclesia in multis servat morem
a **BASILIO**, **CHRYSOST.** cet. præscriptum; sed
multa quoque additamenta adfuit. Ordinem
misæ

Misæ narrant BERGIUS Diss. de statu Eccles. & Rel. Moscovit. KING Gebráuebe — Differt vero in eo a Romana Missa, quod panem & vinum junctim sumunt communicantes, pane fermentato utuntur, & alios sanctos invocant, ut quoque prolixiori forma missam celebrant, ceteros ritus ut transeamus. LUTHERI autem reformatio quid ad purgandam Eucharistiae administrationem contulerit, omnibus in propatulo. Inter nostrates OLAUS PETRI cum LAURENTIO immortaliter & bene meruerunt de Missa constituenda, eamque adhuc mutatis nonnullis adhibemus. Usus tamen lampadum & elevatio sacramenti sub tintinnabuli sonitu usque ad 1593 duravit. Reliqua omnia ad pristinum morem Ecclesiae primitivæ restituta, ut fuis docet BÆTER Cap. 30. ratione tamen habita nostrorum temporum, summa que observata simplicitate, quare etiam recentior Svec. Ordinantia parum censuit in ordine ac ritibus corrigendum esse. Conf. dicta ad Cap. 3. Neque adiaphora, postquam semel invaluerunt, sunt quaunque de causa mutanda.

Distribuendi modum, sine panis fractione aut fissione (ut Græcis & Orient.), appreendi que formulam: *corpus Dom.* — cæteraque nonnulla a Catholicis mutuati sumus, quamquam antiquitus aliter statuebatur, & Lutherani ipsi discrepent. Modus vero, quo panis consecratur & vinum sumitur, reliquæ ejus

ejus conservantur, aut deficiente vino, aliud suppletur, atque universe cavetur, ne quidquam symbolorum Sacrorum decidat in terram, aut ad superstitionem alendam extra Sacrae cœnæ usum cuiquam tradatur, haec aliaque prudentiam Pastoris requirunt. Conf. *Kyrkol.* C. 11. §. 8. 9. 10. WÅHL, Handb. §. 7.

§. 6. *Locus* in quo S. Eucharistia celebretur, publicus esse debet, propter ipsius institutionis naturam, unde quoque communio vocatur. Abusum ergo Pontificiorum in privata sua Missa, ut quoque circumgestandi symbola Sacra & adorandi ritum XIV Sæc. enatum, merito taxabant Protestantici doctores ac principes, excepto tamen casu necessitatis, quo ægrotantes, senes aliquique constituti a publico impediuntur cœtu. *Kyrkol.* C. 11. §. 12. Nullum enim est dubium, quin insigne solamen nobis in vitæ tristissimis fatis subeundis præbeat hoc sacramentum.

Præter hæc autem tempora casualia, quæri solet, quoties publico hoc epulo frumentum sit. Primi quidem Christiani quovis in conventu sacro h. e. die Dominico, præterea diebus mercurii & veneris, teste TULLIANO, immo quotidie, sub persecutibus, sacris his trubebantur dapibus, ut semet in fidei constantia firmarent. Labentibus vero annis, quum non tam deterrere quam in superstitionem atque externas cærimonias veri videretur zelus Christianorum, usus Eucha-

ristiæ ad solemnia in primis festa & quidem Paschatos restringere cœperant, graviter taxante CHRYSOSTOMO; quin etiam tantus erat tempore membrorum Ecclesiæ, ut Concilio Agathensi 606 decernere opus esset, sacerdotes non esse habendos catholicos, qui festis his non communicaissent. Tandem Sæculo XIII. Lateranensis synodus S. cœnam una saltem vice in Paschate celebrandam præscripsit, approbantibus patribus Tridentinis; non tamen defuere cordatores in ipsa Pontificiorum secta, qui frequentiorem Eucharistiae usum commendarent, ægre ferent s. suorum ingaviam. LUTHERUS vero cum suis, minime diem quendam certum definiendum esse ratu, quater ad minimum in anno, celebrandam postulavit cœnam. Hinc quoque mos invaluit nonnullis, ex præscripto legis K. L. C. 11. §. 1. tres sive quatuor sacramenti vices observandi, libertate tamen conscientiæ minime impugnata. Frequentiam quippe hujus sacramenti inculcant religionis studium & exercitium continuum, imbecillitatis sensus, nec non rerum mundanarum summa inconstantia. Ne vero in opus operatum ac superstitionem vergat sublimis hæc devotionis species, omnaem moveant lapidem Sacri præcones.

§. 7 Inumeros suboriri circa hunc festivum actum casus conscientiæ, eosdemque funestis plerumque erroribus ac præjudiciis vulgi

vulgi inniti, in quibus amovendis magna requiritur circumspectio, testatissima loquitur experientia. Jam enim tremendum sibi finguunt mysterium infirmiores, jam naturalem ac physicam corporis & sanguinis Christi comminiscuntur presentiam, a transubstantiatione parum alienam, jam circa panis & vini usum, consecrationem, ministrorum sanctitatem, a que sacramenti hujus absolutam necessitatem ad salutem, ceteraque multa, ludere solent. Quid quovis in casu dubio aut errore animadvertisendum sit a fidelii doctore, tum ex antea dictis, tum ex Apostolorum monitis ac primitivæ Ecclesiae ingenuo liquet uso. Nulla enim licet absoluta sit hujus actus necessitas, relativa tamen datur in Ecclesia. Neque ulla vis externa adhibenda est tam religioso in negotio, sed caute, moderate, amice procedendum, donec ob contemptum refractorum sibi ipsi exclusionis pœnam contraxerit civis malefanus. Quod si vero scrupulis quibusdam occupati honestioris fortis Christiani abstinuerint se a Sacrae cœnæ usu, fideliter admoneantur oportet, priusquam duriora contra eos tententur adminicula. Praescripta quippe norma, *Kyrol* 11: 2. de obligatione quotannis adeundi Sacram Cœnam, non est ad invidiam usque & persecutionem urgenda, quam conscientiae errores & dubia præsumserit eadem lex. Malitiosa vero & insolens abnegatio hujus ritus

ritus, non potest non in civili quoque foro graviter reprehendi ac castigari. Ceteris de easibus conscientiae speciatim dijudicabunt Consistoria sive Summus Imperans, cui inspectionis competit ius in Ecclesiam. Exemplum præbet WÅHLIN. c. I. §. 7. mom. K. not. d.

CAP. VI.

De Confessione & Absolutione.

§. I. Ritum in Ecclesia receptum, ad confessionem excitandi Christianos, & antequam ad Sacram cœnam admittantur absolvendi, non quidem institutum esse a Deo & Christo, sed seniori tempore per libertatem atque prudentiam Ecclesiasticam illatum, fatebuntur quotquot Evangelicam historiam cum primitivæ Ecclesiæ contulerint usū. Patres quippe Apostolici penitus ignorant ejusmodi morem, flocci tamen non habentes justam animorum explorationem, a quovis Christiano ad præscriptum Pauli exigendam. Vix ergo attinet, ad expressam Christi, Apostolis factam, provocare extraordinariam auctoritatem, quasi eadem jure quodam hæreditario ad omnes transferit ministros Sacros, ipsisque competit quodam

dam jure; Etenim Matth. 16: 19. 18: 8 Joh. 20: 23. tantum de Apostolis & quidem omnibus, (nullo speciali jure Petro præ ceteris prætentio) valet, qui extraordinaria Spiritus Sancti acceperant dona, ad coërcendos non minus quam restituendos scelestos Ecclesiæ cives.

Quæ quippe auctoritas ligantis & solventis clavis nomine, ex filio Hebreorum familiari, Jes. 22: 22. Luc. 11: 52. insignitur, nec ultra externum scopum excludendi & adoptandi s. remittendi extendi debet. De peccatis gravioribus eorumque suppliciis externis, non autem de ritibus Mosaicis abolendis sermonem esse, contra SELDEN. LIGHTFOOT. MORIN. VITRING. BAUMG. CLERIC. CARPOV. LANG. BOEHMER. rite asserunt DEYLING. PONTOPP. cet. Pollicebatur nempe Christus discipulis suis Spiritus Sancti dona, i. e. mirabilem & extraordinariam adiutentiam in universo eorum administrando munere, ratumque statuebat esse, quicquid ad Ecclesiæ commodum decernerent. Ut quippe baptizati per doctrinam Evangelii ordinario modo in Ecclesiam (regnum cœlorum) introducebantur, ita si ad nefaria quædam prolaberentur vitia, excludendi erant & arbitraria quadam pœna multandi; . . . Apostolorum erat vide-re, ne detrimenti quid caperet cœtus Christi, sed in dies augesceret. Quemadmodum vero Christus non commisit Apostolis suis jus sive facultatem inquirendi in internam humani animi

nimi indolem, ita nec ipsi arrogabant sibi jus de æterna salute ac remissione peccatorum universa constituendi, sed Divino foro & gratiæ illud totum retulerunt. Externa Christianorum vita erat ab ipsis inspiratis his Evangelii præconibus dijudicanda; Lolium scilicet a tritico secerne e vix dabitur cuiusquam, quanto minus hypocritas a sinceris & fidelibus dilcernere! Cum ergo Apostoli clavium i. e. ablolvendi & excommunicandi jus exercearent, modello illud restinxerant ad externa facta; idemque jus omnibus Christianis (exceptis extraordinariis casibus) competit agnoverant, ut patet ex 1 Cor. 4. De absoluta omnium peccatorum remissione aut damnatione tanto minus cogitare potuerunt, quanto vividius senserant se esse tantum ministros & dispensatores Evangelii & promissionum Christi, non vero salutis arbitros aut gratiæ Divinæ diribitores. 2 Cor. 5: 19—21. Nec ullibi legitur, Apostolos obstrinxisse membra Ecclesiæ ad confessionem generalem omnium peccatorum, Dei Christique nomine sibi faciendam, ut potius Divinam gratiam & misericordiam ad remissionem peccatorum consequendam commendarent.

§. 2. Quamquam extraordinaria absolvensi aut excommunicandi facultas cum ævo Apostolico desierit, ordinaria autem illa Ecclesiæ ipsi adjudicata fuit, adhucque valebit, (ut deinceps probabitur,) sensim tamen perspe-

Ipexit Ecclesia, opus sibi præter hanc esse variis occasionibus ad confessionem & consolationem, ambiguis in vitæ discriminibus, agendum obtainendamve. Præter publicam & communem omnium confessionem, monebantur singuli Christiani, infirmiores potissimum, ut doctoribus suis animi significarent statum, fidelia ab his impetraturi monita. Introducia ergo in Orientali Ecclesia fuit privata confessio, inde a III:o Sæculo, OR G. CYPRIAN. GREGOR. NYSS. BASIL. teste, eam fere ob causam, *quia odiosum sacerdotibus videbatur, tanquam in theatro. audiente Ecclesiæ multitudine, delicta evulgare*, ut habet SOZOMENUS. Hæc vero confessio non adstricta erat Sacrae Cœnæ communioni, sed casui cuiuscunque speciali adaptata, variaque secum tulit offendicula, adeo ut NECTARIUS Constantinop. Episcop. A. 390. eandem abrogaret, donec LEONIS ALLATII ætate restitueretur. Occidentalis Ecclesia circa medium Sæc. V. LEONIS Magni iussu eam adoptabat, magnam tamen concedens libertatem, atque GRATIANUS 1140. libro de *pœnitentia* indifferentem actum judicat; Sed vero successu temporis ex decreto Lateran. Concilii A. 1215. sub excommunicationis pœna confirmata & sacramenti loco habita fuit. Abusum ejusmodi confessionis auricularis, quam cultu quoddam Divino suscit supersitiosa plebs, nemō ignorat. A monitis enim amicis ad hierarchiam

chiam & indulgentias gravi cum religionis noxa degenerabant doctorum studia, qui pessime sibi jus arrogabant Divinum, cœlestia pro lubitu referandi & claudendi regna. Cui funestæ licentiæ, laudabili quidem studio se opposuit LUTHERUS, ipsam tamen privatam confessionem & absolutionem retinens, (conf. Catech. Luth.) tanquam præparatorium quoddam ad Sacram eucharistiam administrulum. Ne vero quispiam hujus confessionis necessitate ut ad salutem temere fingeret, Sacram cœnam adiit Lutherus nonnunquam si ne prævia hac præparatione. Eundem modum private confessionis servavit Ecclesia Svec. usque ad A 1673, quum publica introduceretur forma, ad imitationem aliorum cœtuum Protestantiorum. Utilitatem ejusdem ad rudiores instituendos, admonendos & in fide confirmandos, ad conscientiam tranquillandam, sub spe remissionis peccatorum, omnes agnoverunt Protestantici doctores, & in his SPENERUS, ut quoque CALVINUS. Interim tamen haud defuere ex pietistica secta, qui universum absolvendi modum pestiferum censerent, eumque reformidarent; unde quoque factum est, ut multis in cœtibus confessio privata exspiraverit, & cum publica quadam commutata sit, absolvendi iterum forma in multis mitigaretur.

§. 3. Ponderatis omnibus, quæ pro & contra in tota hac causa adferri solent, nos quoque

quaque confessionem, admonitionem & conso-
lationem sive generaliter, sive specialiter &
privatim adhibetur, minime superfluam, ut
potius necessariam iis, qui Sacras appetunt e-
pulas, judicamus, sed formam ipsam confes-
sionis & absolvendi genus ab hierarchica con-
testatione dictatoria, ad formulam declarato-
riam, & a Paulo usitatam commemorationem
promissionum Divinarum commutandum esse
jure urgemos. Conf. *Kyrkobandb.* 1799. Ne-
mo enim sine offensione cultui huic Sacro si-
ve interesse sive praesse poterit, quamdiu
Divino nomine exhibenda dicatur absolutio;
nec quispiam jus habet in alterius inquiren-
ti conscientiam, aut postulandi ut omnia sua
ei enumeret peccata; immo perperam cate-
gorice & sine discriminé poenitentium, fide-
lium ac hypocitarum infinita Dei pronuntia-
tur gratia, omnibus aperta. Latisimam er-
go ne praēbeamus praējudiciis practicis, se-
curitati carnali & superstitioni portam, ad-
monitio omnis accommodetur ad statum
hominum diversum, (sive fuerint cultiores &
moratores, sive rudiores & impolitiores, fin-
ceri sive hypocritæ, teneroris aut durioris ani-
mi, e. s. p.) junctis practicis consiliis, sola-
mine & spe, precibus item ac recitatione pro-
missionum ex verbo Divino, pariter atque
severissimi Dei judicii hypocritis & contem-
toribus certe imminentis. Ex hoc igitur ca-
pite statuere quoque possumus, remissione in
pec.

peccatorum revera conferri pœnitentibus, quatenus mentem órum revocant confessio-
narii ad gratiam Dei, expiationem Christi &
fidem. Nulla autem promissio & consolatio
sine conditione pœnitentiæ danda erit, nec
applicanda. Per se vero patet, notorie im-
pium non esse admittendum ad Sacram cœ-
uam, nec si crimina ejus fuerint occulta, si-
ne justa correctione aut reprehensione, posse
cum ceteris eandem adire gratiæ mensam.
Pastoris quippe est, jubentibus ipsis legibus
ecclesiasticis, *Kyrkol.* C. 6: §. 1. 2. *Handb.*
1799. speciali tua & privata cura ejusmodi
dubios maleque moratos Ecclesiæ cives ad
veram excitare pœnitentiam. De anxiis &
afflictis quid statuendum, prudens satis perspi-
cit doctor. Vulnera scilicet mentis non tam
refricanda sunt, quam sananda. Exemplum
Pauli coram Samuele confitentis (1 Sam. 15:
24.) & Davidis coram Nathane (2 Sam 12:
13.) satis est illustre. Poterit fortassis abso-
lutio quædam festiva, privatim iis manuum
impositione exhibita, scrupulum mentibus adi-
mere. (Conf. PONTOPPIDAN).

§. 4. Natura ipsa confessionis *privata*
silentii pacto & sigillo confirmatæ postulat,
ut ne divulgetur. Interim vero ne in abu-
sum & Jesuiticum morem trahatur, observe-
mus oportet, hoc non de criminibus commit-
tendis & attentatis atrocioribus a quibus de-
sistere noluerit confitens, valere; aliter enim
in-

in societatem criminis adduceretur ipse confessionarius, & securitate in læderet publicam. Perpetrata autem flagitia, cujuscunque sint generis, infecta fieri nequeunt, sed resarciri pro viribus possunt ac debent. Restitutio nem igitur damni illati necessario a confite nte exposcat prudens minister, sive etiam conscientiam ejus excitet ad manifestandum suum scelus. Proprio autem ex arbitrio fidem datam fallere nunquam in animum inducat. Conf. DEYLING P. III Cap. IV. §. 40. sq. & G. LUDV. BOEHMER. *Princ. Jur. Can.* §. 518. *K. Kyrk. L. C. 7. §. 1. 24.* Unde tam minime sequitur, reum quendam solam ob confessionem & agnitionem, nulla interveniente satisfactione, posse ad absolutionem ac Sacram cœnam admitti. WÅHLIN cit. l. p. 36.

§. 5. Quod porro confessionis generalis provincia, cuius meminit *Kyrkol. C. 8.* non modo ad rudiores ignavosque erudiendo, verum etiam mores quoscunque vitiosos corrigendos, speciatim vero ad reconciliandos inter se homines, in foro sive vita communis rixantes, administranda sit, antequam ad absolutionem & Eucharistiae usum accedatur, vel nobis tacentibus patet. Laudabili quoque studio nostrates admonitioni absolutoriae & confessioni adjunxerunt examen quoddam catecheticum, cuius ope tam juniorum quam adulorum indagari & ex-

plorari possunt progressus. Conf. dicta ad Catechet. Cap, 4: §. 4. Reliqua præcepta, de indice absolvendorum, tempore absolvendi, justaque caufsa admittendi confitentes, evidenter definiuntur in lege Eccl. cit. Cap. §. 2—4.

§. 6. Jam inde ab antiquo tempore invaluit usus, donaria quædam sive nummum confessionalem offerre sacerdotibus post perfectam absolutionem: Qui mos quamquam ab agapis primitivæ Ecclesiæ & Judaico ritu, portiones quasdam ex sacrificiis exhibendi, ortum duxerit, & per se innoxius sit, quin etiam ob exiguos parochorum reditus non nunquam tolerari possit, nullo tamen sub prætextu retinendus erit, quandoquidem invidiæ, offensioni & superstitioni variam suspeditat ansam. Est quippe hæc munusculi oblatio quædam indulgentiarum species residua, quam nemo non cum piissimo SPENERO cet. reprehendat. Conf. quoque EWALD ü. *Pred. beschäft.* P. 5. c. 4. Mercedem certe laborum suorum alio sub titulo aliaque occasione capiant verbi Divini ministri, quorum interest cavere, ne conscientia sua aut aliorum lædatur. Propterea quoque Reg. editio 1688 & 1691. abrogabantur hæc salario in Svecia, exceptis tantum urbicis quibusdam Ecclesiis; Conf. BÆLTER p. 531 sq.

§. 7. An præter ministrum Ecclesiæ alius possit ex Laicorum ordine absolutio-

nem

nem exhibere confitenti, quæri interdum so-
tet. De remissionis ac restitutionis necessita-
te in foro civili & vita hominum sociali ne-
mo dubitat, quin potius ex justitiae & æqui-
tatis lege eam derivari perspicit. In foro
autem Divino nemo præter Deum, summum
judicem, ac Christum jus habet peccata con-
donandi; neque Pastores animarum, utpote
ministri verbi Divini, aliter suam interponere
possunt operam, quam annuntiando gratiam
Dei, cujus efficacia & certitudo tanta est,
ut ab hominum non pendeat interpretatione
aut auctoritate. Rom. 1: 16. 2 Cor. 5: 20.
Quis ergo pertinacius pernegabit, quemlibet
Christianum fidelem posse aliis infirmioribus
monita dare saluberrima, iisdemque consciencie
excruciatis angore Divinam declarare mi-
sericordiam? Ex altera vero parte quis mi-
nisterii Sacri ordinarii infringet eximium u-
sum, in adjuvanda salutis caussa multorum?
Rite ergo administrationem hanc ministris in le-
certa parochia jure quodam bannario adsignant
ges Eccl. gravemque statuunt poenam iis qui si-
ne confessione adeunt S. cœnam. *Kynk O. C.*
8: §. 2.

§. 2. Simplicissima quum esse debeat
& ad singulorum statum attemperata admo-
nitio, confessio & confirmatio, nulli omnino
ritus externi tantopere in' hocce actu præ-
scribantur oportet. Quanto enim negotiosio-
res homines esse solent in externis, tanto

tri-

frigidiores aut negligentiores in essentialibus. Propterea damnamus exquisitum illum Græcas Ecclesiæ ritum, cuius hæc a KING adferuntur momenta: Abolvendi fistuntur ante imaginem Christi — Trilagion — Pater noster — Dominus gratus es tu (Hosподи помъжи Рус.) 12 vicibus. Gloria nunc & semper — 3 vicibus. Troparion — gloria — nunc & semper — Dom. grat. es tu 40 vicibus; Preces ad Deum & Christum Iesum; Admonitio ad confitentem — Interrogatio de fide, — Symbolum fidei a confitente legendum — Admonitio; — Confessio peccatorum omnium — supra caput confitentis inflexum precatur confessionarius — Hinc prosternit se confitens — & absolutionem ei impertit sacerdos, eumque signo crucis signat. Hymnus — Gloria &c. Pœnitens osculatur Evangelium & crucem.

In Catholica Ecclesia simplicior viget ritus. Confessarius insella sua, superpelliceo & stola violacei coloris indutus, admonet pœnitentem, ut genua flectat & signo crucis remuniat; inquirit de ejus flatu, & instruit ruidores de articulis fidei, si opus fuerit; Tum pœnitens dicit confessionem Lat. *confiteor Deo omnipotenti, & peccata sua recitat, admonitus a sacerdote ad veram contritionem & satisfactionem, scilicet pro peccati indole, ad eleemosynas, jejunia carnis, afflictiones, humilitatem, ac devotionem. Hinc absolutionis for-*

forma: *Misereatur Tui omnipotens Deus*
 &c. Tum de extra versus pœnitentem elevata di-
 cit iacerdos: *indulgentiam - tribuat omni-*
potens Deus; Dom Ies. Cbr. Te absolvat
& ego auctoritate ipsius - te absolvo.

§ 9. Hactenus de *privata & generali* confessione. Jam vero cum de *publica* illa
 pœnitentia & excommunicatos abolvendi for-
 ma, de qua agit *Kyrkol.* C. 9. 10. agendum
 si, antea obseruantibus, pastoralem omnem re-
 quiri prudentiam in admonendo, coercendo
 & corrigendo notorie impio. Cujus admo-
 nitionis gradus exponet locus de *disciplina Ecclesiastica.* Quod si vero frustra tentata
 fuerint omnia leniora remedia, receptus sva-
 det Ecclesiæ uetus, ut a communione fidelium
 excludantur refractaria membra. *Excom-*
municandi hæc ratio duplex est, *minor &*
major, illa in denegatione Sacrae cœnæ, hæc
 in plenaria separatione a cœtu Christiano po-
 sita. Utrumque genus clavis, ut vocant, li-
 gantis, non modo ex antiquissimo Ecclesiæ
 more, verum etiam ejusdem æquissimo jure
 natales repetere suos, omnes dudu[m] fasti
 sunt cordatiiores, v. c. GROTIUS, PUENDORF,
 quum contra nonnulli cum HORBBESIO, FRASTO
 al. Ecclesiæ jura ad civilem imperantem te-
 mere transferrent, cæsaropapiam defendantes.
 Atque licet concedatur, verba Salvatoris
 Matth. 18: 15, ultra Apostolorum ætatem &
 auctoritatem non valere, integrum tamen ma-
 net

net Ecclesiæ jus in constituendo suo regimine, perinde ac collegium quocunque membra sua, pacti conditiones eludentia, coërcere & excludere valet. Etenim qui leges societatis, sive civilis sive ecclesiasticæ, migraverit, ipso facto semet ab illo cœtu separasse putandus est. Quis porro ignorat, putrida humani corporis membra resecari solere, ne totum inficiant corpus? Cur ergo Ecclesiæ abjudicabitur potestas, membra sua corruptissima a sua removendi societate. Neque tandem Ecclesia primitiva hoc suo utebatur iure alium in finem, quam ut justam caperent delinquentes ansam correctionis, quemadmodum etiamnum in excommunicatione minori peccatoris spectatur emendatio. Quid ergo ad meliorem redierit mentem socius quispiam, ob scelera quævis aperta reprehensus, atque facta reparatione damni delicta sua deprecatur, ad pristinam suam in Ecclesiæ gremio & communione sacra restituitur merito conditio nem. Enimvero circa hunc recipiendi sive Absolvendi actum multo plus adhibebant primi Christiani cœtus prudentiæ & curæ, quam seriori jam fieri solet tempore; immo excommunicati ipsi ardentius recipiendi arripuerant ansam, vitia sua deprecantes, offendisse quamlibet e medio tollentes. Non sine lacrymis & luctu spontaneo semet prostraverant ad Ecclesiæ januas, veniam impetraturi. Quare etiam pœnitentiæ aut satisfactionis ordinis

dinem hunc præscripsit sequior ætas, (Sæc. III.) ut post publicum *fletum*, προσκλαυσιν, (quo sensu *plorantes* vocati), ad audiendas conciones cum catechumenis admitterentur (*audientes* vocati), tum ad *prostrationem* in Ecclesia, & demum *adsistendum* cum cæteris invitarentur. Qui varias ob cauñas mitigationem ac breviorem censuram experiebantur, *indulgentiam* accepisse dicebantur, cui nomini pœtea fœda addebat superstitio ac quæstus. Quod autem ad Protestanticam attinet consuetudinem, nostris obviam temporibus, minoris excommunicationis affecti pœna, sacris omnibus præter cœnam Sacram adesse possunt ritibus, & postquam resipuerunt, cærimonia quadam aut *publice* aut *privatim* intercedente absolvuntur. Prius quidem de iis valet, qui autocheiriam attentarunt, aut atrocia perpetrarunt crima, furtæ, homicidia, violentiam in parentes, contemnum religionis, & contumaciam s. ebrietatem sub S. cœnæ usu, civilibus propterea suppliciis coercenda; Posterior autem, sive privata absolutio cum iis instituitur, qui fornicationis aut adulterii commiserunt crimen. Conf. WÄHLIN §. 6. Formam absolvendi vid. *Handb.* Cæterum, quamquam de occultis non judicet Ecclesia, bene tamen constitutum est, ut qui clandestinis & in foro civili non citatis flagitiis, iniuriciæ, impudicitiae, intemperantiae, locordiaæ cet. se se dederint, a Sacra cœna tam-

tamdiu arceantur, donec admonitionis privatae subieriat gradus, hoc quippe modo perdetentim ad meliorem reducendi frugem ipsa enim haec iuspenso S. cœnæ, propriæ non est poena, sed admonitionis & institutio-
nis caussa adhibetur. Caveat sibi tantum pastor ecclesiæ, ne partium studio aut affi-
bus se abripi, vanumque ob rumorem sive
denegatos redditus induci patiatur, ut justo
rigidus in mores hominum dubius animad-
vertat. Exantlato suo officio privato, & ubi
opus fuerit in consilium adhibita superio-
rum sive etiam judicis sententia Divino ju-
dicio committat reum, pertinaciter oblu-
ctantein.

De notorie impiis, & majori excommu-
nicationis genere corripiendis, rarissime qui-
dem nostris temporibus haec valet poena; in-
terim tamen nemo Ecclesiæ universæ hoc ab-
judicabit jus, contumaces suos expellendi ci-
vies, ut quoque eisdem rursus in societatem
suam, prævia peracta pœnitentia, recipiendi.
Est vero haec excommunicatio sive *tempora-
ria*, conjuncta cum jaætura bonorum Ecclesiæ,
non vero per se privans communione juri-
um, sive *plena* quatenus ex consensu civi-
um aut decreto civilis legis summus impe-
rians, qui Majestaticum suum exercet jus in
proscribendis civibus ob certa quædam cri-
mina civilia, eodem quoque ex iure Ecclesiæ
tranquillitati propicere potest, contumacia e-
jus

jus prescribendo membra. Immo tanto minus Ecclesiæ jura retinebit qui civitatis amissit jus, quanto certius sit, Ecclesiæ communionem subordinari civitati. Sed sapienter sanxit lex, plenam proscriptionem ex civitate non nisi post annuam excommunicationem ex Ecclesia validatur, quo quippe intermedio tempore ad mentem redire posit flagitosus. *Kyrkol.* C. 10: §. 4. Ritum excommunicationis exponit *Ordinantia.* C. 10. *Kyrkol.*

C A P. VII.

De Observandis circa Conjugium.

§ 1. Est quidem matrimonium, si fundatum efficiamque ejus spectemus, actus omnino a natura hominis non minus quam civili constitutione pendens, quare etiam in Jure naturæ & Jurisprudentia civili speciatim dijudicatur ac definitur; quia vero Christus & Apostoli varia de matrimonii fide præcepunt, atque Divinæ religionis interest, omnem hominis statum perficere atque ad summam animi componere sanctitatem, ritus quoque nonnullos adoptavit Ecclesia religiosos, in matrimonio observandos; Hic quippe status, ut basis totius humanitatis & societatis, nullo

Io modo carere tanto poterit administriculo, ~~ad~~
 stabilem mutuae amicitiae salutisque promo-
 vendum florem. Quidquid ergo ad religio-
 nis sensum sancte colendum, & conscientiam
 spectat, lex Ecclesiastica determinat; que ve-
 ro ex pacti & publicae securitatis natura flu-
 unt, ad civile pertinent forum. (Conf. Kyn-
 kol. C. 15: 1.) Imperantium quippe con-
 sensu dudum iurisdictio quædam in causis
 matrimonialibus Ecclesiæ concessa. Hinc
 post Reformationem ad judicia Ecclesiastica
 delatae sunt hæ caussæ, quatenus judiciales;
 ad jura vero principum collegalia pertinent
 quatenus ut definiendæ & custodiendæ spe-
 ciantur. Quod antequam proponatur, gene-
 ralia quædam præmittantur monita. *Conju-*
gium (nomine duclo a jugo, quod sponden-
 tium collo imponebatur apud Romanos) s.
matrimonium (inde appellatum, quod femina
 mater fiat), & *nuptiæ* (a nubendo aut fa-
 ciem tegendo, quia sponsæ faciem obvelabant
 suam,) mutuum supponunt consensum inter ma-
 rem & feminam, per totam vitam durantem,
 ad procreandos & educandos liberos, mutui-
 que auxilii caussa stabilitum. Conjunctionem
 vero unius tantum feminæ ac maris (mono-
 gamiam) convenientem esse naturæ huma-
 næ, politiores jam gentes antiquæ perspexe-
 runt, prudenterque ea sanxit Mosaica lex
 contra ingentem istius fæculi abusum, quæ
 polygamiam sensim repremerent. Nec tamen
 debi-

debitus afferebatur conjugali vinculo honos, antequam Christus primitivam Dei institutionem suo confirmaret præcepto, idemque sancte urgerent Apostoli, nullam propterea sacramenti vim matrimonio adjudicantes. Peslime autem & temere fanatici nonnulli ac hæretici, MARCIUS, SATURNINUS, ENCRATITÆ, a TATIANO oriundi, statum hunc illicitum pronuntiarunt. Ipsi Apostoli plerique conjugem sibi duxerant, & Paulus quamquam *αγαπος*, honestum tamen iudicavit matrimonium Ebr. 13: 4. Quum ergo speciali de caufsa, persecutionum temporibus ab ineundo eodem se abstinerent quidam Ecclesiæ doctores, pravatulit demum sententiam SIRICIUS concil. Romano 386. & INNOCENTIUS I. 402. sacerdotibus hunc liciti amoris & conjugalis vinculi interdicendo usum. Fundamento quoque destituitur Græcæ Ecclesiæ mos, secundas & tertias prohibens sacerdotali ordini nuptias; qui error inde a Novatianorum ac Montanistarum secta ex male intellecto Paulino dicto 1 Tim. 3: 2. ortum ducens, nulla eget refutatione.

§. 2. Personæ ad contrahendum conjugium habiles censentur per naturam omnes, qui, ad maturiorem ætatem & potentiam proiecti sunt & facultate consentiendi pollent. Interim vero cum ipsius conjugalis pacti natura sit, ut libera utriusque partis decernatur voluntate, atque societatis universæ secum ferat consili-

tim

um, ut fœda morum corruptio præcaveatur; igitur sapienter definit lex civilis & ecclesiastica, quiaam a mutuo hoc arceantur vinculo, quique illegitimum iniisse censeantur matrimonium aut seaple abolendum. Quare sollicita requiritur Pastoris prudentia in his inquirendis rebus, antequam pacta pronulga. Verit nuptialia rituque religioso confirmaverit. Quum vero præter Scriptores Jurisprud. civilis, omnia in hoc genere observanda bono digeserit ordine Celeb. WÄHLIN in suo Enchiridio §. 9—19. atque publicis confirmaverit statutis, otium nobis factum esse censemus in iis recensendis. Præcipua tamen & vulgatissima meminisse juvabit præcepta & monita.

1) Ne error & dolus ullus sive coactio in matrimonio ineundo intercedat, non modo contrahentium verum etiam parentum & tutorum semper consulenda sunt a parte sequioris sexus judicia, justaque de dubiis rebus probata testimonia. Adferantur quoque oportet aliorum testimonia ætatis, vitæ & cognitionis Religiosæ, nec non vacuitatis ab impedimentis.

2) Qui physice impotentes v. c. spadones & enuchi, aut gravi morbo hæreditario v. c. epilepsia affecti sunt, adeo ut ex Medicorum sententia, nonnisi luctuosa ex iis procreari possit soboles, abstineant a matrimonio necesse est. Nec valet denuntiatio

con-

conjugalis vinculi, cum ebriis aut insanis
contra*dicti*.

3) Vinculis carcerum damnati, quan-
dia in hoc commorantur suppliciorum statu,
non admittuntur a lege civili ad ineunda ma-
trimonia, aliter enim pœna ipsa cessaret civilis.

4) Adulteri cum adultera minime con-
trahet conjugium, ne scilicet priori conjugi
insidiæ struantur exitiabiles, Davidis exem-
plum, & nitiorem Augustini ac Eliberitani
Concilii sententiam non est quod pro con-
trario adferamus.

5) Inæqualis maxime ætatis homines
haud sunt conjungendi; Fatalis enim *νεκτογα-
μια* inde metuenda. Neque tamen matrimo-
nia senum eatenus denegare convenit.

6) Quanquam nuptiæ cum heterodoxæ
sectæ homine raro contingent, legibus tamen
ecclesiasticis certa sub conditione permittun-
tur. Deteratur res dubia ad imperantem f.
Confistorium.

7) Prohibitis in gradibus vetantur ma-
trimonia, ex lege Levitica (Lev. 18 20.
Cap.) quam Christianæ civitates propterea
adoptarunt, quia legi ipsi naturali sit confen-
tanea. Proinde omni prudentia caveat Pa-
stor Ecclesiæ, ne legis civilis expressa viola-
verit præcepta; in dubiis autem causis su-
periorum adeat consilia. In universum ergo
teneat, consanguinitatis omnes gradus in linea
ascendente & descendente esse prohibitos, in li-
nea

nea collaterali æquali primum gradum abso-
lute, proximum vero cum conditione; — in-
æquali autem in gradu omnia conjugia esse
vetita; in quibus respectus parentelæ existat.
Affinitas ubi adlit, unius conjugis matrimo-
nium cum alterius consanguineis sive in linea
recta sive collaterali æquali prima, ceterisque
respectum parentelæ inferentibus, interdictum
est. At vero inter utriusque conjugis con-
sanguineos nullum est vinculum affinitatis;
unde patet, inter comprivignos matrimonium
iniri posse, ut quoque cum novicæ forore
aut fratre germano, aut uxoris defunctæ pri-
vigna, aut fratriæ viduo sive secundo marito
e. f. p. prout analogia satis docet. In qui-
bus omnibus attente perscrutetur Pastor Ec-
clesiæ, non modo perscriptam legem, sed quo-
que ejusdem caussas primarias, ne nodum ac-
scrupulos fibimet ipsi aut aliis moveat, sive
in alterutram partem peccet. Dispensandi
autem jus, quod summus Imperans exercere
solet, nemo incautus præveniat.

8) Si viduus aut vidua novum appe-
tit conjugium, rite se a primi conjugii libe-
ris eoruique pendendis hæreditariis juribus
solutum comprobet necesse est. Viduo vero
dimidium anni, viduae integer annis præ-
scriptus, antequam novus confirmetur con-
tractus matrimonialis. A quo tempore lu-
ctus nulla nisi a principe concedi poterit dis-
pensatio,

9) Mili-

9) Militaris ordinis viris sine præfecti venia non licitum est connubiale inire patrum. Conf. WILSKMAN & WÅHLIN.

10) Si malitiosa quadam de causa maritus f. uxor, conjugem deseruerit, nec proclamationi judicis intra annum obtemperaverit, novæ nuptiæ conceduntur conjugi derelictæ. Antea tamen a Capitulo Ecclesiastico liber repudii promulgabitur. Stuprata autem foemina, quæ sciens, volens jus omne restitutioonis deseruit, legitimum inire conjugium valet sine repudio, nisi qui stuprum antea commisit conjugalem conditionem urgeat.

§. 3. Legitimi matrimonii contractus, evidenter declaratus signis, vocatur *Sponsalia*, sine quibus nulla datur matrimonii obligatio. Consensus vero fit liber, mutuus ac vere significatus, sive id expressis signis sive tacite fiat; unde quoque sequitur, nullum valere consensum illegitimo modo, dolo, errore, sine sponsorum, ubi adsunt, e. c. parentum & tutorum, approbatione, aut prohibitis in gradibus ac casibus factum. (Conf. §. 2.) Quod si vero contigerit, ut plures varioque modo sibi desponderit aliquis, priora sponsalia præferenda sunt posterioribus, manifesta clandestinis, & pura conditionatis. In his vero omnibus inquirendis & discernendis rebus, lex Civilis versatur, adeoque easdem ad forum seculare deferet Pastor Ecclesiæ, quum gravem controversiam oriri in-

telle exerit. Ceterum, ubi desponsatæ personæ non fuerint præsentes, testium ex fide earum eliciatur oportet consensus. Usu etiam invaluit, in ipsis sponsalibus dona quædam offerre; Ea tamen ad essentiam ineundi matrimonii non pertinent, ut quoque perinde est, utrum sponsalia præsente ministro Ecclesiæ celebrentur ac in templo, nec ne. His vero celebratis, quin perfecta oriatur obligatio ad consummandum matrimonium, dubio caret.

Prudenter tamen sanxit lex Civilis & Ecclesiastica, ut non modo *proclamatio* e suggestu Sacro cœtus, in quo habitat sponsa, ter repetita, verum etiam *benedictio sacerdotalis* præcedat copulam carnalem, quæ sponsaliorum est confirmatio. *Proclamatio* quippe ad indaganda impedimenta matrimonii necessaria est; *Benedictio* ad firmandam fidem; *Hæc* institui nequit, ubi *illa* non habetur rata. Etenim quum mutabiles sint homines, pactaque eorum varias ob caussas, sive legitimas, §. 2. nominatas, sive utriusque desponsati consensu, sive alterutrius diffensione refraetaria, irrita fieri possint, svaldet non modo æquitas, verum etiam jus alterius aut tertii, ut illegitima aut coacta quævis dissolvantur sponsalia, postquam in foro sive Civili sive Ecclesiastico dijudicata fuerint, nisi copula carnis intercesserit. *Kyrkol.* C. 16: 2—5. Interim omni studio eniti debent Ecclesiæ

pastores, ad reconciliandos dissentientium animos; omniaque leniora tentanda sunt admicula, antequam dissolvendi vinculi sponsalitii exhibeat ansa & venia. Carnalis autem ubi acceperit conjunctio, legitimum esse declaratur matrimonium; atque levitatis summæ eset, refractariæ personæ tantisper a pacto resiliendi concedere jus, nisi justa extorqueatur reparatio damni.

§. 4. Præmisitis hisce de personarum conjugalium qualitate & sponsalibus, proxime jam consideretur ritus, in Ecclesia receptus, sacerdotali copula confirmandi desponsatos. Ne quid dicamus de ejus necessitate in civitate, ad clandestinas injurias præcavendas, utilis semper hic ritus non modo in Iudaica, verum etiam primitiva Christiana, Ecclesia habitus est, quia religionis vinculo nihil deprehenditur fortius ad jura hominum officiaque stabilienda. Jam inde a prima hominum creatione & copulatione, Divinitus facta, solemniorem observabant Israelitæ, quin etiam cultiores gentes profanæ, ritum nuptias in cœtu quodam publico celebrandi; Gen. 24: 60. 29: 22. Deut 25: 7. Ruth. 4: 11. unde quoque Christiani conjugalia sua pacti ad cœtus universi & Episcopi sententiam detulerunt, qui manuum impositione precibusque & benedictione novos confirmavit contrahentes, ut patet ex CLEM. ALEXANDR. & TERTULLIANI testimonio, a BING-

HAMIO & BÆLTER citato. Idem probat AMBROSIUS & Concilii Carthag. IV. decretum. Hæc tamen benedictio sacerdotalis nondum legis erat munita præscripto, ante IX. Sæc. LEO SAP. in Oriente & CAROL. M. in Occidente sanxit, nullum matrimonium sine hac benedictione ratum fieri. Benedictioni addeabantur postea, AMBROSIO & CHRYSOSTOMO teste, a lii ritus, v. c. corona & fertum capiti sponsæ imponendum, velamen, expansa coma, appretationes, faces, convivia, cæt. quibus gentiles jam usi fuerant. Proclamatio tribus diebus Dominicis ante nuptias facta, senioris est ævi, & a Catholica Ecclesia ad nos dimanavit, meritoque retinetur, ut de sinceritate pacti conjugalis rite inquire posse, ea in Ecclesia, ubi sponsa commoratur; a quo tamen ritu excipiuntur illustres homines ac principes. Pravus autem saepius increbuit mos, copulationem sacerdotalem diutius post de-nuntiationem publicam differendi, unde non potest non varia exoriri perturbatio, quam propterea sapienter præcidere studuit legislatio civilis. De tempore demum consecrandi conjugii s. nuptiarum, quamquam superstitione gentilismi, nuptias in mense Mayo & Junio infaustas pronuntians, ad nostra non manaverit tempora, tamen aliam ob caussam nuptias in Quadragesima, Adventu & festis diebus celebrandas vetuit antiquior Ecclesia, præsertim Catholica, nec nisi recentiori ævo libe-

liberior restitutus est usus; quemadmodum etiam in ipso loco celebrandarum nuptiarum, licet in publico cætu cærimonias habendas definierit lex Ecclesiastica (1673), libertati Christianorum demum concessum est, privatis in ædibus easdem celebrare.

Ipsam cærimoniam formam, qua adhuc utimur, Catholicæ debemus Ecclesiæ, potissimum quippe ad partem, resectis tamen variis ritibus, v. c. aspergendi annulum aqua benedicta, in modum crucis cet. contra vero additis aliis admonitionibus, precibusque. Historiam hujus Evangelico Lutheranæ Liturgiæ in Svecia persequitur BÆLTER; Nemo vero facile negaverit, otiosam nimis fuisse ambagem hujus cærimoniam, per tria velut stadia decurrentis, ad fores scilicet templi five in templo aut sacrario, dein ad altare, ex quo Missa canebatur, tum demum in privatis ædibus, ante lectum conjugalem recitatis precibus hymnisque & benedictione; quare etiam actus hosce conjunxit in unum recentior ætas. Interim vero five phrases ipsas admonitionum precumque admodum jejunas ineptasque, five Missam ipsam consideramus, haudquaquam nostrarium taxabimus studia, in corrigenda & abbrevianda forma conspicua. Conf. *Ordinant.* nov. 1799. Simplicitas quippe & dignitas rituum ubi observatur, nihil a festivitate eorum decedit, ut potius magnam vim habent ad sensus honesti & pul-

pulcri excitandos, omnem vero mentis levitatem refrenandam. Neque tantum discriminis est, utrum in templo an privata domo Missa legatur, modo universus actus unotantum in loco & una vice peragatur, siquidem nulla justa exigit ratio, ut cærimonia domi incepta, in templo iterum continuetur. Usu tamen invaluit, ubi multæ conjugales celebrabuntur copulationes, easdem simul in cœtu Sacro solenniter peragere. Si quid vero in festivitate addendum esset, concio s. oratio quædam nuptialis commode a ministro Ecclesiæ haberetur, quemadmodum in Protestanticis nonnullis cœtibus Germaniæ haberi solet. Egregia exempla talium concionum ediderunt HUFNAGEL, HACKER al. Immo quoque in Græca Ecclesia olim ejusmodi instituebantur breves homiliae, ut docet KING. Reliqua autem festivitas elegantissima quidem sed nimis prolixa, in Antiphonis ex Ps. 123, canendis, ectiniis, quæstionibus, acclamationibus precibusque infinitis sita, non potest non mentem auditorum fatigare atque confundere.

§. 5. *Jus consecrandi* conjuges ordinarie quidem pertinet ad illius Ecclesiæ ministrum, ex qua sponsa exiit. Varias tamen ob causas latius extendit lex Eccles. hoc jus ad alios quoscunque, ea tantum cum conditione, ut legitimum præfentetur publicæ proclamationis testimonium, (*lysningsattest*)

~~teſt~~, fine quo nemo sustineat copulationem absolvere; dein vero ut sacerdos, qui hoc peregerit officium, rursus illius rei testimonium exhibeat ordinario Pastori, aut Consistorio, cuius jurisdictioni parochia ista, sponsæ patriæ, subest. (*vigſelatteſt*) Conf. WÅHLIN. Nec e re alienum erit, si dubiis in causis, ad omnem conjugii removendam suspicionem sponsorum adhibeantur testimonia; quia difficile, immo impossibile judicabitur esse Pastori, de omnibus rebus, conjugio futuro obstantibus, inquirere.

§. 6. De *Effeſtibus* conjugii, tam conjugum inter se, quam liberorum habita ratione, discernit Jus civile. Quantum vero ad Pastoris pertineat provinciam, & quodammodo disciplinam Ecclesiasticam tangere possit, attentum se præbeat; Qua de re Scriptores Jurisprudentiæ civilis & Ecclesiasticæ consulendi sunt. Pastori quippe incumbit videre: 1) ne fides conjugalis mutua quacunque de cauſa violetur, & familiaris vitæ consuetudo infringatur; 2) ne liberorum educatione justa negligatur. Quicquid vero ab ejus monitis impetrari nequeat, ad superiora iudicia devolvitur.

§. 7. *Diſſolutio* denique matrimonii s. *diſvortium* eatenus hic considerabitur, quoad aut prudentia Pastorali præcaveri idem possit, aut ex legis Ecclesiasticæ præscripto institui debeat. Priori in casu diſvortium fit quo.

quoad torum & mensam, propter inimicitias inter conjuges ortas, quas tamen quodammodo consopiri temporis successu posse, merito præsumit sapientia legislatoria; quare etiam inde a JUSTINIANI tempore, ex AUGUSTINI sententia, istud remedium reconciliandi dissententes, suspendendo quippe consuetudinem vitæ & cohabitationem, rite adhibitum fuit, & ex tenore Svcc. Juris, *Kyrkol.* C. 16. §. 11. variis cum conditionibus præcipitur, salvis manentibus conjugii vinculo juribusque. *Ple-*
num autem divortium, in dissolutione conjugalis vinculi fitum, nullo modo ex privato arbitrio, ut olim inter Judæos, sed ex publica justaque cauſa & prævia ejus cognitione in foro, a Confistorio demum determinatur.

Et quidem 1) ob adulterium, sive post sponsalia sive benedictionem sacerdotalem commissum, cuius probatio non tantum præsumta, sed manifesta esse debet; nulla insuper reconciliatione violatae partis intercedente. *Kyrkol.* C. 16: §. 6. 7. 2) Ob malitiosam desertionem s. contumaciam veram & in foro cognitam, non vero præsumtam. *KL.* cit. C. §. 8. 3) Propter odium existigvi nescium & claris significatum signis v. c. infidiis vitæ, dengato debito conjugali cet. aut ubi tempora-
 ria separatio, quoad torum & mensam, frustranea fuerit §. 11. 12. Quo etiam 4) post-
 rema vitæ diffamatio & incarceratio alterutrius conjugis ob delictum accedit, qua de re civi-
 lis

lis lex statuit. Minora autem & leviora infortunia nullam dissolvendo conjugio præbere anfam, prudenter statuit lex. Effectus divortii civili in foro & jure, ritus autem & forma ejusdem in capitulo Ecclesiastico exponuntur.

CAP. VIII.

De Benedictione Mulieris post partum.

Quemadmodum Judæis non minus, quam aliis gentibus frequentatæ erant lustrationes variae, Lexque Mosaica speciatim mulieres, 40 dies post partum in templo initiandas una cum fœtu suo stabilierat Lev. 12: 4—6. ita morem eundem quadantenus retinuit Ecclesia Christiana antiqua, repudiatis tantum sacrificiis & lustrationibus. Exemplum Mariæ satis fuit illustre; & quia beneficiorum Divinorum grata memoria, nunquam non a puerpera, gravissimis liberata periculis, celebranda sit, ritus quidam solemnior exigi jure quoque videbatur; quod vero perisque in Orientalibus cœtibus benedictio bis peracta fuit, octo scilicet dies, & quadraginta itidem post partum, ejus ritus utriusque formam & ordinem haud per se absonum, sed in multis superfluum, jure taxamus. Satis quip-

quippe est, simplici devotione gratum suum
Deo ob recuperatam valetudinem testari a-
nimum, & ad piam prolis suæ excitari cu-
ram. Quod licet in privato conventu æque
fieri posit, decentia tamen & ordo Ecclesiæ
postulat, ut in ipso cœtu publico hic admi-
nistretur ritus, nisi sint graves rationes im-
pedientes. Absit vero vana impunitatis, ex
partu contractæ, aut pœnæ, propter protoplæ-
storum peccata perpetuæ, opinio & commé-
moratio. Desierunt Catholici ritus, candelam
accensam manu tenendi & aqua benedicta
mulieres aspergendi in modum crucis, & quæ
sunt reliqua; Unicus tantum nostratibus re-
mansit innoxius mos, post factam benedi-
ctionem manu prehensa mulierem salutandi
& appreendi. De cetero summa jubet æ-
quitas, ut mulieres ex illegitimo concubitu par-
tum enixaæ, alia forma in Ecclesiæ recipi-
antur communionem, quam quæ honestis &
legitimo matrimonii vinculo aut junctis aut
jungendis debetur. Animadvertat modo mini-
ster Sacer, hanc absolutionem vagis mulieri-
bus, nunquam in privata domo, sed sacrario
templi, teitium nonnullorum in præsentia im-
pertidiendam esse. Nec intermitat privatim
eiusmodi homines docere, motere atque ad
meliorem restituere morum habitum. Conf.
WÅHLIN Handb. §. 5. & Kyrkol. C. 5.

C A P. IX.

De Mortuorum Funeratione.

§. 1. Quantus vitæ conservandæ amor omnium infidet animis, tantus quoque horror plenariæ destructionis, contra vero nifus quidam immortalitatis infixus nobis esse deprehenditur. Corpus ipsum, quamquam diversæ ab animo naturæ ac fati, quodammodo tamen in societatem venire melioris sortis opinabantur dudum antiquissimæ gentes. Proinde mortuis corporibus officia humanitatis non deneganda censuerunt. Si enim nonnullos ex gente Persarum ac Parthorum vetere excipias, honestam sepulturam, ac veluti placidam in mortuorum regno commorationem, omnes cultiores populi defunctis impertierant, sive id concremando, qui ritus longe usitatisimus Græcis & Romanis erat, atque Judæis ab Usque ævo ad captivitatem Babyloniam haud insolitus, sive humando id fieret, quem ratiorem Romanis, sed Judæis frequentiorem morem Christiani omnes adoptarunt, a cremationis illo plane abhorrentes. Etenim non tam nova Religionis theoria, quam potius exemplum Jesu, sepulcro conditi, eos ad hunc invitabat morem, cuius quoque ope a popularibus suis, idololatrico deditis cultui, semet separarent. Evanescente gentilismo e-

va-

vanuit etiam cremandi actus, cuius vestigia post Macrobii ætatem (420) vix inveniuntur. Sepultura vero duplice modo peragebatur, sive humano, sive condendo corpus, aromatibus repletum, in sepulcro.

§. 2. Locum sepulturæ non intra sed extra urbes vulgo designabant antiquiores non modo Judæi, ut patet ex Gen. 23: 6. 20. 35: 8. 49: 29. 2 Sam. 17: 23. 2 Reg. 21: 18. 26. Luc. 7: 12. Joh. 11: 38. cet. exceptis tantum Regibus & Prophetis, verum etiam Græci, ut ex Solonis interdicto liquet, & Romani, post XII tabulas promulgatas: "*hominem mortuum in urbe ne sepelito, ne ve urito*" licet varias hæc lex subierit vires; Antiqui etiam Christiani primorum Seculorum communiter extra urbem in monumentis, ad viam publicam v. c. Appiam, Aurel. Flamin. Tiburt. cet. exstructis, sive in cryptis, fornicibus, quos catacombæ, areas sepulturarum & κοιμητηρία appellabant, sive simpliciter in agris, mortuorum cadavera condabant; & quamquam sub tempore persecutionum saepius cultum sacrum in subterraneis istis catacombis instituere coacti essent, ædes tamen suas sacras & templæ sive urbica sive ruralia, his nunquam profanabant, ut potius expresse id vetabatur a THEODOSIO M. A. 379. Et si quidam sepulturæ honor Sæc. IV. concederetur, in vestibulo tantum, Imperatorum Christianorum CONSTANT. M. THEO-

THEODOS. cet. exuvias condere licet, juxta atque reliquias sanctorum in templis ipsis reservabant. Quia vero inde a V:o Sæculo templa sua vulgo super sepulcris Sanctorum extruxerant, aut saltem Martyrum reliquias eo transportaverant, sensim porta patuit cadaveribus illustrium virorum, Ecclesiæ conditorum, Episcoporum in sacro vestibulo aut atrio humandis, postea autem, Sæc. IX, in ipsis templis concedebatur jus omnibus, pro auctoritate Episcoporum & Presbyterorum; immo decretum Paparum, LEONIS III. GREGORII IX. cæter. latisimam suppeditavit huic funestæ superstitioni copiam, quippe quaæ avaritiæ hierarchali indomitæ sufflammandæ optimum videbatur esse adminiculum. Atque licet execrabilem hunc morem non potuerit extirpare Reformatorum prudentia, cuius exempla multa quoque in Patria habemus, pedetentim tamen eum profligatum iri cultioribus in cœtibus cernimus. Atque si quoddam jus, circa sepeliendi locum, Ecclesiæ ipsi competere concedendum sit, civilis tamen administrationis & inspectionis svadet natura, ut caveatur, ne civitatis ipsius securitas ac salus externa lædatur & infringatur; etenim nullum est dubium, quin exitiales sæpe morbi, ex ritu sepeliendi in urbibus & templis exoriantur. Suburbana ergo & a templis separata loca sepulcralia, sive areæ, in eum jam finem definiri & consecrari indies

fo-

soleant. Ruralia templa suas quoque habent areas, muro aut sepimento cinctas, in quibus commode reponi cadavera mortuorum possunt, ne violentam animalium sive hominum subeant profanationem. Ritus vero, haec cœmeteria consecrandi, sicuti ab omni superstitione vacuus sit, a nostratis retinetur eo modo, ut concio quædam brevis habeatur.

§ 3. Totus quidem *aetius sepeliendi* est mere civilis, a moribus domesticis socialibusque pendens, nec proprie ad cultum Divinum pertinet; quia vero religionis interest, omnem humanam vitam, ejusque præcipua fata ad pietatem excitandam referre, haud inconsulto hymnos & preces cuim exequiis conjunxit Ecclesia Christiana. Ad domesticos mores, inde a cana antiquitate communis consu translatos, pertinent: oris & oculorum compresio, a cognatis facta, (qua de re Gen. 46: 4. jam memoratnr,) ablui corporis, (Conf. Act. 9: 43.) & involutio vestimentorum pro mortui ipsius conditione; quibus unguenta pretiosa addiderant Judæi & primi Christiani (ut ex TERTULL. patet), unde adhuc Catholici & Græci, suffimentis ex thuribulo incensis, corpus mortui suffire solent. Conditorum autem, quo Judæi non utebantur, a Græcis mutuabantur Christiani, saltem a Sæc. IV. ut quoque osculum ultimum admovebant mortuo, ex Romano ritu, non Judaico. Neque Judæorum sequebantur

cur morem festinantiorem in tempore sepulturæ definiendo, sed ad tertium sātem diem differebant hocce officium, ne dubiis in mortis casibus, lipothymia, vivos deliquiumque passos sepelirent. (Romani ad nōnum usque diem protraxerant, ex præscripto XII tabularum;) Inde vero a mortis articulo ad exequias usque, vigilias cum cantu & Psalmis celebrabant, ad imitationem Roman. qui mortuum alloquabantur, si forte ad vitam rediret; nullo autem signo vitæ dato *conclamatūs* dicebatur; Necdum tamen stulte Missas canebant pro emortui placida requie, aut animi ejus feli- ciori fato, ut Catholici postea.

Exequiarum die matutino tempore, effe-rebatur mortuus, (Romani contra vespertino efferre solebant,) ea potissimum de caussa, quod cultum publicum insimul noctu & mane instituerent Christiani, sub tempore per-sectionum; cessante autem hoc obstaculo, media die, publicisque variis cærimoniis sepulturam administrabant propinqui quilibet et honorati homines, comitante magna turba hominum psalleantium; — Ante mortuum facies ac signum crucis portabantur. Qutim demum ad sepulcrum ventum erat, versus orientem, æternæ lucis velut patriam, ora vertebantur mortui. Hinc hymni & preces, cum gratiarum actionibus & pericopis evan-gelicis, nec non sermo quidam funebris in laudes emortui habitus, siquidem celebrem gefferit

vitam, immo postea communio Sacrae Euchariastiae peracta. Funesta superstitione, Eucharistiam quoque emortuo porrigendi, non diu valuit. E quibus ritibus, IV. & V:o Sæculo communiter celebratis, quisque videt originem ac velut imaginem rituum in hodiernis cœtibus vigentium. Græca præprimis Ecclesia hunc servat ordinem: Sacerdos ad mortuum accedens sufflimento eum purgat, & benedicit; Adstantes canunt trifagion — pater noster — & Troparion — Glòria; Diaconus ecclisia recitat pro mortuo — & 9 vicibus intonat: Domine miserere — Sacerdos preces fundit ad Deum & Christum pro mortui placida quiete — Dimissio ad mortuum. Hinc per totum tempus ad diem exsequialem, diaconus preces & hymnos recitat — sacerdos evangelium alternis vicibus; Exequiali die sacerdos hymnum & trifagion canit; omnes osculantur cadaver & subinde stichera quedam canitur — Procescio incipit a Diacono f. ministro, thuribulum tenente, alio iterum panem conditum gestante, & sacerdote faces f. signum crucis præferente, omnibus cantum quendam canentibus; ad templum f. tumulum venientes, cantant Ps. 90, 119. per tres Sectiones, & ecclisia interspersa, troparia cæt. — Preces habentur secreto ab omnibus sacerdotibus — dein alta voce: *tu es resurrexis* — Absolutio a peccatis solenniter mortuo denuntiatur, & in manus ejus traditur scripta

scripta quædam confessio — In tumulum de-
missio cadaveri pulvis a fæcere adsperrigitur
verbis: *Terra Dei est & universa plenitu-
do* — (pulverem quoque adspergunt ceteri
adstantes). Denique oleum aut suffimentum
adsperrigitur — & pro vale cantatur Trop-
ation. Præter hujus vero diei cærimonias, va-
ria officia in honorem defuncti, die tertio,
nono, quadragesimo & aliquot per annos, die
nativitatis aut mortis persolvere solent; Sci-
licet tertium diem in memoriam Jesu resur-
rectionis, nonum ad celebrandam communio-
nem defuncti cum Angelis, quadragesimum
ad morem luctus Israëlitarum super Mose ce-
lebrantes.

Rituale quoque Romanum satis prolixum
& a Græco diversum præscribit cærimonia-
rum apparatum. Absolutis scilicet vigiliis,
quum effertur cadaver, adsperrigitur illud a-
qua benedicta — moxque dicitur antiphona
ret. — Cantores præcinunt Psalmos, antiphon-
as cet. clero alternatim respondente, donec
ad Ecclesiam veniatur. Tum cereis accensis
circa corpus varii pro tempore canuntur psal-
mi, antiphona, invitatorium — preces; Sole-
mnis Missa pro defuncto; Hinc omnes cleri-
ci stant in circuitu feretri cum candelis ac-
cessis, thuribulo & vase aquæ benedictæ —
Sacerdos orationem habet — Responsorium
canitur — pater noster — corpus defuncti
adsperrigitur aqua benedicta & incensatur thu-

re — a sacerdote, bis circumeunte feretrum — Orationes & antiphonæ — sepulcrum benedicitur & aqua bened. adspergitur, una cum corpore defuncti — Rursus antiphonæ & oratio pro defuncto; — — Luctus sive parentales dies Ecclesia Romana habet cum Græca communes, sed discrepat in ritibus. Missa ut plurimum cantatur, tumulus aqua benedicta & thure consecrat, e. s. p. Tot ab otiosis immo stultis cærimoniiis deflexisse Ecclesiam Evangelico-Lutheranam, nemo mirabitur aut invidebit. Etenim licet varia adhuc remanserit supersticio vanitasque in pompa funebri, elegans tamen cernitur simplicitas in religioso actu. Nulla opus consecratiōne tumuli sive cadaveris, nullæ faces, thuribula nulla; ceteraque devotionis impedimenta e medio sunt sublata, nec scandali plenæ amplius audiuntur invocationes sanctorum, absolutionis formulæ & acclamatiōnes. Unicus humationis ritus sufficit ad vitæ nostræ fragilitatem adumbrandam; admonitio autem & preces mentem referunt ad spem immortalitatis recolendam. Funebres sermones, qui interdum haberi solent, haud parum ad omnem Christianam conducunt virtutem alendam, si modo parcus, verius & aptius instituantur. Conf. *Kyrkol.* C. 18: §. 7. Perperam autem in urbicis cærimoniiis exequiæ libus, lugubrem cantum negligentius habitum omissumque jure dolemus, pium addentes votum,

tum, ut ne unquam prætermittatur elegantissimus hicce mos.

§. 4. Sepultura alia est *Solennis*, Liturgia interveniente peragenda, alia *missus*. Illa quoque nonnullos habet gradus pro civilium munere honore. Hæc autem infantibus nondum baptizatis, aliisque hominibus, sub reatu quodam existentibus, nec tamen penitus convictis valet, atque media forma, sine solenniori pompa campanarum & processionis, administratur; lex namque civilis omni studio cavet, ne jura & sacramenta Ecclesiæ violentur. Quod tamen minime extendi debet ultra debitos æquitatis & justitiae fines. Aliarum vero seistarum membris sua sunt concessa jura, ex edito Relig. 1781. Denegatio sepulturæ humanæ ac Ecclesiasticæ, a jurisdictione criminali pendet, locumque obtinet in excommunicatis, incestuosis, autocheiris, atque notorie impiis, flagrante in criminis pereuntibus; Duello emortuis locus quidem religiosus, sed sine cærimoniis, permittitur. Conf. WÅHLIN *Handb.* §. 20. not. L His autem & aliis in causis dubiis eam adhibebit Pastor prudentiam, ut forensi judicio easdem subjiciat, aut Consistorii eliciat sententiam, antequam funeralia permittat sacra. WÅHLIN §. cit.

Ceterum parochianos quoslibet demortuos intra parochiam suam esse sepeliendos, nisi sub itinere defuncti aut alia de caufsa

alibi humandi sint; indices mortuorum quot-
annis conficiendos & seculari judici signifi-
candos; inanes sumtus circa sepulturam evi-
tandos; in epidemicis morbis apparatum fu-
nebrem cohibendum; ultra dimidium annum non
differendam funerationem; vigilias super mor-
tuis haud permittendas esse, & quæ sunt a-
lia, probe observabit minister Ecclesiæ. In
monumentis demum sepulcralibus scite eri-
gendi, aut aliis ornamentis parandis, sanior
semper consulatur gustus, artiumque elegan-
tiorum theoria.

SCIENTIÆ PASTORALIS

PARS QUARTA.

PRUDENTIA PASTORALIS
SPECIALIS.

C A P. I.

Prudentia Pastoris in vita domestica.

§. 1. Qui ipse, publico suo munere Homiletico, Catechetico & Liturgico rite administrando, religionis sanctissima aliis instillabit præcepta, Ecclesiae doctor, postremus minime iisdem in observandis habebitur. Ubi enim vitam religioni minus consentaneam gesserit, continuam theoriae & practicæ pietatis excitando pugnam, non modo parum in officio suo obeundo proferet frugis ac utilitatis, verum etiam infinita suppeditabit muneris, cœtui, ordini suo & religioni ipsi scandala, impedimentaque struet nunquam fatis deploranda. Amissa enim propter perditos mores justa aliorum æstimatione, perit quoque mutuus amor, cuius fortissimo disru-

plo

pto vinculo, homines ne saluberrimis quidem confiliis patulas præbebunt aures, quin etiam sensim ad religionis contemptum omnemque morum depravationem proruant necesse est. Hinc tot cordatisimorum virorum justæ querelæ de temporum nostrorum indies crescente corruptione; hinc causa in aprico, cur studia religionis pietasque in politiori orbe frigescant, quamquam ingenuæ fatendum sit, etiam alias longe propiores esse istius mali caussas, temereque ut plurimum a civili in Ecclesiasticum ordinem transferri culpam. Interim verum manet, Ecclesiae ministros, a pietate tam externa quam interna alienos, pes- simè consulere religionis & muneric sui dignitati ac efficaciæ; contra vero, exemplum probitatis prudentiæque plus saepius ad reprehendam impietatem aliorum valere, quam callentissimam artem oratorium. Vivam imaginem religionis practicæ refert pastoris vita inculpata; quare etiam nullo non tempore, symboli instar, oculos ejus animumque verlet sublimis præceptio Christi Matth. 5: 13. 16. Paulique 1 Timoth. 4: 12. 16. Tit. 2: 12.

§. 2. Universa ergo morum Christianorum doctrina animo doctoris Evangelici ita inhæreat infixa, ut quicquid sanctum piusque sit, vita & moribus suis exprimere semper nitatur. Neque sufficit externa quedam sanctimonia morum, studiisque existentiora vitandi vitia, sed animi integritas ve-

raque emendatio accedat necesse est. Esto vero, nihil ab omni parte perfectum a mortalium ullo, nedum piissimo, exspectari quidem posse, quis tamen æquior rerum arbiter infirmitatem hanc, generi nostro communem, in ministrorum Ecclesiæ statu supponendam & agnoscendam non esse judicabit? Etenim a nævis & imperfectione nemo vacuus est, nec omnia possunt ex incitatisimo suo desiderio persequi Christiani fidelissimi. Verum eniuvero continuum in pectore iuo alere studium placendi Deo & Christo, continuo virtutis animati nisu, indies in fide ac caritate crescere, sensuumque reprimere fallaces stimulos, id denum iis facilissimum erit, qui totos se sanctissimæ religioni consecraverint. Quod si vero contigerit, ut odia invidiamque aliorum incurvant immerito, aut præpostera subeant malevolorum judicia, summum profecto contra eadem erit, in mentis non fucatae integritate, honorumque omnium æquitate, solatum. In id enim enitentes doctores Ecclesiæ, ut castissimis moribus, pietate ac conscientiæ candore conspicui sint, omnem quoque infringent præstinentque calumniandi materiem, Paulli exemplum imitati. 1 Cor. 4: 2—6.

§. 3. Ex universo autem morum Christianorum complexu, nonnulla sunt specialius ministris Sacris in vita privata commendanda observandaque; nimisrum modestia, man-

ive-

suetudo, continentia ab omni impuritate, temperantia in cibo potuque, moderatio affe-
tuum, & assiduitas in negotiis quibuscum-
que administrandis. Hæ enim virtutes, ad
domesticum vitæ usum pertinentes, nisi in do-
ctore religioso eluceant, quomodo in aliis
inclarent? Quem non fatalem vitæ &
fortunæ exitum habebit intemperans rerum
externarum usus, sordida avaritia, prodiga-
litas, impudicitia, fœcordia, ira & quæ sunt
reliqua vitia, a quibus cavere lex ipsa na-
turalis, multo magis Christiana jubet sancti-
tas? Qui propriæ suæ familie præesse, con-
cordiam, pacem & bonum ordinem intra pri-
vatos non didicerit servare parietes, quomo-
do alios ad hæc, a se neglecta, officia in-
citabit publico in loco? (1 Tim. 3: 4. 12.)
Stultum, immo stultissimum antistiti est, alios
intra fines honestatis ac castitatis continere
velle, quum eosdem transgrediatur ipse, aut
flocci habeat. Quis infanda vitæ male mo-
ratæ numerabit offendicula, damna, oppro-
briaque, quæ non modo sibi, verum etiam a-
liis accumulat pravus ejusmodi minister,
Conf. Kyrkot. C. 19: §. 28. Nec temere
in mentem inducat, domestica sua vitia ocul-
tatum aut suppressum iri, quum certum sit, mores
hominum privatos, in publicum saepiuscule
serpere, novisque adfictis maculis adaugeri.
Proinde recogitent secum ministri omnes, Sa-
crum administrantes munus, nullam aliam pa-
tere

tere viam ad constantem felicitatem Ecclesiæque storem, quam incorruptum virtutis studium, seduloque in id incumbant, ut omnia evitentur malorum irritamenta, peccandique pericula. Quod quo fieri debeat modo, morum exponit doctrina. Præter cetera vero administricula, omnibus Christianis communia, sedulam meminisse juvabit industriam, litteris ac progressibus Scientiarum, maxime vero Biblico studio, dicatam. Quemadmodum enim in universum omnibus Christianis verbi Divini contemplatio meditatioque proficia est, ad ingenerandos sensus quosvis salutares, ita Divini verbi præconum multo magis interest, assiduam operam in mentis morumque cultu collocare.

C A P. II.

*Prudentia Pastoris in conversatione
cum aliis.*

§. 1. Non sibi metipfis, aut privatæ suæ familie gubernandæ, tantum nati sunt homines, sed quoque ut socialem cum aliis agant vitam, eorum inserviendo commodis atque oblectamentis. Quod idem de ministris Ecclesiæ tanto majori valebit jure, quo certius sit, publici hujus muneric rationem, quamquam

quam non semper jus, aliorum in mores animadvertisendi, gignere, ad religionis tamen exigendam esse sublime consilium. Quot enim non dantur occasiones, quibus prudens pastor saluberrima sua interponere possit consilia, ad veram virtutem hominibus persuadendam, nec non levitatem sui temporis restinguendam, efficacissima. Quanta lætandi materies ex hominum, cujuscunque status, conformatione? Quantum levamen mentis sub vitæ hujus molestissimis curis atque ærumnis! Hasne socialis vitæ delicias religioso doctori denegabimus, Monachalem quandam solitudinem, cum Catholicis Fana icisque commendantes? An pietas in Deum sincera, fidesque in Christum cum socialitate subsistere nequit? Absit tantam calumniam nobilissimæ religioni adstruere! modo ex altera parte caveamus, ne five nimium temporis tribuamus socialibus otiis, five turpiter nomen ludieris maleque moratis consecremus conseslibus.

§. 2. Primum in conversatione cum aliis observet idoneus minister, reverentiam, modestiam atque humanitatem; Nihil namque superbia & insolentia dementius & intolerabilius cogitari quidem potest; nihil in ipsa plebe erudienda corrigendaque pestilentius. Hanc vero Charybdim evitare cupientes videamus, ne turpis assentationis in Scyllam incidamus, quemadmodum haud raro contingere hominibus solet. Eo ipso enim quod hu-

mi-

militer & abjecte se gesserit quispiam, ab honesta ambitione alienus, dignitatem munericæ putandus est. Dein vero *amicitiam* & familiaritatem, quibuscum juncta esse debet sinceritas & benevolentia, ut cuique loco convenit, colamus pariter atque contrahamus cum honestis & cordatioribus; immo dubiæ fidei hominibus amoris officia universa haud retragantes; hoc quippe adminiculo ad pietatem sensim persuadebimus alios. Sed absit omnis morofitas, tenacius se quorumlibet obtrudere gestiens familiaritati, unde contemptus plerumque oriri solet. Neque *urbanitas* quædam in politiori hominum circulo deesse sine gravi offensione potest, sicuti exquisitam parasitarum non imitetur adulandi morem; auream vel mediocritatem quisquis sectetur, justam attrahet sibi honestiorum æstimationem, amorem & benevolentiam.

Prudentiam deum in publicis privatisque confessibus, sive tristioribus sive hilarioribus, frequentandis, a religioso doctore jure potulari, eandemque latissimi esse usus, experientia satis comprobatur. Ut quippe interdum magna virtus inest taciturnitati, continentiae & concessioni, quum res aguntur per se indifferentes, aut quas corrigere pro tempore non licet, ita saepius, in plebe faltem, contingit, ut ipsa sua præsentia doctores Ecclesiæ plus, quam vel gravissima censura, præcavere possint inordinatos hominum mores.

res. Atque leviora tentanda sunt remedia, antequam severiora adhibeantur. Si vero periculum immineat, ne detrimenti quid capiat religio pietasque, fortiter, sed cum affectuum moderatione, obicem levitati ponere nono intermittent ministri Sacri, utpote religionis morumque censores; Perditis autem in cœtibus, ubi indecori, obscœni, funesti dudum invaluerunt & propter auctoritatem majorum vigent ritus, ne gravitatem muneris sui, frustra castigando, interponant, sed ad aliud tempus differant, immo penitus ab istius modi abstineant congressibus! Quanto minus decet integrum virum, immodesta uti licentia in colloquendo, jocando atque ludendo cum aliis, ne honos Divino verbo, religioni & moralitati debitus, in discrimen veniat. Hujus autem licentiae rei minime habendi sunt, qui liberalium artium v. c. musicæ, cet. aut gymnaſticorum ludorum (excepta athletica palæstra) interesse voluerint exercitiis. Prudentia tamen & loci temporisque ratio in omnibus observanda.

§. 3. Conversationis nonnulla diversa genera hic consideranda veniunt eo consilio, ut justum pretium iis statuere discant juniores. Atque nemo non videt, harmoniam ministerorum inter se multum omnino ad prosperum successum in munere, ad florem Ecclesiæ, decus reipublicæ atque vitæ socialis jucunditatem conferre. Quot enim & quanta sunt

sunt commoda, ex Clericorum mutuo derivanda commercio; quot opportunitates ad maturiorem pervenienti statum, quot egregia morum incitamenta & præsidia. Etenim num vera amicitia fortius quoddam datur ad miniculum ad coërcenda naſcentia vitia? An irrita evadent prudentiorum ex ordine Ecclesiastico monita, si æquitate, amore & sinceritate superstructa p:olataque fuerint? Laudem ergo merentur, qui his artibus concordiam promovere ac restituere student. Huc specant congressus synodales atque visitationes parochiales publicæ, quarum eximum usum atque necessitatem nemo facile in dubium vocaverit.

Præter collegialia hæc confortia, alia quoque cum litteratis excultisque hominibus adeunda sunt commercia. Funestum enim effet, si scientiarum cultum ita vilipenderent ministri Sacri, ut elementis dudum perceptis nihil pro opportunitate superstruant, aut aliorum ex penu deponant; neque mirum, si tantam ob socordiam saepius ignoriam sibi attrahant, atque ipsius plebis ex opinione bonam sui æstimationem imminutam cernant. Quanto autem rariora sunt, in communis hominum turba, erectioris ingenii morumque politiorum exempla, tanto avidius eadem juvabit consulere.

Frequentissimam denique cum inficeta plebe conversationem, justis suis cancellis circum-

cumscriptam prudenterque adhibitam, infinitas laudes ministris sacris conferre, nemo sobrius inficias ibit. Præterquam enim quod opportunissima hinc oriatur occasio, religionis salutifera instillandi præcepta, multa quoque alia domesticæ vitæ consilia in lucem proferuntur. Et si unquam in summa morum perturbatione spes dabitur meliorum temporum, hos quidem populares conventus antea purgare, ingenia hominum excitare, ad accumulationem honestis in artibus provocare, male moratos ad verecundiam a scurrilitate abducere, præceptis, consiliis exemplisque entitamur. Egredia sunt Eccles. legis C. 19: §. 29. monita, nullo non tempore observanda.

CAP. III.

Specialis cura animarum & Disciplina Ecclesiastica.

§. 1. Ut rite statuitur, religionem summum esse, a Divina providentia omnibus concessum, felicitatis ac veræ virtutis promovendæ adminiculum, ita quoque omnes ad amplectendum colendamque religionem, seu quod idem est, ad curam animi sui habendam obligari, satis perspicitur. Quin vero egregiam uberi-

rimamque huic omnium obtinendo confilio
suppeditet ansam atque materiem Pastoralis
scientia, in instituendo, excitando & perfa-
dendo occupata, nemo dubitat. Atque quo
majori cum diligentia homileticum suum &
catecheticum administrant doctores Sacri mu-
nus, eo sapientiores & moratiiores evadant
oportet singuli, plerique saltem, Ecclesiæ ci-
ves. Quis autem in tanta hominum frequen-
tia, inconstantia & levitate sperare quidem
poterit, ut religionis sanctissimæ præcepta,
generalius inculcata, omnes in suum vertant
usum? Quam fallaces sunt hominum mores ex-
terni, quam pertinaces multorum animi ad
veram recipiendam institutionem, immo ad
eludanda quævis monita ingeniosi! Nisi ergo
frustraneam impendant operam doctores, cer-
te specialiori modo ac occasione utendum est,
non modo ad negligentiores excitandos, ve-
rum etiam perditos quosvis restituendos. Sin-
cera quidem pietas fidesque, a nullo mortali-
um indagari, multo minus salus cuiquam
absoluta a ministro Ecclesiæ conferri aut de-
negari potest; Deus enim solus scrutatur ho-
minum corda & internum mentis habitum; ho-
mines de externis tantum judicare possunt
moribus; quare etiam temeritatis effet fanaticæ,
jus animarum sibi arrogare velle; Interim tamē multum animi ipsius conducit
emendationi, quam omnis Pastoralis cura in-
tende-

tendere debet, si vita externa ad normam religionis composita fuerit. Quod cum animadvertant prudentes ministri, omnem quoque movebunt lapidem, ut familiaritatis & confidentiae tantum apud auditores suos concilient gradum, quantus ad animi ipsius statum aperiendum necesse sit. Absit quævis in animas aliorum dominandi cupido, absit hierarchia, vexandi licentia, immoderatio, inhumanitas; Absit denique morositas & ineptitudo in moribus castigandis moderandisque. Quæ omnia vitia, utpote a genio amabilis nostræ religionis abhorrentia, non possunt non odiosam, difficilem & infructuosam reddere doctrinalem spartam, atque non modo cultioris fortis hominibus, verum etiam plebi ipsi offendam parere. Justis quippe limitibus circumscripta pastoralis cura domestica, salutiferos semper secum feret fructus.

§. 2. Huic vero animarum curæ speciali, quæ poterit fieri, fidelitate & prudenter gerendæ, inserviunt *visitationes domesticae*, in quibus duplicem observabit minister Ecclesiæ rationem, alteram, si ultra operam ejus efflagitaverint auditores, alteram, si sponte sua admonitiones consiliaque ipsis imperire in animum induixerit. Illo quidem in casu, nemo non videt amplam & exoptatam Pastori Evangelico patere provinciam, siquidem vix putandum est, homines de salute sua sollicitos temere doctorum suorum petere

re monita. Quo rarius autem hæc intimæ familiaritatis adeuntur colloquia, eo sancius ad veram pietatem alendam accommodabuntur. Potiorem autem auditorum partem detinere solet ignavia, levitas securitasque, quare opus est, ut eos tanquam ex latibulis suis exquirant ministri fideles, correctionem ipsis suppeditaturi. Alios iterum detinet metus, verecundia, nimiaque anxietas, ne animi sui desideria aperiant. His ergo & aliis, opinatis sive inopinatis, casibus spontaneam suam prudentemque gregi offert operam pastor, ut errantes in viam, ignorantes ad veritatem, labantesque quoslibet ad virtutis reducat semitam. Cui gravi satisfacturus consilio, jam eos ad privata sua colloquia invitare, jam domi visitare, jam aliorum amicorum ope uti tanquam vehiculo, sive etiam scripta quædam tradere legenda, aut quavis occasione opportuna uti, ex incidenti sive de industria hortari, a domesticis ad religiosas res transire, atque exemplis enarrandis attentionem excitare nunquam intermittat; Id namque est, εὐχαριστία, tempestive agere & dicere. Sed sunt quoque multa ανησυχίας i.e. nulla habita ratione invidiæ periculique imminentis proponenda, ut fortiter resistatur corruptis moribus seculi, vindiciæque virtuti decernantur firmissimæ; Perperam quippe agerent, si religionis caussam in discrimen sinerent verti, otii cuiusdam proprii servan-

di gratia. Qua vero cum circumspetione hic heroismus pastoralis semet exserat, tum ratio ipsa, tum exemplum Christi & Apostolorum satis edocebit. Alia ratio habenda est plebeculae rudioris; alia autem politioris ordinis, nec idem tenor omnibus observabitur temporibus, ut potius præstat, ad aliud diffeire tempus admonitiones, quam intempestive easdem exhibere.

§. 3. Curam animarum *triplici de principio* administrandam esse, & quatenus in religionis veritatibus instituatur mens, & quatenus emendatio morum indies perficiatur, & quoque tranquillitas animi summa concilietur, saepius antea indicavimus. Hunc igitur communem scopum ad diversas ætates hominum variosque status jam referamus oportet. *Infantilis ætas*, prima omnium curæ pastorali merito commissa tenetur, quare etiam catecheticum munus in ea exantlanda occupatum esse, dudum probavimus. Quæritur vero, utrum specialiori adhuc modo educatione liberorum in ministros Ecclesiæ devolvatur; Atque nemo ingenuus negabit, non modo privatam a parentibus ipsis impertinentiam institutionem, verum etiam publicam illum quadantenus ad pastoralem pertinere curam & inspectionem, qua scilicet cavetur, negligenter parentes sive parochiales institutores res suas agant, sed sedulo iis incumbant. Huc spectant frequentes visitationes &

exa-

examina domestica, quorum ope progressus & mores juventutis indagari possunt; Huc tendunt publica statuta de inspectione scholarum, variaque pædagogica adminicula, in quibus omnibus egregia pastoribus præbetur de juventutis flore bene merendi opportunitas. Conf. EWALD üb. *Pred Bescäft.* P. 4. p. 25. Neque minor erit laus in optimis consiliis, hortamentis exemplisque posita. Quum enim ad omnia individua suam extenderne queant operam vel sagacissimi doctores, principia saltem omnibus pro tempore & occasione tradant bonæ educationis, suoque confirmant exemplo. Hinc inter alia pastoris requilita illud ponit Paulus, 1 Tim. 3: 4. ut liberos, ad obediendum & castitatem compositos habeat.

§. 4. Maturioris autem ætatis homines longe majori opus habent correctionis cura, postquam diutius in præjudiciis pravisque moribus adoleverint. *Dix enim testa servat colorem;* — Sunt quippe nonnulli ita contra religionem omnem ac moralitatem obdurati, ut ægre ad meliorem cogitandi modum reduci possint, sed pessimo suo exemplo alios innoxios in suas pertrahere studeant partes; alii levitatis ac ostentationis causa res sacratissimas rident, quamquam liberalius ipsi de religione sentiant; Sunt quoque ex omni genere fanatici, qui superstitione occœcati suæ indulgent phantasie delirijs,

solidam renuentes institutionem; nec minor turba schismaticorum & separatistarum, qui speciem præferentes purioris devotionis, communis cultui religioso nuntium mittunt temerarium, aut saltem eundem suis postponunt exercitiis. Numerosa invenitur hypocrita- rum multitudo, pietatem simulantium pesli- mis sub animi motibus.

Quis denique omnem vitiorum recense- bit latissimam segetem, quam intra Ecclesiæ Christianæ fines succrescere atque florere cer- nunt cordati quilibet. Hos vero errores vi- torumque semina eradicari aut penitus suf- focari industria bonorum pastorum posse, ipsisne dabitur unquam? Hæcne lethalia vulnera ullus sanare poterit? Verum tamen ne latius serpat contagio perditissimorum se- culi morum, sed infringatur vimque amittat pestiferam, beneficia certe ex religionis ope sperandum est; immo indubia testatur expe- rientia omnium temporum, tanto efficacius ad externum saltem nitorem restitutos fuisse mores, quanto sollicitius excubias egerint eo- rundein censores publici. Igitur præter al- lata Cap. 1. 2. adminicula, commemorasse ju- vabit *disciplinam Ecclesiasticam*, cuius sum- mai necessitatem quilibet æquus rerum ar- biter comprobabit. Hæc vero disciplina duplificem habet rationem, *internam* s. mora- lem, & *externam* s. coactivam. Illam ubi- vis in corrigendis moribus præcedere debere,

ac fere solam valere, ad veram mentis emanationem promovendam, *hanc* autem ad refractarios quosvis coercendos, externumque in Ecclesia ordinem retinendum valere, inter omnes constat. Nulla enim societas sanctio. ne quadam pœnali commode carere potest; neque Ecclesiæ jura, animadvertisendi in immorigeros, unquam derogabuntur, quamquam ad civilem jurisprudentiam in primis pertineat, universum civium agendi modum ad legis normam attemperare. Propterea quoque nullo non tempore attenti fuere Imperantes, ut legibus non minus, quam religioni suus constaret honos, suaque obligandi vis. Immo Ecclesia ipsa, quum summo Imperanti contulerit jus, externa quævis prævidendi & ca. vendi, haud temere sibi reservavit nonnulla disciplinæ externæ adjumenta, qualia sunt multarum quædam genera, compedium pœna (*Stockstraff*) excommunicatio & pœnitentia publica. In his vero irrogandis suppliciis sive castigationibus, omnem requiri prudentiam, moderationem ac æquitatem, nihil ex arbitrio ministrorum, sive ira & odio, aut fluxa quavis de causa decerni oportere, quis sanus non perspicit? Qui scilicet religionis ipsius naturam internam, legumque Ecclesiasticarum tenorem rite consideraverit, modum, quem in redargendo castigandoque adhibere debeat, haud anxius investigabit; Etenim leniora omnia sunt tentanda adminicula, & qui-
dem

dem moralia, antequam ad externa deveniantur. Domesticam ergo institutionem, admonitionem, consilia, amicitiam nemo possit habere at severitati rigidioris, neque tamen hanc propter intempestivum metum aut indifferentismus intermittat, ubi necessaria videatur. Quandoquidem vero crimina quævis & errores diversissimi sint generis, sigillatim non nihil Pastoris commendamus prudentiae.

§. 5. Cum *Irreligionariis*, qui sive religionem omnem sive Christianam malignamente aversantur & sacramenta contemnunt, non omnino multum negotii commerciique ministris Sacris vulgo intercedere solet; nec multum ab iis frugis exspectare licet, quamdiu nobilioribus admoti muneribus, alto supercilie plebis religionem & pietatis vulgaria exercitia spreverint. Contra eos vero non tam prudentia Ecclesiastica quam civilis & politica graviter animadvertisit, siquidem munera civilia male administrarentur ab iis, qui civitatis fundamenta, in religione posita, subvertere conantur. Quod si tamen contingit, ut justam superiorum censuram effugiant aut eludant, pestifera sua dispergentes semina, non omnem suam religionis doctores reprimant, in iis qualitercumque restituendis, operam prudentiamve. Has ergo obseruent cautiones seduli pastores; ito ut ne publicis in cœtibus eorum perstringant errores, multo minus calumnia & inhumanitate vexent

vexent. Tum demum aeriter, sed sapienter, refutandi sunt, quum periculum aut offendiculum grave immineat innoxiiis quibusdam & bene moratis; — — 2) ubi nulla datur correctioni opportunitas, praestat tacere, quam male loqui; neque 3) contra ingeniosos quosvis sine ingenio, aut contra litteratos sine iustia meditatione concertandum est; vires quippe suas quisque antea explo et, quam in campum quasi prodeat, religionis defensurus causam. 4) Aequus & moderatus sit in iudiciis terendis, in verbis & moribus; immo quoque cedat aliquantum ambitioni aliorum, ut diva veritas tanto fortius eandem deprimat. 5) Multum proferet utilitatis, si scripta quædam antinaturalistica legioni eorum commendare queat; non enim omnes irreligionarii aut Deistæ malitiosa arte, sed veritatis specie utuntur. 6) Gravitas adsit & concisa dictio in retundendis calumniis, religioni minitatis. Plus enim brevis & efficax sermo, sive sublime proverbium (v. c. *ut sementem feceris — fructorum tutor Deus* —) valet ad obturanda adversariorum ora, quam diffusa veritatis expositio. Ceterum vero temporis & loci ratio semper habeatur.

Quod autem ulterius quaeri solet & disputari, utrum severiori disciplina Ecclesiastica animadvertendum sit contra religionis & sacramentorum contemtores, id fere omne pertinet ad civilem sanctionem, nec dubitari potest

poteſt, refractarios quoslibet reaſpe exclusos
eſſe ab Eccleſiae gremio, eandemque ob cauſa-
m ab iis muneribus, quæ cum religione
commercii habent, arcendos eſſe, quod tamen
tanto rarius contingere poterit, quanto ar-
dius eſſe cernitur vinculum religionis & ci-
vitatis. Si enim publica legum & morum
circumſpectio, ab infimis civitatis membris
ad superiora ſe extendens, rite caverit, ne
fides Christiana quidquam detrimenti ab ir-
religiosis motibus moribusque capiat, vix pu-
tandum eſt, excommunicationem majorem un-
quam fore necessariam.

Alia ratio eſt *Scepticorum, bæreticorum*
& *schismaticorum*; qui, utpote dubiis variis,
præjudiciis & erroribus occupati, ſeduam ex-
poſcunt Evangelici doctoris institutionem. Id
namque in Ecclesia noſtra ne cogitari quidem
poteſt, tantam valitutam harmoniam fidei
& animorum confeſſionem, ut nulli oboriantur
ſcrupuli, nulla ſententiarum divortia, in
accidentalibus non minus, quam eſſentiali-
bus doctrinæ Evangelicæ capitibus. Quorum
quidem dubiorum nonnulla aut ex instituto,
aut incidente occaſione, in ſacris concionibus
commode refutari, diſſolvi & adimi poſſunt;
alia vero ad privatam pertinent curam. Sic
ergo diſſentientium errantiumque infirmitati-
bus ſubveniendum eſt, ut ſemper veritatis stu-
dium eluceat, omnis indifferentiſmi aboleatur
ſuſpicio, tolerantia una cum amore mutuo pro-

moveatur, continuusque alatur nisus veræ persuationis. Qui duriori modo eos tractant, objurgando, damnando, minitando, nequicquam ad eosdem corrigendos valebunt.

Eadem quoque observanda est prudenter circa *Separatistas & Fanaticos*, quorum moderatior ordo *pietistarum*, & *Societatis fratrum* nomine venire solet; siquidem certa docet experientia, non omnes ex levitate aut fastu animi, sed nimio i. e. exaggerato pietatis zelo, ut quoque ex ignorantia & fervidiori animi affectu, separare se a reliquo Christianorum cœtu, conventiculis suis privatis adhærentes. Tales sectarii sunt solide instituendi, de vera pietatis natura & convenuum sacerorum consilio; commonendi sunt de obligatione civis Christiani ad observandam legem, omnibus latam, bonumque rei inendum ordinem; toleranter dijudicandi sunt, ubi conscientiae suæ satisfacere studuerint; exercitandi ad varia devotionis exercitia domestica, quæ cum moderatione & fructu instituenda sunt; Abducendi sunt a perversa opinione sanctitatis, in nudis cærimoniis positæ; neque prius castigandi, quam cum inimicas ceteris moliantur res. Præterea quoque prudenter abstineat minister Evangelicus ab istiusmodi fanaticis collegiis laudandis, adeundis & plantandis, ne noxam ordinario & publico cultui contrahat; Absurdum enim esset, in propria fævere viscera, ut aliquod mem.

membrum lautius sustentetur. Hinc quoque patet, nullas externas poenas irrogandas esse in separatistas, nisi quatenus pacem & concordiam turbaverint civilem.

Quomodo autem cum hominibus alias, siue religionis e.c. Judaicæ, Muhamedanæ, sive sedæ & confessionis, v. c. Catholicæ, Socianianæ cet. agendum sit, quum profelytarum more ad nostra transilire gestierint sacra, gnavigiter quoque animadvertiscant, quorum interest. Res ipsa quippe innuit, nullam conversionem violento modo, aut fallacibus de causis, lucrique captandi gratia tentandam, sed vera mentis sufficiendam esse persuasionem. Odiosa Jesuiticarum, de propaganda fide, Missionum illudia nondum hominum ulla obliteravit ætas, neque mirum, Christianum nomen inter gentiles Indiae utriusque & Africæ magnam sibi contraxisse contumeliam. Quod si vero sperare unquam liceat, ut ab avitis suis commentis & præceptis ad puriorem ac perfectiorem transeant religionem, sive gentiles sive Judæi, cet. non nisi pedetentim & justa institutione, pariter ac litterarum quarumlibet accensa luce, id fieri. Vanissimum esset credere, Christianismum morumque politiorum progressus Missionum & prædicatorum sola accelerari posse industria, nisi politica & litteraria benignior quoque adflaverit aura.

Rariora erunt exempla profelytarum, sponte semet nostro cœtui addicentium; ubi vero comparuerint, ne alia ad eos persuadendos incedatur via, quam quæ morali hominis naturæ sit penitus consentanea; Perperam ergo agunt, qui cœrimoniarum vano apparatu indulgentes, publicas commendant abdicationes. Immo, docente NIEMEYER, male agunt, qui proselytas ad odia in pristinæ suæ confessioris socios excitant, quum contra ad exemplum Paulli Rom. 10: 1. 2. cet, amore suorum incitati, veritatem ipfis persuadere debeant. Proinde quoque tantum abest, ut Societatem, recentiori ævo in Anglia enatam, (Evangelicam Missionem) taxandam, quin multis in partibus commendandam, censeamus, quia simplicem idem veritatum Evangelicarum, absque sectæ invidia, intillatio satagit.

§. 6. Alteram boni pastoris provinciam, in profligandis vitiis & emendandis male mortatis positam, jam considerantes, ultro fatebimur, perditos seculi mores non posse radicibus emendari, nisi cessantibus omnibus causis vitiorum, adeoque exiguum sæpius esse operam, quantumlibet indefessam, quam in hoc averruncando malo collocauerint Sacri ministri. Interim tamen, ut *labor omnia vincit improbus*, ita multum sine dubio ex assiduis consiliis, monitis, dictis factisque promanabit fructus, ad scelestos, nonnullos saltē, corri-

gen-

gendos, reliquos vero ab iisdem criminibus
absterrendos, præcavendosque. Etenim quam-
quam vitiosi & ad perniciem profligati ho-
mines raro ad meliorem reduci possint fru-
gem, coërceri tamen omni debent modo, ne
pestiferis suis exemplis alios ad societatem
suum criminum incitent.

Huc tendit legum civilium vigilantia,
nec non *disciplina* quædam sive *pæna Eccle-
siastica*, quam plerumque addere solet civi-
lis sanctio pœnalís, tum salutem Ecclesiæ, tum
emendationem in delinquente, speq;ans. Sunt
vero crima sive aperta sive occulta, ma-
jora sive minora; contra civiles leges sive
Ecclesiasticas perpetrata; illa quidem ad ci-
vile pertinent forum dijudicanda, nec ulla
ratione a pastore Evangelico condonanda, ni-
si justa reparatio damni mox insequatur; De
causis civilibus non esse mentionem, sed cri-
minalibus, per se liquet. *Hæc* vero, in quo-
rum causas & effectus forensis non valet in-
quirere iudex, omni pastorali circumspectio-
ne, moderatione & æquitate sunt investigan-
da, ne latius serpent & contagionem adfe-
rant aliis; Sunt quoque præter delicta in fa-
cto posita, alia tantum attentata & vitia ne-
gligentiæ ac contumaciæ, in non parendo legi-
bus Ecclesiæ, de quibus Pastor inquirere de-
bet. Igitur ex præscripto Leg. Eccles. Cap. 10:
§. 2. probe observabit prudens pastor hunc
ordinem, in castigandis flagitiosis & immori-
geris

geris, ut 1) ad privatum quoddam colloqui-
um eos compellat, sive ipse pro tempore ad-
eat, honoratores saltem, admonitionis fidelis
exhibendæ caufa. Nathanis exemplum, in
arguendo Davide, fatis illustre. 2 Sam. 12.
Acerbitas omnis ac odium procul esto, sed
mansuetudo, amor & familiaritas totum oc-
cupet animum. Sin autem pertinaciter o-
mnis repellatur adhortatio, iteratis licet vi-
cibus repetita, tum 2) in concilio ministro-
rum ceterorum, sive Curatorum & deputato-
rum Ecclesiæ (*Kyrkoråd*) censura severior in
contumacem promulgetur, quinquam certum
sit, non omnem aut veram correctionem ex
hoc genere vulgo derivari. Qui verecundi-
æ omnes translit fines, ægre admonitionis
gradus quoslibet admittit, sed eosdem elu-
dit; Interim multos incitat pudor, metus,
ignominia, pœnitentia, adeo ut a vitiis suis
deterreri semet patientur. Ubi vero hæc le-
nior animadvertisendi methodus irrita evase-
rit, 3) Publice in Ecclesiæ totius congressu
admonitio justa impertienda; imino etiam de-
inceps coram synodo Clericorum, in visitatio-
ne præpositali sive Consistorio Ecclesiastico
res deferenda est, ut corrigi quodammodo
possint deperditi hominum mores. Hac ta-
men censura publica minime perstringenda
iunt quævis occultiora crimina, quorum caus-
ia latet, aut tantum ex rumore incerto in-
notuerit; notiora debent esse & certis con-
fir-

firmata argumentis: Neque honoratorum hominum vitia eodem reprehendere convenit modo publico; licet aequem manifestum sit, privatam moralem correctionem iis omnibus deberi. 4) Post admonitionum omnium gradus sequitur lenior pena, sive compedium, sive multatitia, sive remotio temporaria a Sacrae cœnæ usu; illa quidem in eos ex junioribus applicanda, qui superinæ ignorantiae, socordiae & contumaciæ in addiscendis elementis catecheticis, aut lascivientibus se dederint moribus, cæt. cfr. WÄHLIN *Handb.* Ed. 2. §. 24. mom. F. *Präst Privil.* §. 23. Ista vero in eos solet ac debet applicari, qui negligenteriores sunt in Catech. examine adeundo, liberorum educatione, al. aut inordinatos sectantur mores; hæc vero in eos omnes ex maturioribus, qui Icelestis quibuscumque factis, (nondum in foro correptis, vulgo tamen cognitis,) fraudibus videlicet, furtis, adulteriis & scortationibus, ebrietati, jurandi libidini, jurgiis continuis, cæt, indulserint; si quidem pastoralis prudentiæ est cavere, ne Sacrae cœnæ ulus in funestissimum vertatur abusum, quod omnino fieret, si sine discipline morum omnes his epulis interessent lacris. Hæc vero temporaria est remotio a Sacrae cœna. Qui huic, de *excommunicatione minori* latae sententiæ contrariantur, v. c. MÖLLER *Läsn. i Bl. Relig. Åmn.* Fascic. 6. p. 102. s. videant, quanta oriuntur scandala, & proba-

probatorum hominum perturbationes, ex non animadverfa scelestisimorum morum licentia; videant quoque, quam contrarium fit civitatis & Ecclesiæ naturæ, arbitrarias has abolere velle pœnas, propter publicam morum censuram & inspectionem civilem necessarias. Quaenam enim farta testaque conservetur religio Christi, una cum ejus Ecclesia, sacramentorum summa quoque conservabitur dignitas sanctitasque, nec metuere convenit, ne propter disciplinæ rigorem a Sacris ritibus celebrandis resiliant Christiani cives; Si qui vero fuerint, aut sponte sua carnalem obsecuritatem, aut ex decreto Ecclesiastico abstinentes a Sacra cœna, monendi interea sunt ac instituendi, donec juribus Ecclesiæ rite frui possint. Insuper vero in foro civili citandi sunt refractarii, qui nisi resipuerint, variis castigantur modis, excludendo scil. a munere Eccles. a jure patrini, cærimoniiis nuptiis, jute curatelæ, judiciali munere, testimoniis perhibendi fide, & sepulturæ ritu honestiori; cuius severioris disciplinæ ratio manifesta est, nec nihil utilitatis & correctionis secum fert, ut bene evincit SCHUDEROFF von Kirchenzucht. 5) Publica deum pœnitentia, cum deprecatione conjuncta, quam lex civilis injungere solet, ignominiosa est scelestorum coram universa Ecclesia expositio, non quidem ludibrium & comminationes, quam potius commiserationem ac intercessiones spectans. Ut

autem hoc deprecationis & reconciliationis genus, quod a primitiva sua dudum deflexit natura, & in supplicium ad expianda peccata permutatum est, non prolsus irrltum evadat ad corridentes malitiosos, observandum est, a) ut ne in eos irrogetur, qui ex præcipiantia, sine destinato consilio, homicidium patraverint. Ceteri casus, in civili Jurisprudencia nominati, haudquaquam dispensandi sunt.

B) Privata subinde addatur institutio & admonitio, quæ utramque facit paginam in vitiis quibuscumque corrigendis. y) Prius ne admittantur ad absolutionem recipiendam delinquentes, quam justa dederint melioris vitæ ac pœnitentiae specimina, immo quoque sponorum exhibuerint justa de se judicia. Absurdum enim esset, contumacem civein, sine prævia vera pœnitentia, absolvere & gremio Ecclesiæ velut obtrudere; quin etiam male agunt civitatum rectores, qui carceris pœnam ad facinorosos emendandos non componunt, ipsisque libertatem non sine multorum discrimine & securitatis publicæ jactura concedunt. Idem quippe ageretur, ac si medicorum negligentia e nosocomiis expedirentur, qui pestifera adhuc contagione infecti, alios bene multos contaminare possunt. d) Per se autem patet, homines nondum in vitiis corroboratos, ubi post perpesa civilia supplicia resipiscant, ultroque sua confiteantur crimina, non esse hoc genere supplicii afficiendos.

6) Ex:

6) De Excommunicatione majori, Conf.
Liturg. Cap. 6. §. 8.

§. 7. Tertia pars curae animarum spe-
cialis in erigendis & consolandis animis ver-
sabitur. Multiplicem ergo & variam homi-
num afflictorum dolentiumque classem ad ve-
ram conscientiae deducere tranquillitatem, haud
minimus censebitur esse labor. Sunt vero
afflictiones, quibus homines in hac vittate fra-
gilitate premuntur, duplicitis potissimum ge-
neris, tum animi internum statum, tum cor-
poris externum attingentes. Animi quidem
dolores atque pathemata primum considere-
mus, cetera ad sequ. Cap. referentes. Atque
licet tantum omnino intercedat coniunctio in-
ter animum corpusque, ut utriusque dolores
mutuo sentiantur, alii tamen propriam suam
habent sedem in animi facultatibus, aliquan-
tum perturbatis, alii in corporis viribus fra-
tis: Afflictiones animi variis de causis re-
petunt natales, varioque propterea modo e-
runt tractandae. Qui religionis ob causam
i. e. propter peccata sua & infirmitatem se-
rio dolent, nec ipsi aditum sibi facilem ad
Divinam gratiam patere arbitrantur, quia ve-
hementiori tristitiae sensu afficiuntur, omni
consolatione & vivida misericordia Divinae,
per Christi mortem promulgatae ac paratae,
commemoratione erigantur necesse est. Quod
quo fieri debeat modo ac tempore, res ipsa
indicat. Casus ergo conscientiae sunt follici-

te eruendi & tractandi. Alia afflitorum species, ex melancholia & phantasiæ quodam morbo, juxta atque mysticis speculationibus argutiisque inanibus alimenta sumens, ægrius ad saniorem reduci potest mentem, quamdiu hæc obſtiterint gravissima impedimenta. Fingunt quippe ſibi homines, his prægravati doloribus, quævis odiosa triftiaque, jam vexationes a Diabolo, jam minas irati numinis irre-
vocabiles, jam iterum supernaturalem facra-
menti vim, non minus ad salvandum, quam
condemnandum; Atra bile notant quidquid
in vita communi accidat fortunati, nec ſpem
felicioris fortis aut gratiæ Dei ſibi ingene-
rari finunt. Has ſpirituales, ſic dietas, ve-
xationes & tentationes, in blasphemis impu-
risque cogitationibus, ſive ſumma animi de-
ſperatione fitas, ita præcavendas aut exſtit-
pandas docebit prudens minister, ut 1) uſum
quendam Medicinæ ejusmodi commendet ho-
minibus, quia melancholia proximam cau-
ſam habet in corporis morbido ſtatū; 2)
Phantasiam eorum intra debitos contineat can-
cellos, & ab odiosis avertat objectis ad hila-
riora & gratiora; 3) Myſticos omnes ſcu-
pulos cum purioribus & humanæ naturæ
convenientibus rerum permutare ſtudeat no-
tionibus; 4) Licitas recreations ex naturæ
pulcerrimo ſpectaculo, ex vitæ ſocialis jucun-
ditate, variisque gymnaſticis exercitiis hau-
riendas proponat; 5) Ceterum vero affabi-

liter

Jiter, toleranter & leniter sunt tractandi, quotquot anxietate aut infirmitate mentis labore deprehendantur; Medici namque est, vulnera sanare, non refricare. Alia adhuc pars afflictorum, variis videlicet cum virtute tristioribus eventibus infortuniisque externis conflictantium, hic commemoranda venit. Ea namque animi humani imbecillitas est summa, ut nec sua sorte contentum, nec in secundis rebus ab insolentia temperatum, neque in adversis constantem aequabilemque se se semper prodat, sed quosvis propter casus iniquiores dolorem, metum, deliquium patiatur. Ignoscendum quidem est humanæ naturæ sensibilitati, quod graviora mala physiæ, durissimaque fata non æquo animo ferre valeant miseri; quis vero religioni nostræ eam vim non referet acceptam, ut adversitatibus justa opponantur lenimenta, solamina, uberrimaque compensandi instrumenta. Eo igitur operam suam conferet religiosus doctor, ut his, qui mala utuntur fortuna, spiritualia in primis offerat celebretque bona, nunquam intermoritura, ut malorum naturam & consilia ex Divinæ providentiæ mirabili directione rite explicet, submissam patientemque recordationem Divinorum decretorum exercitet, & quovis modo mentem dolentium exhilarare studeat. Huc spectat frequentior conversatio, familiaritas, affabilitas, benignitasque aliorum, amicorum in primis, in consi-

liis dandis, pariter ac impertiendo auxilio. Nisi enim reapse fortunam miserorum pro viribus adjuvare nitaris, fabulam ipsis narrasse censeberis.

CAP. IV.

Cura ægrotantium.

§. 1. Animi nostri moralem emendationem atque salutem haudquaquam ad postremas pertinere curas, aut ad ultimum vitæ momentum sive statum morbosum differendam, sed e contrario tempestive promovendam esse, nemo in dubium vocaverit. Qui usum religionis ineffabilem in vita hæcce moderanda & tranquillanda consideraverit, haud fègnis erit ad summa hæc felicitatis adhibenda aliisque inculcanda adminicula. Perperam quippe calculos suos subducunt, qui constantem ac veram sibi denegant hujus vitæ salutem, ut ea in futura demum stabiliatur. Provenit iste error ex male imbutis religionis principiis, in primis de conversionis summa difficultate, salutis fideique natura, tum quoque ex præjudiciis vulgi, quasi gratia Divina extraordinario & absoluto ageret modo, homo vero nulla opus haberet propria medi-

tatione viriumque usu nullo, tum denique ex sensuali multorum torpore, carnali securitate ac voluptate. Quibus omnibus aliisque seducti causis, praesentis vitæ vigorem cupiditatibus consecrant mundanis, ultimum tandem Deo & futuro statui reservantes halitum. Hæc ergo funesta errorum morumque portenta acriter & tempestive in institutionibus concionibusque sunt debellanda, ne religionis salutiferam pervertant vim, arduaque reddant in ipso agone mortis resipiscendi viam. Sedulo inculcent pastores Evangelici, futuram vitam non esse nisi continuacionem, sed perfectam illam, hujus vitæ adeoque morte ipsa aditum eidem parari.

§. 2. Pro multiplici vero ægrotantium statu, cura eorundem quoque varia obtinet, sive corporis consideraveris afflictionem, sive animi vexationes. Corporis quidem morbo afflicti status, medicina quavis reficiendus, proprie non ad religiosum doctorem, sed medicum pertinet. Interim tanzen, quum mens parum restitui possit, nisi corporis refocillentur vires, quia utraque pars in alteram mutuo agit commercio; quumque certum sit, raro medicorum opem ruralibus in parœcis rogari posse, immo frustra implorari abijs, qui longiori distant locorum intervallo, bene omnino consulteretur publicæ omnium saluti, si quædam consilia salubria, urgente necessitate, impertierint ministri Ecclesiæ;

Quid

Quid enim impedit, quo minus & diæteticas regulas, ad conservandam sanitatem præcavendosque morbos pertinentes, & genera- liora præcepta medicinæ popularis ad quos- dam casus morborum vulgatores applicare possint, qui frequentiori utuntur suorum au- ditorum consortio? Ceterum, quidni Medi- cinæ alumni, qui liberaliori usi fuerint fortu- na ingenioque, animum advertere posunt ad studia pastoralia, ut duplicem palmam me- teri possint, miserorum consulendo afflictio- nibus? Sed ista exempla rariora. Exstant quo- que multa, hanc adjvantia artem, popularia scripta, quorum nonnulla in Protheoria no- minavimus, iisque addimus: WESTERDAHL om bålfans bevarande, DARELII Sockne- Apoþb. HEDIN Handbok för Praktiska Lä- kare Vete-skapen, MARTIN Låkaregrunder - JUNKER Grundzäze der Volks Arz- neykunde.

Immo quoque propterea populari & sim- plici modo tractare Medicinam studuerunt laudati Auctores, ut clavem veluti haberent alii, in vulgatisimis morbis dijudicandis cu- randisque, adeoque tanto magis postulamus a Pastoribus, plerisque saltem, ut quantum per temporis, muneras & facultatum rationem fie- ri poscit, his uti subsidiis non detrectent, quanto certius sit, optimam illis suppeditari occasionem, corporis curam commendandi, quum ægrotantes visitaverint. Ceterum quis ne-

nescit, optimum adminiculum in conficiendis tabulis mortalitatis, causisque mortis dubiis inquirendis, suppeditari elementari Medicinæ cognitione. In ipsa autem praxi has addimus cautiones, summe necessarias:

- 1) In generalissimis vulgoque cognitis morborum generibus, qualia sunt catarthus, colica, diarrhoea, dysenteria al. præferenti ubi nondum diutius invaluerint, & ubi facilior parari queat medicina, subsistendum est atque tentandum, quid valeant vires Implicatis vero & acrioribus in morbis, Medicorum sunt consulenda, in quovis casu, monita, quia nihil pestilentius cogitari potest, quam artem male imbutam ostentare. Et si vel maxime popularium scriptorum ope aut qualicunque experientia adjuti, morborum specialiorum naturam dignoscere hic scilicet extraordinarii medici possint, nunquam tamen justa intermittant peritorum in hac arte petere iudicia. Pastoralia enim & Medica conjugere velle studia, & ab omnibus Pastori bus pleniorem Medicinæ postulare notitiam, desultoriam prodit, immo promovebit artem. Conferantur vero scripta varia in *Vetenskaps-Journal f. Låk. o. Fåltsk.* 1 B. 3. 4. häft.
- 2) Sæpius admoneant ministri Sacri auditores suos, de sanitate rite tuenda restituenda que, ut funesta vulgi præjudicia, medicamentorum usum temere respuentia, præcidantur.
- 3) In visitandis ægrotis, antequam animi curam

ram egerint, corporis statum, qua fieri possit, vigilancia explorent, si forte tempestivum remedium morbi invenient ipsi, aut per alios exhiberi posse intelligent. Confiliis saltem suis pro virium modulo ægrotantium subvenire indigentibus, religiosum decet doctorem. 4) Haud abs re fuerit, si copiam quandam generalissimorum medicaminum (*Hys ocb. Res Apotbek.*) habeant ii in primis, qui procul ab urbe remoti sunt, Pastores, ut necessitatibus privatorum satisfacere justo tempore possint. 5) In epidemicis morbis, præ primis studium omne ponant, ut eosdem mature indicent, & Medicorum sagacitati committant, præservantia adhibeant adminicula, nec ulli parcant, ad avertenda aut reprimenda saltem mala, prudentiae. *Principiis obserua — —* 6) Cantores, Pædagogi parochiales aliquique Diaconi commonendi sunt, ut levioribus chirurgicis operationibus, venæsecutioni, vaccinationi, e. s. p. gnaviter invigilant, ex altera autem parte abstineant a dubiis omnibus causis; semidocti quippe in arte quavis gravius peccant, quam idiotæ. 7) Ægrotantibus spem alere restituendæ sanitatis idem saepius valet, ac ipsa medicina; neque tamen in ultimo vitæ discrimine longiorem prorogare spem convenit. Proverbum: *contra vim mortis non est medicamen in bortis*, cum grano salis explicandum.

§. 3. Præcipuum tamen circa ægrotantes agere curam debent doctores, animi ratione habita, ipsisque adeo fidelissimam admonitionem, exhortationem & consolacionem, conjunctam cum vera simplicique institutione, pro diverso eorum statu, applicare; unde certo sperare licet, tanto plus redundaturum successus, quanto celeriori gradu vitæ suæ ultimam metam jamjam sive attin-gunt sive prospiciunt mortales. Sunt enim morborum quævis genera mortis quædam præfigia, tardius, oxyus habitura eventum; nec ullum deceat hominem, quounque æta-tis in statu, hæc optimi Patris cœlestis juxta æstimare benignissima consilia. Ponimus ve-ro jure, homines, longius jam emensos vitæ spatium, in elementis ac essentialibus doctri-næ salutaris capitibus haud penitus rudes es-se, neque propterea longiori opus habere in-stitutione, Commonitio omnis accommodetur ad veram animi emendationem, confirmationem & consolationem. Ducantur ad justam sui animi explorationem, peccatorum ac infirmitatis agnitionem, vividam Divinorum be-neficiorum omnis generis recordationem, sa-lutarem unicamque per Christum, generis no-stri expiatorem, potiundæ salutis viam spem-que beatæ immortalitatis, per solam fidem, Divinis promistis! Jesuque morte innoxiam, arripiendæ. Si qui fuerint notorie impii aut scelesti, ne ipsis sine sincera mentis immuta-tione

tione vana exhibeantur solatia! Cumque difficile, immo impossibile sit sacris præconibus, ad mentis internos penetrare recessus, præstat mitiori modo judicare, quam acriter incognita incertaque reprehendere. Amica sit & practica omnis exhortatio, familiare instituatur colloquium, ad explorandum animi statum cujuscunque. hisque peractis præliminariibus absolutio exhibeatur conditionata, atque Cœnæ Dominice communio. Modus scilicet ipse confessionis & absolutionis non differt ab eo, qui in Ecclesiastico cultu publico observatur, tantum ut applicatio proprius spectat ægrotantem sive moribundum.

§. 4. Speciatim vero circa visitationem ægrotorum animadvertisimus: 1) Ne semper differat minister hoc suum visitandi officium, donec ab ægrotis invitetur, sed sponte sua eos adeat, maturiora ipsis oblaturus consilia, maxime si graviori morbo aut animi perturbatione vexantur. Quis enim mentis compos grato non excipiet animo benevolam doctoris manuductionem? 2) Ubi invitatus fuerit minister, cito pareat, nullamque prævertat, sive ex commoditate, sive negotiis domesticis, caussam dilationis ac moræ. 3) Primum inquiratur, quantum fieri posuit, in statum corporis morbosum, hinc ad animi statum fiat transitus. (§. 2. 3.) 4) Quantum ægrotantis permittant vires, collocurioni familiari paranda est via, utque sensa animi se-

cre-

cretiora sive conscientiæ casus liberius profertantur, adstantes tamdiu removeantur; confessio enim auricularis silentii & familiaritatis præsupponit conditiones. Valet vero hoc in dubiis tantum & specialioribus causis. 5) Cavendum, ne longiori nimis sermone, abstrusis quæstionibus, aut dogmaticismo inanis fatigantur ægrotantium vires infirmiores. Concisa dictio & admonitio plus valet ad excitandam mentem, quam diffusa quævis oratio; Unde quoque sequitur, precum formas longiores evitandas esse. 6) Satius est, iteratis vicibus ægrotantes, dubiis quibusdam scrupulisque vexatos, visitare prout quævis ferat occasio; quam una vice totam exhaustire dicensorum materiem. 7) Prudentia quoque svadet, ne imperitis & ambiguæ fidei hominibus Dominicæ cœnæ mox exhibeat communio, sed ad opportunius differatur tempus, excepto tantum casu necessitatis, quo præparatio fiat pro temporis brevitate. Ceterum cruda multorum præjudicia, de supernaturali Sacramenti natura ad salvandos homines, funditus deleantur. 8) Privatae ægrotantium contemplationi & attentioi commendentur scripta quædam ascetica, quorum exempla nostratibus adsunt optima: ZOLLIKOFER, BASTHOLM *Andakts öfningar*, WAGNIZ *Tröst för sjuke och döende* cet. Memorim vero in primis mandentur selecta dicta scripturæ, cantica sacra, & precum formulæ,

qui-

quibus utpote brevioribus commode uti potest quilibet Christianus, de salute sua sollicitus. 9) Lectione ac meditatione continua rerum, maxime salutarium, seipsum in dies præparabit doctoR Evangelicus, ut immortatitatis beatam spem aliis quoque, morituris, ex suo sensu ingenerare valeat; Hoc quippe paço socium quasi præbebit semet iis, qui exantlatis hujus vitæ miseriis, ad destinatam futuræ illius felicitatem properant; quumque solamina ipsis ex verbo Divino profert non fucati animi studio, ineffabilem sibi quoque conciliabit lætandi materiem. 10) Quia magna plerumque ægrotantes circumdare soleat cognitorum & familiarium frequentia, attemperentur quicque eorum ad usum exhortationes, ut fructum inde capiant salutarem. 11) Licet interdum consultius sit, spem recuperandæ sanitatis alere atque ad ultimum vitæ extendere terminum, ne propter horrorem mortis instantis serviliter coacteque pœnitentiam agant & fidem in Christum amplectantur teneriores animi, iis tamen, qui securitate carnali diutius obduruerunt, periculosa ipsorum conditio minime dissimulanda, siquidem a metu ad tristitiam, a tristitia ad pœnitentiam, pudorem, odiumque peccati facillimus valet transitus, immo ipsa mors haud raro fortissimus salutabitur veritatis præco. 12) Ut Diarium quoddam visitationum ejusmodi componat minister Ecclesiæ,

siæ, propterea urgemos, quod hoc potissimum modo conscientie casus varijs enodare possit ac dijudicare; perinde ac Medicus, theoriam cum praxi conjungere studens, ex annotationis morborum casibus haud levem fœnerabitur studiorum progressum.

§. 5. Schema quoddam Liturgicum, hoc te in genere, emendatius sifit Recentior Svec. Ordinantia, 1800. Quum vero casus tam varii deprehendantur pro varietate hominum, nulla certa omnibus praescribi potest exhortationis ac consolationis forma; quare ministrorum committatur oportet judicio prudentiaeque speciali, quovis in casu propone te, quæ necessaria videantur. *Probitate* quippe morum conspicui Christiani, hunc ferre in modum, alloquendi & confirmandi sunt: Plus saepius Divinæ providentiae & gratiæ specimina expertus in vita, certo exploratum habes, cœlestis Patris regimine hunc tibi illuminatum esse morbum — — — Quid ergo in hoc statu judicas, quis sensus occupat animum? — An eadem tibi hæret confidentia, acquiescentia, fides, filialis obtemperantia? — Siccine confirmatum temet in vera pietate sentis? — An quidquam animi turbat tranquillitatem? — Age ergo, mecum gratias Deo Optimo maximo referas — recogita immensum Jesu amorem — jucundissimam ejus præsentiam — constantem ejus promissionem, ipsique comitte futura. *Modestam fin-*

finceramque mentem interim subeat tristis memoria infirmitatis ac pristinæ vitæ — — Quis præter Christum ejusque spiritum temet solvere potuit ex dolorifico hoc reatu? Quis præter Christum te ex omni miseria solvere, quis quæso spem nunquam intermorituræ salutis addere, gaudiumque ineffabile menti ingenerare valebit? Qui Christo vitam suam consecravit, mortem quoque lucri instar censabit. — — Quod si etiam ex hoc morbo convalueris, nihilominus grata sit tibi semper futuri status spes. — — — e. s. p.

Cum *rudioribus* examen quoddam catecheticum in essentialibus, de Deo, Christo, salutis ordine & immortalitate, veritatibus instituatur; Symbola fidei, legis Divinæ & Evangelii summa, oratio Dominica, cet. memoriter legantur, & a ministro explicitur. Practica applicatio fiat ad animi internum explorandum statum; Sæpius iteretur visita, donec mentis emendatio expedita sit. —

Hypocritas, qui scilicet frequentius simulat prodiderunt mentem, ita ferme prudens pastor alloquatur: Nullum est dubium, quin ingravescens quivis morbus, Deo sic dirigente, adminiculum præbeat salutare, intimi animi investigandi recessus; Qui malus fuerit, coram Deo subsistere nequit; nec conscientiæ reportabit præmia; felix vero, quicunque conscientiam vera fide ac pietate nutritur. — An placida mente volvere poteris

an-

anteactæ vitæ nœvos ac vitia, an ex sincero pectore, ex veritatis & virtutis amore, & incitatissimo studio Deo placendi omnes actio- nes, externe quidem honestas, ortum duxisse reputabis? Nulla valet artis assentandi fallen- dique coram eo, qui corda scriuntur. e. s. p.

C A P. V.

Cura pauperum.

§. 1. Postquam sociali vinculo homines se- se conjunxerunt eo consilio, ut commodior feliciorque transigeretur vita, civilis quoque administratio omnis eō directa fuit. Primiti- vam communionem bonorum sensim jam re- strinxit status naturalis, jura quævis hominibus pro industria eorum asignans, socialis autem & civilis vita denuo confirmavit ac definit. Quin vero summa sit facultatum vi- tiumque corporis & animi varietas, neque fieri posit, ut quisque proprio labore, quam- quam fatigari necio, vitæ sustentandæ sum- me necessaria comparare sibi valeat admini- cula, civilis requirit prudentia, ut aliunde hæc arcessantur subsidia; stultum quippe es- set, ad communionem quandam & æqualita- tem bonorum revocare velle diversorum ho- minum statum, ut scilicet paupertas penitus a-

mo-

moveatur. Atque licet primorum Christianorum laudabile fuerit studinm, communem in usum, aut bona sua omnia, aut partem quandam conferendi, ut qui divites essent pauperibus quoque fructum largirentur suarum rerum, ut ex Actis Apost. C. 6. 2 Cor. 8. Rom. 15. liquet, unde etiam primitiva Ecclesia constanter hunc servavit morem, in colligendis & distribuendis eleemosynis; nemmo tamet inde coneludat, privati dominii iuria fuisse eversa, ut potius ad benignam religionis Christianae naturam attemperata. Quæ enim inituitas fortunæ vulgari ferum humanarum in circulo deprehenditur, eam efficiacissimo beneficiandi studio mitigare ac tolere satagit Diva Jesu religio. Hinc curam pauperum sollicite egerunt Ecclesiarum antagonites & cives, eandemque confociata omnium manu agi decreverunt Christiani principes, quorum quidem in primis interest, omni nisu civium suorum prospicere indigentiis. Mixta ergo jam locum obtinet pauperum cura, quantum & imperantis supremæ s. civili, & Ecclesiæ ipsius concedita sit diligentia.

§. 2. Specialis pauperum cura ab imperante administratur dupli modo, & colligenda quadam stipe, & institutis variis operariis, non minus ad sustentandam vitam, quam operam pro virium modulo suppeditandam necessariis; duplicitis quippe generis sunt pauperes mendicantesque; alii propter ætatem e-

nervati,

nervati, alii ad quædam saltem negotia confienda bene comparati; utrumque genus publicam poscit tutorum circumspictionem. Ad pauperes sustentandos spectant multarum varia genera, lege civili præscripta & in foro extorta, (Conf. WÅHLIN & Åbo *Præstm. bandl.* 1807.) donationes, testamenta, cet. in pios usus collata; Mendicantium vero turbam ad opera honesta adstringit œconomia publica, exstructis paratisque hospitiis operariis (*Arbetshus*), quorum eximium usum atque necessitatem nemo sincerus pernegabit. Quia vero publica hæc instituta nec per se, neque propter multitudinem egenorum, satisfacere omnibus indigentiis possunt, privata igitur Ecclesiastarum fidei commisit prudentia legislatoria, idonea ad sublevandam multorum inopiam adhibere adminicula, atque omni nisu cavit, ne extra definitos paroeciarum limites vagarentur pauperes, sed a suis cœtibus quilibet alerentur ac foverentur. (Kyrkol. C. 28: §. 5.) Cui optimo conseqiendo consilio triplicem proposuit lex methodum, aliam ad extruendas ædes pauperum, Xenodochias, aliam ad colligendas elemosynas, aliam demum ad operaria quædam instituta pertinentem. Licet vero, quod ad *primam* attinet, domicilia quædam communia ad excipiendos pauperes haud absurde præscripserit Lex Civ. *Byggn. B.* C. 26: 1: Lex Eccl. 28: 4. (cet. Reg. rescripta ut o-

mittamus,) certa tamen probavit experientia, non omnibus locis id opportunum fore, nec sine variis impensis frustraneis ad effectum deduci posse; siquidem magna hominum certitudo, non modo in ædificandis conservandis, que ejusmodi ædibus, verum etiam in administratione œconomica, fraus avaritiaque, cui obicem ponere jubet sapiens rerum Ecclesiasticarum moderatio.

Hinc factum est, ut plerisque in cœtibus facilior æquiorque retineretur pauperes sustentandi modus, tum per separatas scilicet *tribus (rotar)*, quarum numerus ad opulentiam parœciarum accommodatur, tum quoque per diversa *stipendia*, singulis pro ratione egestatis impertienda. Miserrimo quippe & infirmissimo corporis fortunæque deprehensi statu homines, pleniori opus habent vitæ subſilio, quam qui proprio suo labore vitam adhuc sustentare quodammodo valent. Gradus ergo egestatis ac infirmitatis probe consideretur oportet, ne immoderata aut iniqua liberalitate ansa detur ignaviæ nonnullorum alendæ; quare etiam Ecclesiarum inspectores & pastores, cum senioribus (*Kyrkoråd*) conjunctis viribus examinare pauperum conditionem, atque ex æquo ipsis victum distribuere debent. Plenior quidem victus in tribu quavis emensus, intra duas aut tres tonnas frumenti continebitur, medocrior infra dimidium, aut unum frumenti modium vix da-

dabitur; Pecuniaria vero subsidia ab ipsa copia & ratione pauperum pendent.

§. 3. Eleemosynas vario modo colligendi, antiquissimus fuit inos. Jam quippe frumentorum species, jam pecunia pendebatur certa sive arbitraria; Eundemque morem recentior quoque ætas servavit. Quo magis enim increverit multitudo membrorum Ecclesiæ, temporumque mutata fuerit facies, eo plus multorum necessitatibus subveniendum fuit. Quare sapienter sanxit Ecclesiastica lex, variis adiuncta Regiis Rescriptis, a Celeb. WÄHLIN *Handb.* §. 27. citatis, ut omnes arripiantur occasiones, eleemosynas pauperibus sponte colligendi. Itaque circa *baptismales*, *nuptiales* & *exequiales* actus, conventusque *catecheticos* colliguntur, pariter ac ex defunctorum *summa inventarii* aliquid, nimirum $\frac{1}{8}$ proc. (vid. Reg. Edict. 1698.) piis cedit usibus. Neque male constitutum est nonnullis in pœciis, ut *sponsi* sive novi conjuges donum quoddam pauperibus offerant; similiter *convalescentes*, & ex itinere longiori *reduces*, sive peregrinantes e. s. p. Quorum omnium dona sunt mere spontanea, sive administratori tradi, sive in arculam tacite immitti solita. Huc quoque referuntur *collecta* quædam annua, *reliquiae* pauperum, *reditusque* annui ex summa pecuniarum elocatarum; Quas collectiones, haud spernendas, si cum iis contuleris, quæ moderante civili lege, *multaz*.

rum ex poena, testamentis, donationibus,
 veniunt, non omnino nihil aut parum bei-
 ficien*tæ* in pauperes conferre intelliges. In
 his vero collectionibus summa requiritur fi-
 des, vigilantia, prudentiaque Pastoralis, ut
 1) rite in fiscum pauperum adsumantur, ac-
 curatis calculis notentur, & coram cœtu pu-
 blice significantur; ne cuidam perfidiae aut
 suspicioni relinquatur locus. Schema ejusmo-
 di calculatorum præbet WÅHLIN & Circul. Ep.
 Aboens. T. 2. n. 129. 2) Bene conserventur
 in arcula, contra malevolorum ac furum vio-
 luntas invasiones. Conf. *Kyrkol.* 26: 8. Pro-
 be tamen 3) caveatur, ne nimia summa sine
 fructu teneatur inclusa, sed justo exponatur
 fœnori, legitima pro hypotheca, sive propria
 duorum aut plurium sponsione, sive etiam va-
 lida in fundum immissione (*Laga intek-
 ning*), quæ intra decimum quemvis annum
 renovari debet. Ceterum patet, Pastoris &
 inspectoris Ecclesiæ officium esse, videre, ne
 imminuat, sed bene administretur ac augea-
 tur fiscus pauperum. 4) Administratio de-
 dum eleemosynarum, ad sustentandos pau-
 peres collectarum, præsupponit non minus
 justum delectum pauperum, quam ordinem
 rigoremque in distribuendis subsidiis. (Conf.
 § præced.) Delectus quippe instituatur u-
 na cum examine, ad quam parœciam perti-
 neant mendicantes ac miseri, huic illuc va-
 gantes; (nam de iis, quorum origo & mansio-
 certa

certa est, non dubitabitur;) Ambiguo autem in casu hominum, ex una in aliam migrantium paroeciam, hæc observanda erit regula, ex reg. Edict. 1788. 5 Dec. ut, quia impossibile sit discernere, quænam paroecia summum frumentum ex operariis forte, quamdiu viribus bene valuerint, ceperit, ea sibi vindicet pauperem sustentandum, in qua pauper ultimo habitationem elegerit certam, ea tamen cum cautione, ut antequam migraverit, parochiali confessu dirimetur de ejusdem jure migrandi, aut officio domini fundi eum sustentandi. Conf. HAMBR. *Pastor. Kurs.* 1. h. p. 43. sq. Æquitas quippe svadet, ut coloni enervati ex ipso fundo ejusque domino salario quædam capiant, ad ultimum vitæ articulum, quemadmodum veterani milites e fisco militari, fabricantes a suis consortibus, parentes a liberis, ministri quilibet a sui muneris sociis e. f. p. foventur. Inopes vero operarii, orphani liberi ceterique, omni destituti aliorum auxilio, ii certe iunt communi ex fisco pauperum sublevandi; Otiosi autem mendicantes omni modo removendi, aut potius ad negotia honesta adstringendi.

§. 4. Irrita scilicet evadent optima pauperibus opitulandi consilia, nisi publica addantur privataque *instituta operaria* (*Arbetsbus och inrättningar*); Quot enim mendicantes, ex omni ætate, sexu & statu, gravissimo non sunt oneri civitatis Ecclesiæque membris?

Quam

Quam funesta vitia ex ignavia & otioso vivendi genere ortum ducunt suum? Quis innumera recensebit hinc propullulantia malitia? Pulcrum est, egestate prescis bona sua conferre; longe pulcrius autem, copiam vietæ feliciter transigendæ subministrare. Quid juvat, mendicantes ex uno in alium transferre locum, vincire, castigare, repudiare, nisi adsint ædes ac domicilia iisdem excipientis parata, in quibus vitam honesto labore sustentare possint? Ruralibus in paroeciis prædia quædam publica huic adaptari possunt consilio; In urbis vero omnis generis fabricæ & manuariæ artes otiosos occupabunt pauperesque. Neque alio modo mendicationes præcaveri posse, dabunt quotquot sedulo has penitaverint res. Conf. SCHULZENHEIM om Fattigvården. — Landsb. Instruet. 1734. Kongl. Br. om medel, til Tiggeriers förekommande — Stockh. 1773, rel.

CAP. VI.

Cura delinquentium & maleficorum.

§. 1. Ea est humani animi infelicissima conditio, ut omnibus licet religionis ac legum teneatur adstrictus vinculis, saepius tamen eadem

eadem, sive ex præcipitania affectuumque impetu, sive destinato consilio, confringere, præcepse in perniciem ruere amet. Rarius quidem malitiam animi eo usque procedere, ut delectationem quædam e committendis sceleribus quærant homines, ultro targiamur; plerosque enim error, prava philautia, sensuum indomita vis, & externa quævis falle re cernitur species; Interim vero minime culpa vacui habendi sunt, quotquot rationis & legis non obtemperantes dictamini, sensuum libidini se tolos tradiderint. Justam ergo iis omnibus irrogat pœnam lex civilis, s. capitalem, s. afflictivam, s. pecuniariam, s. famosam, s. captivitatis, eandemque publica postulat securitas. Ante vero quam rigori legis satisfiat, publicis carceribus detinendos esse quoslibet reos, æquitas ipsa jubet, ut quippe non modo ad liquidum perducatur ipsa caufsa, verum etiam temporis quoddam detur momentum delinquentibus, ad resipiscendum. Etenim nisi carceris ipsa ratio secum ferret emolumenti, hancve crimina minus aperta investigandi necesitatem, vana profecto omnis esset sanctio pœnal is. Unde porro innoxii semet a falsis criminacionibus peterent ansam purgandi, nisi carceris quasi refugium ipsis tamdiu esset paratum?

§. 2. Pro vario igitur pœnarum ci vium & carceris consilio, varia quoque Pastoris Evangelici suboritur reos damnatos que

que visitandi obligatio. Dubiis quippe in causis, si cuiquam alii, certe doctori religioso suppeditatur copia & velut aditus, ad conscientiam hominum excitandam, castigandam, vindicandam & commonendam. Ejus est, errantes in rectam ducere viam, labantes erigere, infantes, qua fieri possit fidelitate, consolari, malefatos ab infanticibus discernere, pervicaces obduratosque ad saniores revocare mentem, omnique modo ad veram mentis emendationem suum attemperare sermonem. Specialia haec sua officia clare satis perspicet quivis bonus, & in munere suo fungendo versatus, doctor, neque illustrius quoddam divae religionis dabitur specimen, quam si ejusdem beneficio 1) occultiora in lucem protrahi possint, atque 2) coerceri, scelerata, emendatisque quadam tenus moribus ex ergastulis suis discedant malefici, aut 3) ad alteram vitam follicitius præparentur. Quamquam enim ut plurimum actum sit & clamatum cum iis, qui sceleribus patrandis diu obduruerint, jure tamen sibi gratulabitur spemque arripiet civitas, multos e vitiorum syrtibus evasuros & restitutum iri. Id vero ut obtineatur, nonnihil animadverendum est, 1) in vulgarem carcerum constitutionem, minus idoneam; Patentibus enim cordatisissimis viris, nominatim HOWARD & VILAIN ub. gefängnisfe u. zuchthäuser, Anonymo scripti: om fångeserne i Philadelphia,

phia, Lass. i Bl. Ann. perperam adeo plenisque in regionibus constructa hæc cernuntur loca, ut mirum non sit, animi obdurationem hinc oriundam iudicisque confirmandam, quum nec humanitatis, nec æquitatis, neque prudentiae justa observentur principia, in discernendis tractandisque reis & delinquentibus. Immo commune in ergastulum omnes promiscue projicere reos, id demum est, civitatem impiorum constituere velle; Quod quam publicæ securitati pericolosum, quam legis ipsius consilio inimicum sit, non opus, ut multis demonstremus.

2) Accuratio & diligentior requiriatur cura animarum in his perditissimis & condemnatis Ecclesiæ membris, quandoquidem summa saepius laborant ignorantia religionis, summisque erroribus & præjudiciis occœcati, rectum rationis usum perdiderunt, atque profundissima sensuum fraude stimulos solent compescere conscientiae. Quo magis vero mens ad se redierit, & religionis beneficam sentire didicerit vim, eo citiori ad correctionem properet gradu. Neque prius ex ergastulis discedant, quam clara dederint indica melioris mentis, aut justa præbeant sponсорum pro se lata testimonia. Per se vero patet, universam hujus dijudicandæ rei provinciam ad magistratum civilem pertinere, cui suam religio addere debet manum ac symbolam, ut bene omnia succedant.

§. 3 Ad mortem demum condemnati tanto si leliori egent ministrorum Sacrorum manuductione, quanto violentior ac certior eorum sit ex hac vita exitus. Materiem colloquii universa quidem religio pro cuiuscunque diverso statu & intelligendi facultate dabit; præcipue autem inculcanda venit doctrina de pœnitentia, Christo & immortalitate. Quocirca prudenter caveat sibi minister, ne externis acquiescat commotæ mentis signis, ut plurimum fallacibus, sed veram urgeat animi explorationem, civilium pœnarum necesitatem cum ineffabili Dei justitia, justitiam cum bonitate conferat, & mortem Jesu expiatoriam ad liberandos peccatores a summa animi miseria celebret; caveat sibi, ne gravitatem delicti, ut absolutum recipiscendi & salutis potiundæ adminiculum stulte celebret, nec mysticis hæreat futuræ vitæ descriptiōnibus. Abstinendum quoque esse a solenni omni pompa, circa delinquentium processiōnem ad locum supplicii, dudum perspexit sapientiores; Conf. STURM üb. d. gewöhnbeit, missetbäter durch Prediger zur hinrichtung begleiten zu lassen.

Cura Ecclesiæ Oeconomica.

§. 1. Varia adhuc obveniunt in munere Pastorali observanda, quæ externum Ecclesiæ ordinem, reddituum rationes, ædium sacrarum extirctionem, bona Templi conservanda augendaque, nec non conventus parochiales habendos spectant. Sunt quædam agenda circa transmigrations privatorum, testimonia vitæ, tabellas mortalitatis annuas & indices membrorum omnium conficiendos, ceteraque ab Imperante civili injuncta negotia; in quibus omnibus non modo observantiam, sed prudentiam quoque adhibebit Ecclesiæ pastor. De his ergo brevisima dabimus præcepta.

§. 2. Ad bonum in Ecclesia servandum *ordinem externum* hæc referimus: ut tempestive ac certo tempore cultus publicus, una cum ceteris Liturgicis actibus, inchoetur & consummetur, ut mundities in templi ædibus vasisque & vestimentis omnibus, ad cultum pertinentibus, retineatur; ut loca quævis asidendi non promiscuo sed definito jure occupentur, nec cuiquam rixandi detur anima; (Distributiones enim sedium (*bånkdelningar*) non solent magna vulgo carere invidia; Conf. HAMBR. *Pastor. Kurs.* H. 2. n. 22.) ut omnes præmiantur confabulationes,

nes, tumultus & discursiones inutiles, sub cultu sacro celebrando; speciatim vero in administranda cœna Sacra ordo decens observeatur; ut penitus inhibeatur mos baculo auditores somno captos excitandi, quia alio modo possunt commoneri; ut a cantu sacro stultus proscribatur strepitus, atque caveatur, ne ebriosi sacra profanent, sed justam dent sui sceleris pœnam; ut denique summa præveniatur circumspetione convetudo nonnullorum, cauponas instituendi & visitandi, ferente sub cultu sacro; Si quid autem contra hunc ordinem committatur, pastoris exigit officium, aut in confessu seniorum, aut in foro civili, vitiis ejusmodi obicem ponere.

§. 3. *Reditus templi* (*Kyrkans inkomster*) sollicite sunt ab ædитuo s. inspectore Ecclesiæ colligendi, conservandi & administrandi, quocumque demum ex genere, (frumento scilicet sive ære,) & quocunque sub titulo proveniant. Pastori tantum competit inspectio, quia tutelam Ecclesiæ in se suscepit; Absit vero omne partium & lucri studium, nec temere immisceat se pecuniariis rebus, præter auditorum suorum vota, administrandis. Rationes ad assēm computatæ quotannis pertexantur, prælegantur in publico conventu, & subscribantur. Schema regulasque dabit WÅHLIN §. 28. & Circul. Aboens. T. 2. n. 129. & Wexion. 1788. Eccl. Saml. 1. P. Ceterum quia frumentarius

rius redditus ex decimarum parte (*Winsäden*) Ecclesiis sit a civili magistratu concessus, seorsim quoque ejus rationes solent ac debent confici. Proprium Ecclesiæ fiscum ingrediuntur redditus annui, sive ex fundo, sive pecuniae summa, sive mulctarum nonnullis generibus, pro vago aut præmaturo concubitu, sive ex collecta siipe circa actus Liturgicos promanantes, circa quos omnes videntur, ne mala fide aut calculorum confusione detrimenti quid capiat oeconomia Ecclesiæ. Igitur quotannis a Judice Territoriali index dabitur mulctarum, e. q. r.

§. 4. In *exstruendis* sive *reparandis* ædibus sacris cum suis sepimentis & ornamenti cet. hæc observanda: Imperanti civili & Consistorio res significetur; delineatio publico nomine stabiliatur; nonnisi ingente necessitate & permittente Imperante lignæ struantur ædes, sed e saxo utpluriuum; — Contractus cum architecto litteris firmentur; Locus a Judice Territoriali definiatur; omnes Ecclesiæ cives, haud excepto ordine equestri, ad hæc sacra ædificia conferent symbolam; — nulla sepultra intra fines templi struenda; sepimenta e saxo sine regumento ligneo conficiantur; nolarum ædes similiter; — ipsas vero nolas & minora ornamenta templi sine superiorum consilio, ex libero Ecclesiæ decreto parari posse, certum est; rel. conf. WÄHLIN *Handb.* §. 29.

§. 5. *Bona Ecclesiæ*, cujuscunque fuerint generis, fixa sive mobilia, sollicite sunt in indice quodam describenda, & omni modo conservanda. Sic ergo in censu*m* veniunt prædia, agri, ædes, vasa Templi aurea, argentea, al. supellecia quævis, vestimenta, monumenta, thesauri nummorum, librorum & documentorum; — de quibus omnibus inspectores Ecclesiæ una cum Pastore curantur, annuatim inquirant, speciatim decedente quodam Pastore, ædito*m*, cantore*m*, Defectus resarcendi, necessaria comparantur, gubernatoris aut judicis imploranda auxilia, ubi opus, tempestive omnia agenda, immo exercitandi homines ditiores, ut ad ornatum decentem conferant. Insuper vero, in conservandis bonis Ecclesiæ, omnis adhibetur prudenter, contra violentos invasores, nec sine fructu fiscus teneatur custoditus; Res autem universa ad omnium membrorum deferatur consultationem, quia communis est causa, e. c. si extraordinariis sumtibus aut mutuo eroganda sit pecuniae quædam summa e. s. p. Quod reliquum est, æditu*m* aut inspectio Ecclesiæ nullus sine sponsoribus admittendus, neque ad fiscum patebit aditus, nisi duo aut tres seniores cum Pastore & ædito*m* adfuerint.

§. 6. *Conventus parochiales* (Sockneftämmor) necessarios esse ac utiles, non modo propter œconomiam, sed quoque disciplinam

nam Ecclesiæ, & electionem ministrorum ordinis cujuscunque, neminem latet. Ubi ergo consilia quævis, publicam spectantia utilitatem, capiantur, membrorum omnium requiritur confessus, cui præerit Pastor tanto potiori jure, quanto propiori familiaritatis, ut quoque paterni amoris, vinculo cum auditoribus suis sit conjunctus. Observabit vero 1) in ipsa *materie* deliberanda aut dijudicandi, nullam causam, in lege civili stricte sanctam aut prohibitam, huc pertinere, (lata lex enim omnes obligat), sed res, sive ab imperante Ecclesiæ arbitrio delatas, sive propriam Ecclesiæ œconomiam & disciplinam attingentes. Quia autem dubia saepius ex his conventibus oriuntur posse obligatio, maxime convenit discernere, quænam causam in hoc foro dijudicari ex plerorumque sententia possint, quænam iterum omnium requirant consensum, aut etiam tantum deliberativæ sint. Oeconomica Templi & Ecclesiæ communia, de impensis ac redditibus, officiis exstruendi atque reparandi ædes sacras aut parochiales, contractibus communi nomine faciendis, ministrorum inferioris ordinis electione aut remotione, pauperibus cet. rite dijudicantur ex potiori membrorum parte. Similiter electiones doctorum ratæ fiunt secundum calculos plerorumque. Nec alio proceditur jure in disciplina Ecclesiastica exercenda, quandoquidem Ecclesia, utpote societas,

tas, hoc sibi nullo modo adimi jus contune pati possit, quin etiam imperans civilis hoc eidem adsignaverit. Conf. *Privileg Ecclæs.* 1723. §. 23. & WÅHLIN *Handb.* §. 21. Multarum ergo & pœnarum quædam genera, pro negligentia in discenda religione & cultu Divino celebrando, pro impi vivendi genere, illicitis commesationibus, turpibus colloquiis, rixis, jurandi libidine e. s. p. non modo decernuntur, sed quoque applicantur, prout seniorum potior tulerit sententia. Ceteræ autem caussæ, mere politicae & civiles, de quibus Christiani, ut cives considerati, judicia sua & arbitria sive sponte sua sive ex mandato Superiorum, interponere debent, e. c. de fabrilibus & manuariis artibus, frumentariis thesauris (*Sockhjemmagaziner*) eorumque administratione, deputatis eligendis, viis publicis reparandis, ceterisque, ejus sunt indolis, ut pleræque nullam inferant obligacionem, nisi communis omnium suffragio decernantur.

§. 7. Iis demum, quæ de testimoñiis vitæ & calculis tabellarum ceterisque œconomicis rebus, a Celeb. WÅHLIN *Handb.* §. 25. 26. 30. allata sunt, nonnullas tantum adnectere placet observationes. Testimonia vitæ & morum, quæ Ecclesiæ membris variis occasionibus impertienda sunt, non solum politicum habent usum, ut fidem mutuam in vita domestica & sociali arctius confirmant,

verum

verum etiam optimam subministrant copiam doctoribus, & cognoscendi & perficiendi statum auditorum moralem. Proinde quoque ex instituto saepius curæ pastorali sollicitiori subjiciuntur, qui fidem suam causis forensibus interponere jubentur, neque ad jusjurandum admittuntur dubiis moribus notati & religionis contemtores. Atque ut pacta matrimonialia sanctissimi sunt juris, ita iisdem temere violandis obicem justum ponere Pastor Ecclesiæ poterit, sicubi ei innotuerit, talia fuisse inita. Qui segnius aut præcipitantius in hisce aliisque animadvertendis rebus semet gesserit, gravem non potest non contrahere culpam malorum, ex funesta morum perturbatione oriundorum. Diligentiam vero, fidem & exquisitam rationem in omnibus, ne minutissimis quidem exceptis, negotiis requiri, vel nobis tacentibus patet. Cui diligentia accedat oportet ordo agendorum, ne quid intempestive agatur aut negligatur. Bene quippe consulunt sibi Pastores, qui diarium quoddam, sive calendarium per quosvis menses & fere dies constitutum, ob oculos habent, ex cuius tenore muneric sui omnes partes secundarias absolvere suo tempore possunt. Exemplum ejusmodi Calendarii exhibet HAMBRÆUS in *Pastor. Kurs.* häft. 6., ex quo accuratus quilibet Pastor pro diversa temporis & loci ratione expromere & sequenda sibi fistere potest, quæ ad suas per-

H h

tine-

tinere intellexerit partes. Neque unquam in animum inducat, in aliud differre tempus, quæ commode suo tempore agenda sunt, si quidem neglecta opportuna occasione, alia rarius, nec sine summis difficultatibus, aliorumque negotiorum dispendio dabitur. Quibus in œconomicis, quamquam temporalibus exantlandis, rebus, non est quod quisquam negligentiæ cauissam ex spiritualis sui muneric natura & pondere arceffat, quasi religionis doctor, animarum habiturus curam, minores res beat spernere. Teneat vero semper menti infixam varii sui muneric officiique ideam, ut essentialia cum accidentalibus, interna cum externis rite conjungat, probe memor moniti Servatoris Luc. 16: 10—12. Variis insuper ad Pastoralem spartam tendentia præcepta rite dedit HUMBLE edito scripto: *bar en Kyrkoherde på landet intet at góra?* Cui addatur GRÄFFE *Pastoral Theologie* 6:ter Theil.

SCIENTIÆ PASTORALIS

PARS QUINTA.

JURISPRUDENTIA ECCLESIASTICA.

CAP. I.

De *Jurisprudentia Ecclesiastica universa.*

§. 1. *Quemadmodum Jurisprudentia civilis* est Scientia legum, ad civium salutem, jura atque officia dirigenda pertinentium, ita *Jurisprudentia Ecclesiastica* versatur circa jura legesque ad Ecclesiæ salutem, conservationem, directionem ac disciplinam tendentes, adeoque est notitia jurium & obligationum, quæ religionem & cœtum Christianum concernunt. Atque quum Lex in genere sit norma agendorum, perfecte obligans omnes, qui voluntario consensu se eidem subjicerint, jusque hinc enascatur, sive facultas agendi lege concessa, in proposito quoque est, non modo officia & actiones, verum etiam jura, iisdem respondentia, in universo Jure Ecclesiastico praescribi atque con-

cedi. Ecclesiastica audit hæc lex, quia ab Ecclesia, tum directe, tum indirecte sancta & in normam suarum actionum adoptata eo fine est, ut salus Ecclesiæ promoteatur, perinde ac civilis lex civilem publicamque spectat salutem.

§. 2. Quum vero lex Ecclesiastica humano arbitrio, id vero est, Ecclesiæ consensione facta, internam religionem, quippe quæ a Deo ac Christo sola pendet, nullo modo dictitare queat, sed externam ejus professionem, publicum cultum, in verbi Divini prædicatione, Sacramentorum administratione & ritibus sacris situm, disciplinam, immunitates & jura Ecclesiæ collegialia, tam communia & originaria, quam specialia & translata, complectatur, facili negotio evincitur, qualis sit Jurisprudentiæ hujus ambitus. Præterquam enim quod hanc tractaturo scientiam necesse sit, originem, constitutionem, fata & vicissitudines Juris Ecclesiastici, nec non ejusdem ad civilem vitam habitum, fontesque & subsidia indagare, ad quatuor potissimum annum intendere debet capita, objectum ejus constituentia; 1) Negotia quævis & res sacras, typum nempe doctrinæ & cultum externum cum ritibus; 2) Jus circa personas; 3) Bona Ecclesiastica; 4) Disciplinam atque regimen Ecclesiasticum. Quibus pensatis rebus, integrum nobis erit, non minus principis jus circa sacra eorumque defensionem ac di-

directionem, quam ministrorum Ecclesiæ jura explicare. Cui rerum tractandarum ordini ac methodo si rite satisfecerimus, nullum tuborietur dubium, quin religionis sanctissima observatio perfectam inferre omnibus, in Ecclesia constitutis, obligationem, nec ullo modo reipublicæ noxam parare, sed apprime eidem convenire, agnoscatur.

§. 3. Rite autem distingvitur Jurisprudentia Ecclesiastica in universalem & particularem scilicet specialem; *Ita* quippe generalia præscribit omnibusque cœtibus Christianis communia, ad cultum religionis pertinentia, instituta, traditque veram omnium in Ecclesia officiorum juriumque ideam, pariter atque defectus aut nævos, huic sive alii cultus formæ adhærentes, resarcire conatur; *bæc* vero, privatorum cœtuum habens rationem, ad specalia, cuique loco propria, descendit delibanda. Hinc jus *Canonicum* inter Catholicos, *Protestanticum* universale inter Protestantes omnes, & Particulare in diversis regionibus, gentibus & Ecclesiis Evangelicis cœnatum. Hinc Græcæ Ecclesiæ, Unitariorum, Mennonitarum, Quakerorum, cet. diversa placita & statuta cognoscenda sunt. Quod vero ad jus Mosaicum scilicet Judaicum attinet, in quo politica civitatis administratio cum religionis consilio intime connexa fuit, id quidem omne, quatenus externos actus, ritus & mores Judaici populi forenses Ecclesiasticosque

que spectabat, Christiana in Ecclesia evanis-
se, sed morali sua ex parte, revelationis lu-
ce collustrata, cum Christi doctrina conspira-
re, tantoque minus obligandi spem vim a-
mississe existimabitur, quanto testatius sit, re-
ligionem Christi non novam penitus & Mo-
saicæ illius genio contrariam, sed fundamen-
to ejusdem superstructam, repurgatam, atque
iusigniter adauertam & omnium populorum
accommodeatam fuisse constitutioni; quare et-
iam reformatus Judaismus, sive emendatio
Divinæ legis editio & promulgatio, docente i-
pso Christo, hæc ejus religio vocari pot-
erit. Atque cum Mosaica religio propter
nexum suum cum civitate, universalis esse non
potuerit, quia nec omnibus promulgata erat,
speciale omne sustulit Christus, spirituali suo
in regimine, gentium discrimen, ut per o-
mnes terras sua propagaretur religio, quæ
adultiori ætati humani generis quoque ac-
commodatisima erat. Interim tamen, ut Ec-
clesia ipsa ad formam Synagogæ Judaicæ,
non Synedrii, constituta primitus fuit, ut pa-
tet ex nominis, cultus & prælectionis S. con-
venientia, & quia frequenter in synagogis do-
cere solebant Christus & ejus Apostoli, ita
varius quoque fuit rituum Judaicorum in
Ecclesia Christiana usus, minime quidem ab-
solutus & servilis, sed pro Apostolorum &
Christianorum summa libertate definitus. Jus
ergo Mosaicum eatenus cum Jure Ecclesiæ
Chri-

Christianæ conferri meretur, quod hujus originem quadantenus pandere, non vero quasi vim quandam & auctoritatem ei addere possit. Quod vero seniori tempore, ad imitationem synedrii & reipublicæ Judaicæ, regimen quoddam, Divino quasi jure, sibi translatum fingerent & affectarent antistites Ecclesiæ Catholicæ, Christi non minus, quam Apostolorum repugnavit consilio.

§. 4. Ante vero quam justam formare possumus ideam Jurisprudentiæ Ecclesiasticæ, *fata ejus & origines* una cum *fontibus ejusdem* succincte exposuisse haud pœnitabit. Per stadia igitur quatuor & quasi ætates decurserere nobis visa est hæc juris religiosi, in occidentalî præprioris Ecclesia, scientia, quarum *prima* ætas, virginalis a PFAFFIO in *Institut.* C. 11. appellata, a primordiis Christianismi ad Constantini M. Tempora extenditur, si sitque Ecclesiæ, per ipsam religionis internæ ac Divæ naturam, sine civilibus adjumentis, quin potius sub frequentibus persecutionibus accrescentis florentisque statum. Doctrina Christi, ab Apostolis sincere prolata, eam continuo legem spiritualem atque Divinam, quam intemerato studio sequi omnes edocebantur Christiani; Ritus a Christo institutos paucissimos ultro adoptabant omnes, omnemque externam professionem & cultum ad fidem in Christum & pietatem, tanquam ad Lydium lapidem, exigebant. Simplicissima erat Liturgia

gia, ex consuetudine Ecclesiæ & consiliis presbyterorum plus, quam decretis & constitutionibus, pendens. Libertas vero, a sanctissimo salutis libertatisque genuinæ Restituto, re confessoribus suis concessa, non potuit non jura omnia & officia sociorum, inter se parium, ad finem Ecclesiæ primarium determinare, adeo ut Canones nonnullos & praecepta fidei & cultus externali ederent, adoptarentque: Quos intra fontes & Apostolica scripta sive Scripturam Sacram, Jus omne Ecclesiasticum continebatur. *Secunda* ætas a Constantino ad compilationem Juris Canonici progredivs, non modo civilis imperii transitum ad Christiana sacra, atque ingentem influxum in Ecclesiæ statum, verum etiam Hierarchiæ gliscentis incunabula prima proponebat. Quamquam enim res omnes sacras & controversias ad Conciliorum judicia deferrent doctores & Ecclesiæ, principum utentes patrocinio, omniaque ex conventionali & imperiali jure deducerent decreta, statuta, symbola canonesque; sensim tamen Pontifices Romani imperium sibi in universam Ecclesiam ejusque antislites arrogabant, caussas Ecclesiasticas suæ decisioni submittentes, jusque quoddam Canonicum, ex scriptis Patrum & actis Conciliorum, maxime Romanorum, de promentes, quin etiam in jura principum & auctoritatem Civilem temere involantes. Tantæ vero audaciæ fuit Gregorius VII. s. Hilde-

debrandus, An. 1073. Papa Roman. factus,
a quo *Tertiam* computamus Epocham, ut
ab solutum jus in Principes omnes exerceret,
illudque Decretalibus muniret, Monarchiam
quardam Ecclesiasticam constituens. Cujus
in favorem postea quoque, tum ISIDORI du-
dum conflictos Decretales Pontificum Roman.
a CLEMENTE I. ad *Siricium* usque, tum BUR-
CARDI & YVONIS collectiones, maxime vero
GRATIANI Decretum s. Concordantiam dis-
cordantium Canonum, privata primum opera
confarcinatam (1151), auctoritate sua orna-
runt, emendarunt & novis Decretalibus, Cle-
mentinis, Extravagantibus e. q. s. a. auxe-
runt potentes Pontifices, perpetuum sibi spon-
dentes Hierarchiæ palladium. De quibus
Juris Canonici originibus & incrementis con-
fiantur CAVE Hist. Litt. Script. Eccles.
THOMASI notæ in Lancelotti Institut. Jur.
Canon. STRUVE Hist. Juris, BOEHMER Prince.
jur. Can. & PERTSCH Hist. d. Can. u. Kirch.
Recht. Nutare autem & imminui cœpit hocce
precarium imperium ævo Reformationis, quod
Juris Ecclesiastici *quartum* est, imperterrito
LUTHERI Ecclesiæque Protestanticæ consilio.
Interim tamen, licet Ius ipsum Canonicum ad
portam Wittebergæ combureretur, atque in
ritualibus, doctrinalibus & ad disciplinam
pertinentibus rebus evanesceret, nihilominus
multorum ex Ictis svalu varia retinebantur,
quæ civiles, publicas & Ecclesiasticas caussas
spe.

spectarent, & ad quas Ecclesiæ doctores, ut. potest in forma confessionis & Liturgia definienda occupati, animum intendere non possent, nec vacarent. Hinc ordinationes, ex Jure Canonico mutuatas, in matrimonialibus, investitura, jurisdictione, bonis Ecclesiasticis, cet. conspicere licet, alias quidem sanas utillesque, alias vero parum ad Ecclesiæ naturam accommodatas, ut potius aut inutiles & Hierarchiam ollentes, aut cum civili imperio commixtas. Neque quisquam ante SAM. PUFFENDORFFIUM, THOMASIUM, GUNDLINGIUM. BOEHMERUM cet. Juris Ecclesiastici naturam & fines, juraque Ecclesiæ & Principum circa sacra, rite exposuisse putandus est. Consultis vero prioribus principiis Philosophicis, ex jure naturæ petitis, minus impedita erit via ad eam Jurisprudentiæ partem, quæ religiōnem Ecclesiamque concernit.

§. 5. Præter fontes & subsidia Juris Ecclesiastici, in ipsa Historia Ecclesiastica & Antiquitatum Scientia uberior exstantia, nonnullos tantum tironibus commendabimus Scriptores, & quidem α) in universali Jurisprudentia: SAM. PUFFENDORF de habitu Rel. Christ. ad vitam civilem, JOH NELANDER Dissertat. De Jur. Eccl. Colleg. de Orig. Pot. Eccl. cet. CHRISTOPH. MATH. PFAFFII Institut. Juris Eccles. & de Originib. Jur. Eccl. KEUFELII Elementa Jurispr. Eccles. Univers. PAULL. Jos. a RIEGGER Institut. Juris.

rispr. Eccl. β) In Jure Protestantico, JOH. LOR. MOSHEIM *Allgem Kirchenrecht d. Protestantten neu bearb. u. fortges. v. GUNTNER*, 1800. HENR. ARN. LANG *das Geistliche Recht d. Evang. Lutherischen Landesherren u unterthanen* — 2 Tom. 8:o. WERNHER *Principia Jur. Eccl. Protestant.* JUST. HENNING BOEHMREI *Jus Ecclesiasticum Protestantium.* 4:o 5 Tom. GEORG. LUDV. BOEHMER *Princip. Jur. Can. speciatim Jur. Eccl. per Germaniam.* 8:o γ) Specialiorem juris Eccles. in quavis gente aut secta anquirens notitiam — adeat NÖSSELT *Anw. zu burchkenntnissen allen Tb. d. Theolog.* §. 423—435. Svecanæ autem Ecclesiæ Jurisprudenciam, tum ex collectione STIERNMAN, & WILSKMAN *Ecclesiastique Werk.* tum libris manuilibus: WÅHLIN *Sv. Kyrkologfarenbet.* Ed. 2. OL. WALLQUIST *Ecclesiast. Befordringsmål & Ecclesiastique Samlingar.* 8 Fl. WETTERBERG *Sammandr. af K. Förordn. ang Eccl. i Göttheb. Stift.* HAMBRÆI *Pastoral Kurs.* 6 h. S. WALLQUIST *Sammandr. af Strengn. Conf. Tr. Circul. i alphab. ordn.* *Confist. Eccl. i Åbo Circul. Bref.* 2 Fl. ÖHRSTRÖM-MER *Eccles. Samlingar,* haurire licet.

§. 6. Restat, ut in ipsam necessitatem hujus studii paucis inquiramus. Ex ipsa ergo ejus natura satis patet, jura & officia Ecclesiæ tanto magis a doctoribus ejus s. Theologis esse cognoscenda, quanto indubita-

tius

tius sit, primitivam Ecclesiæ constitutionem ab æqualitate & omnium salute, tanquam scopo, esse arcessendam. Etenim nisi veram hujus juris teneat ideam doctor religiosus, quomodo ipse in officio suo exantlando, aut defendendis ac vindicandis auditorum suorum juribus, proficiet, aut quoque Imperantium iura sollicite discernet. Triplicem enim rationem laudatæ jurisprudentiæ habebit prudens doctor, nimirum sui, Ecclesiæ & Imperii civilis; Ecclesia quidem, propter primitivum suum jus, primas vindicat partes, ex eo autem non modo ministerialis doctorum, verum etiam directiva potestas Civilis Imperii derivabitur.

C A P. II.

De Origine & Constitutione Juris Ecclesiastici.

§. 1. Internam religionis naturam considerantes facile intelligimus, homines omnes, ut sunt sive in naturali sive civili, rudiori sive cultiori & quidem speciatim Christiano statu, Divinarum legum esse subjectos imperio. Ut enim jus Divinum summa ejus, ceu Creatoris & Gubernatoris, nititur maiestate nostrâ-

nostraque ab eo dependentia, ita voluntatem ejus, per naturam sive revelationem patefactam, inviolabili vinculo nosmet ad obedientiam Sibi praestandam, cui nemo sine summa stultitia reniti posse, obstringere, hanc vero legem supremam totam, internam s. spiritualem, non minus ad animi ipsius, quam vitae & morum externorum jollum efformandum habitum esse compositam, lucide patet. Quod si huic religionis, adeoque Divinæ voluntatis, dictamini exacta obsequentia parerent mortales, externa non opus esset obligandi via, aut hominum quibuscumque artibus; Quia vero ad socialem vitam finxit nos Deus, atque moralem naturam, imbecillem satis ac vitiosam, variis emendatum iri docuit ac voluit institutis humanis & conventionibus, facili quoque evincitur ratiocinio, humanas leges quascunque, tam civiles, quam Ecclesiasticas, quatenus scilicet cum religionis scopo hominisque destinatione conspiraverint, immediate a Deo latae esse habendas, atque propterea necessarias.

§. 2. Quum ergo Ecclesiastica omnis lex, ab Ecclesia adoptata lataque, jure quodam Divino mediato i. e. sapientissima Dei dispositione nitatur, legisque *scopus* sit, Ecclesiam ad veram & internam Iesu religionem non modo professione externa, verum etiam ritibus & institutis dirigere, evidenti quoque argumento legis hujus Ecclesiastice **confir-**

ma.

matur *necessitas*. Etenim nulla contineri vita societasque humana sine ordine quodam definito potest, multo minus ea societas, quæ commoda hujus & futuræ vitæ spiritualiæ promovebit, suo destituetur tenore, sua disciplina publicaque auctoritate. Esto vero, veritatem ipsam, virtuem & conscientiae pacem, humanæ cuicunque nullo modo subesse potestati, quia sola religio Jesu per se, & propter auctoritatem ejus Divinam, æternum nos obligat; nulla tamen professio & disciplina externa cogitari quidem potest, quæ ad internum animi perficiendum beandumque statum non esset comparata. Animi enim integritas cum oris confessione conspirabit, promisitque Christus, se coram Patre suo Cœlesti agnitorum esse unumquemque, qui nomen ejus coram hominibus profiteatur. Jure ergo cum BOEHMERO assierimus, salutem Ecclesie non externam unice, sed in primis internam esse supremam legem, ad quam omnis publica confessio, cærimoniaeque omnes una cum disciplina collineare debent. Sine hoc ultimo fine, hocce interno Christianæ societatis vinculo evanescit, nihilique reputabitur humana omnis sollettia, nec sanus ullus ritibus ac cultui externo semet addicet, sine mentis vero nutrimento aut spe felicitatis, ex religiosis intimo sensu potiundæ. Condita igitur fuit Ecclesia a Christo, eo potissimum consilio, ut Deum amare, colere, revereri, emanando

dato discerent animo mortales, ut fidem Christo haberent, eoque duce & sponsore gratiam Dei inire possent in hac & futura vita. Sed neque externam pacem & salutem, quamquam non sensualem & civilem, e voto studioque sectatorum suorum exclusit; ut potius eandem subsequi doceret, Math. 5: 4. 5. 7. 9. Immo sub ipsa persecutione, quum temporalis defierit pax & vita, immota tamen persistet animi felicitas. v. 10—12.

§. 3. Quamquam vero hunc unicum intenderet finem Christus, ut quotquot doctrinam ejus profiterentur, veram sectarentur pietatem morumque sanctitatem, eo quidem respectu Ecclesia, universalis, per omnes gentes, states ac tempora late diffusa, sed invisibilis est, a nemine praeter Christum judicanda. Salva autem manente hac primitiva destinacione non potuit fieri, quin multi propter summam animi infirmitatem rerumque sensibilium fraudem in cortice professionis suæ tantum haererent saepiusque haereant, solidam mentis emendationem praetermittentes. Quod cum evitari nequeat, isque sit religionis Jesu finis, ut ab externa professione, externi cultus adminiculo, sensim pertrahat animos ad internum illum; sponte quoque consequitur, Ecclesiam, utpote visibilem cœtum christianorum, eadem fide unitorum, æqualem esse & æqualia sortiri in externis rebus jura. Ut enim *origo* Ecclesiæ, quatenus a Christo planata

tata est, tota Spiritualis atque Divina censem.
 ri debet, quatenus autem homines, ratione
 ac libertate pollentes, contineat, eorundem
 liberrima confœderatione & collegiali jure
 nitatur; ita quoque *Constitutio Ecclesiæ sum-*
mam secum fert non modo *libertatem*, quia
 spiritualia commoda invito nulli obtrudi pos-
 suunt, verum etiam *æqualitatem* membrorum,
 quandoquidem qui suo arbitrio & conscienc-
 iæ impulsu ad hanc societatem confluxerunt,
 eundem quoque intendunt scopum, iisdem u-
 tantur adminiculis, eandemque sectantur salu-
 tem per Christum partam. Præterea *æquali-*
tas membrorum Ecclesiæ satis probatur ex
 nomine & osculo fraterno, ad morem Ju-
 dæorum & orientalium adoptato, ex agapis
 & communione bonorum, in primitiva Eccle-
 sia vigente, e. s. p. Proinde nec principis
 aut subditorum, parentum aut liberorum, il-
 lustrium & honoriorum aut viliorum di-
 versa ratio, inde a fundatione Ecclesiæ, habi-
 ta fuit; omnes vero primitivo jure inter se
æquales fuerunt suntque, quemadmodum in
 foro Divino *æqualia* semper retinent jura.
 Neque alio fundamento innititur Ecclesia, quam
 quævis alia specialis societas sive collegium,
 litterarium sive domesticum, in quibus *æ-*
qualitas originaria dominatur, cuius causa
 conventiones quascunque sancire possunt,
 quotquot his societatibus adscripti sunt. Cui
 Ecclesiæ naturæ nullo modo contrariatur,

quod

quod doctorum & auditorum sit introductus ordo, quippe qui haud essentialis aut absolute necessarius ad Ecclesiam constituendam fuit, sed postea libera conventione introducetus. Apostoli enim & discipuli Jesu primitivæ Ecclesiæ erant membra, nullumque externum discrimen, nihil superioritatis sibi assignatum a Christo postulaverant, nec postea sub ipso doctrinali munere arripuerant, ut potius libertatem & conscientiæ æqualia jura omnibus Christianis, quos solenni imagine, a Judaicis sacræ petita, *sacerdotium Spirituale* appellat Paulus, vindicaverant. Ex qua libertate primitiva diversæ quoque Ecclesiarum species, pro diversa fidei forma temporis successu enatæ, jura sua, sine dominatu aut eminentia arcessere, intelliguntur. Hinc unam Ecclesiam, catholicam puta, nullum dominandi aut decernendi jus in alias exercere posse, sed reliquas quoque omnes liberrima frui facultate, religionis professionem externam ceterosque ritus perpoliendi, atque ad internum animi statum ex mente Jesu perficiendum accommodandi, nullumque aptius esse adminiculum, disidia religionis compōnendi, quam tolerantiam & amicabilem conventionem, manifestum est.

§. 4. Positis hisce de Ecclesiæ natura & legis Ecclesiasticæ consilio principiis, facile judicabitur, quis sit utriusque ad rem publicam civilem habitus. Expressæ Jesus re-

gnum suum non terrestre & civile, sed spirituale & cœleste, religione scilicet superstratum esse, affirmabat, conf. Joh. 14: 6. 23. 17: 3. 18: 37. atque ad ejus communionem omnes invitabat, sine quodam discrimine, gentes. Religio enim, quam prædicabat, a civitate non pendet, nec tamen civili cuidam refragatur constitutioni, sed cum omni civitatis forma, ob morale suum consilium, conciliari potest, quare etiam civili imperio sanctissime paruit parendumque esse docebat Christus; & quamquam pro scopo non habuerit ipse, statum quendam civilem, novumque introducere regimen, emendatio tamen morum ut statum civilem in meliorem mutaret, profligando insanam indololatriam vitiaque innumera, neceesse erat. Certum quoque est, Jesum sectatoribus suis nulla temporalia si dei & pietatis promisisse præmia, sed ad longe sublimiora & constantiora fuorum animos retulisse bona; Math. 5: 3—10. Luc. 22: 24. Contra vero, nullas temporales & mere civiles s. arbitrarias, sed spirituales & æternas statuebat poenas, impiis incredulisque irrogandas; licet insimul Ecclesiæ universæ, nomenque suum profitentibus, jus reprehendi & castigandi immorigeros, litesque ad civile forum non pertinentes dirimendi, ceteraque ad Ecclesiæ ordinem componendi commiserit; Math. 18: 15. Quod porro ad directionem Ecclesiæ attinet, quamquam va-

ria concefferit Apostolis, & ad docendum & mores castigandos, dona extraordinaria, quæ clavum quoque nominie insignissime videtur Math 16: 19. 18: 18. col. Joh. 20: 21. 23. de quibus conf. dicta ad Liturgic. Cap. 6. §. 1. ea tamen nullum habuisse in vitam civilem, sive imperium terrestre influxum. nec superioritatem quandam Apostolorum, sive unus Petri, sive omnium in Magistratum Politicum & Ecclesiam secum tulisse, tanto evidentius patet, quo verius historia ipsa testatur, neminem Apostolorum absolutum quodam juc in Ecclesiæ membra sibi arrogasse, totum vero quantum, a Christo ipsis concessum, liberrima Ecclesiæ consensione exercuisse. Neque enini munus doctrinale, una cum potestate excommunicandi & absolvendi, exclusivum erat juc, Apostolis proprium, sed universæ Ecclesiæ vindicatum, ut manifesto liquet ex 1 Cor. 5: 4. 5. Quum ergo ab ipsa Ecclesiæ origine, natura, scopo & directione primitiva manifestum sit, eam instar societatis aut collegii æqualis, spiritualia ambientis bona, a civili statu & imperio distinctam esse, jura quoque sua ut retineat inviolabilia & separata, consequitur. Est quippe civitas inæqualis status, quia homines, in civitate coalescentes, æqualitati suæ naturali renuntiarunt, & imperio se subjecerunt, habetque civitas longe aliud scopum, salutem quippe & securitatem civium omnium ex-

ternam, quoad vitam, existimationem, libertatem & bonorum possessionem; aliam quoque habet constitutionem, originem atque naturam, in legibus civilibus & pacto sociali comprehensam; aliam porro disciplinam & sanctionem poenalem, temporalem quippe & pro publica securitate exacte dimensam; Generale demum habet jus, ad publicam felicitatem omnia negotia, vitae & studiorum genera, confederationes atque collegia attemperandi. Et quia Imperantis est videre, ne publica res securitasque detrimenti quid capiat, nemo ei abrogabit facultatem iniiciendi tuncque privata quævis collegia, litteraria, religiosa, cet. sed sic tamen, ut civilis imperii nunquam excedantur fines. Hinc sequitur, Ecclesiam quamcunque, sive puram sive erroneam, modo noxia non sit ejus doctrina & civitati inimica, ut Rom. Catholica, imperantium convellens jura & fidem haereticis datam frangere sciscens, & Mennonitarum Secta, jusjurandum & arma recusans, eatus subesse imperio civili, quia civilibus fruatur juribus, & in civitate tolerari non minus quam defendi debeat; quatenus vero internam suam æternamque, religionis admirando, promovere studeat salutem, Divinamque & conscientiae sequatur legem, quam civilis lex & imperans nullo modo infringere aut detinere potest, minime a civitate pendet, ut potius summa sua utitur libertate.

tate. Neque enim quispiam religionem suam voluntati imperii subjicit aut subjicere potest.

Procul vero absit credere, religionem sanctissimam & conventiones hominum, religionis caussa initas, irrita reddere civilis societatis consilia vinculaque, quibus omnia civitatis membra invicem adstricta sunt, ut potius intime connexa, nec tamen inter se confundenda utraque hæc, civitatis & Ecclesiæ, existimentur jura. Conf. PUFFEND. *de bab. relig. & BUDDÆI de Concordia Relig. & Stat. civ.* Amice quippe in eo conspirant, ut felicitatem & perfectionem intendant, civitas externam, Ecclesia internam & spiritualem, alteram alteri non inimicam aut contrariam. Quicunque civis est, Christianus esse potest & vice versa. Proinde peccant, non modo quotquot religionis formam & Ecclesiæ salutem ex Imperantis arbitrio, aut sapientia, siquidem Ecclesiæ membrum sit honorificum, derivari sciscunt, verum etiam qui civilis imperii externam publicamque potestatem Ecclesiæ ejusque Antistitibus adjudicantes, in jura Principium involare student. Quæcunque enim Ecclesiam spectant instituta, sive Christo auctori, sive libertati Christianæ originem debeant, nullum certe per se habent cum civili regimine commercii, adeoque nec tolli aut alterari pro lubitu Principis possunt; sicuti quoque, ex altera parte,

jura

jura civilia nullo modo per & propter religionem abrogantur. Atque licet totam civitatem jam pervaserit religio Christi ejusque Ecclesia, quae quondam pressa fuit & sine causa sub Ethnicismo reprobata, nulla tamen essentialis mutatio in utriusque constitutione sibusque facta est, sed nova tantum transactio, ut in sequentibus demonstrabitur.

§. 5. Quod si Ecclesia consideranda sit tanquam societas æqualis & confederatio, a statu civili diversa, nullo jam negotio endabitur juris Ecclesiastici origo s. *fundamentum*. Ut enim nihil amplius dicamus de jure Divino & interna religione, speciatim Christi, ultimo omnium officiorum, jurium, societatum & vitæ generum fundamento, cui omnes omnino sine discrimine sanctissimam debent observantiam præstare, Deo rationem vitæ suæ reddentes; ad oculum patet cuilibet, præjudiciis non fascinato, externam non modo religionis professionem & formam, verum etiam quævis instituta, ad bonum in Ecclesia servandum ordinem cultumque tendentia, universæ Ecclesiæ competere definda, nec aliam religiosi hujus vinculi cogitari quidem posse conditionem, quam liberam Ecclesiæ conventionem & approbationem. Neque enim leges civiles, utpote pacto sociali fundatæ, obligandi quandam inferre possunt vim, nisi quatenus liberrima civium, expressa sive tacita, comprobatae fuerint.

rint confessione; quanto magis Ecclesiasticæ leges, utpote ad conscientiæ pacem animique emendationem ex mente Christi formatæ, liberrimum exposcunt totius Ecclesiæ consensum. Non ergo attinet, cum MOSHEMIO in *Allg Kirch Recht d. Prot.* fundamentum hujus externi cultus universi petere ex jure Divino imperfecto & Scriptura S. N. T. Quod quidem jus, circa externa definienda sacra, originario modo Ecclesiæ vindicandum esse, tum ipsa religionis & animi humani natura, tum sanctissima Jesu Christi, omnibus suis discipulis impertita, præceptio, tum quoque Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ exemplum satis superque demonstrat. Quomodo enim Ecclesia internæ promovendæ religioni, animique felicitati invigilare poterit, nisi integrum sibi sit, pro temporum ratione, ita tamen, ut salva maneat civitatis jura & officia, mutuæ definire salutis adminicula.

Quam insulsum non esset, destinationem, a Christo promulgatam, alterius absoluto committere arbitrio exsequendam! Immo quam impossibile, quam iniquum & libertati contrarium effet, formam fidei cærimoniasque aliis præscribere, quas ipsi nec e Scriptura Sacra elicere, neque ad suum emolumumentum convertere possint! Dabimus quidem, Scripturam Sacram una cum ritibus, a Christo institutis, adeoque etiam expressum Christi mandatum prædicandi Evangelium, necessariam

riam secum ferre obligationem, auctoritate Christi innixam, nulloque Ecclesiæ arbitrio rescindendam. quamobrem Ecclesia merito eo respectu censetur esse necessaria societas, & ministerium Ecclesiasticum, Divinæ ordinatio-
nis; id tamen minime impedit, quo minus ipsa hæc ministerialia jura, in verbi prædica-
tione & Sacramentorum administratione posi-
ta, ad Ecclesiam ceu voluntariam societatem
redeant. Ejus quippe est, quocunque sibi
opportunissimo saluberrimoque modo, Divi-
no verbo & Sacramentis uti, doctores sibi
eligere, typum doctrinæ Scripturæ conveni-
enter præscribere, ritus ceteraque Ecclesiæ
perficiendæ adoptare adminicula. Quod si
ministerialia jura, non obstante institutione
Christi, originitus penes Ecclesiam sunt, cui
quippe universæ tradidit ille instrumenta sa-
lutis; ergo etiam cetera omnia, ad bonum ser-
vandum ordinem totumque cœtum dirigen-
dum accommodata, instituta (*jura directiva*)
liberrimo, sed prudentissimo, Ecclesiæ commen-
davit studio. idem sanctissimus Servator. A-
postolis suis omnem interdixit dominandi cu-
pidinem; Luc. 22: 24—27. res dijudicandas
toti Ecclesiæ commisit, Math. 18: 15. nul-
lam vim asseclis suis, ceu voluntario cœtui,
inferendam svasit, Math. 10: 14. cœnæ suæ
communionem omnibus æquali jure exhibuit;
e. f. p. Nec doctrinale suum munus exse-
quebantur Apostoli exclusivo jure, neque in-

vito

vito filelum cœtu; Quicunque enim ordinariis aut extraordinariis erant instructi donis, docebant, baptizabant, mutuisque colloquiis, hymnis, precibus se exercent; 1 Cor. 12: 4. — Apostoli ipsi Ecclesiæ nomine & consensu egerant, suosque auditores excitant, ut omnia decenter & bono ordine digerent. 1 Cor. 14: 40. quare etiam controversias decidebant; 1 Cor. 6: 1. Rom. 16: 17. Quotquot in templo, synagogis aut privatis domibus nomen Christo dederant, communibus utebantur juribus; Crescente vero hoc cœtu necesse erat, ut ordinem quendam stabilirent non tam Apostoli, quam omnia cœtus membra, quibus æqualis erat finis salusque; Statuta igitur & decreta fiebant ex omnium voto; negotia agebantur & dirigebantur secundum Ecclesiæ consensum; atque ad ejus nutum eligebantur, instituebantur & confirmabantur diversa doctorum, diaconorum & Presbyterorum munera. De quibus in Protheor. C. III. §. 3. nonnihil perhibui-
mus. Immo expresse **CYPRIANUS** Episcopos & Presbyteros subordinat Ecclesiæ. Quan-
tumvis igitur Episcopalem supereminentiam & hierarchiam Divini juris & Apostolicæ suc-
cessionis esse postulaverint multi, hincque Ec-
clesiasticam omnem legem, jus Canonicum,
derivaverint; certum tamen est, libertati Ec-
clesiarum tam primitivam doctorum auctori-
tatem, quam constitutiones quasvis ortum fu-
um

um debuisse; & quæ sensim latisimum per orbem, stupendi instar prodigii, ut BAELIUS afferit, dominari inciperet hierarchia Pontificia, civilibus omnibus legibus atque imperiis minacissima, cœtibusque Christianis violentissima, ea fane e diametro opposita erat Ecclesiæ naturæ & constitutioni. Quum autem eandem felicissimo auspicio profligaret Protestanticus Seculi XVI*i* genius, haud tamen ex altera parte omnes sibi caverant, ne religionis & Ecclesiæ jura, Imperanti, ad pristinam suam jam restituto dignitatem, adsignarent dirimenda; unde nonnihil arridere ac grassare cœpit fatalis quædam Cæsaropapia, sacerdotium quoddam præ se ferens. Neque defuerunt, qui cessante Monarchia Papali, regimen Ecclesiasticum, sive Episcopali, sive Presbyterali deferrent potestati, quasi primitivum Apostolorum & Ecclesiæ jus postea in Episcopos, aut totum ordinem Ministerialem ex institutione Christi censeretur derivatum. Quo quidem facto nonnisi Aristocracia quædam sancta revera introduceretur, libertatem Ecclesiæ tollere perperam nitens. Exorti quidem in Anglicana Ecclesia *Independentes* & *Quakeri*, in Hollandia *Mennonitæ*, qui Ecclesiæ jura tueri stulte gloriabantur, conventiones omnes aut devolutionem jurium respuentes. Rite vero animadvertisit, talem administrationem nonnisi in summa paucitate membrorum valere, minime vero præsenti

Chri-

Christianorum cœtuum statui accommodari posse. Hinc quoque facile intelligitur, quid statuendum sit in quæstione sœpius agitata, utrum regiminis Ecclesiastici forma sit Monarchica, sive Aristocratica, vel Democratica. Quemadmodum enim civile omne imperium originitus est penes populum, & jura Majeſtatica a civibus revera in rem publicam, aut ejus personam representativam h. e. Imperantem, transferuntur, ita Ecclesia universa originarium sibi vindicat jus, de salute sua promovenda constituendi; Ficulnea autem & precaria sunt quævis alia principia, quibus Ecclesiæ communia jura, aut Apostolici cujusdam, aut civilis Principis, aut quoque ministerialis ordinis arbitrio absolute delata censentur. Frustra igitur in favorem tam hierarchiæ, quam civilis imperii, quispiam Ecclesiæ libertatem potestatemve amplius infringeret, vanam provocando non minus Scripturæ Sacrae & institutionis Apostolicæ, quam juris publici interpretamenta. Etenim si vel justum sit, magistratum civilem a Deo ordinatum suspicere, atque Apostolos immediate a Christo constitutos censere, inde tamen nemo absoluta quædam, in Religione Ecclesiæ que dirigenda, comminiscatur Imperantum & doctorum jura, quum utraque sint, eadem Divina dispositione, ex libero Ecclesiæ consensu enata & formata.

§. 6. Quoniam igitur Ecclesia non est separatus quidam status, sive respublica in statu, sed collegii juribus suis, & ad formæ externæ constitutionem, & ministerialia quævis negotia perficienda, tendentibus in civitate fruitur, adeoque consequenter leges quasdam conventionales circa typum, disciplinam, bona, cet. ferre potest; meridiana luce clarius est, proprium esse Ecclesiæ atque necesse, aut re ipsa tueri & exsequi hæc sua jura, aut tantum in alios transferre potestatis, quantum ad religionis suæ exercitium intellexerit pertinere. Quodcumque autem jus positivum, circa sacra, Imperanti aut ministerio Ecclesiastico competit, translatum esse ab Ecclesia, nec absolutam omnibus temporibus, locis & regionibus inferre necessitatem, aut perpetuam obligandi vim, sed pro universæ Ecclesiæ arbitrio permutari posse atque restitui, tanto magis afferitur, quo evidentius appareat, multa in Apostolicis & primitivæ Ecclesiæ constitutionibus adiaphora fuisse, & nos non tangere, nec nostris convenire temporibus. Per se vero patet, mentionem hic non esse Majesticæ illius & negativi juris, quod etiam prophylacticum audit, quo Imperans generalem inspectionem in Ecclesiam, quemadmodum in alia collegia, litterarum, artium cet. exercet, cavendo, ne quidquam in detrimentum reipublicæ civiumque agatur, seditionibus v. c. & tumultibus, odiis, disficiis.

diis, persecutionibus, male moratis turpibus-
que actionibus, similibusque; Quod quidem
nemo sanus ab Ecclesiæ aut societatis cuius-
cunque confessione derivandum argutabitur,
quia a civitatis natura, & publicæ securitatis,
ceu primarii fundamenti, necessitate limpi-
dissime fluit. Neutquam enim Ecclesia jus
habet leges fanciendi conventionales, civita-
tis regimini & naturæ inimicas. Omnia au-
tem, quæ Ecclesiæ propter ejus constitutio-
nem competunt, jura, *collegialia* sunt & ex o-
rigine sua æqualia omnibusque membris com-
munia, eaque duplicis generis, aut *immedia-
ta* aut *mediata*, ut bene NELANDER in *Diss.
Jur. Eccles. Colleg.* exponit.

Immediata & incommunicabilia ea sunt,
quæ in neminem transferri possunt, siquidem
necessaria tangunt dogmata, & sedem suam
habent in interna mentis persvasure, conse-
ntia, ac fide, sine cujus exercitio inviolabi-
li nomen ipsum & vera salus Christiani cœ-
tus subsistere nequit; Interna quippe religio,
ejusdemque professio sive jus, typum doctri-
næ, ex Divina revelatione haustæ, condeni-
di conditumque contra insultus & contro-
versias aliorum vindicandi, a nemine nisi stul-
tissimo abdicari & alterius arbitrio deferrî
potest. Quod idem 2) de cultu publico &
conventibus, religionis caussa instituendis,
3) de verbi Divini & sacramentorum, ad
mentem Christi celebrandorum, salutari usu,

&

& perenni flore, judicabitur. Hæc enim omnia, aut sunt a Christo & Apostolis instituta salutis adminicula, aut immediatum nexum cum religionis professione & cultu Dei, tam interno quam externo, habent; unde sequitur, jura Ecclesiæ, hinc promanantia, nec abrogari, quatenus a Christo ortum ducunt, neque ab alienari unquam posse, quatenus ab Ecclesia recepta sunt. Ipsa autem horum administratorum administratio, quo modo, per quos & quo ordine fiat, liberrima Ecclesiæ voluntate determinabitur. Etenim cuivis ad oculum patet, cœtum Christianum universum non posse hæc necessaria fidei suæ adjumenta, quibus quidem utitur, in corpore administrare; Neque omnes possunt iisdem rite uti, aut sponte omnia ediscere, quæ ad religioni pertinent, aut alios docere, instituere, excitare, & ad communem salutem omnia dirigere; Primitiva & quidem collegialia hæc habent, immo etiam retinebunt jura, sed exercere eadem nequeunt omnes, in omni statu ac tempore. Nam quod Apostolico ævo & primiti, nondum frequentibus, Christianis cœtibus usit invaluit, ut quis pro suis Spiritualibus donis doceret, e. s. p. 1 Cor. 12: alii vero, Presbyteri maxime & Diaconi, dirigerent & ordinarent, id tamen ordinem justum variaque instituta minime subvertere, neque sequentium omnium temporum imitationi & regulæ praescribi potest. Quum igitur

gitur Ecclesia in tanta sua amplitudine, quia totam civitatem jam pervasit, multa quidem habeat communia, sed sine conventione quadam ægre eadem exercere posse, jura; palam est, potestatem eidem adesse liberam, hæc sua jura, expresse sive tacite, in alios transferendi exsequenda, atque cum iis communicandi. Talia jura colligialia sunt: 1) jus personas Ecclesiasticas, doctores itiprimis, constituendi & removendi; 2) conventibus religiosis, synodis s. conciliis, tempus & locum determinandi; 3) varios ritus instituendi emendandique, & Liturgiam condendi; 3) disciplinam Ecclesiasticam definiendi, noctiaque membra excommunicandi; 5) de bonis, quæ sunt in dominio Ecclesiæ, disponendi; 6) leges demum Ecclesiasticas, ad bonum tendentes ordinem, præscribendi, exsequendique; Quæ omnia jura Ecclesiæ *Mediata* sunt & communicabilia s. collativa & conventionalia, quia mediis variis utitur Ecclesia, & libertate gaudet, hæc jura in alios transferendi, salva tamen manente Ecclesiæ natura collegiali; immo eadem ita cum aliis communicante cernitur, ut sibi ipsi votum negativum aliqua multa reservaverit dijudicanda. Horum vero mediatorum jurium numerus licet fixus non sit aut certus, commode tamen ad duplarem classem referri potest; altera continet *Ministerialia* jura, ministerio Ecclesiastico adjudicata, quibus verbi Divini prædi-

ca-

catio, cultus externi & Sacramentorum administratio in certum transfertur doctorum ministrorumque ordinem; unde *potes̄as ordinis* appellatur in August. Confessione; altera *Directiva* est, comprehendens jura, principi utpote collegiali membro Ecclesiæ, variis sub conditionibus, vindicata s. *potes̄as jurisdictionis*, in Aug. Confess. Dirigere enim Ecclesiam non potest commodius aliis quispiam nisi Princeps, qui ipse jam inspectionis jus, visua Majestatica tenet, ut rite docet PUFFEND.

Cave vero credas, universum jus circa Sacra absolute & exclusive Principi adesse, ut potius toti Ecclesiæ radicaliter & constitutive inhæreat, & si quidquam Princeps constituerit, libera Ecclesiæ requiritur confessio, priusquam talis lex vim suam exferre poscit; Principis quippe est, ad nutum & emolumentum Ecclesiæ omnia ordinare, compонere, legesque, ab Ecclesia cōprobatas, dirigere ad eum, qui intenditur, finem. Neque enim quisquam auctoritatem Christiani Principis tantam venditabit esse, quantum primus Imperator Christianus, CONSTANTINUS M. qui se Episcopum *ext̄os*, υπ̄ο θεος καθιστα μενον in colloquio cum Episcopis pronuntiavit, licet certum sit, Imperatorem ex concessione Ecclesiarum ita egisse. Immo Ecclesia ipsa, quæ per tria Secula prima sibi ipsi jus ferendi leges easdemque exsequendi proprium duxit, illud ipsum minime amisisse

ex.

existimabitur, quum principi directionem ejus sponte contulerit. Quo sensu & quidem tralatatio usu jurium mediatorum, (nam immediata sive necessaria Ecclesiæ jura non possunt, saltem non debent, in alium transferri,) Imperans haberi poterit tanquam Ecclesia representativa, quemadmodum in ministerialibus juribus ministerium Ecclesiasticum est persona Ecclesiam repræsentans, ejusque velut polens auctoritate, quatenus spiritualia administraverit negotia. Ex quo fundamento etiam Concilia, certis doctoribus congregata, jus representandi universum cœtum, in iis tantum quæ transdata sunt, non autem absolute, nec omnibus temporibus, locis & gentibus habere, manifestum est, ut rite docent BOEHMER, NELANDER al.

Sic ergo universum jus Ecclesiasticum, quod penes Ecclesiam ab origine fuit adhuc reapse mansit, jam constitutum esse patet, ut ipsa religionis professio aut norma cum ritibus Sacris, quæ potestas *legislatoria* est, tam positivo quam negativo voto comprehensa, essentialiter ad Ecclesiam referatur, nec alienari posse; administratio religionis cultusque doctoribus, inspectio vero & direc^{tio} omnium legum Ecclesiasticarum, s. potestas *executiva* Principi sive seculari brachio competit, quam utramque potestatem Ecclesia in ministros & Principem libera conventione aut concesione transtulit.

§. 7. Hactenus de fundamento & constitutione legis Ecclesiastice disputatum est, atque evictum, tam mediata, quam immedia ta jura a conventione Ecclesiae derivari. Praefiat jam videre, utrum hæc omnia jura adeo fixa sint, ut perpetuam inferant obligationem, nec mutari possint. Atque nemo non videt, multa in hoc genere esse adiaphora & arbitraria, in quibus nulla præscribi possit omnium temporum & cœtuum æqualis forma; sed in ipsis essentialibus ac necessariis quoque rebus, quæ fidei typum ac verbi Divini & sacramentorum usum attingunt, libertatem Ecclesiae manere, infitiandum minime est. Si enim ad consilium ipsius Christi & Apostolorum attendimus, eos utique præceptionem doctrinæ omnibus essentiale in, a temporariis & accidentalibus ritibus prudenter distinxisse, adeo ut inter Judæos versantes Judaica celebrarent sacra, inter gentiles innocuas eorum sectarentur consuetudines; multa vero, speciatim Apostolos, instituisse ac approbasse, quæ induvulum nexum cum religionis essentia non haberent, sed istis temporibus proficua aptaque essent, dubio caret. Sic v. c. obvelato capite incedere, qui mos scœminei erat sexus, oscula Sacra sexui suo dare, sub precibus stare, agapis s. epulis interesse sacris, nocturno tempore cultum Divinum celebrare, præter Dominicum diem sabbatum aliosque dies cultui adsignare, oleo

un-

ungere ægrotantes, e. q. r. temporaria erant & ex consuetudine istarum gentium enata instituta. Quin etiam Christus ipse, sublimem suæ religionis professionem ordinemque salutis injungens, de industria tamen abstinuit ab externis novis ritibus, præter Sacra menta, introducendis, non quod externa quævis hominibus sensualibus inepta judicaverit, sed quod Ecclesiæ libertati & temporum rationi prudentem eorum commiserit usum. Ut ergo interna ipsa religio & a Christo instituta sacramenta, immutabilia sunt & Divina, a quibus perperam recedunt Quakeri, ita humana quævis decreta, externum spectantia Ecclesiæ emolumendum, temporaria, mutabilia ac arbitraria censeantur necesse est. Tymum scilicet doctrinæ sive symbola fidei condere, cultus Divini modum ac ordinem, disciplinam, ministerialem & executoriam provinciam definire, stipes colligere in pauperum aut ministrantium usum, conventus indicere sacros, seu quod idem est, jus symbolorum, liturgiæ, coercendi & excommunicandi, docendi, ministrandi & dirigendi, jus denique patperum & Conciliorum, ita omnino ex Ecclesiæ arbitrio pendet prudenti, ut permutari ac emendari pro temporum ratione possit. Neque in tanta diversitate sententiatarum sectarumque supponi potest, ut unus idemque typus doctrinæ, rituum & legum omnibus placeat, eorumque satisfaciat conscientia.

scientiæ; unde tamen minime sequitur, licere indifferenti animo has dijudicare differentias, quum experientia non minus, quam rerum natura justum symbolicorum & Liturgiorum, in diversis Ecclesiis vigentium, actuvm & præceptorum examen suppeditet delectumque. Quodcunque vero a MOSHEMIO adsertur, ut demonstret, fixa & permanentia esse hæc pleraque allata jura symbolorum, &c. quia jure Divino imperfecto & primitivæ Ecclesiæ Apostolicæ nitantur constitutione, plus certe valet ad Ecclesiæ libertatem tuendam, quam infringendam. Posito enim, typum quendam, tum professionis circa baptismalem actum, tum Liturgiæ in cultu Divino, ab Apostolis sanctum fuisse, quænam deprehenditur caufsa, cur novum introduceret sequior ætas, & a se invicem aberrarent diversi cœtus? Ratio autem ipsa & Ecclesiæ finis dictitavit, quid optimum factu fuit. Recte quidem statuitur, Ecclesiam non posse externis symbolis, ritibus & decretis carere, nisi summa oriatur confusio; quis tamen in parva Christianorum cohorte aut statu naturali, ubi nec ministri sustentari possunt, neque directione speciali opus est, eundem apparatus cultus efflagitabit, qui numero lo in cœtu requiritur; Satis quippe esset cuilibet verbo Divino & Sacramentis uti, ad animum refocillandum. Quum vero Ecclesia sit in civitatem introducta, atque civilibus quoque frua-

fruatur juribus, necesitas quædam jubet, varias non modo sancire conventionales leges, religionis exercitio inservituras, sed etiam easdem pro temporis suique commodi ratione perpolire ac emendare. Manent ergo Ecclesiæ jura, circa Sacra, semper libera, licet ad rationis & religionis sanctissimam exigi debeant normam.

CAP. III.***De jure Ecclesiastico circa res Sacras*****1). Jus circa Typum doctrinæ.**

§. 1. Simplicissima licet a Christo ejusque discipulis tradita fuerit salutarium veritatum præceptio, ad gratiam Divinam ineundam, constantemque pietatem sufflammandam composita, cuius ratione habita, harmonia quædam fidei fideliisque sponte velut enasci & in Ecclesia retineri debuit; in multis tamen non modo accidentalibus indifferentibusque, verum etiam essentialibus rebus ne quidam dissensus, varietas scrupulusque oriatur, qui unitatem illam laudissimam aliquanto restrinxeret, præcaveri minime potuit, quam ipse quoque Christus toleranter suorum confessorum ferret infirmitatem, opiniones ac præjudicium.

dicia, nec typum quendam in omnibus præscriberet, non quia perinde existimaret, quas opiniones teneret quivis, sed quia per difficile & penitus impossibile fuisse, totum hominum cogitandi modum uno momento aut conflictu, sive illustrare, sive debellare & vincere. Quod cum consideramus negotium, itidemque lucide appareat, Ecclesiam esse propter religionis practicum usum constitutam, nemo quoque eidem denegabit jus, Divinis ex oraculis, Christi nominati & Apostolorum sermonibus scriptisque, succinctum expromendi fundamentalium dogmatum ideam, hancque sibi in typum doctrinæ consti-tuendi? Qui namque jus habet Scripturam Sacram, ut fontem ipsius religionis, adeundi, & ad suum convertendi usum, jus quoque immediatum habet, Scripturæ essentialia dogmata digerendi, ita ut harmonia quædam & unitas fidei obtineatur, atque ad pacem mutuam colendam exigatur. Hinc patet, jus circa credenda s. doctrinam triplici versari in negotio, fidem *profitendi*, normam ejus *præscribendi*, atque juventutem in eadem *insti-tuendi*. *Istud* singulos spectat, *illud* doctores, hoc juvenilem ætatem. Accedit quartum jus, *conservandi* fidei integratatem, s. inspeccio.

§. 2. Quæ ergo sit symbolicæ formæ, in Ecclesia introductæ, *necessitas*, facile prohibitur. Inter omnes quippe constat, Scri-

ptores

ptores Sacros, religionis, quam docuerant, capita non ad Systematicum quendam redegisse ordinem atque rigorem philosophicum, nec tamen ideo eum neglexisse, quia exactitudo ejusmodi indigna esset Sacris libris, sed quia scopus popularium scriptorum stilum maxime popularem postulabat. Neque ad præcavendos omnes errores, in posterum existituros, suam Divinitus instillataq; interponere potuerunt Sacri doctores prudentiam, quin expresse requirunt a suis discipulis, Paullus v. c. a Tito & Timotheo, ut bonum omnem in Ecclesia servent ordinem, errantes in veram fidei reducant viam, omniaque pro tempore & loco toleranter, modeste & cum pace agant restituantque; Ut enim in primitiva Ecclesia satis erat factum Christianorum desideriis, quum Apostoli ipsi aut eorum discipuli præciperent, quid agendum esset ac docendum, ita crescente numero confessorum & cœtuum, necesse erat, ut multa non quidem adderentur, (nam quid erat addendum libris Sacris,) sed de novo monerentur & ex occasione controversiarum definirentur; Immo quoque necesse erat, ut quæ hic ibi sparsa in Divinis extarent oraculis, in unam quandam, sed brevem, conferrentur compagm, ut omnes uno velut intuitu præcipua religionis recognoscere possent capita. Hæc fuit Symbolorum vera origo ac causa, nec ab hoc laudatissimo consilio aliena erat Augustana

stana confessio, cuius solenni promulgatione Protestantici cœtus per deputatos suos fidei formam exhibebant, pariter atque Pontificia potestati ac sectæ renuntiabant. Triplici vero de capite Symbolici juris tuemur necessitatem; 1) ut unitas quædam & harmonia confessionis in maxime fundamentalibus obtineatur veritatibus; Totius enim Ecclesiæ salus versatur circa religionis sanctissimam obseruantiam. Recogitandum quippe est, salutares omnes Divæ nostræ religionis veritates, quamquam suo non careant ordine in Sacris litteris, sparsas tamen esse & industriam requirere interpretis. 2) Necessaria est publica docendi forma, non modo ad Evangelicam fidei conservandam puritatem, sed quoque Divinorum librorum auctoritatem, mentibus Christianorum persuadendam. Etenim licet certum sit, Divinam Scripturæ & religionis vim non ab arbitrio, sive consensu & judiciali decisione Ecclesiæ, sed ab ipsis internis & externis revelationis criteriis, pendere, adeoque puritatem Evangelicam ex his ipsis dignosci criteriis; Ecclesiæ tamen ipsi jus veritatem dijudicandi, & modum doctrinæ præscribendi, h. e. determinatio conventionalis competit. Jura ergo doctorum, in exponendo sensu & usu veritatum Biblicalarum, non sunt nisi Ecclesiæ jura, doctoribus translata, sancteque administranda; quare obstricti sunt hi ipsi, ad veram fidei i. e. doctrinæ Chri-

Christianæ retinendam confirmandamque normam, quæ nisi pure & sine fuso proponatur, detrimentum capiet Ecclesia, reparari neciūm. 3) Postulat quoque mutua pax securitasque in cœtu Evangelico, ut dissensio-nes ac controversiæ notabiles, una cum insultibus adversariorum fatalibus removeantur, omniq[ue] prudentia & æquitate dissol-vantur, ne tam in plebe, quam in universo doctorum circulo graffare, ceterorumque impune lacerare conscientiam incipient; Subver-sis quippe fundamentis fiduciæ præcipuis, omniumque consensu comprobatis, ruit sensim quoque pax Ecclesiæ inviolabilis. Ipsa ve-ro hæc symbolica determinatio minime tol-lit amicam compositionem dissentientium & conscientiæ libertatem, ut potius ad eam re-cta ducit via. Dissidia nempe religionisttol-lendi nullum aliud remedium est, quam a-mica & Christiana compositio, ut bene G. LUD. BOEHMER in *Princip. Jur. Canon.* ob-servat. Vana igitur, immo calumniæ plena est nonnullorum opinio, nullam esse Symbo-licæ formæ necessitatem, quia scilicet rationis dictamini unice parendum sit. Meminerint vero quotquot incredibili fervore philo-so-phemata sua contra Biblicalam & Evangelicam, bene dudum fundatam, fidem regerunt, liber-tatem ac pacem Ecclesiæ hoc modo perpe-ram quasfatum iri.

§. 3. Ipsum tamen Symbolorum jus ultra justos suos *fines* extendi non debet, ne dignitas eorumdem evanescat. Quis quæso est, qui sponte non 1) agnoscat, pretium normæ hujus non absolute, sed in connexione cum ultimo religionis principio, Scriptura Sacra, constitui, adeoque auctoritatem Symbolicam esse, (ut rite WALCH. in *Introd ad Lib. Symb.* tuetur,) *relativam & hypotheticam*, non absolutam; *conventionalēm*, non legislatoriam. Tanta enim æquitate & sinceritate cordatores semper egerunt confessores & Evangelici doctores, ut obligandi vim Divino Spiritui & Revelationi deferrent, sua non apodictico commendarent encōmio, præcepta, nec nisi ad Divinum verbum totam exigerent sive disputationem sive doctrinam; atque quo modestiores fuere in ipsis suis dimetiendis animi dotibus, regulaque præscribenda, eo gloriosior ipsis & nobis inclaruit Christianæ religionis Stator, Christus. Eodem ergo animati modestiae sensu teneamus, Ecclesiasticam fidei normam, ceu humanam, non per se, aut antecedenter ad fontem Sacrum, sed propter analogiam cum Divinitus patefacta doctrina, valere, & consequenter Scripturam ipsam fines præscribere cogitandi & docendi. 2) Cum vero eadem Scriptura & quæ inde derivatur, religio multa proponat essentialia dogmata præceptaque, ab accidentibus probe discernenda, caveamus nobis,

ne

pe ambiguis & problematicis in rebus hæremus, aut minutulas propugnando formulas, importune satis ac imprudenter essentialium veritatum laedamus dignitatem, ut SPENER in *Conf. Theol.* pie professus est. Facem quippe nobis præferente Historia Ecclesiastica, concedamus necesse est, ignorantiam & socordiam præpostera saepius peperisse de illimitata Symbolorum librorum auctoritate judicia, sed ex altera quoque largiamur parte, oscitantiam & frivolum, Scripturam interpretandi, studium nonnihil & temere orthodoxam turbasse fidem, in fundamentalibus capitibus satis conspicuam. Discamus nucleum a cortice, axiomatica ab obscuris, primaria a secundariis probe secernere, ne illiberali abrepti zelo essentialia religionis dogmata adversariorum spolianda committamus fraudibus, atque sic fines Symbolici juris essentiales excedamus. Quænam hæc vero sint fideliter defendenda dogmata, Symbola occumenica & Augustana confessio luculenter definiunt. Ceterum quoque 3) historicas & exægeticas res, minus accurate in his libris adumbratas, immo potius errore quodam laborantes, minime pertinere ad typum ipsum doctrinæ, clare evinçit WALCH in *Introd. Lib. Symb.* p. 920. f. Naturam porro considerantes Symbolorum, brevitatem eorundem ac simplicitatem in primis commendamus; contra vero, si ad nimiam ex crescant molem, tantum ab-
eit,

est, ut a rudioribus, quales sunt plerique in Ecclesia, comprehendendi possint, quum nec a doctoribus rite semper intelligantur. Neque tamen propterea multitudinem Librorum Symbolicorum penitus taxabimus, quatenus ad docendi typum pertineant; Multa enim plenius e. c. in Apologia Aug. Conf. Smalcaldicis Articulis, ceterisque excutiuntur, quæ breviter in Symbolis & Augustana Confessione tradita sunt; quatenus vero ad confessio-
nis publicum typum referuntur, quis non otium Ecclesiæ liberaliter indulget?

§. 4. Eundem vero præscribere velle typum doctrinæ omnibus cœtibus approban-
dum, inanis effet & libertati Ecclesiæ u-
niversæ contrarius labor. Hinc pro diversi-
tate sententiarum & sectarum diversa quoque
Symbolorum s. confessioⁿrum enata est ratio,
cuique propria. Nisi enim singulis confœde-
rationibus, ex Græca, Catholica, Protestant-
ica, rel. Ecclesia, suā manerent jura, statuen-
di non tam credendorum, quam doctrinæ &
agendorum normam externam, conscientiæ
ipius sanctissimum dissolveretur jus. Præter-
mittamus antiquarum sectarum, Gnosticorum,
Arianorum, Nestorianorum, Armenianorum,
Donatistarum, Pelagianorum, cet. placita, qui-
bus se a reliquo separabant cœtu Christiano,
multaque dira fæpius pati cogebantur. Do-
minationem cepit Ecclesia Orientalis, Græca,
& Occidentalis, Romana, longo annorum de-

cur-

carsu sua præstruens retinensque præsidia f.
 dei, illa ad formam JOH. DAMASCENI ortho-
 doxæ fidei, quam hodierna Ecclesia Græca
 adhuc in plerisque sequitur, bæc vero præ-
 ter antiqua Symbola, Tridentini quoque
 concilii canones, professionem fidei Trid. &
 Catechismum Romanum, ex ejusdem Concilii
 decreto, Symbolica muniens auctoritate. Ab
 hac vero Catholica confessione discesserunt
 non medo Protestantes Evangelico-Lutherani
 & Helvetiani, verum etiam ante & post Re-
 formationem, Hussitæ & fratres Bohemi, con-
 scriptis confessionibus variis, quarum tres præ-
 cipuas ultimas edidit J. CHR^ESTOPH. KOCH-
 RUS, & Anabaptistæ s. Mennonitæ, de quibus
 & cet. conf. NÖSSELT Th. Buch. K. §. 496—
 501. Quotquot se Augustanæ Confessioni
 addixerunt Evangelici cœtus, eam denuo ar-
 ctius, edita *Apologia*, *Catechismis Lutheri*,
Smalcaldicis Articulis, demumque *Formula*
Concordiæ confirmabant; contra vero, Refor-
 mata Ecclesia quibusdam in partibus ab iis,
 ZVINGLIO & CALVINO auctore, dissentiens,
 varias adoptavit *confessiones*, *formulam con-*
sensus, & *Catechismum Heidelbergensem*, mul-
 tots tamen a se iterum dissentientes, in Ang-
 licana potissimum Ecclesia, passa; de quibus
 omnibus, ut quoque Lutherano-Protestantica
 doctrina uberioris differit fontesque indicat
 NÖSSELT l. c. §. 501—526. Ad reliquas se-
 cas, a nostro typo doctrinæ discrepantes,
 quiod

quod attinet, Hernhutianorum s. unitatis fratrum *fidei ideam* edidit SPANGENBERG; Antitrinitariorum s. Socinianorum doctrinam *Catechismus Racoviensis & Confessio fidei Christianae* a SCHLICHTINGO edita; Quakerorum denique illam *Catechismus & fidei Conf.* auctore ROB. BARCLAIO, exhibet, ceteros ut taceamus. Tot ergo in Ecclesia Christiana exortas sectas, in typo doctrinæ condendo, ex libertate sua egisse, proptereaque tolerandas in civitate esse, tanto potiori jure agnoverunt moderatores civitatum rectores, quo testatius sit, ne quidem summa errorum portenta penitus posse nonnullorum ex animis extirpari, sua tamen sensim ruere satuitate & repugnantia, alia vero sententiarum discrimina in accidentalibus tantum posita esse rebus. Quamdiu autem in republica & Ecclesia, cuius utriusque jura invicem adeo innexa sunt, certa quedam dominetur professio Biblico-Symbolica, ceteras omnes sectas ultra justos suos terminos privatos extendi minime debere, nec publicum illas sortiri posse munus docendi Ecclesiasticum, legesque civiles administrandi jus, liquido patet. Quis vero ob hanc prudentissimam Religionum tolerantiam, sine qua nulla civitas subsistere, nulla religio promoveri potest, aut ipse in indifferentismum prolabi, aut ejus calumniam alteri inferre, insanum in animum inducat, quum certitudo dogmatum fundamen-

mentalium nemini veritatis studioſo obſcu-
ra fit?

§. 5. Quæritur porro, utrum typus
doctrinæ stabilitæ omnem adimat *cogitandi*
sentiendique libertatem, aut cum ea concilia-
ri posſit. Atque nemo inficias ibit, ingenii-
um veritatis ſtudium conſcientiamque, utpote
cuivis Christiano propriam, nec a pluralitate
votorum aut decisione aliorum pendentem,
longe aliter fere exferere, multoque æquio-
ri commendari ratione, quam vagabundam il-
lam mentis levitatem, quæ novos ſibi indies-
excitat ſcrupulos, novarum rerum ſtudio-
liſſima; Quem inficetum libertinismum qui
explicari voluerit, aut Symbolico perstringea-
re rigore, quamdiu in animi tantum idem hæ-
reat recessibus, actum quidem ageret & reli-
gioni contrarium. Si vero ad pacem alio-
rum turbandam quispiam descendere volue-
rit, ſua contra typum præscriptum propalan-
do commenta, a culpa proterviae vacuus mi-
nime habebitur. Ingenuus autem veritatem
religionis perſcrutandi nifus, ſi in accidenta-
libus quibusdam rebus a Protestantica aber-
raverit forma, nullamque pariat bonarum
mentium offenditionem, ſed emendationem, non
modo ut conſcientiae libertati permittatur,
ſed etiam ut promoveatur, professionis no-
ſtræ postulat natura; Etenim longe aliud eſt,
in formis verborum & problematicis dogma-
tibus diſſentire, quam totum fundamentum
fidei,

fidei, revelationem, cum suis haud ambiguis capitibus essentialibus, evertere velle. Hoc igitur instituto discrimine, haud difficile erit definire, quoque Protestanticæ Ecclesiæ libertas, & interna & externa, extendi debeat, illa ad forum Divinum, bac ad Ecclesiæ consensum redeunte. Immo quoque definietur, num & quatenus typus doctrinæ emendari poscit. Ut enim nullus præter Deum & Christum infallibilis est & perfecte bonus, ita temere poneretur, Ecclesiam posse perfec-tum in omnibus præscribere doctrinæ modum, aut aliis temporibus judicandi præripe-re libertatem. Istud vero reformati jus non esse unius aut alterius membra, sed totius Ecclesiæ, ultero quivis perspicit. Præstat ta-men, in ejusmodi rebus stabilitum sequi ty-pum, cum suis modificationibus, quam inno-vandi studio indulgere.

§. 6. Ex jure condendi & profitendi typum doctrinæ, derivatur quoque jus quod-dam in Ecclesia *censorium* & *inspectionis*, quo exanimantur & dijudicantur scripta, in communem Ecclesiæ usum divulganda. Re-quirit ergo dicendorum ratio, ut necessitatem & fines *Theologicæ censuræ* breviter tue-
mur. Fuere quidem multi, qui hoc jugum penitus excutere voluere, quasi libertatem, cultum, ingeniumque gentis reprimeret ac suffocaret, aut nudo arbitrio hierarchico ni-
teretur. Alii tamen moderatius judicarunt e-
gerunt.

geruntque. Quod si nempe in dominante professionis forma quidlibet audendi concederetur æqua omnibus potestas, posthabita non minus decentia verborum, quam reverentia Divinæ revelationi Symbolicisque scriptis, inde petitis, debita; si cuilibet ingenii voluntati permitteretur intempestiva licentia, receptam ab Ecclesia & in Scriptura S. bene fundatam fidem conviciis proscindendi, sibiloque explodendi, næ tum quidem pax Ecclesiæ peribit. Obscuras & minus fundamentales non loquimur veritates aut opiniones, nec exægeticas quæstiones qualescunque, quæ quamdiu mentis deliquum non patitur Ecclesia, controversiarum ope quadantenus illustrari aut resolvi possunt, saltem tollari debent; Nec moderata ista loquimur judicia aut dubia interpretum, in iis, quæ plerumque ignorantur; Clarissima autem & ad fundatum fidei pertinentia, non tam vetustate sua, quam propter summam rationis & revelationis analogiam communiter in Ecclesia cultiori comprobata, dogmata palam aut clamculum ridere, torquere, proscribere, inimicum certe prodit, non modo in religionem revealatam, sed quoque Ecclesiam, animum. Conscientiæ pacem & religionis tolerantiam in civitate expirare clamitant, qui censorium Ecclesiæ jus durum pronuntiant; eo autem ipso jura Ecclesiæ universa, in constituenda publica forma & controversiis decidendis con-

spicua, perperam denegant. Anglicanæ ci-
vitatis porro allegant libertatem, utpote caus-
tam, cur optime defensa sit religio vera con-
tra insultus adversariorum; parum vero, di-
versum populorum habitum, cultum & statum
considerasse videntur. Ceterum quoque in
gente, sectarum omnis generis refertissima,
multa enasci ac tolerari deliria & religioni
inimica, salva tamen manente pace publica,
necessæ fuit. Quis vero illimitatam hanc li-
bertatem omnibus æque commendabit, aut ef-
frenatam in civitatis & religionis fundamen-
ta graffandi licentiam vere salutarem esse un-
quam pronuntiabit, aut re ipsa promovebit?
Quamquam enim toleranda multa sint in ci-
vitate, quia evitari nequeant, nulla tamen
svadet publica prudentia, adversarios quo-
libet violentos in sinum Ecclesiæ cujusdam in-
trudere, sive ex ejus sinu, si forte clanculum
irreperient, in publicam lucem evocare; quo
facto Ecclesiæ jura salusque pessum dabuntur
ac prosterrentur. Qui ergo in religioso cœ-
tu, sive dominante sive tolerato, principia dis-
seminare studet, cœtui prorsus inimica, ab-
dicasse sua collegialia jura merito existima-
bitur, & ad aliam societatem transiisse; Tam-
diu autem præscriptum sequi typum, in do-
cendo essentiale, obligatur quivis, quamdiu
membrum sit cœtus, qui typum & censuram
adoptavit. Sin vero cœtus ipse, penes quem
arbitrium est & jus & norma loquendi, aut
laxio-

laxiores remiserit habendas, aut constrinxerit
 arctius, pacem spectans mutuam, individualis
 nulla valet conquestio juris violati, quum li-
 berum cuique sit, huic sive alteri semet ac-
 cingere collegio. Hinc igitur ex juribus
 Ecclesiæ collegialibus manifesto sequitur, *cen-
 suram* quandam religiosam necessariam, veram
 & justam esse, molimina vero omnia, contra
 constitutionem Ecclesiæ facta, eodem ex fun-
 damento retundi posse ac dijudicari. Sed ne
 sic tamen censuram hancce inquisitionis hie-
 rarchicæ loco, aut fanatico & absoluto ponim-
 us principio, quandoquidem inquitio Catho-
 lica libertati Ecclesiæ, & fanaticæ quævis cen-
 tura rationis atque communis sensus dictami-
 ni repugnat. Modum ac temperamentum in
 hoc, quemadmodum aliis generibus, præscri-
 bit Symbolorum justa ratio, in essentialibus
 maxime conspicua veritatibus. Æquisima
 ergo censura perstringuntur, quotquot Scrip-
 turæ Sacræ authentiam pernegantes, suble-
 stæ fidei aut imposturæ infimulant Auctores
 Sacros & revelationem, quiq[ue] doctrinam de
 Deo & Christo, de pœnitentia & fide, gratia
 & justificatione cet. sinistre explicant aut in-
 fringere student. Qui vero modelam crisini
 ad exægeticas minusque fundamentales ap-
 pliquerint res, tantum abest, ut taxari debe-
 ant, ut potius bonorum virotum comproben-
 tur calculis. Hic nempe fuit eritque Prote-
 stantismi genius verus, ut abdicata hierar-
 chicæ

chica quavis auctoritate, Divinam in Scriptura S. clare patefactam defendat veritatem, errores proscribat existentes, controversias componat, fidemque in Deum & Christum, salutis omnigenae fontem, efficacissime commendet. Quod si enim moderatisima nostratum studia cum Reformatorum sublimi contuleris consilio editaque confessione, harmonicam videbis veritatum summe salutarium unitatem, dignitati revelationis ex aße respondentem; quare iniquum esset, censuram Symbolicam, temperate ut plurimum exhibitam, exterminare velle, ut nihil dicamus de jure Ecclesiæ, quod circa hoc quoque genus versatur. Nec est, quod ad catecheticos tantum libros illam restringat quispiam, quum scripta quævis Theologicam circa materiem, non modo a doctioribus, verum etiam rudioribus, pleniores ambientibus institutionem, perlegantur aut perlegi possint. Cogitent porro, qui Deisticis suis & antascripturariis latissimam aperire tanto cum zelo voluerint portam hypothesibus, quam temerarium sit, fluctus, ut dicitur, in simpulo excitare, pacemque Ecclesiæ turbare.

§. 7. Utrum *juramenti* sacramento fides symbolica sit confirmanda, diu quoque disceptarunt sagacissimi, aliis quippe cum BOEHMERO, THOMASIO otiosam judicantibus hanc religiosam ad confirmationem, aliis vero eum WALCH. KEUFEL. pler. eam adprobantibus,

tibus. Negari quidem nequit, primitivæ Ecclesiæ non istum fuisse morem, ut jurejurando Christianos ad professionem fidei, doctoresque ad fidelem doctrinæ expositionem, adstringerent, quia utraque fundamentum suum in sinceritate animi ingenua habere credebatur; Exortis vero controversiis, Symbolis & Conciliis, prium a laicis, speciatim Imperatoribus, exigeabant Episcopi, EUPHEMIUS ab ANASTASIO, Sæc. V:o, ut fidem Ecclesiæ datam juramento confirmarent; immo legem de hocce juramento tulit ANASTASIUS, dein Sæc. VIII:vo clericis quoque eandem necessitatem injanxit GREGORIUS II, obedientiam Romano Pontifici insimul adstruens, manitque hæc obligandi ars inter Catholicos non interrupta fide. Decreverant quoque Reformatæ doctrinæ auctores & Principes Evangelici, non modo ad pæcavendas adversariorum machinationes, verum etiam concordiam confessionis stabiliendam, sanctam ejusmodi promissionem, de Vera retinenda doctrina, exigere a ministris Ecclesiæ & Principum, quæ praxis deinceps ad nostra transiit tempora. Cujus ratio si penitus consideretur, in nexu suo cum professione ipsa sive typo doctrinæ, qui nullo modo tyrannidem exercet in conscientiam, neque absolutam aut coactivam secum fert vim, vix ac ne vix quidem eidem abjudicabimus æquitatem & justam caussam, cur in Ecclesia adhuc retineatur.

Pri-

Primitivo quippe iure Ecclesia ipsa Protestantica, a qua typus adoptatur, & Imperans, qui inspectionem exercet, juramenti conditionem quoque doctoribus prescribere potest, ut arctiori vinculo eos ad sinceram verbi Divini administrationem & fidei veritatem obstringat, ne quidquam ei contrarium docetur; & si vel maxime nudam promissionem sufficere apud nonnullos poneretur, fortius tamen ad officia sua observanda hoc administrculo incitabuntur, quotquot sive per inertiam sive levitatem animi ad devia aberrarent. De cetero, qui sponte se sacro offerens muneri, normam docendi publicam calculo suo compobavit, atque observantiam eidem praestare promisit, perfecte obligatus est, ad conventionale hocce implendum officium; quidni ergo & suæ & Ecclesiæ satisfaciet tranquillitati eo, quod sinceritatem suam religioso actu confirmaverit, nec scrupulum sibi ipsi movebit, conscientiae libertatem ingenuam hoc modo tolli, quum fundamentales articuli fidei, ad quos institutio omnis religiosa, adeoque etiam jusjurandum, affirmante jam SPENERO in *Conf. Theol.* restringi debet, satis sint definiti. Animadvertisendum quoque est, magistratum civilem, ad quem inspectio Ecclesiæ generalis pertinet, certo quodam respectu, ad pacem publicam conservandam posse & suo & Ecclesiæ nomine jusjurandum ab iis exigere, qui fidei formam quandam profitentur aut alios e-

do-

docent. Conf. WALCHII *Introd ad Libr. Symbol. L. II. Cap. 2.*

§. 8. Jus vero condendi typum doctrinæ neutiquam statui potest *tolerantiam religionum* intringere. Uicunque enim dominans fuerit in civitate certa quædam religio-
nis forma Ecclesiæque ei addicta, interna tamen universa religio imperio non subest ci-
vili, nec aliorum arbitrio, multo minus odio-
fis ac violentis committetur, ad propagan-
dam fidem, adminiculis. Qui vel leviter a-
nimi humani & religionis naturam indaga-
re studuerit, a præjudiciis vacuus, tantum
virium intellectualium deprehendet differen-
tiam, ut penitus impossibile reputet, dissen-
sum in religione atque errores quosvis præ-
cavere, profligare & ad absolutam homines
redigere cogitandi unitatem. Ut omnes ad
veritatis trahuntur studium, ita in veritate
ipsa dijudicanda in varias abeunt partes o-
pinionum; labi & errare, humanum est; ne-
mo autem falsa adprehendit, quia falsa sunt,
sed quia veritatis speciem referunt. Immo
religionis varia capita, nonnisi acriori inge-
nio judicioque manifesta fiunt; abstrusa &
recondita manebunt multa, in medio relin-
quenda alia, venturoque tempori reservanda.
Eandem porro in judicando moderationem, pru-
dentiam, sagacitatem non omnes æque asse-
quuntur, variis præpediti præjudiciis, ex gen-
te, educatione, physica constitutione, mori-
bus

bus al. oriundis. Quis præter Deum statuet aliquem judicem omnium vindicemque? Neque ipsa hæc vita finem faciet errorum, controversiarum & opinionum. Qui demum conscientiæ jura, cuique homini propria, expenderit, nemini potestatem in alterius conscientiam stulte adsignabit, multo minus violenta adminicula ad alias convincendos, puniendos, que commendabit. Coactio enim omnis in religiosa materie, funesta semper fuit & novarum dissensionum fœcundissima mater, ut experientia loquitur. Quod reliquum est, Religionis purioris statorem, cum suis Apostolis, nunquam pacem hominum insuper habuisse aut violasse, luculentissima probant documenta; Contra vero, mansuetudinem, tolerantiam, æquitatem, amorem erga omnes dissentientes, infirmos, quin etiam adversarios sublimi spiritu adseruerunt exemploque præiverunt. Conf. Luc, 9: 55. 1 Cor. 11: 19. Qua ergo speciosa de caussa publici nonnulli administratores Ecclesiæ & civitatis, zelum Divini honoris perperam mentiti sunt? Non viderant, unitatem fidei liberam & internam, cauſsamque salutis spiritualem esse; non temperarunt sibi a fastu & arrogantia, ab odio, avaritia ceterisque malis artibus, Dei vices semet agere temere gloriantes. Sed ista omnia non attinet enumerare. Videntur, utrum nullis terminis circumscripta sit tolerantia religionum. Rite statuunt cordatiq;

tiores, v. c. LOCKE, PUFFENDORFF, KEUFEL.
 nullam mereri tolerantiam, quotquot huma-
 nitati & civitati e diametro machinantur ma-
 la; Scilicet 1) Athæos & irreligionarios, qui
 omnem numinis sensum profligant, sine quo
 nulla civitatis subsistere potest securitas; 2)
 Seditiosos, qui civili Imperio Hierarchiam
 violentam opponunt, pacemque & fidem hæ-
 reticis non deberi sciscunt; 3) Impios, qui
 vitia & flagitia disseminant sub praetextu reli-
 gionis, siveque civitatis consilio ultimo recla-
 mant; quod idem de veneficiis, incantatori-
 bus & superstitionibus, quatenus tranquillitatem
 publicam conturbant, valet. Hæreticos au-
 tem, cujuscunque sint sectæ, immo quoque
 infideles s. gentiles, tolerandos in civitate
 esse, quamdiu professio eorum religiosa, ve-
 ra s. falsa, publicæ non aduersetur paci, iti-
 dem jure postularunt veræ religionis amici;
 Si qua nempe datur methodus ad Divam ve-
 ritatem virtutemque propagandam, ea utique
 censebitur, quæ moderatione innititur ac to-
 lerantia. In ipso demum tolerantiae gradu,
 quin diversa sit habenda ratio advenarum &
 indigenarum, apostatarum & in ipsa sua fide
 perseverantium, juniorum & adulorum, ru-
 diorum & cultiorum, dubitari nequit. Ci-
 vitas omnes sine discrimine complectitur se-
 ctas & cœtus; omnibus securitatem spondet
 & civilem salutem, quandoquidem diffensus
 opinionum minime turbat mutuam fidem &

tran-

tranquillitatem; quum vero salus publica ex potiori civium parte definienda sit, omnisque administratio civilis cum dominantis Ecclesiæ principiis cohæreat, nemo quoque jus abdicabit huic statuendi, per quos & quomodo religionis finis cum civitatis illo, absque ceterarum sectarum detrimento, coniungatur. Concesso, quippe conscientiæ & professionis privato jure, nullam habent sectæ specialiores conquerendi ansam si denegata ipsis fuerit sine civilis imperii provincia, sive dogmata propalandi sua, & in dominantem Ecclesiam insultandi, facultas. Hinc cultiores quaslibet gentes principesque in id intendisse animum videbis, ut typus doctrinæ generalioris puriorisque stabiliretur & sine præjudicio dissentientium formarum vindicetur.

§. 9. Ad Svecanum quod attinet jus Ecclesiasticum, Cap. 1. §. 1. *KyrkoL.* typus doctrinæ adstringitur Scripturæ Sacrae, Symbolis & Symbolicis scriptis Protestanticis, concilio Upsal. 1593 — confirmatis, quibus omnibus juramento religioso fidem dabunt doctores Ecclesiæ & universitatum. Formam juram. vid. *Riksd. Beslut.* 1617. (STJERNM. p. 730.) *KyrkoL.* C. 20: §. 2. 22: §. 2. *Constit. Acad.* 1655. *Scholordn.* 1724. Imperantium assertionem de conservando typo urgunt *Præsta Privileg.* 1723. §. 1. *Sv. Kon. Försäkran* 1751. 1772. Equitibus injungit jusjurandum *K. M. Förordn.* d. 23 Febr.

Febr. 1748 Ceteri cives confessioni fidei semet addixisse consensu tacito præsumuntur, quia in ea nati & educati sunt. Nemini autem licere contra typum Symbolicum machinari, vetat Relig. Stadgan 1655. & KyrkoL. C. 1. §. 2. 3. addita procriptionis poena. Censuram in scriptis evulgandis urget K. M. Placat d. 14 Aug. 1622 Förordn. d. 5 Jul. 1684. Cancell. Ord. 1720. Canc. Coll Br. d. 12 Febr. 1750. & Förordn. om Skr. & Tryckfrib. 1774, cet. Nec defuit sapientia legislatoria in tolerantia Religionum promovenda & ad publicam civitatis salutem attemperanda; conf. præter KyrkoL. C. 1. §. 4 s. in primis K. M. Kungör. d. 24 Jan. 1781. — rör. Rel. frib som beviljades — 1779. (WILSKM. p. 1170.) qua lege sanctum est, peregrinis sectis libertatem concedi cultus sui publici & Liturg. rerum, sed sine solenni in foro pompa; Catholico ordini concedi matrimonii jus aliaque civilia jura, non unera; scholas privatas, non publicas. — Deficientibus autem a nostra confessione, mutandum est patrium solum. Quid peregrinantibus civibus observandum sit, KyrkoL. C. 1. §. 7 præscribit.

2) *Jus circa cultum Dei publicum & privatum, s. Liturgiam universam.*

§ 1. Universum vero jus Liturgicum commode in tres partes dispisci potest; 1) Jus

Jus circa actus essentiales & ministeriales,
 2) circa exercitia pietatis, ritus, eorumque
 ordinem, modum, *Liturgiam*. e. s. p. 3) cir-
 ca disciplinam externam. Quod ergo pri-
 mun ad verbi Divini prædicationem & Sa-
 cramentorum, a Christo institutorum, admi-
 nistrationem attinet, quia Ecclesia non potest
 hoc suo essentiali jure uti, sine ministeriali
 quodam ordine, itaque unanimi consensu il-
 lud translatum voluit in doctores, qui con-
 ciones & catechisationes habebunt & sacra-
 menta administrabunt in usum Ecclesiae, quæ ipsa
 tamen usum verbi Divini & Sacramentorum
 sibi retinuit, tanquam immediatum jus, in ne-
 minem transferendum. Administratio vera
 est ministerialis actus. Propterea quoque or-
 dinantium sanxerunt Evangelici principes Ec-
 clesiæ nomine, & modum, quo hanc suam orna-
 bunt spartam doctores. Omisis aliarum gen-
 tium ordinantiis, Svecanæ Ecclesiæ leviter at-
 tigisse convenit normam, Cap. 2. *Kyrkola*.
 aliisque edictis præscriptam, super qua Cel.
 CHR. WÅHLIN suo *Handb.* bene commentatus
 est. Eo quippe omnia redeunt, ut bene se
 ad munus docendi præparent concionatores,
 Scripturæ lectione, & puritatem Evangelicam se-
 ñtentur; (*K. Ref. p. Präst. Besv. 1786. K.*
Br. til Consist. d. 27 Dec. 1799.) conciones
 suas apte ad textum Sacrum, simpliciter, pra-
 ctice, sine controversiis, argutiis exægeticis,
 dogmaticis, politicis, (*K. Br. d. 5 Febr. 1756.*)

aut

aut incepto elenco errorum & sectarum, pietisticarum in primis, (K. Br. d. 12. Jan. 1726.) habeant, pietatem suadeant, securitatem omnem carnalem & vitia castigent, seditiones discordiae inque avertant (K. Br. d. 25. Jul. 1743.) e. s. p. cont. WÅHLIN §. 1.2. 3. & quæ uberioris in *Homiletica & Liturgica* exposuimus. Catechisandi necessitatem, & publicam & privatam, Ecclesiæ ministris, paedagogis, cantoribusque injungunt varia edicta Regia, a WILSKMAN & WÅHLIN §. 8. allegata, quæ cum iis conferenda sunt, quæ ad *Catecheticam* differuimus.

§. 2. Alterum Liturgicum ius circa pietatis exercitia varia & accidentalia, preces, hymnos, ritus, conventus, diesque festos, ac reliqua, sive agenda sive disponenda, versatur; Tale vero est, ut si Sacra menta, a Christo instituta, excepteris, ad Ecclesiæ ipsius libertatem originitus pertineat, nec ab ea unquam ab alienari possit. Interim tamen quum in propatulo sit, Ecclesiam universam non posse immediate hæc sua exercere omnia jura, tacito quadam consensu alia in ministros aut delegatos suos, alia in principem derivavit, ea tamen cum conditione, ut ad Ecclesiæ sanctionem ultimam referantur; Sic v. c. precium, hymnorum & rituum externam expolire formam, justumque prescribere ordinem, non omnia valent Ecclesiæ membra, sed calculo suo comprobare possunt aut rejicere, post.

postquam a ministris aut aliis illius rei dijudicandæ data fuerit potestas. Nec valent tempus & locum conciliorum conventuumque religiosorum definire, quia supponitur, magistratum civilem, cui inspectio Ecclesiæ ex jure majestatico competit, optime hanc decernere posse rem. Festos vero dies, conventus & actus sacros determinare & celebrare, immediati juris Liturgici est, quod Ecclesia sibi ipsi reservavit, & sine quo libera haec confederatio subsistere nequit. Hæc vero omnia in *Liturgica latius enucleavimus.* Specialia juris Svecani Ecclesiastici præcepta exhibet laudatus WÅHLIN & WILSKMAN.

§. 3. *Tertium* demum in Liturgia observandum jus, disciplinam externam tangit, sine qua cultus Dei publicus & privatus administrari minime potest. Quicunque enim a præcripta aberraverint forma doctrinæ, morum & rituum, ii quidem, aut certo quodam modo corrigendi & castigandi sunt, aut ab Ecclesia removendi; Quod quidem jus absolvendi & excommunicandi certe ad Ecclesiam pertinet, sed mediante ministerio Ecclesiastico vel etiam Imperante exercetur, si quidem civilium pœnarum ratio saepius cum Ecclesiastica disciplina connexa est; nec enim existimandum est, flagitosum Ecclesiæ membrum, boni civis tueri posse jura, aut immorigerum civem Ecclesiæ patrocinio frui. Imperans ergo, qui crimina quævis contra civi-

civilem legem commissa refrenare studet, animu[m] quoque advertat oportet, ne violentius eadem in societate Ecclesiastica graventur, quandoquidem tueri debet Ecclesiae statum; Hinc ratio intelligitur, cur disciplinæ suæ partem, quæ in primitiva Ecclesia intra ejus fines servabatur, crescente & cum civitate arctius connexo, Christianorum numero magistrati civili transtulerit Ecclesia exsequendam, aliam vero partem prudentiæ ministrorum commiserit, neque nullam sibi ipsi reliquerit. Qua de materie, jam egimus Cap. VI. *Liturgicæ & C. III. Prudentiæ Specialis*; In patrio jure conferantur *KyrkoL. C. 9. 10. & WÄHLIN* cit. *Handb. §. 24.*

§ 4. Ex antecedentibus patet, mixtum adeo esse universum jus Liturgicum, ut probe observare debeamus, quid Ecclesiae ipsi remanserit, quidve translatum in alios fuerit ac mediatum. Aequale & immediatum est jus, Divino verbo & Sacramentis utendi ex institutione Christi; Administratio autem horum adminicularum translatata est in ministros Ecclesiae. Jus Liturgiam reliquam sanciendi & comprobandi ad Ecclesiam pertinet; eandem vero concedendi, emendandi & reformati jus Ecclesia & in Principem & ministerialem ordinem devolutum voluit. Publicas preces pro magistratu civili exigendi jus habet imperans, propter reverentiam sibi debitam & advocationem. Immediatum quoque Ec.

Ecclesiæ jus est, religiosos instituendi conveniens festosque dies determinandi; cetera autem casualia festa ad imperantem spectant, tam respectu inspectionis, quam conventionis. Ecclesiæ competit potestas clavum s. disciplina Ecclesiastica, ministris autem ejusdem administratio; Seculari demum brachio universa collata est directio & inspectio.

CAP. IV.

De Jure Ecclesiastico circa Personas.

§. 1. Quandoquidem Ecclesia consideratur tanquam societas quædam æqualis, in qua eundem finem omnia membra sectantur, eademque sortiuntur jura & officia, maxime essentialia, primum quoque est ad intelligendum, personas s. Ecclesiasticum statum generali sensu posse de universa Ecclesia sumi, jusque commune, quale a Christo Apostolique omnibus membris concedebatur, semper valere. Hæc tamen jurium communio diversum s. speciale singulorum habitum, quo invicem discernantur, minime infringit, ut potius ad ordinem retinendum finemque consequendum apprime inservit. Igitur antiquitus jam adoptata fuit docentium & auditorum

rum distinctio, atque liberrima conventione, ut plurimum licet tacita, ordo quidam Ecclesiasticus a ceteris separatus. *Clericos* quippe a *laicis*, ad consuetudinem Judaicæ Ecclesiæ, contradistinctos fuisse probabile reddit BINGHAM & SVICERUS (in *Thesauro*) ex IGNATIO, CLÆM. ROM. ALEXANDR. & TERTULIANO, quamquam negari nequeat, in Apostolicis scriptis, 1 Pet. 5: 3. *λαον* & *πληρον* de Ecclesia promiscue sumi. Hic vero Clericalis ordo s. status antiquo, non tamen Apostolico, jure in tres classes ministrantes divisus cernitur, *Episcopalem*, cui inspeccio Ecclesiastica commissa, *Presbyteralem*, cui administratio cultus Dei, & *Diaconalem*, cui nudum ac vulgare ministerium, non sacrum, competit. Verissimum quidem est, Apostolico ævo Episcopos & Presbyteros nullo discrimine, nisi forsan majoribus in Ecclesiis, distinctos, sed in munere docendi cum ceteris occupatos fuisse, diaconos autem s. oeconomicos eleemosynis colligendis & dispensandis cet. intentos; non tamen taxanda fuit sequior consuetudo, IGNATII tempore jam frequens, disciplinam & inspectionem Episcopalem, a Presbyterali ordine, non tam propter eminentiam, quam Ecclesiæ usum & necessitatem, separandi; Neque propterea Ecclesiæ jura abrogata, ut potius libera confessione translata, censebantur. Quum ergo ex genio primitivæ Ecclesiæ & religionis ipsius,

constanter negamus, dominium quod. dam hierarchicum Episcopali ordini, specia- tim Pontificio, competere in Ecclesia ejus- que doctores s. presbyteros, ex altera quo- que parte æqua concedamus oportet mente, allatum hunc triplicem ordinem itatumque pernecessarium esse, qui in Ecclesia mode- randa retineatur; Quod contra Fanaticos in- primis adseruerunt Protestantici doctores. Hac autem de necessitate ministerii & ordinis Ec- clesiastici in *Protheoria* Cap. II. & III. jam egimus. Specialia nunc veniunt delibanda.

§. 2. Ordiamur ab ordine *Antistitum*, quibus inspectio generalis non modo Eccle- sia, verum etiam presbyterorum, demanda- ta est. Ut nihil commemoremus de primi- tivæ Ecclesiæ more, conjungendi doctrinalem spartam cum Episcopali, postea vero naſcen- tibus pluribus Ecclesiis & diœcesibus, Patri- archas, Metropolitanos, Episcopos & Archi- episcopos cet. constituendi, cui mori conve- nienter Concilium Nicænum quoque veta- bat, ne quisquam Episcopus ultra suæ diœ- ceseos vagaretur limites; sufficit observasse, universam directionem approbante Ecclesia fuisse adoptatam. Quum ergo de origine juris Episcopalis quæratur, falso esset præ- tendere, illud a Divina quadam ordinatione immediata derivari. Quicquid enim Catholi- ci de successione Canonica & Apostolica tan- quam Divini juris commenti sunt, Aposto- los

los quippe, quos manuum impositione vari-
os ordinasse constat Ecclesiarum rectores, eo
ipso continua quadam serie facultatem impe-
rativam subsequentibus omnibus Patriarchis
Episcopisque, speciatim vero Romano illi, jus
in ceteros designasse, fabulam sapit. Inter
omnes constat, facultatem extraordinariam,
sive miraculosa dona, nec posse ultra primi-
tivam Ecclesiam extendi, neque tum tempo-
ris ad jus quoddam externum stabiliendum
valuisse, quin etiam Apostolos, & qui ab i-
psis constituebantur, nunquam invito Chri-
stianorum cœtu quidquam egisse; adeoque si
vel maxime concederetur, neminem Presby-
terum sive Episcopum munus suum sine
manuum impositione adiisse, nullam tamen
ab olutam sive docendi sive inspiciendi pot-
estatem inde manasse, sed ad Ecclesiæ liber-
rium nutum cuncta fuisse composita. Con-
stat quoque, patres antiquos v. c. IGNAT.
CLEMENT. IREN. TERTULLIAN. cet. eam ob-
causam premium successioni Apostolicæ sta-
tuisse, quod Divam veritatem religionis, au-
thenticorum virorum ministerio conservatam,
profiterentur, non autem quod jus inde arroga-
rent superioritatis; Hinc neque penitus ta-
xari poterant Protestanticæ Ecclesiæ Sec. XVI,
quæ, Pontificiam hierarchiam exosæ, ordi-
nemque & jurisdictionem Episcopalem tol-
lentes, universam inspectionem Ecclesiarum
summo Magistratui detulerant, ita tamen, ut

five ex ordine Clericorum, five laicorum, Si perintendentes constituerentur, qui una cum Confistoriis s. senatibus Ecclesiasticis suffragia sua in emolumentum Ecclesiae ferrent.

"Non vero existimandum est, Reformatores nostros regimini Episcopali adeo infensos fuisse, ut illud ferre nulla ratione vellent nisi temporum obstitisset ratio"; verba sunt KEUFELII in *Elem. Jur. Eccles.* p. 343. Retinuerant quippe hunc ordinem non modo Anglicanæ, verum etiam Svecianæ & Danicæ Ecclesiae, sine favore Canonici juris, aut potius prætensa Apostolica successione; Atque negari nequit, multo plura incommoda, abususque existiores oriri, si Imperanti civili totum jus Episcopale, five jus pro imperio constituendi Episcopos adsignaretur, quam si Clericalis ordinis ceperit ipse consilia ac vota; Quare sapienter decrevit lex Eccles. Svec. Cap. 20. cum quo conferantur edicta Reg. a WILSKMAN & WALLQUIST *Handb. öfver Eccles. Befordr.* §. 90. citata, dicefanai Cleri petenda esse vota, ejusque jura inviolata manere. Quæcunque vero de modo eligendi, præsentandi & confirmandi Episcopos observanda sunt, laud. WALLQUIST cit. l. uberiorius exponit; historiam vero universi ordinis hujus enarrat PFAFFIUS *Dissert. de Successionis Episcop. ap. Protest. pretio* & G. L. BOEHMER *princ. Jur. Eccles.* Ceterum quæ de munere hocce ejusque officio di-

ceda sunt, claris differit verbis *Kyrkol.* C. 24: §. 1—17. & 25: §. 1—10. Conf. etiam *WILSKMAN Eccles. Verk.* Omnia quippe in eo collineant puncto, ut Evangelicæ doctrinæ puritas, & salutifera vis per omnem Pastoralis curæ & institutionis publicæ ambitum promoteatur, & Ecclesiarum sarta tectaque conserventur jura. Cui attingendo scopo præprimis tendunt Visitationes, consultationes, Synodi & disciplina universa ac jurisdictione. Conf. *GRÄFFE Pastoral Theol.* 9 Th. §. 262. f. Cum autem hanc inspectionem directe semper exsequi nequeant vel sagacissimi præfules, consiliis ac ministerio Senatus Ecclesiastici & Præpositorum diœcesanorum ut utantur, jubet lex; Plus nempe vident oculi, quam oculas. Præterea quedam jura & officia Episcopalia esse specialia, quedam communia & collegialia, alia mere Ecclesiastica, alia politica, vel inde colligitur, quod Imperans summus, cui generalis Ecclesiæ inspectio translata est, immediate non posit omnia ad civitatis & Ecclesiæ communem finem attemperare præcepta, nisi collegia ad sint aut delegati viri, qui vota sua publico deferant ac signiscent nomine. Hinc mos invaluit haud culpandus, in comitiis, publicam spectantibus salutem, pro universo cœtu & ordine Ecclesiastico caussam dicendi. *Riksd. Ordn.* 1723, §. 6. 7:

§. 3. *Presbyteralis* ordo licet antiquitus, ad morem Synagogæ Judaicæ, non solum in prædicatione verbi Divini & cultu sacro peragendo, verum etiam cura pastoriæ negotiisque, ad externa commoda tendentibus, occupatus fuerit, ut patet ex Act. 15: 22. 23. 20: 17. 1 Tim. 5: 17. Rom. 12: 8. Tit. 1: 5. f. 1 Pet. 5: 2. proxime tamen post ævum Apostolicum, quum multis opus esset presbyteris in cœtibus frequentioribus, eorumque cura generalior f. inspectio requireretur, ab Episcopali negotio separati sunt Presbyteri, & ad Pastorale suum munus adstricti. Gratis vero & sine fundamento statuunt Reformatæ sectæ patroni, duplicis generis Presbyteros in Ecclesia primitiva fuisse, alios clericos f. docentes, alios laicos f. regentes, hincque Episcopali munere sublato, Superintendentes laicos una cum adsefforibus Consistorii ceteris Presbyteris præfectos adhucdum volunt; quamquam minime inficias ibimus, hoc quoque modo Ecclesiæ ordinem salutemque libera conventione promoveri posse; neque enim ordinationem absolute necessariam esse quispiam postulabit, quasi directio rerum Ecclesiasticarum, aut sacramentorum administratio sine ea, rite absolvi non possit, quum tamen laici per se habeant jus quoddam sacerdotale, quod etiam in casu necessitatis exercere possint. Esto vero, æqualia esse omnium Christianorum jura, ab

ex-

externa quadam consecratione haud derivanda, aut minuenda, ordo tamen decens exigit, ut qui doctrinale munus in Ecclesia obibunt, certis insigniantur juribus, certisque in munere confirmentur externis symbolis.

Presbyteralem hunc ordinem varie, & antiquo & recenti ævo, respectu sacrorum officiorum & subordinationis fuisse divisum, atque vulgariter in Ecclesia nostra dispesci in Pastores s. Parochos, & Comministros cet. notissimum est. Conf. WALLQVIST cit. l. §. 41—61. Iis vero prætermisis, tria sunt nobis circa muneris sacri ingressum, succincte notanda: *Vocatio* quippe, *Scrutinium* s. exploratio, & *Ordinatio*, quo etiam adjungi poterit investitura. De his omnibus fusius commentatus est WALLQVIST in suo *Handb.* — nos generalia tantum delibabimus, ut de fundamento & constitutione juris Ecclesiastici ex hoc quoque constet capite.

§. 4. *Jus vocandi & eligendi* doctores Ecclesiæ, quatenus ex origine sua & natura consideretur, proprium esse Ecclesiæ ipsi universæ, antea probavimus. Ut enim nihil de immediata illa vocatione, quæ Prophetis V. T. & Apostolis N. T. contigit, aut de interna dispositione mentis, quæ faciem aperiat aditum ad externam vocationem, dicamus, sole clarus est, Ecclesiam non posse ministerio ordinario carere, neque libero fine

sine consensu, & doctorum electione s. approbatione, suis prospicere commodis religiosis. Quod jus mediatum Ecclesiae vindicarunt non modo Apostoli ipsi, quam jus probandi doctores omnibus deferrent, Act. 1: 15, 26. 1 Joh. 4: 1. verum etiam constanti testimonio Patres Ecclesiastici, ut ex CYPRIAN. SOCRAT. CHRYSOSTR. THEODORET. cet. evincit DEYLING. Immo patres Nicænos nihil mutasse, sed clero & plebi concessisse jus electionis, fatentur ipsi Pontificii, PET. DE MARCA, CABASSUT. PETAV. al. Quanto ergo posteriori jure laudem merentur Evangelico-Lutheranæ fidei assertores, qui propter rei cognoscendæ difficultatem, ordinumque in cœtu diversitatem, singulis suas in hoc vocandi jure adscribunt partes, doctoribus quippe & senatui Ecclesiastico jus de candidatorum aptitudine cognoscendi, eosdemque in coadjutores vocandi, magistratui civili administracionem, decisionem & inspectionem, plebi denique & omnibus membris sua concedentes suffragia, judiciaque tum affirmativa tum negativa; Quo facto satis declararunt, neminem ab hoc jure excludi, sed ita eodem uti debere, prout Ecclesiae summa exegerit fas. Minora ergo & extraordinaria munera a Clero & Consistorio pendent, ordinaria a plebe & magistratu, unde Parochiarum divisione in *Regales*, *Patronatus* & *Plebejas* s. Consistoriales enata, jusque vocandi ministros

triplex vulgo increbuit. *Fundamentum* hu-
jus divisi juris, cuius tamen non una, sed va-
ria in Protestanticis populis placuit ratio, ut
plurimum invenies in ipsa plebis Christianæ
libertate & rei æquitate situm, quamquam
dissimulandum non sit, *Patronalia* jura ni-
mis ultra æqualitatis fines saepius fuisse ex-
tenfa. Originem suam debent Constantini
M. ævo, quum templa non modo publico
sumtu, sed etiam ditorum ac optimatum mu-
nificentia, ædificari dotarieque inciperent, cui
promovendo consilio immunitates & privile-
gia varia Patronis tantis ex æquo conferenda
videbantur. Quod autem sub ævo hierar-
chico, cum præjudicio populi Christiani, ad
corroborandum dominium Papale contulerint,
postea vero sub reformatione hædū immeri-
to certis limitarentur restrictionibus, a mul-
tis v. c. VOETIO penitus improbarentur, an-
nales loquuntur Ecclesiastici. Nec mirum
est, hæcce jura, cum feudalibus illis arcte
dudum connexa, latius per Germaniam quam
ceteras regiones increbuisse, nostris autem
temporibus decrescere, aut temperato faltem u-
su valere. Conf. DEXLING c. l. p. 171—
184. KyrkoL. C. 19. §. 11—17. WALLQUIST
c. l. §. 67. Jus porro plebis *parochiale* in
electione ministrorum, & antiquitate sua &
æquitate, commendari fateamur oportet; in-
terim vero cum vocatio, ad clamorem po-
puli instituta, saepius dubia & cum simonia,
frau-

fraudibus, ambitu aliquisque malis artibus ex utraque parte conjuncta cernatur, ipsaque plebs raro de vera ministrorum dignitate aut qualitate, spontaneitate e.s.p. judicare possit, summam circumspectionem adhibuit lex cavigendo, ne tot abusus & corruptelæ impune graffarentur. Igitur observatur, neminem invitum, ultra tempus præscriptionis aut cum præjudicio aliorum, præsentari Ecclesiæ posse a Senatu Ecclesiastico; optionem fieri inter tres præsentatos, qui docemasticiam habebunt orationem, & sicubi nihil vitii in quodam deprehendatur, legitimo loco, tempore, modo & ordine a parochianis dijudicabuntur, suffragiisque eorum subjiciuntur e. s. p. de quibus omnibus, accurate in lege præscriptis, conf. WALLQU. c. l. §. 70—82. Saltem omni, qua fieri potuit, prudentia cautum est, ne injuria cuiquam præsentatorum si-
ve parochianorum committi, neque fraus libe-
ram intercipere valeat electionem. Si vero dubia quædam aut prava hominum molli-
mina intercesserint, judicandi potestatem tum
civili, tum Ecclesiastico, loro lapiens com-
mitit legislatio.

Quo demum fundamento Imperantium
jus, speciatim vocandi & constituendi per-
sonas Ecclesiasticas nitatur, difficile non erit
intellectu. Etenim qui jus collegiale &
inspektionis sumnum in Ecclesia tenet sibi de-
mandatum, qui que multo plura quam alii ba-
bet.

bet adminicula, doctores ad dignitatem & perfectionem, Ecclesiæ profuturam, excitandi, nec non minus idoneos coercendi, is certe majori cum auctoritate ac fide pastores elegere opportunissimos supponitur. Neque enim tangent aut pertentabunt tot blandimenta & sollicitationes, ex philantropia prava oriundæ, quot in privatis hominibus cernuntur. Ut vero recta semper videre possit imperans, vota suffragiaque populi definito ordine lata, sibi praalentari decrevit, liberum sibi reservans, aut plerorumque satisfacere votis, aut ex aequo de pastoribus meritissimis statuere. Quamdiu ergo Ecclesiæ salutem pro scopo habuerit unico, artibusque ambientium pravis obicem posuerit justum, nemo invidiose de injuria sibi illata conqueri poterit, Conf. WALLQU. §. 66. cet. Nullam vero in toto hoc electionis genere habendam esse rationem commendationis, pollicitationum, simoniæ, et. artium, graviter urgent non minus natura muneric Ecclesiastici, quam leges, contra quas minime convenit abusus quoslibet in juris favorem allegare.

§. 5. *Scrutinium* & exploratio presbyterorum, plerisque quidem in calibus antecedit vocationem, quandoquidem nemo sine prævio examine ad ordines sacros sive Pastoralem spartam admittitur. Quod universum negotium & jus, non modo de dexteritate sed etiam vita & moribus candidatorum, pariter

riter atque facultate eorum, qui Pastorale subibunt examen, judicandi, senatui competere Consistoriali, probe noscunt omnes. Ex iis vero, quae de præparatione futuri doctoris in Protheoria disputavimus, optime cognoscitur, quænam partes doctrinæ in ministris pastoriibusque explorabuntur. Præsterea adeant lectors expressam normam *KyrkoL.* C. 19. §. 2. *Kongl. Br.* d. 21 Aug. 1786 & *K. M. Nåd. Ordn. f. Prest. Exam.* och *Pastor. Exam.* d. 14 Jun. 1806. (*Consist. Eccl. i Åbo Circul.* T. 2. n. 119.) nec non *WALLQU. Handb.* §. 22—28.

§. 6. Examen rite institutum & vocationem, legitime impetratam, excipit *Ordinatio* & *Investitura*, quarum illa est solemnis actus candidatum declarandi idoneum, ad munus sacrum, eumque manuum impositione precibusque confirmandi, *bæc* vero, a vestimenti more appellata, solennis est præsentatio & commendatio ministri coram Ecclesia, cuius usui præficitur; utraque ab Episcopo aut Superintendente, ad bonum ordinem mutuamque commonitionem instituenda. Tanto minus absolutam quandam necessitatem & sacramenti vim huic actui inesse, aut characterem indelebilem, confirmationis ritu & manuum impositione, imprimi ministris sacris statuet quispiam cum Pontificiis, quanto luculentius sit, hunc ritum *χειροθεσίας* a Christo non esse institutum, aut in discipulorum suorum con-

se.

secratione, sed tantum in miraculis nonnullis (Marc. 7: 42. Luc. 4. 40.) adhibitum, at vero ex synagoga Judaica in Ecclesiam Christianam liberrimo Apostolorum more transiisse, "non quod gratia Divina sine eo conferri non posset, sed quia Ecclesiae ita placet" (DEYLING). Absone quoque singetur, Apostolis ipsis, Paullo & Timotheo, ceteris, conf. Act. 8: 17. 9: 17. 13: 3. 19: 6, 1 Tim. 4: 14 5: 22.) miraculosa dona hujus instrumenti ope contigisse, quum revelatio omnis & Spiritualis efficientia, sive ordinaria sive extraordinaria, mere interna sit atque Divina. Minime tamen hunc morem & ordinationem ipsam utpote superfluam cærimoniam, cum nonnullis ex Reformatâ Ecclesia, Puritanis & Fanaticis, habebimus, quia sine hac nec ministris, neque Ecclesiæ ipsi, idonea suppeditabitur exhortatio ad fidem, ut nihil dicamus de certitudine legitimæ vocationis, hoc potissimum solemnitate impetranda. Potestatem porro ordinandi Episcopali muneri non ita adsignavit antiquitas, ut Presbyteros ab ea excluderet, urgente præprimis necessitate, ut de Ægyptiacis constat Ecclesiis & Protestanticis, Ecclesiæ jura merito reclamantibus, atque pro sua libertate constituentibus, Conf. FÆLTER om Kyrko Cer. C. 49. & WALLQUIST c. I. §. 32. Quod reliquum est, tanta simplicitate & dignitate semet commendat ritus in Ecclesia nostra introductus,

Hand,

Handbok. 1799. C. 14. 15. legeque præscriptus, *KyrkoL.* C. 22. 23, ut nulla essentiālī indigeat emendatione, nisi forte in ipsa forma juramenti prolixius concinnata Necessitas hujus juramenti, & circa ordinatiōnem & investituram exigendi, ex iis principiis, quae de typō doctrinæ antea Cap. III. §. 7. disputata sunt, facile evincitur. Per se quoque patet, neminem sine justa vocatione ad certam parœciām, seu, ut dicitur, sine titulo i. e. vera functione officii sacri ordinandum esse, nisi extraordinarii casus svadeant, ut indigentias Ecclesiārum futuris consulatur, cuius rei definiendæ, ut etiam reliquarum rerum e. c. de die & loco ordinatiōnis, constituenda ratio ad Consistorii refertur prudentiam. *KyrkoL.* C. 19. De ætate ordinandorum definit quidem Lex Canon. & Eccles. 25 annum, multis tamen modis dispensandijus exercuerunt Principes Protestantici.

§. 7. Presbyterale munus, in instituendo cœtu Christiano & administrando universo cultu publico privatoque situm, perfectam secum ferre obligationem, nemo dubitat. Similiter vitæ honestatem, decorum & fugam secularium voluptatum ac negotiorum, quantumcum muneris sacri dignitate conciliari non posset, efflagitat sanior quivis usus. Quotquot enim forensibus aut lucrativis aliis se immiscent negotiis, excepta tamen familiæ & vitæ domesticæ cura honesta, nec non extrema

trema necessitate, ægre muneris sui exantlabunt essentiales partes. Conf. *KyrkoL.* C. 19. §. 22. 25. 28. 29. & quæ de *Prudentia Speciali* C. 12. 4. latius exposuimus. Quæ jura & bona ministris competant, sequ. Cap. indicabitur. Delicta eorum Cap. 6.

§. 8. Ad tertium ordinem personarum Ecclesiasticarum pertinent tum *Diacomi* s. œconomi, inspectores bonorum Ecclesiæ, cum aliis ministrantes minoris gradus, Organici, Cantores & acoluthi cet. Apostolico ævo sepe diaconos constituerat Ecclesia Hierosolymitana, quorum munus circa curam pauperum & eleemosynas speciatim occupabatur, nullo habito respectu ad institutionem cultumque Sacrum; Conf. Act. 6. 1—6. Röm. 12. 7 postea vero sub Romanensibus diaconi quoque ad prælegenda Evangelia, præces, cantum, catechisationem & morum censuram obligati, unde etiam post Reformationem hoc munus præcinendi Liturgiam in urbicis Ecclesiis ad œconomos templi relatum mansit; *KyrkoL.* C. 26: §. 1—7. In Parochiis autem ruralibus sola œconomia Ecclesiæ iplis commissa. Cathedrales œconomi ab Episcopo & Capitulo, ceteri ab Ecclesia vocantur & constituantur. Sed sunt quoque alii ad inspectionem œconomiam, totius Ecclesiæ nomine, delegati, quorum munera & officia variant pro ratione locorum. In urbibus quippe majoribus consiliarii Ecclesiæ (*Kyrkoråd*) &

& Inspectores templi, ruralibus in coetibus deputati ordinarii Sexmān), aut si opus fuerit, & Ecclesia postulaverit, extraordinarii & casualis, quorum consiliis pastor uti debet, externis in rebus v. t. pauperum cura & disciplina moderanda. Conf. WÅHLIN Handb. §. 23.

Alterum genus ministrantium in cultu publico ceterisque functionibus versatur, ut sunt Cantores, Organici, Catechetæ, custodes templi e. s. p. in quibus eligendis & vocandis diversa obtinet praxis, lege tamen ut plurimum definita. Organici quippe suffragiis plerorumque membrorum Ecclesiae constituantur, KyrkoL. C. 24 §. 30. ceteri junctis Pastoris & Ecclesiae votis, ad nouam & analogiam KyrkoL. c. l. §. 31. 32. & K. Resol. — d. 20 Nov. 1786. Conf. WALLQUIST. Handb. §. 92. Optimum sine dubio esset, si catechetæ & custodes templi (Kyrkovaktare) a delegatis Ecclesiae (s. Kyrkråd) eligerentur, quo pacto & Ecclesiae & Pastoris jura salva manerent, & infinitæ discordiæ prævenirentur. Ad Pædagogos quod attinet, Consistorii s. Patroni t. Ecclesiae ipsius jus est, ordinaria via eosdem constituendi; pendet quippe a conventionibus non minus, quam stipendorum natura.

§. 9. Personis Ecclesiasticis adnumerari quoque solent Scholarum & Universitatum doctores & alumni, qui quia ad Religio-

gionis & Ecclesiæ promovendum florem multum omnino conferre judicantur, specialia natæ sunt jura. Ad oculum quippe patet cuilibet, Ecclesiam non posse sine doctoribus subsistere, neque exercere suum jus eligendi doctores & ministros, nisi jus quoque habeat seminarium doctorum constituendi legesque, ad educandos eosdem accommodatas, fisciendi. Quemadmodum ergo apud Judæos variae floruerunt scholæ, ita quoque inde a primordiis Christianismi aniamum intenderunt presbyteri, non medo ad catechumenos rite instituendos, sed etiam pastoralis doctrinæ alumnos erudiendos. Schola Alexandrina A. 180 isto consilio fundata, doctoribus PANTÆNO & CLEMENTE AL. illustris fuit; conf. SCHROECKH *Kirch. G. T. 3. p. 183. l.* Religiosa doctrina sensim cum profana conjungebatur, frequentesque in primis Sec. V. & VI. condebantur, saltem instaurabantur, scholæ, Athænis, Romæ cet. Dominium vero sibi arrogante Papali curia, res quasvis Divinas pariter atque humanas totamque institutionem Monasticis consecrabat seminariis Ecclesia Catholica, quorum intra pomœria angustissima tota concludebatur eruditio, donec civilis prudentia spiritus ducere inciperet, suique juris esse intelligeret, publicam felicitatem publica promovere educatione. Hinc artium & Scientiarum nova facies, hinc universitatum incunabula, variaque Magistratus civilis

statuta, renascentibus litteris & religione suffulta. Quæ vero clericis antiquitus adsignata erant jura, laicis quoque translata, atque a Protestanticis Principibus confirmata. Nec mirum est, Principes, quibus præter civilis institutionis inspectionem Ecclesiastica quoque demandabatur inspectio, partem illius Clericali ordini, Consistoriis præprimis, vindicasse, quum nemo melius Ecclesiae commodis inservire posset. Jus ergo Scholasticos doctores in Scholis & Gymnasiis constituendi Capitulo Ecclesiastico ejusque præsidi, Episcopo, utpote scholarum proximo Ephoro, ita reservavit lex, ut non nisi juncta eorum valent suffragia. Conf. *KyrkoL* C. 24: §. 3.

4. K Förordn. om Rätteg. i DomC. 1687.
& WALLQUIST Håndb. §. 96. Academicos doctores creandi jus Imperans fibi & Cancelariis retinuit. Specialiorem de muneribus personisque in Scholis, Gymnasiis atque Academiis inire expositionem, vetat consilii nostri ratio. Interim consuluntur Constitutiones, quas sapienter sanxerunt Imperantes, religiosam cum civili connectentes institutionem. *K. Scbolæ Ordin.* 1724. *Constitutiones Academicæ* 1655. cet.

C A P. V.

De Jure circa bona Ecclesiastica.

§. 1. Quān loquidem in omni societate æquali certa quædam aut intenduntur, aut possidentur, aut quoque conferuntur bona, ad finem necessaria, merito quoque de Ecclesia assertimus, utilitatem ejus & conservationem varia presupponere tum communia bona, quibus ex æquo omnes utantur, tum quoque jus de hisce bonis in communem usum disponendi. Quot enim modis a singulis hominibus acquiritur aut transfertur dominium rerum, tot quoque modis ab Ecclesia, tanquam morali persona, acquiri idem potest & in alios transferre. Sunt vero bona Ecclesiastica aut stricte communia, omnium usui inservientia v. c. templo, prædia, fundus, redditus Ecclesiarum, — aut quorum jus in alios, potissimum ministros Ecclesiæ, translatum est, e. c. aedium & prædiorum ususfructus, census, donaciones e. f. p. Bona autem alia sunt corporalia, alia non corporalia, in immunitatibus, iuribus & privilegiis certis sita, de quibus ergo sigillatim differendum.

§. 2. De aedibus sacris, templique redditibus variis, sollicita œconomia administrandis, ad *Liturgicam & Prudent.* Specialem Cap. 7. nonnulla jam egimus. Atque facile est ad intelligendum, Ecclesiæ præsentem statum

tum haud commode carere posse rerum apparatus vario, redditibusque ad ædes Sacras cultumque publicum administrandum necessariis; quare etiam laudanda fuit munificentia privatorum in dotandis templis piisque institutis; eadem vero sub Papali hierarchia modum omnem, in detrimentum publicæ felicitatis civilis, excessisse, negari nequit. Quo lautiora quippe templorum, monasteriorum, ministrorum fuere stipendia, eo fortiora contra civile omne imperium machinamenta; Unde nemo mirabitur, Imperantes Protestanticos ex jure suo territoriali s. majestatico, pariter atque collegiali, dominium quoddam in bona Ecclesiæ eo ex fundamento reclamassem, quod civitatis defensio ipsis sit demandata, & sine publicis subsidiis frustra administrari posit. Hinc bona monastica publico fisco adsignata, redditusque ingentes ita dispositi, ut ab una parte Ecclesia cum suis ministris honeste conservaretur, ab altera vero civitas defensitandi Ecclesiam fortiretur facultatem & copiam. Quæ quidem transactio & secularisatio, utpote per se justa, totius simul Ecclesiæ adprobata fuit æqua consensione, sine qua dominium in bona quædam Ecclesiastica minime transferri potuisset. Jus ergo Principis Evangelici, bona hæcce disponendi, nec arbitrarium, neque iniquius extortum, sed libera ex Ecclesiæ consensione enatum censebitur. Per se vero patet, hocce jus

ius disponendi bona Ecclesiæ nec sine justa cauſa, necessitatis inprimis urgentis, neque sine conſenſu, tacito faltem, Ecclesiæ, nec cum diſpendio religionis ab Imperante exerceſi poſſe. Ficulnea autem eſt ratio de negati hujus juris, quæ petitur ex Di- vi- na quadam conſtitutione aut Pontificia au- toritate.

§. 3. Alia bona Ecclesiastica ſunt in pios uſus, aut ministrorum ſuſtentationem, col- lata. Primitivæ quippe Ecclesiæ confe- rentes ſata, cernimus quidem non modo primas bonorum collationes s. ſtipes, a diaconis ad- ministratas, pauperum in ſpecie ſpectaſſe in- digentias, verum etiam communionem bono- rum primos inter Christianos invaluiffe, (Act. 2: 42. 44. 45.) nulla vero ſalaria ordinaria Apostolico ævo adſignata doctoribus, (Act. 18: 3. 20. 23. 33. 2 Cor. 12: 13.) ſed pro- miſcuo jure, neceſitatis in caſu, impetrata li- beraliterque exhibita fuiffe; Inculcarunt ta- men Apoſtoli ſtipendii cujuſdam, ad mini- ſtrōs alendos ſolvendi, neceſitatem, (1 Cor. 9: 14. 1 Tim. 15: 17. Gal. 6: 6.) eidemque in- genua libertate ſatisfecerant Christiani quili- bet opulentiores, nec minus aſſiduam in pau- peribus ſuſtentandis egerant curam. Senſim ergo conſederatis cœtibus increbuit moſ, quo- tidie aut quoties Saeræ synaxi intereffent, aut ſingulis mensibus, ſpontanea dona panis, vi- ni ceterarumque rerum, in communem ga-

zam

zam conferendi, ex quibus communibus Ecclesiæ bonis pars cultui sacro agapisque, pars ministris Sacris, neque nulla pars pauperibus cœsfit. Quæ oblationum liberalitas & dispensandi consuetudo, per tria secula obtinens, mirum in modum Ecclesiæ harmoniam ac dignitatem tuebatur, doctoresque ab omnibus domesticis curis & invidia aliorum liberabat; diu tamen persistere nec potuit nec debuit. Aucto quippe Christianorum numero & in civitatem arctius adoptato, prædia Ecclesijs, vel ab imperatoribus vel a privatis, Sec. IV. dotari, quæ antea spontanea fuerant dona & Decimæ, ORIGENIS jam ævo a Judaica Politia mutuatae, Conciliorum auctoritate confirmari cœperant Sec. VI. sequ. Atque licet certum sit, avaritiam Pontificii cleri sordidam satis fuisse ac illimitatam, in opibus quovis sub titulo corradendis, ex altera tamen parte dissimulari nequit, Principes Evangelicos nonnullos circa Reformationem, maxime in Germania, nimium ex bonis Ecclesiasticis sibi vindicasse, & nimis parum ministris reliquisse ad vitam honeste sustentandam; qua de re non minus LUTHERUS, quam alii recentiores, THOMASIUS initio XVIII. Sec. *Dissert de Officio Princ. Evang. circa augenda salario ministr.* DEYLING, SPALDING, conqueruntur. Sed ista tantum sunt localia, ad nostram patriam non applicanda.

§. 4. Quum vero varii ofores ministerii Ecclesiastici, aut quoque fanatici, sustentationem ministrorum non ad certa & quidem sufficientia stipendia, sed solas eleemosynas reduci, voluerint, temere Apostolorum exempla provocantes, haud abs re erit, necessitatem bonorum s. salariorum, clericis pendendorum, evincere. Primarium argumentum ex jure naturae, & religionis in civitate summa necessitate, derivatur. Quum enim religio fortissimum sit reipublicae vinculum, cultusque religiosus & morum censura minime administrari possit sine doctorum vigilantia, Ecclesia porro ipsa male suis prospiceret commodis, si in contemptum, egestatem & angustiam fortunae redigerentur, qui Spiritualia conferunt bona, palam sequitur, idonea salario ipfis deberi. Quibus ordinariis viæ subsidiis denegatis, non modo neglectus studii Theologici, verum etiam intempestiva domesticarum rerum cura, lucrandi cupido, simonia, scandalum, e. q. r. oriuntur necesse est. Quum vero de publica ministrorum sustentatione quaeratur, sponte quoque intelligitur, id non de omnibus minoribus sectis, in civitate toleratis, sed de dominante religione ejusque ministris valere, siquidem Princeps, qui ipse dominanti religioni addictus collegialia hæc jura disponere debet, obligatus quoque est, honorem & alimenta doctoribus, ex æquo & debito Ecclesiæ consen-

su,

su, concedere; aliter enim jure suo de bonis Ecclesiasticis ordinandi abuteretur contra finem collegii, a quo hoc jus translatum acceperit; Quæcunque autem salario ministris statuuntur, nullo modo temporaria, aut arbitraria & pro lubitu rescindenda, sed permanentia & in lege definita esse debere, ratio ipsa dictitat.

§. 5. Quam varia sint salario ministerium Ecclesiæ, pro munera, populorum & locorum diversitate, a nobis h. l. non recensabitur. Generalissima tantum circa titulos in patria receptos dabimus monita. Quadruplici vero sub titulo salario penduntur, *vel* ex publico ærario, *vel* prædiis parochialibus, *vel* decimis & oblationibus, *vel* denique ex accidentibus, quæ jura stolæ appellantur. *Pecunia*, e fisco numerata, sive etiam reddituum publicorum quædam portio (*vederlagspannåld*) propter tenuitatem stipendiorum privatorum in urbicis Ecclesiis ruralibusque nonnullis adsignata pastoribus fuit, in compensationem honorum Ecclesiasticorum, quorum dominium in se transtulit post Reformationem seculare imperium. *Parochialia prædia & ædificia* antiquo jure reservata mansere ministrorum ordini in usumfructum, eo quidem æquisimo ex fundamento, quod vitam suam honeste sustentare nequeant ministri, nisi domicilia apta & redditus agrorum habeant. Quæ domesticæ œconomiæ ratio tanto minus numeri

neri Ecclesiastico erit obstaculo, quanto te-
statius fit ex omnium temporum experientia,
summam Christianorum morum puritatem ac
viam cum simplicissimo vitæ genere conju-
ctam semper fuisse, exemplumque prudentiæ
œconomicæ in parocho multum valere ad pa-
rochianos excitandos, multiplice modo corri-
gendos. Valeant ergo irrita Pseudopolitico-
rum placita calumniaeque, pastoralem spar-
tam, utpote spiritualem totam, cum mundanis
negotiis parum conciliari invidiose clamant-
tium, quum tamen nemo sanus periculum
quoddam aut remoram in munere Sacro ob-
eundo ex honesta & temperata rerum dome-
sticarum metuet administratione, ut potius
optimam sic pandi viam, ad mundanas s. Civi-
les virtutes rite observandas & cum religio-
nis sanctissimo sensu conjungendas, animad-
vertet. Quo enim modo præstruetur tur-
pissimæ mendicationi aut egestati occasio, ni-
si prudentiæ suæ reportare præmia ministris
S. concederetur? Præterea quis ignorat, u-
sumfructum & inspectionem prædiorum pa-
rochialium, colonorum opera colendorum, nul-
lo modo S. ministerio contrariam aut indig-
niam ita exerceri a ministris, ut rationem ad-
ministrati feudi superioribus reddere tenean-
tur. (*Af- och tillträdes busefyn.*)

Antiquissima etiam fuit *Decimorum* ra-
tio & consuetudo, a Judaica politia (Gen.
28: 22. Levit. 27: 30. Deut. 12: 6.) in Ee-
cle-

clesiam Christianam, Tertio saltem seculo,
ORIGENE & HIERONYMO testante, introdu-
cta, quam tamen nullo speciali Divino jure,
sed tantum humano instituto, sive conven-
tione ipsius Ecclesiæ nisi saniores omnes agno-
verunt. Jus vero hocce decimandi, sive de-
terminatam fructuum portionem exigendi, lex
Ecclesiastica stabilivit eam, potissimum ob-
caussam, quod commodissimum & æquisimum
idem sit. Omittimus divisionem decimarum
in *seculares* & *Ecclesiasticas*; has tantum ob-
servamus esse vel *reales* vel *personales*. *Il-*
læ sunt aut *prædiales*, ex fructibus terræ,
aut *animalium* & mixtæ, ex fructibus ani-
malium, v. c. fœtu, butyro, cet. solvendæ.
In prædialibus diversa quoque obtinet ratio,
aut in granis aut mergitibus, & ea quidem in
patria nostra ad tertiam decimarum partem
inde a Reformationis ævo restricta, dnu-
bus scilicet partibus secularisatis. Quæ ve-
ro ex animalibus penduntur decimæ, plu-
ribus quidem in locis cum frumentario quo-
dam & definito censu, libera Ecclesiæ con-
ventione, rite permutatae sunt, in multis ta-
men adhuc mansere immutatae, nec sine sum-
mis incommodis calumniarum, rixarum & frau-
dum retinentur. Cur enim honestiorē &
æquiore ſub titulum reduci & definiſſiri non
poſſent hi reditus? Quod idem ex noſtra
ſententia de nonnullis personalibus & arbitra-
riis decimis, quales ſunt nummi missales, *bigt-*
offer,

offer), paschales (*påskören*) aliæque oblationes, panis, ovi, precario satis & indigno fundamento innixæ, valebit. Pessime enim hisce sub titulis debita ministrorum, in urbis præprimis Ecclesiis, colliguntur salary, aptiori & æquiori modo rectius definienda. Quantum non de dignitate ministerij Sacri ex ista mendicandi consuetudine funesta decedit, quantum invidiæ & contemtus, quantum odii & vindictæ infontibus temere paratur doctoribus? Quidni numerata & fixa pro temporum ratione esse potest pecunia, sive frumenti rerumve aliarum copia, ad sustentandos Ecclesiæ ministros necessaria? Ad Pontificias reliquias forte etiam retuleris *juza*, sic dicta *stola*, sive honoraria & sportulas, ob munus quodvis Liturgicum exantlatum pendendas, v. c. propter proclamationem, copulationem, funeris deductionem & missam, parentationem e. q. r. Quis enim donationes ejusmodi accidentales, quamquam ad partem jam lege definitas, aequo tamen feret animo, quum tantas in calumnias avaritiae incident Pastores, hisce suis fruentes vietæ subsidiis? Annon multo consultius effet, harum omnium sportularum summam uno sub titulo pecuniæ definitæ, aut frumenti comprehendere? Honorarium quippe pro sermone funebri si exceperis, reliqua omnia ejus sunt generis, ut commode permutari, sine quadam debiti stipendii imminutione, possint,

sint. Jus autem hæc omnia definiendi, ut
pote Ecclesiæ mediatum & communicabile,
ita ad Imperantem civilem transiit, ut Eccle-
siæ ipsius libera accedat conventio.

§. 6. Præter redditus & stipendia, alia
quoque, non corporalia, bona Ecclesiastica sunt
consideranda, Jura quippe & *immunitates* s.
privilegia, & realia & personalia. Huc per-
tinent: 1) Exceptio a jurisdictione civili, si-
ve *forum privilegiatum*, in omnibus causis
Ecclesiasticis, quæ munus spectant S. five deli-
cta clericorum in munere. Quocirca obser-
vandum, variis in causis explorationem ju-
dicii secularis necessariam esse atque valere.
Civiles autem & seculares caussæ, Canonico-
juri olim vindicatae, rite jam forensi judicio
mox subjiciuntur, quia Magistratus civilis
inspectionem exercet civitatis. 2) *Immuni-
tas* a contributione ordinaria & metatorum
præstatione, a militari conscriptione ac con-
ductione, aliisque oneribus publicis; — *Præst.
Privil.* §. 7. 8. 3) Beneficium *sustentatio-
nis* sub ægrotante & senili statu, & jus sub-
stitutis utendi in muneric administratione.
Res vero ipsa, cum suis conditionibus, in Con-
fistorio dijudicanda venit. 4) Privilegium
gratuiti anni in favorem superstitis uxoris
aut liberorum pupillorum, defuncto Pastore.
Præst. Privil. 1723. §. 13. Quod benefi-
cium quia ex mera Principis gratia viduis
orphanisque adsignatur, non potest ad alienum

num æs, quatenus id a ministro Ecclesiæ contractum sit, solvendum trahi. Æquitatem juris Ecclesiastici in hisce omnibus, ordini Clericali concessis, immunitatibus, non est quod multis demonstremus. Juvabit obser-
vasse, honorem non minus & dignitatem, quam salutem Ecclesiæ arctissimo cum iis cohærere vinculo. Quæ enim summa orire-
tur perturbatio, quæ mendicantium turba, quot odia & insultationes, nisi foro privile-
giato ceterisque beneficiis uti liceret ministris Ecclesiæ?

§. 7. Quæ de *eleemosynis*, utpote bo-
nis in usum pauperum collectis, dicenda re-
stant, Cap. V. *Prud. Pastor. Spec.* de pau-
perum cura, jam exposuimus.

CAP. VI.

De Regimine Ecclesiastico & Jurisdi- ctione.

§. 1. Nullam societatem, sive civilem sive religiosam, posse sine regimine aut constitu-
tione quadam subsistere & finem suum obti-
nere, longa dudum evicit experientia. Chri-
stus quidem ipse & ejus Apostoli, cum reli-
gionem propagarent, civitatis jura ab inter-
nis

nis conscientiæ, & externis professionis iuribus sapienter distinxerant, sanctam tamen religionis observantiam Divino regimini subjecientes; Idem vero spontaneum efflagitantes cultum, externum quemlibet ordinem Ecclesiæ reservabant. Itaque factum est, ut primitiva Ecclesia ritus suos, conventus, doctores, disciplinam, cetera, vel in corpore vel presbyterorum adjumento, sanciret constitueretque, absque civilis imperii præjudicio aut prætensione. Regimen Ecclesiæ ab origine constitutinarum liberumque, sensim nec renuente Ecclesia, Clericalis & Episcopalis ordinis devolutum fuit auctoritati, tandem vero post CONSTANTINI M. tempora ad hierarchiam deflexit, moderatam prium limitatamque, postea autem indomitam & absolutam, qna Romanus Pontifex jus sibi non modo in Ecclesiæ internam constitutionem, sed etiam civile omne imperium arrogavit; Quam titramque insolentiam, jure suo utens, Ecclesia protestantica, pariter atque magistratus civilis feliciter profligavit. Ab hoc vero Reformationis ævo licet incunabula derivamus æquoris regiminis Ecclesiastici, definitum tamen illud ex omni parte minime evasit, ut potius Status Evangelici aliquantum hærerent, utrum Episcopalem penitus tollerent potestatem, eandemque magistratui vindicarent civili, an limitato retinerent jure. *Illa* quidem sententia placuit Protestantibus in Germania plenis-

que

que, *hæc* Anglicanæ potissimum Ecclesiæ, al. Excusso igitur hierarchico jugo, potestate in circa Sacra & jurisdictionem Ecclesiasticam ita in se suscepserant exercuerantque Principes Evangelici, A. 1526. ut jus conderent & ordinantias, Ecclesias visitandas curarent, ministros vocarent, ea autem omnia Ecclesiæ non minus consensu, quam Protestantorum doctorum exhibitis consiliis, exantlarent; unde quoque patet, jura Principum circa Sacra minime absoluta, sed limitata atque ex concessione Ecclesiarum enata fuisse. Quæ eadem libera concessio maxime confirmata fuit post pacem Religiosam decretori⁹ anni 1555; quā Curia Papalis precarium suum in Status Evangelicos abdicavit jus, ipsisque propriam competere jurisdictionem ac potestatem circa Sacra solenniter declaravit, atque rursus 1648 pace Westphalica confirmavit. Principes vero Evangelici, sponte animadvententes, se minime pares esse huic Ecclesiastico regimini administrando sine quodam senatu, qui Ecclesiæ tum dignosceret commoda, cum cauissas dijudicaret & magistratui deferret; Consistoria mox instituerant & Superintendentes, quorum ex fide universa cœtuum salus tranquilitasque non tam penderet, quam parari possit. Neque quisquam fanus inficias ibit, optime sic satisfactum fuisse cœtuum desideriis indigentiisque, jura vero ipsorum magnam ad partem illibata mansisse atque defensa.

Præ-

Præterquam enim quod Ecclesiæ reservabatur votum negativum, in cultu sacro ordinando, doctoribusque constituendis, ſæpius quoque ratio habebatur suffragiorum & conventionum, in cauſis ſpecialioribus; immo ipſe ſenatus Eccleſiaſticus, utpote a laicis & clericis conflatus, non potuit non delegatorum ex Eccleſia vicem sustinere. Si quid vero, in universo hoc Eccleſiaſtico regimine permuto, æquiori perſtrigi debeat censura, erit fortassis circa reliquias Canonici juris, nimis quantum in Protestantico jure ſervatas. Sed iſta altioris ſunt indaginis, quam ut a nobis commemorentur.

§. 2. De origine juris Eccleſiaſticī jam Cap. 2: §. 5 diſſeruimus. Reſtat, ut ſpecia-lius de *jure Principiſ* circa Sacra inquiramus, diversaque ſub incudem ponamus ſystemata. Fuere quippe *nonnulli*, qui Canonistarum ſe-ſuti ratiocinia, ex traſactione Paſſavienſi, jus tantum fiduciarium elicerent; *alii* ex instru-mento pacis Protestantice 1555 & 1624 hoc jus derivarent; Rite autem monuit PFAF-FIUS *Inſtit.* p. 234 — jam diu ante Refor-mationem, Imperatores Sec. IV. & V. tale jus exercuiſſe, conſtituendo Epifcopos, conci-lia indicendo, decreta conſirmando, variaque ad Liturgiam pertinētia diſponendo; neque fruſtra obſeruat MOSHEIM *Kirchenr. d. Pro-testant.* p. 565. fundamentum hocce politi-cum de Evangelicis tantum ſtatibus, minime
vero

vero de Principum universo & definito jure, aut omnibus Christianis cœtibus, valere. Pre-
caria quoque hujus juris caussa petitur inde, quod Princeps sit custos utriusque tabulæ, aut primarium Ecclesiæ membrum. Quis etiam inepte & contra genium religionis Christianæ, Theocratam & Liturgiam Vet. Test. ad Ecclesiam Novi Test. applicabit? Ludunt quoque inaniter Antiquiores Theologi, qui ex Divino i. e. Scripturæ effato, in quo prin-
cipes terræ laudantur v. c. Ps. 2: 12. Jes.
49: 23. 1 Tim. 2: 2. eliciunt Principum po-
testatem. Nec est, quod cum THOMASIO,
GROTIO, BUDDÆO, KEUFELIO al. universam
potestatem summi Imperantis circa Sacra ex
jure naturali & principis maiestate, aut jure
territoriali, aut cum MOSHEMIO al. ex reli-
gionis Christianæ indole, nec non Ecclesiæ e-
molumento deducamus, tanquam suo e prin-
cipio. Etenim ut prætereamus fieri posse,
ut Ecclesia ipsa, salva civitatis securitate &
Principis inspectione, poscit hæc sua colle-
gialia jura exercere, nec jus naturæ, neque
animi humani natura tantam sententiarum
unitatem seu harmoniam omnibus inesse com-
probat, ut eadem sentire ac profiteri, eos-
dem amplecti ritus, eundemque sequi negoti-
orum ordinem voluerint; Multo vero minus
sanus quispiam approbat HOBESII durissi-
mam sententiam, qua absolutum Principi sta-
tuit jus in religionem civium, ut adeo ipfis

O e

non

non modo præscribere fidei formam, sed etiam cogere eos poscit. An probabile est, cœtus quosvis Christianos, in tanta essentialium non minus, quam accidentalium rerum diversitate, illud civili imperanti, quamquam piissimo fidelissimoque, concessisse jus, ut controversias suas dirimeret, publicam docendi formam præscriberet, suam Liturgiam disponeret, restitueret ac reformaret, hæreticos dijudicaret, cultumque sacrum pro suo ingenio aut conscientiae impulsu moderaretur? Annon hoc effet revera aliorum animis imperare, & infallibilitatem imperandi adsignare, funestamque Cæsaropapiam inferre? Quanta pericula Ecclesiæ non sunt ex intempestivo potentiorum zelo, veritatis & salutis sub prætextu, metuenda? Atque si vel maxime avii & coactione se abstinenteret Princeps, occasionem vero veritati cognoscendæ suppeditaret, omniumne consensum & harmoniam impetrabit? Præterea quoque Annales Ecclesiastici satis testantur, Ecclesiæ jus circa Sacra constituenda illibatum mansisse sub Imperantibus Ethniciis, multis modis eam vexare conantibus, sub Christiano vero imperio tacitam fuisse Ecclesiarum conniventiam legibus, ad religionem promovendam latissimam, contraria autem ex parte varia exarsisse dissidia & contentiones, immo bella, ubi jura circa Sacra definire, invito Christianorum cœtu, sustinerent seculares domini. Quid ergo juvat, ad jus quod-

quoddam naturale maiestatis in hac causa provocare, quum auctoritas omnis Ecclesiastica, quam imperans possidet, sit conventionalis & directiva. Quod si plus aut minus imperanti concesserit Ecclesia potestatis, ea tamen semper ad liberrimum Ecclesiae redit consensum. Quis nempe moderatam imperandi artem non approbabit, qua idonei doctores muneribus praeficiuntur Ecclesiasticis, improbi autem removentur & castigantur, praedicatio verbi Divini, catechisatio & cultus publicus, una cum disciplina pure promovetur, abscissis omnibus j-junis actibus, formis, feriis, erroneisque opinionibus; artem, qua stipendia honesta doctoribus assignantur, templa eriguntur & digno ornatu decorantur, concilia indicuntur ad reformandam confirmandamque rituum cultusque externi formam, qua pax & concordia sine veritatis dispendio promovetur, controversiae fidei componuntur, bonarum artium & religionis instrumenta conquiruntur, bonusque ordo, salus & honos in Ecclesia efflorescere jubetur. His quippe institutis non potest non bene de Ecclesia universa mereri Princeps. Sed quis aequus suorum rerum arbiter non itidem sentiet, quam arduum sit hocce negotium circa Sacra, ut a civitatis Gubernatore rite & proprio martyre exantlari posit; quis imperans tantum sibi indulgebit, ut fidei formam cultumque sacrum externum ex omnium voto prescribere, re-

purgare & emendare posfit, nisi cordatiorum virorum ex clero & universo cœtu ceperit consilia, ratumque habuerit, non modo cultioris sui seculi satisfacere desideriis, verum etiam opinionibus parcere infirmiorum? Prudentem igitur prædicamus Principem, qui optima ineundo consilia pro religione promovenda, ad deliberandum invitaverit cœtuum membra potiora & delegatos. Nulla enim valet Ecclesiastica lex, nisi ab Ecclesia ipsa sive ejus delegatis comprobata fuerit & recepta. Hujus vero directionem, in disciplina & jurisdictione potissimum positam, nullo non tempore impetranti, ceu optimo vindici jurium suorum, attribuit Ecclesia, perperamque denegare sat agunt nonnulli ex Reformatis, maxime vero Quakeri.

§. 3. Ex iis quæ allata sunt, sequitur:
 1) nullum absolutum jus Principi competere circa Sacra positive constituenda, sed ex concessione Ecclesiæ derivari; 2) Male agere quotquot penitus abjudicant Principi regimē Ecclesiasticum, quum certum sit, neminem melius posse Ecclesiæ jura defendere & exequi. Duplicis ergo generis sunt hæc jura, alia *Majestatica* s. *absoluta*, alia *Hypothetica* & *collegialia*. Pleraque *Majestatica* sunt *Negative*, quibus *inspeccio generalis* in religionem & sacra exercetur, ne quidquam agatur civitatis finibus contrarium; Alia tamen posi-

tiva

tiva sunt, iura scilicet tuendi & defendendi Ecclesiam, (*Advocatia Ecclesiastica s. protectionis jus*) ad quod tolerantia religionum quoque pertinet. Fluunt vero ista ex maiestatico jure & superioritate territoriali. Ut enim omnia collegia, in civitate erecta, Magistratus civilis subjecta sunt inspectioni, ita quoque Ecclesia nullo modo ab imperii civilis vigilantia subtrahi potest. Imperantis est: 1) religionem in genere *conservare*, siquidem nulla civitas sine lege & religione, utpote necessario civium vinculo, subsistere dicenda; Certam vero religionis præscribere formam nullum valet imperium. Satis est, dogmata & præcepta religionum cum publica salute conspirare, nec ad superstitionem, seditionem, fraudem, vitia quævis funesta, odia & similitates degenerare, quibus publica hæditur tranquillitas, nec non reverentia legi civili debita tollitur. Hinc 2) in proposito est, maiestaticum jus *Inspectionis* exigere, ut membra civitatis, quæ atheistica fovent propalantve principia; quæ Jesuitica excitant odia, superstitionem alunt incantationibus præstigiisque nocivis, incestuosos illicitosque sub religionis larva abscondunt amores, utpote civili moralitati e diametro oppositos, e civitate expellantur. Nulla igitur Ecclesia tales suo patrocinio ornabit cives, reclamante universo humanitatis & socialitatis principio. At vero 3) diversas religionum sectas in republica
toler-

tolerare, ipsisque privatæ devotionis jus concedere, quanidu nullæ struuntur contra dominantem religionem insidiae, sana ratio jubar ac civitatis publica salus.

Propterea igitur intolerantiam omnem, hæretificium & persecutio[n]es ab una, insolentiam & intempestiva reformandi studia ab altera parte averruncabit Imperians, securitate omnium satisfacturus. Nisi enim detensio justa cuique a seculari brachio conciliaretur, irritum evadet sociale vineulum. Imma præter defensionem & protectionis jus quoque inspectionem exercebit in diversas has seetas Princeps, cognoscendo earundem fundamentalia dogmata, ritus & cultum, ne quidquam civitati perniciosum peragatur, quin etiam determinando loca conventuum ceteraque ad educationem tendentia instituta. Quod generale jus cohæret cum jure visitandi Ecclesiæ; Nulla enim inspectio sine visitatione commode peragi potest. Visitatio autem specialis pertinet ad translata jura, atque exercetur ab Imperante per Superintendentes & Consistoria. 4) In dominante religione majesticum jus se exserit summa legum, professionis publicæ, rituumque protectione. Cfr. *KyrkoL. C. 1. Sv. Kon. Försäkr. Prästprivil. §. 1. K. Förordn. om Rätteg. i DomC.* Jura quippe Ecclesiæ inalienabilia, quæ in typo doctrinæ, cultu Sacro & religiosis conventibus definiendis sunt conspicua,

sa-

sanctissimam postulant observantiam, sine seculari brachio ægre impetrandam. Jus ergo Principis est pariter atque officium, defendendi et assistendi civibus in exercitio suæ religionis intemerato, eosque ad concordiam redigendi, ubi graves & reipublicæ iniuriae gliscere aut conflagrare inter eos inceperint rixæ & turbæ. Si quid vero sacra *reformandi* jus Ecclesiæ arriserit, quod certe ei proprium habeatur oportet, ita in eo versabitur imperans, ut ne propter majestatem suam quidquam impedimenti huic negotio objiciat, prudens vero caveat, ne reformatio ipsa collisionem cum publica salute pariat. Nullo autem modo jus reformandi, aut Theologicas decidendi controversias Principi, quatali, secundum principium: *cujus est regio, illius est religio*, vindicari posse, tuto assertur.

Ceteris vero in iuribus Ecclesiæ collegialibus mediatis & communicabilibus, aliud Principi exoriri jus, *hypotheticum*, scilicet atque translatum, antea pastim significavimus, nec est quod sigillatum heic exponamus. Observamus tantum, 1) omnia hæc jura, ex concessione Ecclesiæ Principi adjudicata, male ad superioritatem territorialem aut alium titulum a nonnullis, cæsaropapiam urgentibus, suis relata, quum nemo non videat, penes Ecclesiam ipsam mansisse arbitrium, sua in eum potissimum transferendi jura, qui, utpote

te eidem religionis formæ eidemque collegio addictus, optime omnium vota dijudicare vallet suaque auctoritate exequi. Ecclesiastica ergo potestas & jurisdictio Principi competit, non tam quatenus membrum sit Ecclesiæ honorificum, quam quia concessio Ecclesiæ accesserit aut conventio. 2) Abstinentendum censemus ab inconsiderata denominatione juris Episcopalis, Principi vindicatio. Ut enim nullum jus absolutum Episcopis & Pontifici maximo sub papatu vere competit, ita nec Princeps eorum vices aut partes agere commode dicitur, sed jura sua exercet, aut majestico, aut conventionali ex fundamento. Majesticum jus nulli transactioni Ecclesiæ subjectum est, conventionalia autem jura pendent ab omnium concesione. Leges quippe ferre Ecclesiasticas, liturgiam ordinare & disciplinam, ministros constituere, bona disponere Ecclesiæ, & quæ reliqua sunt, eam ob causam communi fere applausu, nec tamen sine limitatione, Magistratui civili commisit Ecclesia, quia aliter ad harmoniam, ordinem effectumque salutarem non pateret via. 3) Regimen vero Ecclesiæ universum ex dupli capite considerari debere, *vel* quatenus constitutivum s. statutarium, *vel* directivum & judicarium sit, Cap. II, §. 5. monuimus. Dispescitur quoque, ratione habita Ecclesiæ, in universale & particulare, ordinarium & de-

delegatum s. vicarium, de quibus quod monatur, ex antecedentibus liquet.

§. 4. Quemadmodum imperium civile ut plurimum, sapientissimorum in civitate membrorum consensu consiliisque, ab Imperante administrari solet, ita quoque *senatum Ecclesiasticum* sibi adjunxit prudentior quivis Imperans, non quod absolute necessarium hoc sit, aut in Divina lege præscriptum, ut frustra WEBERUS al. asseruere, sed quia commoda Ecclesiæ aliter cognosci nequeant. Neque tamen nudo ex arbitrio Principis pendere, num Consistoria constituere velit nec ne, (ut habet PFAFFIUS *Instit.* p. 287.) sed ad Collegiale jus Ecclesiæ pertinere, senior evicit omnium temporum experientia. Ut enim presbyteria in primitiva Ecclesia, ab ipsis Apostolis, consentiente cœtu, constituebantur, resque Christianorum saepius deserebantur fratrum judicio, ita nec desierant penitus hæc presbyteroram collegia, quum ad Christiana Sacra admoverentur Imperantes, aut ad separarent regimen Pontifices; quamvis certum sit, aliorum sub papatu inflexa fuisse Canonicorum collegia & auctoritatem. Quin vero Protestantici Principes & Status, in adornandis Consistoriis, Ecclesiæ in primis habuerint rationem, atque eadem reapse consideraverint tanquam delegata Ecclesiæ membra, tanto minus dubitari potest, quanto certius sit, promiscue ex Theologis & Laicis senatorum

tum fuisse convocatum. Unde tamen minime sequitur, Judicia Ecclesiastica s. Consistoria representare totam Ecclesiam, licet in eius commodum invigilare debeant. Mansit quippe potestas Ecclesiastica penes Ecclesiam, ejusdem vero exercitium ad partem in Principes & presbyteria, communis omnium suffragio, aut tacito consensu devolvebatur, ut ex Recesibus provincialibus & ordinationibus Eccl. patet. Conf. LUDV. BOEHMER *Princ. Jur.* — *Ecclesi* p. 28. Ceterum in Reformato Ecclesia Consistoria s. presbyteria ordinari ab Ecclesia, absque civilis imperii interventu, notissimum eit. Ad ipsa autem Consist. membra quod attinet, nulla valida ratio adferri potest, cur tantum ad Clericos sive Theologos restringeretur Consistoriale munus, quamquam insimul ipsa negotiorum, maxime in definiendis causis Theologicis & praeparandis ministerii S. Candidatis e. s. p. natura polcere videatur, ut Theologi praeprimis istis intersint Judiciis Ecclesiasticis, perinde ac aliis in vitæ generibus, v. c. militaribus, manuariis, litterariis, al. specialia ineuntur consilia virorum in sua arte præstantium. Svençanum quod attinet jus, in Consistoriis observandum, exstat definita lex, K. Förordn. om. Rätteg. i DomC. d. 11 Febr. 1687. K. Br. d. 13 Jul. 1779. Conf. etiam WALLQU. Eccl. Bef. p. 500. & WEBER de *Jur. Consist.* qui pro

pro Clericali ordine in Consist. militant, Contrarium tuentur PFAFF. KEUFEL. al.

Quid porro ad Jurisdictionem hanc pertineat, paucis inquiramus. In proposito igitur est: 1) res & negotia sacra, sive typum doctrinæ spectaverint, sive cultum publicum, personas itidem Ecclesiasticas & bona Ecclesiae, non modo inspectioni Consistorii proxime subesse, sed etiam, quando sub controvèrtiam & centuram venerint justam, in hoc foro dijudicari debere; adeoque & *inspectione* Ecclesiae ordinisque Eccl. & *jurisdictione* Consistoriis translationis jure competit. 2) Quia vero causæ Ecclesiasticae, sive œconomicæ sive criminales, sæpius ita sint cum cœlibus connexæ, aut dubiæ, ut ad utrumque pertineant forum, nec sine sollicita testium fide cognosci possint, imploranda sunt forensia judicia competentia, *K. Förordn. om Rätteg. i DomC.* §. 22. Sunt quippe pleræque matrimoniales & ad disciplinam Ecclesie spectantes causæ, potissimum civilis fori. 3) Causæ mere forenses, licet personas tangant Ecclesiasticas, in foro tamen seculari dirimuntur. 4) Ministros sacros examinare & ordinare, casus conscientiæ dirimere, lites in ministerio aut cœtu Christiano, qua tali, exortas compонere, disciplinam Ecclesiasticam in vigore suo conservare, & quæ reliqua sunt, Consistoriale spectant munus. Processum vero universum, in citationibus, exceptionibus, probatio-

nibus, dilationibus, appellationibus, ceterisque sicutum, praxis ipsa & analogia processus forensis determinabit.

Præter Consistoria, alii adhuc dantur senatus Ecclesiastici, & superioris & inferioris ordinis. *Superior ille* a magistratu civili eam maxime ob causam constitutus est, ut propiorem inspectionem in Consistoria, interveniente hoc adminiculo, exercere posse Imperans, utque in appellationibus opportunior rem cognoscendi dubiam aut controversam, ipsi enascatur facultas. Necesitatem hujus senatus nemo in dubium facile vocabit; quam varie autem adornatus fuerit, acta loquuntur Historica. Conf. WALLQU. c. l. p. 278. 228. *Inferioris* ordinis senatus, sive seniorum concessus in Ecclesiis, formam quandam presbyterij in primæva Ecclesia refert, de quo Part. IV. Cap. 7. pauca annotavimus. Nemo autem negaverit, delegatos hosce, sive fuerint perpetui provitores & curatores sive casuales, totius Ecclesiae personam in his causis, quæ ab ejus arbitrio peudent, iisque demandatae sunt, v. c. de administratione bonorum Ecclesiae & eleemosynarum cura, repræsentare; quocirca tamen observabitur, non nullas res ejus esse indolis, ut ad superiorum deferri debeant cognitionem, ante quam ratæ habeantur. Tales sunt res, circa disciplinam emendandam potissimum versantes.

§. 5. Generalioris cujusdam senatus Ecclesiastici loco *Concilium* quoque haberi possunt, quorum originem satis antiquam, non tamen ex Hierosolymitano, Act. 15. nominato, utpote speciali congregacione, derivandam, fatentur omnes. Amplificatis vero rebus Christianorum, enatisque controversiis de religione, non propter subordinationem, sed confederationem & fidei unitatem, invitabantur vicinæ Ecclesiae earumque doctores & Episcopi ad sententiam ferendam; & primitus quidem plebs ipsa delegatos miserat ad Concilia habenda; post autem Metropolitanæ Ecclesiarum cum suis antistibus sedem Conciliorum fixam sibi vindicarunt, jusque convocandi eadem, nec non iis praesidendi, exercuerunt Imperatores Christiani, ultra externam curam inspectionis & tutelæ vix progredientes, interna autem ministerio Cler. & conciliis relinquentes; Quod totum jus dein introducta hierarchia ad Romanos Pontifices trahebatur. Ipsa tamen Concilia longo satis tempore superioritatis jus supra Pontificem firmiter tenuerant, ipsosque Pontifices nonnullos damnabant, donec Papa LEO X universum jus, & in Ecclesia & civitate, involaret, dubio tamen successu, siquidem Gallicana Ecclesia sibi ipsis & Conciliis semper reservavit jus decisionis, salvo tamen pontificis Rom. primatu honoris. Quænam fuerint Concilia illa cœcumistica, exponit historia Ecclesiastica. Vulgaris
&

& æqua sententia ad quatuor restringit, Sec. IV. V. habita, *Niceæ A. 325. Constantino-poli 381. Ephesis 431, & Chalcedoni 451.* Ceteris supersedemus. Utrum vero hæc Concilia, aut alia quævis, haberi possint pro Ecclesia repræsentativa, adeoque habuerint habeantque jus, fidei normam Ecclesiæ universæ præscribendi, diu disputatum fuit, recte tamen negantibus sagacissimis doctoribus. Præterquam enim quod, ut NELANDER Disl. *de Eccles. Repræsent.* bene differit, incomunicabilia, circa typum doctrinæ & fidem, sint Ecclesiæ jura, quorum exercitium a no arbitrio permitti nequeat, neque questiones fidei per suffragia decidi possint, manifestum quoque est, Concilia non habita fuisse omnium Ecclesiatarum, sed doctorum tantum varia, nec penitus infallibili, auctoritate, nec ultra exterram professionem & doctrinalem partem extendi posse.

Quatenus autem per delegatos totius Ecclesiæ adstructa, aut ab Ecclesiis libere adoptata sint decreta s. symbola Conciliorum, obligandi secum ferunt vim, adeoque ex consensu sive concessione Ecclesiæ temporaria pendet. Quæcunque igitur in hisce doctorum congregationibus acta fuerint, non absolutam, sed limitatam & conventionalem præstruunt fidem. Temerarium vero prorsus properet animum, qui summam Conciliorum utilitatem pernegaret, non quidem in imperandi con-

contra conscientias, sed docendi & regiminis forma externa stabilienda, sitam; Etenim si controversias per amicabilem transactionem direuntas, haeretes denudatas, & Liturgiae formam cum disciplina melius determinatam horum ope cernere liceat, gratum hoc erit doctrinalis vigilantiæ specimen, approbatione Ecclesiæ dignum. Sin vero contra conscientias tyrannidem exercere videantur, quod in Conciliis Catholicorum, Lateranensi, et. factum, non satis calculos adjicit. Ingente hæc sua jura reclamabant Protestantes, iisdenique adhuc fruitur quævis Evangelica Ecclesia.

Invaluit quoque laudatissimus usus, syndicos Diœcesanas & particulares habentibus, circa quas, ceu a doctoribus solum conflatas, quivis videret, jura Ecclesiæ inalienabilia tangi non posse, multo minus violari, sed ministerialia, doctoribus quippe ab Ecclesia translatâ, quoad docendi methodum, disciplinam & œconomia, valere ac promoveri. Et quia in bilice doctrinalibus partibus caussam Ecclesiæ agunt ministri S. ex suo officio & devoluto jure, nihil obstat, quo minus Ecclesiam tantisper representare dicantur. Præcipua autem provincia versabitur circa morum puritatem conservandam & juniorum ministrorum profectus cognoscendos. Sapientiam legislationis Ecclesiasticæ ex hac parte nullus satis insuper habeat. Conf. KyrkoL. C. 25. WILSKM. Ecclesiæ Verk, reliq. Jus convo-

can-

candi synodos pariter atque tempus Synodis præscribendi, lege Eccl. definitum est, quamquam dispensationi locum sæpius tecerit fluctuosa temporum ratio. Potestatem autem generalia concilia, utpote rariora, indicendi Princeps ex Majestatico & translato jure exercet, urgente Ecclesiæ salute.

§. 6. Jurisdictionis Ecclesiasticæ partem, quæ se exserit in matrimonialibus causis & disciplina externa, ad *Liturg.* Cap. VI. VII. *Prud. Sp.* Cap. III. §. 6. explicuimus.

§. 7. Tandem etiam *delicta* & *pænæ* Clericorum in hocce jure pertractentur oportet. Clerici quippe, vitæ Christianæ honestatem officiique sui administrandi necessitatem sanctitatemve negligentes, quin etiam ad gravia quævis delicta proruentes, tanto minus excusandi sunt, quanto existiora & funestiora eorum vitia semper habebuntur. Hæc autem eorum delicta, duplice ex capite duplique foro cognoscuntur, vel quatenus in muneric ministerialis quadam parte obvia sunt, vel extra hocce munus in vita domestica & civili; unde cauffa liquido patet, cur *illa* ad Jurisdictionem Ecclesiasticam, hæc ad civilem retulerint Protestantici Principes, ab eo inde tempore, quo Jus Canonicum & hierarchicum permutaretur, juraque Principis circa regimen Ecclesiæ melius definirentur. Quamquam vero *civilia delicta* v. c. perjurium, scortatio, crimen falsi, cet, in foro seculari ju-

dicen-

dicentur, & ex legis civilis rigore castigentur, quandoquidem ab imperio civili minime exempti sunt ministri; generalis tamen inquisitio graviorum criminum, ad Consistorium quoque refertur, ut non modo per delegatum quendam cognoscendi criminis ansam habere, verum etiam ejusdem influxum sive effectum in munere gerendo aut abdicando examinare possit. Conf. *KyrkoL.* C. 19: §. 21.

Delicta vero sic dicta *Ecclesiastica* (*Excessus Clericorum*) duplicis generis sunt, siue *facta illicita* in officio ministeriali commissa, sive *negligentiae* vitia; utraque aut graviora aut levia. Ad facta graviora numerantur: hæresis in fundamentalibus, apostasia, blasphemia, simonia, tyrannis in conscientias, & contumacia in non parendo (*KyrkoL.* C. 19. §. 23. 24.) Leviora sunt nonnulla schismatica, socordia in studiis & munere, præcipitantia, rixandi cupidus, e. q. a. in quibus tamen non unicus deprehenditur gradus vitii. Huc etiam merito retuleris intempestiva studia Clericorum, immiscendi se secularibus negotiis parum decoris, sive muneri gerendo non convenientibus. (*KyrkoL.* c. c. §. 22. 22.) Qui vel leviter munera Pastoralis dignitatem consideraverit, sponte agnoscet, excessus hosce atque defectus omnes, minime parcendos, sed quovis modo

& præcavendos & castigandos esse. Sero quippe ut plurimum medicina paratur, ubi principiis non resistatur. Proinde visitationes aspidas injunxit prudens legislator, ut antequam maturuerint pravi mores, in ipsa herba suffocentur. Hinc admonitionum præscripsit gradus varios, ut ad officia sua revocentur ministri errantes. Hæc autem leniora admonitionum genera, de delictis gravioribus, quorum scandalum in plebe manifestum satis & dirum fuerit, valere minime posse, quivis intelligit.

Frustra vero tentatis admonitionibus & præcautionibus, ad poenas demum infligendas, justa tamen antecedente cognitione criminis, venitur. De mulctis & decanicis scilicet incarcerationibus, in Jure canonico, jam inde ab antiquiori ævo Justiniani, præcriptis, non est quod agamus, quum ista omnia ad forum seculare pertineant. Neque translocationem poenæ instar proprie habendam esse, nisi a superiori munere ad inferius steriliusque quis transferatur, patet. Decreta autem poena tripli vulgo applicatur modo: 1) *Suspensione* temporaria ab officio Ecclesiastico, quum exercitium muneris ad tempus interdicitur, aut propter graviora vitia, in foro civili & Ecclesiastico dijudicata, aut pendente inquisitione civili criminis extantioris, aut quoque ob præcipitantiam gravioris delicti v. c. ho-

homicidii involuntarii, e. s. p. Ecclesiæ enim salus, cui prospiciendum est, & dignitas ministerii sacri postulat, ut non modo fontes pœna plectantur, verum etiam infantes rei, quamdiu caussa non fuerit cognita, propter conscientiam abstineant se a munere fungendo. *KyrkoL.* C. 19. §. 21. 2) *Remotione* ab officio, post peractam caussæ cognitionem sententiamque decretoriam. Quod pœnæ genus infligitur tum ob civilia, cum Ecclesiastica delicta, expressa sic urgente utraque legi. Ecclesiastica vero delicta, nisi manifesta fuerint & agnita, judicis forensis examini ut subjiciantur, securitas ipsa svadet. Ceterum in hac aliisque pœnis decernendis, Imperantis summi misericordie jus fisciendi, aut quoque aggratiandi, si forte vitæ emendationem in delinquente ministro sperare qualibet de caussa posse, res est ex allata §. legis perspicua; Quare etiam remotionem a munere administrando, post exantlatum temporis quoddam intervallum, interdum ex beneficio Principis annihilari, nemo invidiose ferat. 3) Gravissima denique pœna, ex canonico jure mutuata, *degradatio* sive amissio ordinis Ecclesiastici ignominiosa habetur, capitales pœnas & relegationem semper antecedens. In veteri Ecclesia nondum tanta turpitudine esse censebatur, quum ad communionem laicam redigerentur fontes; ingruente autem hierarchia

chia & superstitione ordinationis Sacræ, infamiae nota & excommunicatio huic pœnæ adjungebatur. In Protestantica Ecclesia degradati ob leviora crimina, nec a communione sacra, neque civilibus muneribus arcentur. Quod reliquum est, abdicationem munericis & ordinis voluntariam, pœnæ loco minime habendam esse, quivis perspicit. Conf. WALLQUIST *Eccl. Bef.* §. 36.

